صورة عن الأصل

הצופה

ב״ה, יום שישי, כ״ו מרחשון תשמ״ז (28.11.1986) • שנה נ׳ • גליון 14252 • המחיר: 0.80 ש״ח, כולל מע״מ ✱ עתון התנועה העולמית של המזרחי והפועל-המזרחי ✱ מייסד ועורך ראשון: הרב מאיר בר-אילן ז״ל

היום — פרשת חיי שרה

	יום שישי	יום שבת
הפרק:		
המשנה:	שמואל א׳ כ״ב-כ״ד	שמואל א׳ כ״ה-כ״ז
הדף — בבלי:	פרה ה, ד״ח	פרה ה״ו, ט״א
ירושלמי:	בבא קמא פז	בבא קמא פח
ההלכה:	יבמות נז	יבמות נח
רמב״ם:	אר״ח רנה, ד״ו	אר״ח רנה, ד״ס
הזריחה:	מכירה י״ב	מכירה יג״טו
השקיעה:	6.14	6.15
סוף זמן ק״ש:	4.39	4.39
	8.04	8.04

הדלקת הנר

	עי״ש	מוצ״ש
ירושלים	3.59	5.14
תל־אביב	4.17	5.16
חיפה	4.07	5.13
באר־שבע	4.15	5.13
אילת	4.19	5.19

משכנתאות לזכאים
ומשכנתאות חופשיות
בנק טפחות

פרס: מצפוננו נקי — לא פעלנו למען בצע כסף

הושמדו עדויות על מעורבות בכירים במשלוחי הנשק

אוליבר נורת׳ הספיק להשמיד את המסמכים לפני שמשרדו ננעל בפניו — עיקר החקירה בארה״ב עוסקת בשאלה האם הנשיא ידע ✱ פרס: ישראל לא מכרה את הנשק אלא רק סייעה בהעברתו ✱ ביום ראשון דיון בממשלה

סוריה הדליפה על מכירות הנשק לאירן

חיל האוויר תקף מטרות מחבלים

3 נפצעו בתאונה ליד בית רימון

גל עליה הגיע השבוע מארץ מצוקה

עולים דתיים נשלחים לקיבוצים חילוניים

מאות נאלצים לצאת מהקיבוצים כדי להתפלל ✱ מבקשים להגיע לשבתות למשפחות דתיות וזוגות תפילין

סוחרים בעיר העתיקה תקפו את אמו של אליהו אמדי ז״ל

גרמניה מגרשת 5 דיפלומטים סוריים

בעקבות פסק הדין במשפטם של שני המחבלים הוצא צו מעצר נגד איש מודיעין סורי שמסר להם מטען נפץ ✱ נאסרה כניסת סורים למערב ברלין ✱ אירן מחזירה את השגריר מרומא

תחזית מזג האוויר

הטמפרטורות: ירושלים 5—16, תל אביב 12—22, חיפה 9—15, הר גילה 5—16, צפת 6—11, טבריה 10—20, נצרת 9—18, עפולה 7—22, הר שומרון 6—18, לוד 10—21, יריחו 10—22, עזה 12—22, באר שבע 9—22, אילת 12—26 מעלות.

פרס: ההתנחלויות הופסקו והליכוד מתרץ זאת בתקציב

הליכוד נתן את ידו לפתיחת בנק פלשתינאי בשכם, כל ראשי הערים הינם ערבים — אנו לא נגררים אחריהם

לא ברור מי שולט במגדושה

בשל תקלה במכונת ההדפסה מופיע היום העיתון בשלושה חלקים

המוסף „הצופה לילדים" יצורף אי״ה לגליון יום שני. עם הקוראים הסליחה

הנהלת הצופה

יעקובי וארנס מחפשים משקיעים למנועי בית שמש

רוב המתפללים בעד הריסת בית הכנסת

בית הכנסת „שונה הלכות" נבנה בפ״ת לפני 60 שנה על ידי מייסדי אם המושבות ✱ סמוך אליו נבנה כעת מרכז בידור שבו יתקיימו חילולי שבת ✱

מאת משה לוי סופר הצופה בפ״ת

הרבנים הראשיים ומנכ״ל משרד החינוך דנו על חזרה בתשובה

מאת שלום צוריאל

מבקר התנועה: המזכ״ל והמזכירים צריכים לעמוד בראש מרבית המחלקות

התנועה הדתית הלאומית
לשכת המזכיר הכללי

לאור דחיית בחירת ראשי מחלקות מרכז התנועה, הנני מודיע, שניתן להגיש מועמדות לראשי המחלקות עד ליום ב׳, ו׳ בכסלו תשמ״ז (8.12.86) עד השעה 14.00 בלשכת המזכ״ל לפי אותם נוהלים, שפורסמו בנידון.

הרב יצחק לוי
מזכ״ל

אמונה — תנועת האשה הדתית לאומית
ישיבת ההנהלה הארצית
תתקיים אי״ה ביום רביעי, א׳ בכסלו תשמ״ז (3.12.86) בשעה 2.30 אחה״צ בבית התנועה בתל־אביב.

בס״ד
הודעה לציבור
הרינו מתכבדים להודיע לציבור כי בעז״ה הצלחנו לארגן חנות ללא חשש שביעית בלבד

כל התוצרת מגיעה מועדת השמיטה — בני־ברק. כמו כן אין בפירות שבחנות הנ״ל חשש ערלה וטבל כשר למהדרין בהשגחת הרבנות רמת גן
„חנות שמיטהי" במרכז רמת־גן, רח׳ אלהורוב 49, כל. 723627 — 734763.
הזמנות ומשלוחים לבית מכל גוש דן

לשכת המזכיר הכללי
ישיבת ועד הפועל
שאמורה להתקיים ביום א׳, כ״ט בחשון תשמ״ז (30.11.86)
נדחתה
על המועד החדש וסדר היום ישלחו הזמנות לחברים

שיק מודל בשני השלמים
בית חרושת למעילים וז׳קטים, חליפות צמר ומעילי גשם לנשים, גם במידות גדולות
ניתן להזמין לפי מידה
ת״א, רח׳ קלישר 46 ליד מגדל שלום, טל. 03-657186/659118

למנהל סניפנו הנכבד
מר יצחק ברמי ורעיתו
השתתפותנו בצערכם בהילקח מכם החותנת־האם
מרת לאה גמרא ע״ה
בנחמת ציון וירושלים תנוחמו ולא תוסיפו לדאבה עוד
בנק המזרחי המאוחד בע״מ
סניף נשיאים, פתח־תקוה

כתיבה במכונה
שיטה עוורת
תלמדו היטב ב־12 שעות
בבית־הספר למסחר
„רימון"
תל־אביב, דיזנגוף 55
טל. 281985

אמונה — רשת מוסדות חינוך
לפנימית הילדים „אחוזת שרה" בבני־ברק שיכון ה׳
דרושים
✱ אחראית מטבח לארוחות ערב בשעות 16.00 — 20.00
✱ אחראי/ת למטבח בשבתות
פרטים בטלפון: 782578, 03-791504

למשפחות **בן שימול**
דניאל לוי
תנחומינו העמוקים על פטירת של
ר׳ יהודה בן שימול ז״ל
בנחמת ציון וירושלים תנוחמו ולא תוסיפו לדאבה עוד.
התנועה הדתית לאומית — הסתדרות הפועל־המזרחי

ב״ה
הידעת?
מדי בוקר נמסרים שיעורי תורה מאלפים בכולל „תפארת זקנים — לוי יצחק", בביכנ״ס גאולת ישראל — מרכז בעלי מלאכה 16, ת״א, מ־10.00 עד 12.00 ובימי שלישי בשעה 7.00 בערב מתקיים חוג „חכמת נשים".
במסגרת החוגים הנ״ל יוקרן סרט: „חודש החגים בחצר הרבי מליובאוויטש שליט״א" ביום רביעי ב׳ דראש חודש כסלו (3.12.86) בשעה 10.00 בבוקר.
הנכם מוזמנים להשתתף בחוויה בלתי רגילה זו!

המפלגה הדתית לאומית המזרחי — הפועל המזרחי
חבר הרבנים
חברי מזכירות של חבר הרבנים ... מוזמנים בזה לישיבה דחופה שתתקיים אי״ה ביום שלישי א׳ דר״ח כסלו תשמ״ז (2.12.86) בשעה 10.30 לפנה״צ, בבית התנועה, אבן גבירול 166 תל־אביב.
סדר היום:
1. המשך תפקידי של החבר.
2. שונות.
מזכירות חבר הרבנים

ב״ה
המרכז לחינוך הדתי בישראל
הזמנה
טקס חלוקת מלגות השנתי לאברכי ישיבת „הכותל"
לזכרו של הרב **נתן משסקלה** ז״ל
ראב״ד פריז, צרפת
ולזכרה של רעיתו הרבנית פרימט ע״ה
יתקיים אי״ה ביום שני — כ״ט בחשון תשמ״ז (1.12.86).
סדר היום:
14.00 — יציאה לקבר, יוצאים מבית מאירי, רח׳ המלך ג׳ורג׳ 54 ירושלים, לבית הקברות בהר הזיתים.
15.00 — טקס חלוקת המלגות, באולם ישיבת „הכותל" בעיר העתיקה, ירושלים.
16.00 — תפילת מנחה.

הסתדרות הפועל המזרחי — הועד הפועל
למר אהרון רט
מנהל לשכת הסוכנים בירושלים
כיום תנחומים
על פטירת אחיו
המקום ינחם אותך בתוך שאר אבלי ציון וירושלים ולא תוסיף לדאבה עוד.
מזכיר הפוהמ״ז

על הצפה

סוריה על ספסל הנאשמים

גזר־הדין שניתן השבוע במשפט נאשמי הטרור בברלין הניפה אצבע מאשימה כלפי סוריה, המעורבת והמבצעת פעילות טרוריסטית באירופה.

הנאשמים שנדונו לדין בברלין המערבית הם חלק מחוליה טרוריסטית שפעלה באירופה במטרה מוצהרת אחת, להטיל את חיתתם על כל אלה המתנגדים לפעולות הרצחניות של הטרוריזם הערבי. יש קשר בין הנסיון לפוצץ את מטוס „אל־על" בלונדון לבין הפיצוץ שהרעיד את מערב ברלין וכתוצאה ממנו נפגעו רבים. כן נתגלה כי קיימים קשרי משפחה בין הטרוריסט שפעל בלונדון לבין הטרוריסטים שפעלו במערב ברלין. יתר על־כן, בעיני החוקרים מעורבים דיפלומטים סורים. הם ניצלו את חסינותם כדי להדריך את הטרוריסטים וגם סיפקו להם חומרי חבלה.

בלונדון ובברלין פעלו בתי המשפט ללא משוא פנים והם הרשיעו כדין את המחבלים והטילו עליהם עונשים כבדים. בעיני גזר־הדין אף מודגשים בבירור חלקה ואחריותה של סוריה, שהדיפלומטים שלה היו מעורבים במישרין בביצוע הפשעים הנפשעים.

ראש ממשלת בריטניה, מרגרט תאצ'ר, הוציאה את המסקנות המתחייבות. היא ניתקה את היחסים הדיפלומטיים עם סוריה. בריטניה כחברה בשוק האירופי המשותף ביקשה מחברות „השוק" ללכת בעקבותיה. אולם, ראשי מדינות „השוק" הסתפקו בגינוי הסורים, אך נמנעו מנקיטת צעדים אופרטיביים נגדה.

ממשלת בון החליטה אתמול בעקבות גזר־הדין לגרש חמישה דיפלומאטים סוריים וכן שלא לכנות שגריר חדש בדמשק במקום השגריר שסיים את תפקידו. עם זאת נמנעה מנקיטת צעד ממשי יותר והוא, ניתוק היחסים הדיפלומאטיים עם סוריה, כפי שעשתה זאת ממשלת בריטניה.

נראה שקאנצלר מערב גרמניה הלמוט קוהל העדיף „להת־פשר" וקבע עמדתו בצורה כתונה מזו של הבריטים, אך תקיפה יותר בהעמדה הצרפתית של מדינות „השוק".

מצד אחד אין להתייחס בביטול לצעד בו נקטה גרמניה המערבית בתגובה על מעורבותם של הסורים בפעולות טירור, בצד אחד יש להביע צער שבון לא הלכה בעקבות לונדון ולא ניתקה את יחסיה עם דמשק.

לפי התגובות בבונדסטאג המערב גרמני ולפי הקולות הנשמעים בדעת הקהל הגרמנית רבים דורשים להעניש את הסורים במלוא החומרה על חלקם בטרור תוך ניצול מעמדם וחסינותם הדיפלומטית. לצערנו זאת. כאמור, הקנצלר המערב גרמני, הלמוט קוהל, העדיף להטיל עונש קל על הסורים, בלא לפרוק את הגשרים בין שתי המדינות.

למעשה, אם אנו בוחנים את המעורבות הסורית הפעילה בפעולות טרור מתברר שזו איננה מצטמצמת אך ורק לגבי אותן יחידות בהן בוצעו הפשעים. בעיה זו חייבת להטריד ולהדאיג את דעת הקהל העולמית כקולקטיב, שהרי לא מן הנמנע שדיפלומטים סורים בארצות אחרות אף הם עוסקים בביצוע פעולות חבלניות וטרוריסטיות. מכאן שהקהילה הכללית עולמית חייבת לנקוט אמצעים תקיפים נגד דמשק כדי לבער את נגע הטרור. פעולה תקיפה נגד דמשק סופה להרתיע גם מדינות ערביות נוספות שאף הן מסייעות לארגוני החבלה בכלל ולאש"ף בפרט.

יהודי איראן „על הכוונת"

עסקות הנשק המבולבלות וואשינגטון — ירושלים — טהרן, אף כי יש המגדירים אותן כ„מעשה מוסרי ואנושי" שכוון להצלת בני אדם — לא הקלו את מצבם של יהודי איראן. הדיווחים המגיעים משם מצביעים על התנכלות ביהודים, על מעצרים ועל פגיעות בנפש.

בדיווח האחרון נמסר על מעצרו של היהודי היחיד בפרלמנט האיראני. הוא נאשם ב„קיום קשרים לא מוסריים" בבית הזקנים היהודי בטהרן שהוא מנהלו, אם כי על־פי מידע מוסמך יותר לא על כך נאסר אלא בשל פעילותו בתוך הפרלמנט האיראני כדי להביא לביטול הגבלות שלטונות איראן הטילו על היהודים. בנאום שנשא בפרלמנט לא חשש להגדיר את ההגבלות הללו כאפליה של בני המיעוטים.

המעצר של חבר הפרלמנט היהודי באיראן מוכיח כי היהודים, הם „על הכוונת" לא זו בלבד, אלא לדעת פרשנים השלטונות האיראניים החליטו על קו נוקשה כדי להזים את הידיעות שהופצו כאילו בתמורה לנשק הישראלי שקיבלו הם החליטו להקל על מצבם של היהודים. ובכך הפכו היהודים מחדש לכלי משחק בידיהם של שליטים עריצים והם מנצלים אותם לצרכיהם הפוליטיים.

בלא להיכנס לוויכוח, אם עסקות הנשק עם איראן הן „מוסריות" או לא, דבר אחד ברור, שהשלטון והשליטים המושלים באיראן רחוקים מלהתנהג על־פי כללים מוסריים ואנושיים. לפי המוסר שלהם — חיי אדם הם הפקר. וגם חסינות פרלמנטרית אינה עומדת לזכותו של היהודי וברצותם הם מעלים אותו וברצותם הם משליכים אותו לכלא.

מצבם של יהודי איראן צריך להדאיג את כולנו. יש לעשות הכל כדי להביא להצלתם של שרידי הקהילה היהודית שנותרו עדיין שם כשחייהם כנגד, בלא לדעת מה יביא איתו יום המחר.

על ישראל לנצל את קשריה הטובים בעולם ובמיוחד אצל ידידיה כדי להביא לפתיחת השערים של איראן וככל שיקדימו לעשות זאת ייטב להם, שהרי איש אינו יודע: האם אלה שיבואו אחרי איטוללה חומייני יהיו טובים ממנו.

הפורצים את חומות היהדות

פרשת „מיהו יהודי" עולה מדי פעם בפעם על סדר יומה של הכנסת. אולם, עד כה טרם נמצא לה פתרון, על־אף העובדה שיש צורך חיוני בתיקון החוק כדי למנוע רישום גויים כיהודים בתעודת הזהות. גם השבוע נעצרה ע"י סיעה אחת נסיון להעלות נושא זה לדיון, והפעם מתוך תירוץ פשרה כדי להציג את תמיכתם הכלאה של חברי־הכנסת מיתר הסיעות הגדולות — המערך והליכוד. לא דובר עוד בתיקון החוק על־פיו יאמר כי יהודי הוא מי שנולד לאם יהודיה או שנתגייר לפי ההלכה. ההצעה שהוכנה אומרת, כי כל גיור שבוצע בחו"ל טעון אישור בית־דין רבני. בדברי ההסבר צויין, כי זה יחול על כלל מבצעי הגיורים בחו"ל, לרבות רבנים אורתודוקסיים. התיקון המוצע שאגב אינו חדש ואף הועלה בהזדמנויות שונות ע"י נציגי המפד"ל בכנסת ובממשלה — מטרתו הוא למנוע הונאה בענייני גיור כדי להבטיח שהגיורים בוצעו כדין על כל המתחייב מזה. הנה גם תיקון זה אין מוכנים לקבל למרות שבמקרים פחות עקרוניים נוהגים לפי הכלל שתעודות שהונפקו בחו"ל טעונות אישור ע"י מוסד מוסמך בישראל.

ההתנגדות החריפה מצד המערך וחלק מאנשי הליכוד לתיקון חוק בתי־הדין הרבניים שיסמיך אותם לדון ולאשר גיורים שבוצעו בחו"ל מוכיחה פעם נוספת כי קיימת קואליציה רחבה מהשמאל לימין ולשמאל המבקשת לפרוץ את חומת היהדות, בהכנסת גויים כיהודים ע"י הכרה בגיורים פיקטיביים המבוצעים בחו"ל.

התנהגותם זו אף מוכיחה כי שתי המפלגות הגדולות, שכל אחת מהן בנפרד היתה מוכנה להביא לתיקון החוק כדי למנוע רישום גויים כיהודים, כשהן חוברות יחד אינן מוכנות לתקן את החוק וכל אחת מהן בנפרד פוזלת אל החוגים הרפורמיים שמעבר לים.

בנסיבות אלה יש בהחלט מקום לעורר את השאלה האם יכולים ורשאים נבחרי הציבור להשלים עם מצב זה שיש בו סממנים על התגרות בציבוריות הדתית תוך מגמה לפרוץ את חומת היהדות.

דומה שהפעם אין כל ספק בעיני הגורמים הגדולים — המערך והליכוד לא יתנו יד לפשרה מתקבלת על הדעת והעומדת בכבדן ההלכה כדי לפתור אחת ולתמיד את הבעיה הכאובה שבשמה: מיהו יהודי.

לאמיתו של דבר אין זאת שאלה של מיהו יהודי בלבד — זאת אחת הדוגמאות כיצד המפלגות החילוניות לוחמות בעקביות בכל דבר שיש בו קשר עם תורת ישראל וקיום מצוותיה בארץ־ישראל.

המורים לשמיר: החינוך הופך לנחלת העשירים

מאת שלום צריאל, סופרנו בירושלים

ראשי הסתדרות המורים נפגשו אתמול עם ראש הממשלה יצחק שמיר ד־שוחחו בפניו את בעיות החינוך והצטמקות התקציבים במשרד החינוך.

[illegible] יו"ר הסתדרות המורים [illegible] ארגון המורים [illegible] בפני ראש הממשלה [illegible] בשנים האחרונות במערכת החינוך לפיה הולך ונהפך החינוך ל־עניים שאין באפשרותם לשלם עבור [illegible]. היא הצביע [illegible] על התבטלות שיעורי האינ־גות המוסיקה בבתי הספר, אך ב־מקום זאת ניכרת התרחבות השיעורים הפרטיים בחוגים המיוחדים לשכבת החזקות שיש באפשרותם לממן חוגים אלה.

בטכס לציון 80 שנה לחינוך הדתי שנערך בהיכל שלמה בירושלים הע־לה [illegible] החינוך הדתי וקרא [illegible] באחורי התנועה הדתית לאומית עד כנה למנוע פגיעה [illegible] במערכת חינוכית מפוארת זו.

בהעמד זה הזהיר יו"ר המרכז ל־חינוך דתי, [illegible] בהערכת החינוך הדתי.

את הטכס הנעימה תזמורת ומקהלה „אבי"ה" כפר בתיה בהדרכה ובניצוחו של ד"ר מרדכי סובול.

גרמניה מגרשת

(סוף מעמוד ראשון)

ייתכן הוגצו על ידי שלטונות דמשק לטרוריסטים.

בית המשפט שהרשיע שני סורים ערבים ביום רביעי פסק כי איש בין סורי [illegible] בשגרירות סוריה ב־מזרח ברלין לשני הנאשמים את ה־פצצה שהם הניחו במשרדי אגודת הידידות הגרמנית־ערבית במערב ברלין ב־29 במרץ. כמו כן הציגה בית המשפט [illegible] נגד [illegible] של הנאשמים, המודיעין הסורי. סעיד הושד כי מסר את מטען חומר הנפץ לשני הנאשמים אחמד חאסי ופרוק סאלמה שנגזרו להם 14 ו־13 שנות מאסר לאחר הרשעתם.

מקורות בבון אמרו כי אין לצפות לניתוק היחסים בין בון לסוריה כפי שעשתה בריטניה בחודש שעבר ל־אחר גזר־הדין נגד ניזאר הינדאוי שהורשע בנסיון לפוצץ מטוס נוסעים של „אל על".

המפקדה המשותפת של שלוש ב־עלות־הברית המערביות במערב בר־לין הודיעה אמש, כי היא אוסרת על סורים מסויימים, כנראה דיפלו־מטים, להיכנס למערב ברלין ממזרח ברלין, בהסתמך על החוק המתיר ל־גרש מברלין כל „אדם המהווה איום לביטחון".

איראן הודיעה כי יש מחזירה את השגריר שלה מרומא במחאה על תוכנית סטירית בטלוויזיה האיטל־קית שהוקרנה בסוף השבוע שעבר שכללה סאטירה על פרשת משלוחי הנשק. כמו כן נסגרו משרדי האגודה לתרבות איסלמית בטהרן.

הרבנים הראשיים

(סוף מעמוד ראשון)

קיימה ב„היכל שלמה" בירושלים.

בשיחה עלו שאלות חינוכיות שו־נות וביניהם טיפולו של משרד ה־חינוך בנושא התשובה כפי שהובא לידי ביטוי בחוזר המנכ"ל הנצמה להישלח בימים אלו למוסדות החינוך בארץ.

הרבנים הראשיים הבהירו למנכ"ל משרד החינוך כי החזרה בתשובה ו־תיקון המדות הם מיסודות היהדות וכי אין להעלות על הדעת שמשרד החינוך יפעל נגד יסוד חשוב זה ב־יהדות.

מנכ"ל משרד החינוך הבהיר ל־רבנים הראשיים כי משרד החינוך אינו מתכוון לפעול נגד החזרה ב־תשובה אלא נגד מקרים למינוים הפועלים בבתי ספר מבלי שהוסמכו לכך ומבלי שקיבלו את אישור ה־מוסדות המתאימים לפעולתם. לא ייתכן, אמר מנכ"ל משרד החינוך, שתתנהל בבתיים פעולת הטפה ל־חזרה בתשובה ללא תיאום עם משרד החינוך וללא הסכמת ההורים לכך. היא גם הסביר את הנזקים החינוכיים הנגרמים — לטענתו — במקרים מסויימים בעקבות של פעולה בלתי מתואמת זו. יחד עם זאת הבטיח מנכ"ל משרד החינוך לרבנים ה־ראשיים לפעול למען הגברת והעמקת התודעה היהודית בקרב תלמידי בתי הספר הממלכתיים.

יעקובי

(סוף מעמוד ראשון)

בצד המשך הפעלת המפעל. לדעתו, רק לאחר שיביאו אותו והוא יע־מוד על רגליו מבחינה כלכלית יהיה מקום למכור אותו. שר הכלכלה גד יעקובי הציע אף הוא להמשיך ול־קיים את המפעל, תוך בדיקה האפ־שרות למיזוגו עם התעשיה האווי־רית. כל המשתתפים בועדה גרסו שיהיה צורך למחוק את החובות ה־מצטברים של המפעל.

רק שר האוצר משה נסים הביע התנגדות להצעות שהועלו והעדיף את העברת המפעל לכונס נכסים. ההצעות מעין אלה נבחנו קודם לכן ונמצאו בלתי מעשיות וכרוכות ב־הפסדים נוספים לממשלה ולכן יש ללכת בכיוון של פתרון יהודי. הו־ועדה תוסיף לבחון את ההצעות ב־ימים הקרובים וכאמור תגבש את עמדתה הסופית בתוך כשבועיים.

הרב הראשי של רומא הגיע לביקור בישראל

מאת סופרנו בירושלים

הרב הראשי של קהילת רומא הרב ד"ר אליהו טואף הגיע לפני [illegible] לביקור בישראל [illegible] אצל נשיא המדינה חיים הרצוג.

הרב טואף, המשמש גם כנשיא [illegible] באיטליה, נפגש עם ראשי [illegible] בארץ ודן איתם [illegible].

במהלך ביקורו נפגש הרב [illegible] אף עם תלמידיו [illegible] בירושלים [illegible] אהרון כהן [illegible].

בשיחה עם הטלוויזיה סיפר הרב טואף על פגישתו עם האפיפיור [illegible] בבית הכנסת [illegible].

כלבר תפקידו [illegible] ראשי של קהילת רומא [illegible] הרב טואף [illegible] בקרב יהדות אירופה.

סערה בבריטניה: המלך ג'ורג' החולה הומת על־ידי רופאו כדי שניתן יהיה לדווח בעתוני הבוקר

[illegible] בבריטניה בעקבות הגילוי שהמלך ג'ורג' [illegible] המלך [illegible] כדי שאפשר יהיה לדווח על מות המלך ב־עתוני הבוקר.

הטלוויזיה בערוץ ה־4 בערה בלילה שבין יום רביעי לחמישי כי [illegible] של המלך ג'ורג' החמישי בן ה־70, הסבא של המלכה אליזבת, לפני 50 שנה, הוחש באמצעות זריקה שנתן לו רופאו האישי לורד דאוסון.

הידיעה התבססה על מאמר שכתב הביאוגרף של דאוסון, [illegible].

נשיא האגודה הרפואית המלכותית גינה את מעשהו של לורד דאוסון כ„מעשה [illegible]".

[illegible] הביאוגרפיה הרשמית של המלך ג'ורג', [illegible] כי העובדות הן ככל הנראה [illegible]. הוא הוסיף: „לפי דעתי, המלך נרצח על ידי דאוסון".

מחבר הביאוגרפיה, שהוא כיום בן 79 אמר כי הוא לא הזכיר את זריקת המוות בביאוגרפיה שיצאה ב־1950 מפני שלא רצה להביך את קרוביו של דאוסון ואת משפחת המלוכה.

[illegible] של דאוסון, ואשר [illegible] כי הוא היה סבור כי [illegible] יותר שהידיעה על מות המלך תופיע בעתוני הבוקר [illegible] הפופולריים יותר, אמר דאוסון [illegible].

[illegible] דאוסון כי הוא בסופו של דבר הסכים להחיש את מותו של המלך בעקבות בקשות מצד המלכה [illegible] לשים קץ לסבלו של המלך הגוסס.

המשטרה הציגה חומר חסוי לשופט בפרשת רפי לוי

מעצרם של רפי לוי (62), ה־ממונה על מחוז ירושלים במשרד הפנים, [illegible] שלו, [illegible] ורשל [illegible], ההשודים בתיווך לדבר [illegible] רפי לוי — [illegible] אתמול ב־7 ימים. [illegible] שאחר [illegible] בעתירה פרשת — [illegible] בערכאות.

לאחר מכן הובאו בפני השופט [illegible] רפי לוי, [illegible] וכאן דרש ב"כ המשטרה להאריך מעצרם ב־7 ימים. פקד [illegible] בפני השופט חומר חסוי חדש, הודיע כי בשל ה־היקף העצום של החומר — אין המשטרה מוצאה בכלל אפשרות לבקש הארכת מעצר מעבר ל־30 ימים (המתחייבים בעוד 7 ימים), בתוספת בקשה מטעם ה־יועץ המשפטי לממשלה. „שיח־רור החשודים בשלב הנוכחי — [illegible] החוקר — לא רק ייפגע אלא יהרוס ממש את החקירה".

פקד פישמן גילה, כי החומר ה־חסוי שהוגש לשופט בעצמים כלל שיחות. מלפון רבות, שהוקלטו ב־משך תקופה ארוכה, הקשורות ל־רפי לוי ולשלושת החשודים הנו־ספים שנעצרו עמו. כמו כן ציין החוקר, כי נותרו טובות הנאה ל־רפי לוי, נוסף ל־3 שנעצרו, נח־קרים בימים אלה, ואין להוציא מכלל אפשרות מעצרים נוספים.

האוצר מונע תקציב לפיקוח על המחירים

מאת סופרנו הכלכלי בירושלים

במשרד התעשייה והמסחר מה־הרים מפני אפשרות של הפסקת פיקוח המחירים בגלל חוסר תק־ציב לשכרם.

פקידים בכירים במשרד אמרו את־מול כי האוצר אינו מעביר את ה־סכומים הדרושים להפעלת מנגנון ה־פיקוח, הוצאות הסברה ופירסום מודעות בעיתוני היומיים.

לכן יהיה המשרד נאלץ להפסיק את פעולות הפיקוח אם לא יתקבל התקציב מהאוצר עד תחילת חודש דצמבר.

בינתיים עומדת הממשלה לדון ב־הצעה להארכת הפיקוח ב־3 חודשים נוספים עד סוף חודש מרץ 1987 על פי החוק הקיים הפיקוח בתוקף עד סוף דצמבר השנה.

מחאות נגד נכונות ש"ס ל„וועדת גיור" בשיתוף כל הזרמים

הרב שמואל הפי, [illegible] הנהלת המפ[illegible] שלמרות המגע [illegible] מועצת הגדולי התורה של ש"ס ב־עקבות [illegible] „המזרחה" על נכונות של ש"ס להקים ועדה של כל הזרמים ביהדות לבדיקת הגיורים בחו"ל, ואשר אישוריה יהיו מקובלים אישור מוזכרלי כל־בד של בתי הדין הרבניים.

„בהחלטה קיבלו את הידיעה כי במקום להעלות על שולחן ה־כנסת את התיקון לחוק בתי הדין הרבניים שהוצעו על ידי סיעת ש"ס, הסכימו נציגי ש"ס במשא וכתן עם אנשי מפלגת העבודה להדדיך מאז היום את הצעת תיקון החוק ובמקומו הסכימו לב־הון רעיון מב"ש ומסוכן מאין כמוהו הוא הקבה גוף רבני מכל הזרמים בחו"ל שיעמוד על קרי־בי הגיור ויבליע המלצותיו לרב־נים בישראל, אין צורך להאריך בהאור הנזק שיש פעם הראשונה שנציגי היהדות החרדית מסכימים לבחון רעיון מבלי לדחותו על ה־סף שעד עתה התנגדו לו כל גדו־לי ישראל ללא הבדל. היתכן? ״ — כותב הרב חפר.

יצויין כי בידיעה ב„דבר" נאמר שחברי ש"ס יעלו את ההצעה בפני מועצת החכמים, ולא דחוה על הסף.

איגוד השחמט תומך בלוצנה מבז'יל לנשיא הפיד"א

מאת מיכה „הצופה"

ביום ראשון הבא יערכו במקסיקו בחירות [illegible] לשחקני השחמט. [illegible] נשיא הפדרציה הבינלאומית ל־שחמט לארבע השנים הקרובות.

הנשיא הנוכחי קמפומאנס מה פיליפינים התמודד נגד פרופ' לינ־קולן לוצנה מברזיל.

נודע כי אלוף העולם קאספארוב מנהל מאבק לבניעת בחירתו המוס־דית של קאמפומאנס. סגן יו"ר ה־איגוד הישראלי לשחמט שלמה קנדל־

שיין מסר כי האיגוד לשחמט תומך בבירור בפרופ' לוצנה, בין השאר כמחאה על סיפולו של קאמפומאנס בבניעת השתתפותה של ישראל ב־משחקים.

בחודש אוגוסט האחרון מסר ב־לונדון, במסגרה הקונגרס האירופאי לשחמט, נציג ישראל ידעאל ספסק, את ייפוי הכוח שלנו לנציג השווד־ לישוריין התומך בלוצנה.

ראוי לציין כי דמקא כספר מדינות אירופאיות כצרפת יוון ואחרות תומ־כות בקאמפומאנס. באשר לסיכויי הבחירה מצרי כתבי הרק השוחים בדובאי כי ה־מאבק די צמוד עם מדיפות מסיימות לקאמפומאנס בשל הביכה רבה שהוא זוכה מבמדינות העולם השלישי ואפריקה.

הושמדו מסמכים

(סוף מעמוד ראשון)

„המקודות המהימנים" [illegible] כי מיז ניהל בעצמו את השלב ה־ראשון של הקירת גורה, כבלי ל־היצור בחוות דעת של ה„אפ.בי.אי." על כן הושאר משרדו של גורת ל־לא שמירה באותו שלב קריטי, כ־אשר כבר נהפוררו חשדות כבדים נגד הקצין.

ה„אפ. בי. איי." ועל ידי ועדות של הקונגרס.

הבעיה המסתתרת באחורי החקי־רות האלה היא, מה היתה מידת ידי־עתו של הנשיא ומתי נודע לו. בינ־תיים הראה סקר דעת הקהל כי 62 אחוז מן הנשאלים לא האמינו ל־נשיא שאמר כי הוא למד על העיס־קה הזאת רק בימים שני.

אחד מאנשי הבית הלבן הפיר, לדברי העתון, בהקשר זה: „הם סגרו את דלת האורווה לאחר שה־סוסים ברחו".

עיד מסר העתון כי נודע ניהקף בדיואט ובכעס רב לנוכח מיטוריו לדברי מקורותיו של העתון ביראה כי שר ההגנה, ויינברגר. כפקפק האם יש להחיר את נידוי לשירות הנוחתים.

ישראל לא היתה מעורבת במכירת נשק לאירן אלא רק סייעה בהעברת הנשק — אמר שר החוץ שמעון פרס, בראיון להוכנית „כ״מגש" בטלווי־זיה בערבית.

השר ציין כי מדובר בהעברת כמוי־ות קטנות וטקטיליות של נשק. יש־ראל איננה מעורבת ולא תתערב ב־מלחמה המתנהלת בין אירן לעירק אמר פרס.

פרס שלל את הסכנה כי העברת הנשק לאירן יכולה להבטיל את תה־ליך השלום בבורח התיכון וציין כי ירדן מורימה דרך (מל עסקה נשק לעירק מבלי להתייעץ עם ישראל. בגבול עסקה שנגנת 40—50 איניות.

לסיכום אמר פרס, כי המצפון של ישראל נקי וכן גם ידיה. „לא עשינו זאת בעד בצע כסף ולא כדי לרכוש יתרון צבאי או אסטרטגי. עשינו זאת מתוך רצון לעזור לידיד בעניין אנשי היחוח שלנו גם כן אנשי, וכן שלושה בני הערובה האמריק־נים שוחררו", אמר פרס.

הסערה בארה"ב על רקע זה שככה במידת מה אתמול עקב חג ההודיה האמריקני. יחד עם זאת עדיין קיימת הבעיה עד כמה הנשיא רייגן ידע על העסקות האלה.

הנשיא, טרם שיצא לחופשתו בקלי־פורניה לרגל חג, מינה ועדת חקירה לבדיקת פעולתה של מועצת הבטחון הלאומי, אשר לפי עצות שפורסמו בכלי התקשורת, היא שניהלה את הפעולות החשאיות האלה, ללא ידי־עת הנשיא.

נוסף על לך, נפתחו חקירות ב־ענין זה על ידי משרד המשפטים,

דובר צה"ל לשעבר מציע: זכות קדימה לקצינים פורשים למשרות ממשלתיות עפ"י חוק

מאת סופרנו הצבאי

הצעת חוק שיקבע כי איש צה"ל שפרש משירותו בקבע הוא יוכר כבעל זכות מועדפת, והחוק לו זכות קדימה לקבלת עבודה ב־משרדים ממשלתיים וציבוריים הוכנה ע"י תת־אלוף (מיל.) יעקב בן־פורת.

כזכור בעניין זה נשלח לשרים, חברי כנסת ולגורמים שונים בצה"ל. כיום יש כ־850 מושלים בקרב אנשי הקבע שפרשו מצה"ל והיקף האבטלה יגיע לכ־1300 איש עד ה־שנה.

בן־פורת מציין כי נעשים מאמצים ע"י „צוות", ארגון משוחררי צה"ל, בשיתוף עם משרד הבטחון, לשבץ גימלאים בעבודה, אולם, המצב הוא איסור הסיכויים לפתור את הבעיה ללא חוק קלישים. בן־פורת, אומר כי לא בעם פורשים מצה"ל יורדו מהארץ ומחפשים עבודה כדי ל־חפש עבודה.

הוא אומר כי גם למדינה יש ב־אגר רב של ניסיון במשרדי הממ־שלה, בחברות ממשלתיות, רשויות מקומיות ועוד.

לדעתי הייבת ההסתדרות לתמוך בהקיקה המוצעת כי יש לה האי־עניין, כמו לכל המדינה שלישראל יהיה צבא טוב. כדי להגיע לכך יש ליתן זכות קדימה לעבודה לפורשי כצה"ל. אחרת לא ישארו הטובים בצבא הקבע.

שר האוצר: לקצץ בתקציב ולרסן את תביעות השכר

מאת שמעון הבלפלי

שר האוצר משה נסים קרא אתמול לקצץ בתקציב ולהרסן את תביעות השכר כדי להמשיך את הבראת המשק.

בדבריו באסיפה הכללית של חב־רות לביטוח חיים עמד שר האו־צר על הצורך בריסון בשוק ה־הון ולהפחית את מעורבות ה־ממשלה במשק. הוא ציין גם את הכוונות של הממשלה למכור חב־רות ממשלתיות או למכור מניות בבורסה.

בהתייחסו לפרשת מפעל ספיפ בית שמש אמר כי סגירת המפ־על היא מבחינתו ברירה, מפעלים צריכים להתקיים מכוח עצמם.

יו"ר האגודה חברות ביטוח חיים, עזר לוי, קרא לבטל את כל קרנות הגמל ולהעדף מחדש בכל נושא הפנסיה.

במסיבת עיתונאים בשר אתמול צ. לוי כי השנה תהיה טובה ב־ענף ביטוח החיים.

צ. לוי בשר כי הפוליסות הביטוח [illegible] לאפשר להם השקעה במלו"ן.

ערב שנתי ליב"ע רעננה

במסגרת אירוע שנתי ייערך ל־ישיבת בני עקיבא רעננה יתקיים ערב שנתי ב„היכל התרבות" שבכפר סבא בתחילת שבט.

כך ההורים בישיבת הנהלת ה־ישיבה — הרב זולדן ראש הישיבה, מר אברהם קנטורוביץ מנ־הל התיכון, ומר יעקב שפירא ה־מנהל הכללי עם נציגי ועד ה־הורים.

הרב זולדן פתח בדברי תורה וסקר את פעילות הישיבה מ־תחילת שנת הלימודים וכן בנה תכניות לעתיד. כל הרכבים ה־מלמדים בישיבה הם בוגרי ישי־בת הסדר וישיבה „מרכז הרב" הלוקחים בשיתוף תוכנית „מרץ" ב־בשורת ציון.

הערות למשאל

בקצה העט — מאת צבי

ביום שישי שעבר נתפרסם ב„הצופה" משאל ראשי הסיעות (ש„כידוע" אינן קיימות עוד) בקשר להשיב על 4 שאלות עיקרו. האם הופעל משטר הסיעות ההם חל שיפור בדימוייה של המפד"ל מאז הועידה האחרונה?

אין בדעתי ובכוונתי להתייחס ספציפית לתשו־בותיו של כל אחד מראשי הסיעות שנשאלו. באו אלה הערות כלליות כל קורא יכול למצוא בעצמו תשובות כאלה.

תחילה על הסיעות האידיאולוגיות. כבימל, אשר בצורך קיומן של סיעות עדיין לי למד זכות. אני יכול להעיד כי זה שנים רבות אין שום שמץ של רקע אידיאולוגי בסיעות הקיימות (אם אני אומר קיימות, כוונתי להכיר שהן קיימות בגווה של אף הביקורת המוטחת נגדן). אני יכול להוכיח זאת בהתכוננות אין ספור. הסיעות ייצגו קבוצות אינטרסנטיות שלא היו ביניהן לבין האידיאולוגיה, ולא כלום.

שלא הודה מעולם קיומן של סיעות אידיאולוגיות רצוי — אבל אין להפוך אותן לקבוצה אינטרסנטית בראשו של „בוסים" המחלקים משרות לכיבודים וגומרים מי יזכה ומי יפסיד, בשל קרבתם (או ריחוקם) לראשי הסיעות. אני זוכר סיעה אידיאולוגית אמיתית כאלה: סיעת „אל המקור" הזמנית בראשות המנוח הרב [illegible], „צעירה ובני השמאלבית, „הסיעה המרכזית" בראשות השר המנוח מ' ה' שפירא. אילו סיעות כאלה היו קיימות איש לא היה מתנגד להכיר בהן וגם להרכיב מוסדות מפלגתיים לפי מפתח סיעתי כזה.

לפסבר צר מאד לציין תוך כאב, שאחרי הבחירות הועידה אנו קוראים ושומעים כי גם עתה מחלקות ביניהן הסיעות היטב את המחלקות והפי אותו „קריסטיק", יש להגיה, ייקבעו גם ראשי המחלקות. ובהזדמנות זו כדאי גם לומר מלה על רכוזי המחלקות (ועליהן — או על חלק מהן — היו ממונים גם מנהלי מחלקות) בזמן שכל גוף ציבורי נוהג חיסכון וכאשר לפעולות של ממש לא יישאר דבר לרבה [illegible].

באותה כיוה יש להתייחס בספקנות רב לדברי ראש סיעה אחר שהבחירות בועידה הוכיחו כי בהצבעות חשאיות, כפי שנתקיימו בועידה, ועל פי ההנחיות של ועדות השיקום הצביעו אנשים לפי צו מצפונם. מי שמכיר את מהלך הועידה, אינו יכול להתעלם מכך שמרבית ההצבעות ותוצאותיה התנהלו על פי הסכמים בין סיעות, כי שנכשל בהצבעה יכול להאשים את עצמו שלא השכיל להגיע להסכם עם הצד הנכון. אותם הסכמים הגיעו תוצאה כוזרות שאיש לא היה יכול להעלותן על הדעת אפילו כשהועידה כבר התחלה. אותם הסכמים אף גרמו לכך שסיעה גדולה נדחקה לחלוטין הצידה ונזקקה לעמוד כעני בפתח כדי לזכות בפירורים. כלום תוצאות אלה צודקות וראויות לשבח? האם יש להעדיף שהבחירות של חלק בלבד מהמוסדות הארציים העסיקה את צירי הועידה בשלושה מושבים ואחרים עדיין לא הורכבו? במה איפוא עולה שיטת הבחירות המוצעת על הישנה? השיטה הישנה (שאינני מצדד בה) לפחות לא העסיקה 1,200 צירים בשלושה מושבים.

ההנהגה הישנה נכשלה לא רק משום שהפכה את ראשי המפד"ל לקבוצה של אינטרסנטים אלא משום שבקלות יתירה (ואולי מתוך רגשי אשמה) ויתרה על סמכויותיה ולא עמד בה הכוח להתנגד לדרך תפקודה של ועדת הפיקוד והבחירות שיומרותיה המריאו שחקים. מי שעיניו בראשו, יכול היה לחזות את התוצאות. בועידה לא היה שום דיון על הצעות ועדת השיקום. הן נתקבלו כולן בסיטונות ובו בזמן לא נתפסו כמחייבות. הצירים התעניינו בפועל ואף התוכחו רק בסעיף אחד: אם המרכז יהיה בן 400 צירים או צירי הועידה עצמה יוכרזו כחברי המרכז. נקל לשער שמרבית הצירים רצו במרכז גדול. גם בועידה לא בא לידי ביטוי שום אספקט אידיאולוגי. הדיון האידיאולוגי אמור להתקיים כמובטח, בקרוב, אך לפי שעה אין סימנים לכך. „ועדת הועידה" שמסמה בועידה מהתבשיל שלה, שבה את הועידה בסריקת דלת. שינוי שם המפד"ל ל„תנועה הדתית לאומית", שינוי שם המוסדות הנבחרים ועוד תיקונים קוסמטיים מסוג זה לא תרמו לענין. עקרונית לא נשתנה עדיין דבר ו„הגורם האנושי" נשאר בעינו.

אין פלא שבינתיים — הבה נתפלל שרק בינתיים — בדימוי של המפד"ל (סליחה: התנועה הדתית לאומית) לא חל שיפור והסקרים לא שוא ידברו, שהרי צלמנו כמנהגנו נוהג.

מטוה יש כתובת אחת שעינים רבות צופות אליה — הלא הוא מוביל התנועה הדתית־לאומית. אין לצפות לשינויים לשיפורים מכריעים במהרה — אולם הזמן דוחק ו„ימי החסד" הולכים ומסתיימים. נקווה שההזדמנות לא תחמיץ.

העניים כבר מסכימים...

הפרסומים המרובים בענין איחוד קרנות הפנסיה של ההסתדרות הכללית, מזכירים את הסיפור של העסקן למען „קמחא דפסחא" לעניים. כששאלוהו מה מצב המגבית השיב שכבר השיג חמישים אחוז מהמטרה שהציב לעצמו: העניים כבר מסכימים לקבל בעוד שהעשירים עוד לא נענו...

בין קרנות הפנסיה ההסתדרותיות יש קרנות „עשירות" ו„עניות". על האחרונות נמנות שתי קרנות: של פועלי הבנין והפועלים החקלאיים. כידוע, הולכים והמעסיקים בעלי הבנין וגם הפועלים החקלאיים מספרם הולך וקטן, משמעות הדבר שהכנסות הקרן זוכות לפחות משאבים — בעוד ההוצאות להחברים־זות בעלי זכויות הולכות ומתרבות. אותה הקרנות ה„עניות" משלמות יותר משהיא גובה.

הרעיון לאחד את הקרנות, לחסוך מנגנונים מיותרים ולייעל את ה„ביצועי" הוא רעיון משום וטוב מאד אבל הקרנות העשירות יודעות שהן יצטרכו לשאת, ממשאביהן, בעול הקרנות השרויות במצוקה וזכויותיהן ותבריהן ייפגעו.

נציגי הוועד הפועל של ההסתדרות מנפנפים בסיסמה של הערבות ההדדית והחובה שכל חבר של כל קרן יסייע לחלשים. אבל ההנהלות של הקרנות משיבות על זה שעקרון הערבות ההדדית מחייבת זכויות שוות בין כל החברים מאותה קרן אבל לא חברי קרן אחת לגבי חברותם של אנשים בקרן האחרת. הללו מחקים שנותיהם בכך שלפני כמה שנים, לפני שנתהפך הגלגל, דווקא הנהלת קרן פועלי הבנין שמצבה אז היה טוב — התנגדה לאיחוד הקרנות.

אכן, יש דרכים אחרות

במאמר מערכת השבוע מתרע „הארץ" על תלונות אישים הוגים דתיים נגד תכנית הראדיו של מאיר שליו „שבה השוו מנהגים מסוימים בתוך ישראל למקסים של שבטים עתיקים".

המערכת שואלת: „מדוע בחברה האמורה להיות פתוחה — — — תקום הזעקה על דברים שאפשר לענן אותם בכל מחקר מדעי? חלק גדול מהמנהגים והפולחנים הדתיים, לא רק של היהדות, שרשיהם אכן נעוצים במסורות עתיקות — — ומדוע עלבון הוא ליהדות לייחס את השורשים של חלק מטקסיה להווי של העולם העתיק". לכן, אומר בעל המאמר ש„יש דרכים אחרות לבטא את המחאה במסגרת דימוקרטית ומודרנית".

אכן, במלים אלה טמון העוקץ.

יהודי דתי מאמין שכל התורה וכל מצוותיה הם מהשמים. הוא „מאמין באמונה שלמה שכל התורה המצויה עתה בידינו, היא הנתונה למשה רבינו עליו השלום" וכי „נבואת משה רבינו היתה אמיתית ושהוא אב לנביאים לקודמים לפניו ולבאים אחריו" — כאמור, בין השאר בשלושה עשר העיקרים שיסד הרמב"ם. האמונה באל אחד ש„הוא בורא ומנהיג לכל הברואים והוא לבדו עשה ועושה ויעשה לכל המעשים" היא נחלת מיליארדים של אנשים בעולם שהרי גם הנוצרים והמוסלמים, להבדיל מיהודים, מאמינים בכוח עליון.

אנחנו מודעים לכך שישנם יהודים ולא יהודים, מה שקוראים חילוניים. אבל כיצד מרשה לעצמו מר שליו. בטלוויזיה הישראלית ובניגוד מוחלט, לחוק רשות השידור, להציג בצורה נלעגת ערכים ודברים אשר יהודי דתי מוכן להקריב את עצמו למען שמירתם? כיצד הוא מרשה לעצמו, להשתמש בכלים כדי לכנות ערכים אלה טקסים אליליים? אנחנו מודעים לעובדה שישנם חוקרים חסרי אמונה הסבורים ש„חלק מהפולחנים והמנהגים הדתיים, לא רק של היהודים. שורשיהם נעוצים בייהודות עתיקות ואין מקום ברדיו דימוקרטית ופתוחה. לתת מהלכים גם לדעות — לא דעות אלה. אבל בנוסח „הארץ" נשאל גם אנחנו, כלום אין „דרכים אחרות" שלא ייעשו בהן רוח ההבנה וההבלגה ויראת הכבוד לערכים מסורתם ומקודשים, אלא בסגנון של לעג וביזוי?

אפשר לעבור משפט־משפט. על דברי הנאצה של מאיר שליו ולהוכיח עד כמה בכל מלה ומשפט מבצבצים בוז וליצנות זולה. אזכיר רק כמה דוגמאות: יום הכיפורים, היום הקדוש ביותר לעם ישראל ולכל יהודי באשר הוא שם. מר שליו נטפל לענין „הבגדים הלבנים" שרבים נוהגים להתעטף בהם, כסמל לטהרות ורואה את המחזה המתקבל ברחוב כאילו בעיר מתקיים „קונגרס של רופאים ואחיות [illegible]"...

או ציטטה שניה: „ניסוך המים נועד כי המאמינים אינם סומכים על האינטליגנציה של (כאן באה מלה קדושה שאין ברצוני להעלות על הכתב). צריך להראות לו בדיוק למה מתכוונים, להשתמש באמצעי המוחשה כמו לילד שלא מבין מה רוצים ממנו". ועוד: „בסיציליה ובסין, במקרה של בצורת, כמו שהיתה לנו בשנה שעברה, מוציאים את פסלי האלים הקדושים החוצה; ומעמידים אותם בשמש בלי כובע, עד שהם בעצמם לא יכולו לסבול. הסיציליאנים נענו בו להבטח בכמה פסלי קדושים".

אין הכותב מסתפק בסיפורי בדים כאלה אלא עוד מוסיף חטא על פשע ואומר: „משיב הרוח ומוריד הגשם יקח את האפשרות הזאת (כלומר שימוש בסנקציות נגד הפסלים) לתשומת לב. השנה אנחנו עלולים להיות הרבה פחות נחמדים מאשר בבצורת של השנה שעברה", מאיים הליצן.

אסתפק בכך ורק אשאל שוב את מערכת „הארץ" אם אמנם אלה הן „הדרכים" לבטא דעות אחרות אשר ל„מנהגים ופולחנים דתיים"?

אכן, למערכת „הארץ" יש חלק ניכר בתעלולי מר שליו שכן זה היה העתון אשר איחה אותו לפרסום מאמריו הראשונים תחת הכותרת „הבי־כשישי" שהופיעו אחר כך גם בספר. כאותם מאמרים תיאר מר ש' בחוסר כבוד וכסגנון שובבני ומעליב שאינו תואם את הנושאים, אירועים שונים בהיסטוריה היהודית.

סערה חדשה מסביב לוונונו

חנן צורן הגיע „לשאו (אולי ברשיתו ובאישורו של אח של רבנו: המפורסם) ליומני של גיבורנו ופירסם קטעים מהם בליל שבת (השידור חזר גם במוצאי שבת — סימן נוסף שהטלוויזיה חשבה ש„סקופ" זה ראוי להראותו גם לאנשים שאינם צופים בליל שבת). לא אסתייעה מילתא ומשום מה לא ראיתי גם את השידור החוזר במוצאי־שבת, אבל ממה שפורסם בעתונות, עולה שיש ביומן הרבה [illegible] המוכיח שוננו הוא אדם פרובלמטי. ספק אם יש שם איזה רמז למה שעשה, זולת זאת שמאדם זה אפשר לחכות לכל מיני הפתעות.

לדעתי, חשיבות התת־פרשה הזאת, איננה בה עצמה אלא בתגובות שעוררה אישים וגורמים שונים — בהם גם אנשים ש„זכות הציבור לדעת" היא זכות מכרעת בעיניהם נתמלאו קיאה על ה„סקופ" (אפר, למעשה, אינו כל כך „סקופ" אף שיש בו מכום גירוד הסקרנות מסביב לאדם זה) שנפל בחיקה של הטלוויזיה והתחילו לקטרג עליה ולהאשימה בכמה וכמה עבירות, דהיינו: בזיון בית המשפט (העלול להיות מושפע מתוכנו של ה„סקופ"); פגיעה בצנעת הפרט והפרת זכות יוצרים ובמקרה שוננו ירצה להוציא לאור את יומנו או שהוא יכול לכעון כך).

מנהל הטלוויזיה חיים יבין אמר ששקלו בטלוויזיה את כל ההיבטים ובאו לידי מסקנה שאין כאן: שום בזיון בית משפט (משום שכתב האשמה טרם הוגש) ואשר לצנעת הפרט נהגו „בצורה העניינית והדיסקרטית ביותר" כלומר לא פירסמו הכל. לעניות דעתי, הפרסום היטיב עם ושנונו מפני שרבים מאזרחי המדינה השבו אותו לאדם שלילי יותר מכפי שמתגלה ביומן.

אשר להיבט המשפטי — הרי בשום של דבר תוגש תביעה משפטית — ממילא בית המשפט, הוא בלבד, יכריע בעניין ואת הנעשה אין להשיב. שונה ממנו ההיבט הציבורי שיש לו השלכות גם לעתיד וגם אם לא יוגש משפט או שהתביעה המשפטית (תידחה).

מבחינה זאת צריך לזכור כי נושא וענונו יצר בציבור גירוי תקשורתי חזק מאין כמוהו. הסקרנות היתה כה גבוהה שמהנמנע היה להתגבר על הדחף לפרסם את הדברים או מקצתם.

עם כל ההסתייגויות מה„כללי" (שאינו קיים) כי „זכות הציבור לדעת" וכן מהרדיפה של מדיה ממלכתית אחרי סקופים — נדמה שלא רק עורך עתון כלשהו, לו היומן הגיע לידיו — יהיה תוסף אותו ומפרסמו ללא־היסוס הציבור הצופים לא היה סולח לטלוויזיה אילולא היתה עושה כן.

ועוד: הפשע שבו חשוד האיש הוא כה חמור שכל קנה מידה רגיל לטיפול בו — מצד אחד, וההתעניינות הציבורית העמוקה — מצד האחר הם כה חזקים שאבנות רגילות, משפטיות או ציבוריות, לא היה בכוחן לעצור פירסומים בכל הנוגע לנושא.

הלהיטות להשיג „סקופ" ולפרסמו ורצון הציבור לדעת הברז, איפוא, במקרה זה יחדיו וכך יצא מה שיצא. עתה שני „הצדדים" מרוצים, בלי שהדבר חייב לשמש תקדים לעתיד. ואשר לבית המשפט — נחיה ונראה. צריך להתפלל לאריכות ימים כדי לזכות ולהגיע לפסק דין סופי.

מה שתמוה בעיני הוא שכותבות העיתון, לא מצאו לנכון לערוך חיפוש נרחב ומעמיק, אחרי שוענונו עשה מה שעשה והשאיר את היוזמה — לכלי התקשורת.

מוסד ושמו שצ'רנסקי

מאז עלייתו לישראל של נתן שצ'רנסקי הוא מבסות לו הפך למוסד. מר ש' אינו העולה הראשון מברית־המועצות שהתייסר בשנות כלא רבות וסבל מחמת המציק — ובמקרה שלו לאו דווקא בגלל פעילות ציונית־ישראלית — ואף על פי כן נתקבל בכבוד מיוחד ואפילו הובא מוחבו במטוס מיוחד. קבלת הפנים שזכה לה בהגיעו לשדה התעופה הביעה הנקיה מיוחדת ההתרגשות גבוהה שנתכבד בשיחה מנמל התעופה עם הנשיא רייגן ובגלל ניתן לו מעמד מיוחד בין אסירי החופש המפצון — זאת גם בזכות פעילותה של רעיתו. גם ביתו שנולדה לו ולרעייתו זה מקרוב, לשמחת האוהדים בישראל, זכתה כבר לתהודה רבה. חיש מהר הפך לאישיות מרכזית במדינה, וכפי שבצאה לשמש הוא מעסוק איש יחסי ציבור.

פרסום גורר פרסום עד שגיבורנו הפך לכתובת למבקשי צדק בישראל, כגון ידידי אשיף. מר ש' קיבל משלחה פלסתינית שביקשה ממנו סעד לעצירים שלהם — וכמובן, כמי שנכנס לתהום לא לו — נכשל והיה צריך להביע צער וחרטה על רגשותיו זכתה צו הגירוש נגד המעונה האישי אכרם חנייה.

גם הכבת החרמה עשה (בהסכמתה ומזהרה של הנהלת הטלוויזיה) בצורה מיוחדת מבינה כנהוג לגבי אישים מיוחסים ומפונקים. זו הפעם הראשונה הזכורה לנו, שהדבר נעשה לא בצורת שיחה עם כתב טלוויזיה אלא באמצעות מיכשר שמר ש' קרא מתוך הכתב שבו נאמר בין השאר כי „אשיף בשיטותיו הוציא עצמו ועומביד מחוץ לתחום החברה הנאורה, המאבק נגד אשיף מתנהל תחת ביקורת החוק הישראלי. מה שבסביה שאינו כופר את זכויות האדם כלל וכלל".

אנו רוצים להבדיל בין האיש שצ'רנסקי לבין „המוסד שצ'רנסקי". אהדתנו נתונה לאיש היהודי, ציוני או לא ציוני, שהושלך לכלא הסובייטי על לא עוול בכפו. אנו מלווים בשמחה את התערותו במדינה ואת בניין משפחתו. אבל הפיכתו לתלית־לפית אור לגויים, לבוחר שבנהל מדיניות משלו — הוא ענין פרטי שלו.

נקוה שלפחות לקח מכשלונו האישי.

החשבונות בסופרמרקטים

אפשר להבין את הסופרמרקטים שמריבוי סוגים של מצרכים שהזבניות אינן יכולות לזכור מחיריהם של כל אחד מהם — כצד אחד שהצורך להפעיל יום יום את המכשיר המדביק על אלפי ריבבות המצרכים את המחירים המשתנים מהצד האחר — באה תגלית ה„קודים", שעל פיהם אין על הזבנית אלא לגעת בספרה שעל הקלידים המתאימים ה־מייד יופיע על החשבון. אמנם לא כל קונה מסוגל להתמצא בחשבון אך בקצת אינטליגנציה ניתן להתגבר על הקושי.

מכון ... [illegible]

هكذا من الأصل

הצופה

* * * * *

מוסף של שבת

המלבים אש השנאה

המשורר הלאומי חיים נחמן ביאליק בשעה שכתב את „עיר ההריגה" בעקבות הפוגרום בקישינב לא העלה על הדעת כי יום יבוא ובכנסת ישראל הריבונית יקום מי שיקום ויצטט את דבריו כדי לעורר רחמים על בני נכר, כאילו יהודים ערכו בהם פרעות. ביאליק ביקש רחמים על בני עמו הנרדף. מפרשי משנתו בני ימינו מנסים להטיל אשמה על יהודים כאילו הם הולכים בדרך הפורעים האנטישמיים.

הצלילים הללו שנשמעו השבוע מעל במת הכנסת לא תרמו לכיבוי אש השנאה שהתפרצה אי־שם בסמטאות ירושלים. גם לא היה בהם משום תשובה כיצד לטפל בבעיה שהעסיקה את הציבוריות היהודית והערבית בעקבות הרצח המתועב של בן הישיבה. הדברים הללו הוסיפו אש למדורה תוך ליבוי להבה של שנאה כלפי יהודים על־ידי יהודים.

לית מאן דפליג כי היהדות שוללת אלימות. גם אלה שברגע של חולשה ושברון לב מרימים קול זעקה שיש בו הדים של אלימות, כעבור דקה־דקותיים אף הם מצרפים קולם נגד האלימים, נגד כל אלה הקוראים לנקמת דם. לא על גאולת דם התחנך עמנו ולא בה הפתרון לאיבה המעמיקה בין יהודים לדורשי רעתם מקרב עמי נכר. לא לנו הנקמה. ה' יקום דמם — זאת התשובה היהודית מימי קדם, ברגעים של כאב וברגעים של אבל על מות קדושים. אין אישיות להתפס בביטוי זה או אחר שנשמע ברגע של צער כשהמת מוטל לפניו כדי להפוך אותו ל„אני מאשים" נגד כל הציבור הדתי, אפילו אם בעיניו של חבר־כנסת נאור אחד זה מצטייר כזמזום רב של „גמלים שחורות".

האירועים האחרונים בירושלים, בחלקם ניתן היה למנוע אותם אילו נהגו בתבונה ומתוך רוחב דעת. כך, למשל, אילו ראתה המשטרה את הנולד — לא היתה צריכה להעניק את אותו רישיון אומלל להתהלכות אבל בסמטאות העיר העתיקה, המובילות אל עבר השכונה המוסלמית הסמוכה לישיבת „שובו בנים". אילו נהגה כך גם לא היינו שומעים את אותן הקריאות „מוות לערבים" ביותר משדושו את הערבים — הן זעזעו את היהודים. כי אנו מעצם טבענו רגישים יותר לדם מאלה שברכת קדם עליהם: „על חרבך תחיה".

מספר הנערים היהודיים שקראו סיסמאות גנאי כלפי הערבים לא עלה על מניין או שניים. למחרת היום, בעת לווייתו של אנוור נוסייבה — המנהיג הערבי — המון אלפים זעק בקולי קולות: „בדם נגאל את פלסטין".

בן הישיבה שנרצח באכזריות בפתח ישיבתו לא נשחט בגלל שהוא בן תורה, גם לא בגלל חזותו הדתית. הפורעים תקעו בו סכין בגלל שהוא יהודי. כי על־פי השקפת עולמם ואמונתם של הפורעים אחת דינו של יהודי: סכין בגב.

בצד הצער, הכאב והזעזוע שנגרם למעלו בגלל מספר המוני מתו ובעלי יצרים בחולבים אין להתעלם מלבת השנאה שפרצה נגד יהודים, על־ידי יהודים בעלי לב רחום כלפי זרים ולב אכזר בוויכוח עם יהודים.

אסור להתעלם מאותם הפרסומים רצופי הסתה נגד היהודים, כפי שאלה ראו אור בעשרת הימים האחרונים, בהם מוקד הסכנה לחיים משותפים בין יהודים לערבים, וזו גדולה לאין־שיעור מהסכנות האורבות בפתח בגלל מתיחות בין יהודים לערבים. על המתיחות בין השנים ניתן להתגבר על־ידי „סולחה", תוך הבעת דברי חרטה ופיוסים, כפי שעשו זאת באומץ לב וברוח גבוהה, ראש ישיבת „שובו בנים" ותלמידיו אשר ביקשו סליחה מעשר המשפחות הערביות שמצאו את עצמן נפגעות על־ידי בני הישיבה. היה זה מחזה מרהיב עין לראות את אותם „הגמלים" לבושי שחורים מקבלים את פני השכנים הערבים ומבטיחים כי מעתה והלאה יקפידו על יחסי שכנות מתוקנים. וכלל גדול הוא: מודה ועוזב ירוחם.

המתיחות בסמטאות העיר העתיקה תחלוף עם הזמן והחיים ישובו להתנהל כבאותם הימים שלפני הרצח המתועב.

לא כן השנאה הבוערת והאוכלת כל חלקה טובה ביחסים בין יהודים ליהודים.

לא אחת, לא יאמן כי יסופר כיצד מבעירי אש השנאה כותבים על יהודים — על בני עמם. וכל עוד לא ישותק השנאה ולא יקום בעם הצורך לבוא תשבח של אחות, לא רק שהשנאה לא תיעקר מרחובותינו, אלא חלילה אף עלולה לזעזע את יסודות חיינו.

במליאת הכנסת, בעת הדיון על ההתפרעויות בירושלים, הפכו את היהודים לפוגרומצ'יקים ובכלי התקשורת הציגו אותם כרוצחים והיהודים שמטרה אחת לנגד עיניהם לפרוע פרעות בערבים.

הרבה שותפים ל„עליהום" נגד היהודים המונהה על־ידי יהודי עם ושדרנים זריזים. ביום א' האחרון, עוד בטרם תמה ישיבת הממשלה נתבשרנו בשלוש מהדורות חדשות על גילוי נשק, כביכול, בישיבת „שובו בנים". המדווחים הסתמכו על דברי מפכ"ל המשטרה שדיווח על כך לממשלה. לבסוף התברר, כי לא היה ולא נברא — לא נמצא כל נשק בהיכל הישיבה. אמנם, לפי הדיווחים נאמר כי יש מידע מודיעיני בידי המשטרה על נשק המוחזק שלא כחוק על־ידי יהודים הגרים בעיר העתיקה.

מפליא במקצת שמפכ"ל המשטרה מצא מקום מה לנכון לפרסם „חומר מודיעיני", דבר העומד בסתירה מוחלטת למדיניות החקירה, שהרי על־ידי גילוי זה ניתן לבעלי ה„סליקים", אם אמנם קיימים כאלה, להסתיר את הנשק, והתוצאה תהיה הפוכה ממה שביקשה להשיג המשטרה.

מאת משה אישון

הפרסומים על מצבורי נשק בעיר העתיקה אף אם אינם תורמים לאיתור אש המריבה בין יהודים לערבים. להיפך, יש יסוד להניח שהפרסומים הללו עודדו את המופתי הירושלמי וחבר מרעיו לכנס מסיבת עתונאים ולהרים בה קול זעקה אל עמי תבל כדי להוש לעזרת הערבים הנתונים בסכנה בגלל מזימות היהודים. וכך במו ידינו, מדעת או מתוך היסח הדעת, סיפקנו נשק בידי דורשי רעתה של מדינת ישראל שאינם מוכנים להשלים עד עצם היום הזה עם איחודה של עיר דוד שחוברה לה יחדיו.

ואין זה מקרה בודד — זהו חלק בלתי נפרד מאותה מתקפה שלוחת הרסן שאנו עדים לה בירושלים בירת הנצח, מתקפה המנוהלת ביד ובעט זדון נגד עם ישראל.

כותב סופר אחד — בעתון פועלי ארץ־ישראל, „דבר":

„בסוף זה עוד ייגמר בפשרה, ר"ל. הרי אנחנו יהודים. בסוף יורשו הערבושים האלה לישון מחוץ לבתים שלהם בירושלים המזרחית, ואף אחד כולל המשטרה לא יכריח

המלבים אש השנאה מעמידים את היהודים בשורה אחת עם הפורעים האנטישמים * אלימות יש לגנות, על האלימים לתת את הדין, עם זאת חובה לגנות את הנסיונות להושיב את הנפגעים על ספסל הנאשמים * בירושלים שבין החומות הושגה „סולחה" בין יהודים לערבים, בעוד שבחוצות ישראל מוסיפה להשתולל אש השנאה שהפכה למלחמת יו"ד ביו"ד

אותם לישון בבתים. יגידו שהוכחנו לפחד שמורה להם בבלטון דמוקראטי. מילא, לפחות הפחדנו אותם קצת. מצד שני, אולי יקישו חברינו, תלמידי הישיבה המקדשים שם שמים, להיכנס בכל עת שירצו לבתי התושבים הערבים ולרוקן בבתי השימוש שלהם את מעיהם. כי זכותו של כל יהודי לעשות את כל צרכיו בכל חלק של ארץ־ישראל. ובינתיים, לפי דיווח מפכ"ל המשטרה הציונית, נאלצים תלמידי חכמינו לעשות זאת לתוך דליים ולרוקן את הדליים על ראשיהם של שכניהם הערבים".

דומה שהדברים הללו מדברים בעד עצמם. אין צורך להוסיף עליהם פירושים. הם אינם מתייחסים למקרה הבודד, לאותו אירוע טראגי שאירע בירושלים. לפנינו כתב פלסתר נגד יהודים, נגד בני תורה, נגד ראשי ישיבה ותלמידיהם, כאילו כל מאווייהם מופנים כדי לבזות ולהפחיד את הערבים.

אותו סופר, זרזיר העט, בעבר הלא רחוק זכה בפרס היצירה של ראש הממשלה, ככל הנראה כדי שיוכל להתפנות ולזכות את הרבים מפרי יצירתו.

אין זאת יצירה עברית מקורית. לפנינו כתב שטנה כלפי יהודים שהגרועים בין האנטישמים לא היו מצליחים טוב יותר לשפוך את זעמם ושנאתם כלפי היהודים. יש הבדל אחד בלבד — הוא כתב את זה באותיות מרובעות של שפת הקודש ובכך חילל את האות העברית, ואילו הם — האנטישמים — כותבים כך בשבבים לשונותיהם, שהרי בידוע מפולם שעשו שונא ליעקב.

*

חברת־כנסת מתחסדת אחת אמרה השבוע מעל במת הכנסת: „אצלנו קם ביאליק שכתב: „שמים בקשו רחמים עלי". האם לילדי חלדיה יקום הביאליק עלהם?".

דומה שצריך דמיון פרוע כדי לצבוע הקבלות בין דברי המשורר הלאומי שביקש רחמים על בני עמו על רצח אבותים, נשים וטף שדמם נשפך כמים, לבין אנקתם של ילדי חלדיה.

האם נפלה שערה אחת מראשם של ילדי חלדיה? האם אבן אחת פגעה בהם? האם הוכו בחוצות עיר, כפי שפורעים אנטישמיים נהגו להכות ולרצוח ילדי יהודים?

יש להניח שאף אותה גברת מתחסדת יודעת את האמת. ואם בכל זאת התייפיפה בדברי ביאליק, לא עשתה זאת מתוך רחמים לילדים ערבים נפחדים, אלא כדי להוסיף על השנאה המשתוללת נגד יהודים.

ובערך באותו סגנון דיבר כל שאר המציעים „אי־אימון" בממשלה על שלא נקטה יד ברזל נגד בעלי היצרים המשתוללים. הם מצאו את האשמים — את הממשלה, את המשטרה, את היהודים, תוך התעלמות מוחלטת מרצח יהודים. ואם היה ביניהם מי שהזיל דמעה על הרצחו של בחור הישיבה, הרי היה בה מן המיון למצעת תנינים.

ולשם תפארת המליצה היה מי שהוסיף: „רחמים אני מבקשת לא רק על דיירי השכונה במעלה חלדיה, רחמים אני מבקשת גם על עמי אני".

מי שבהתעטפו עליו נפשו מוצא לנכון לבקש רחמים על בני עמו, הרי בראש ובראשונה מחובתו לגנות את המסיתים המדיחים נגד היהודים הטורפים בתוך עמנו.

לא שמענו מלה גנאי מעל במת הכנסת מפי הדוברים „מלאי הרחמים" כלפי המתאכזרים לבני עמם. לא שמענו קריאה להפסקת מחול השדים שעלול להפוך את הוויכוח בין יהודים לערבים — למלחמת יהודים.

ראש עיריית ירושלים אף הוא מצא את האשמים — את בני הישיבה הסורדנים. גם הבטיח לבוא איתם חשבון, בשוך סערת המפגינים.

לא זו בלבד, אלא בעלי הפתרונות לסוגיהם, אף הם הצביעו על היהודים כמי שמסכנים את היחסים הטובים עם הערבים. הצעתם פשוטה ביותר: יסולקו היהודים מהשכונות המאוכלסות ערבים...

וכה הולך ומתחבר כתב אישום מן החמורים ביותר כלפי היהודים, שאפילו בית המשפט הצודק ביותר לא יוכל שלא לדון אותם על פשעים חמורים.

אם זאת כוונתם, הרי שהשיגו אותה במאת האחוזים.

ואז עולה השאלה: מי יבקש רחמים על „בני עמי"? — על העם הנרדף משך אלפי שנים על עם זה שסבל מפוגרומים, על העם שדמו נשפך כמים בדרך הארוכה עד אשר הפציע „בהר גאולים ונפתחו שערים לבנים שבים לגבולם?

מי ירחם על עם זה?

זרים לא ירחמו עלינו. הם ינצלו את אש השנאה שהבערנו במו ידינו — במלחמת „יהודי ב„יהודי", כדי להוכות בנו, כדי להבאיש את ריחנו ולהשחיר את פנינו בעיני עמי תבל. הם לא יצטרכו להזדקק לא ל„פרוטוקולים של זקני ציון", גם לא לקריקטורות שמילאו את העתונות הנאצית מאז עלותו של הצורר לשלטון בגרמניה ועד נפילתו של „הרייך השלישי". הם יציגו את דברי הכנסת — את הפרוטוקול מאותו דיון שנערך השבוע ובו נשפכו אש וגפרית על יהודים שערכים פוגרום בערבים.

כמו־כן יוכלו להסתייע בקטעי עתונות עברית, במאמרים ראשיים, בכתבות ובדברי הוגים המתחזים כבעלי רחמים, כדי להוכיח מה אכזרים אנחנו, עד כמה היהודי הוא אכזר מכל אדם.

ועל כל אלה יוכלו להוסיף משהו גם באומר ובצילום — מהדברים שנתפרסמו ב„קול ישראל" ומהצילומים שצולמו בטלוויזיה הישראלית כדי להוכיח מה מכוער הוא היהודי.

ואז, מי יקום וירחם על „בני עמי"?

והשאלה נוקבת זו יש להשמיע בקול רם — בראש חוצות ישראל, עד אשר נפלוס כה... את המהרסים והמחריבים שמתוכנו יצאו...

זה לא ויכוח בין דתיים לחילוניים. ויכוח זה נוגע לשורשים הקיומיים של בני עמנו. הוא נוגע לעתידנו ולעתיד בנינו ולדורות שיבואו אחרינו.

אם לא יקום בנו הכוח לשתק את הפרקים הללו — רצופי שנאה ושקרים מדברי ימי ישראל ולהזהיר את פרצופם האמיתי של המהרסים המחריבים, הם יהפכו במרוצת השנים לחלק בלתי נפרד של ההיסטוריה היהודית.

את „הפרוטוקולים של זקני ציון" המסולפים ידענו להדוף; נגד עלילות הדם להמנו כאריות כדי להוכיח את הכוונות הנסתרות של האנטישמים שתחילה יצרו עלילות דם ובהמשך שפכו דם יהודים.

והנה כאן, בארץ־ישראל, כעם בן חורין, הולכת ומתגבשת קומתו של היהודי על־ידי העלילות שמעלילים עליו יהודים.

כן, אם נבדוק היטב את הפרסומים הסוגים נמצא כי אף הם יותר כקורטוב של עלילות דם. כי שמצוות יהודים לפורעים אנטישמיים אינו אלא מעליל דם על יהודים. כי שכותב בעתון עברי: „הכו בערבים הציעלו את התורה" כלשונו של אותו סופר שהריק את חרבו נגד היהודים הדתיים — מסית בזדון נגד היהודים וכתיבתו דומה לאותן הקריאות המזוויעות של המוני ההמון: „מוות לערבים", בהבדל אחד — כתיבה מסוג זה בהברה שתעודד את הרוצחים שסיסמתם היא: מוות ליהודים.

*

בירושלים שבין החומות עוסקים עתה בפיוס בין יהודים לערבים. שני הצדדים מתחילים להושיט יד זה לזה, מתוך הכרה כי נגזר עליהם להיות יחדיו. המאמצים הללו מלווים תפילה וברכה שבלב, כי יצליחו להשכין שלום בחוצות עיר דוד.

לפי הסימנים הראשונים, אכן ההצלחה מאירה להם פנים. אט־אט שוקטים הרוחות והחיים חוזרים למסלולם התקין. לא כן בכל הקשור בריב ומדון שפרץ בין היהודים. זה עלול להימשך זמן רב ואולי אף להתפשט יותר ויותר, שהרי ההסתה רק החלה. ותו עלולה להימשך זמן רב, אלא אם כן נתעורר כדי להגיע לפיוס בין יהודים ליהודים.

ופיוס כזה דרוש לעם שאוהד לגביטה. בלעדיו ספק רב אם נוכל להיות בארץ הזאת. אם לא נדע לעקור את אש השנאה מתוכנו — שנאת חינם, הרי שאנו מעמידים בסכנה את עצם קיומנו כעם בן חורין בארץ־ישראל.

אין זה ויכוח על גבולות, כפי שמנסים להציגו. הוא לא נטוש בין נוטרי „הקו הירוק" לבין אלה שפניהם לארץ־ישראל השלמה. הוויכוח שלפנינו נטוש על הזהות היהודית וההזדהות הכלל־יהודית.

ולעת כזאת ראוי לזכור מה עוללה לבני עמנו שנאת חינם, והאתגר אשר לפנינו בראשית צמיחת גאולתנו הוא: אהבת חינם. וביטא זאת אחד מגדולי ישראל באומרו: הבית השני נחרב בגלל שנאת חינם, הבית השלישי ייבנה מתוך אהבת חינם.

כדי לבנות ולהיבנות בארץ־ישראל אנו זקוקים למלוא חופניים של אהבת חינם. ורק אז נוכל לעמוד כראוי מול אויבינו מבחוץ וללכד את השורות מבפנים כעם אחד ומאוחד תחת דגל אחד הוא הדגל הנצחי של העם היהודי.

הקשר האיראני והשפעתו

מאת יעקב אדלשטיין

חשיפת „הקשר האיראני" בוואשינגטון הביאה את המלך חוסיין לנצל את מלחמת המפרץ כדי להשיג נשק אמריקני. נימוקו הוא, שהאיום האיראני על עיראק מחייב אותו לחמש את צבאו, כדי לבלום את איראן במקרה של נצחון על עיראק. הממשל המליץ בשעתו לאשר נשק לירדן, אך ידידי ישראל בוואשינגטון מנעו זאת. השבוע התקיף חוסיין את הממשל האמריקני שמנע ממנו אספקת טילי כתף מדגם „סטינג'ר", אך אשר שיגור אספקת טילי „טאו" שהם משוכללים יותר, לאיראן.

פגישת חוסיין—מובראק השבוע בקהיר נועדה לדון בתוצאות חשיפת הקשר האיראני ובמיוחד לגבי היחסים שבין ארה"ב לבין מצרים וירדן. ייתכן שחוסיין ינצל עצה זו של מבוכה בוואשינגטון כדי ללחוץ על ארה"ב לחדש את אספקת הנשק לארצו, וכדי לדרוש כינוסה של ועדה מכינה לוועידה הבינלאומית.

באותו זמן התכנסו במדינה בירה אירופית נציגי הפלגים הפרו־סוריים באש"ף, אבו נאיף חוואתמה וג'ורג' חבש, כדי לדון על „איחוד" מחדש עם נציגי ערפאת. מהלך זה הוא בחלקו תוצאה של לחץ סובייטי על סוריה להתפייס עם ערפאת „כדי לאחד את הכוחות" למען העניין הפלסטיני. עד עתה התנגדה סוריה ללחץ זה, מקום שנשיא סוריה חאפז אל אסאד ראה בערפאת „אסון לאומי" לתנועה הפלסטינית. אך הסובייטים ניצלו את בידודה של סוריה בזירה הבינלאומית בעקבות פרשת הינדאווי כדי להפעיל עליה שוב להצעה. ברית המועצות פעלה הרבה להכשלת השיחות בין ארה"ב לסוריה, אך אסאד עמד הגיד על הצורך לשמור על דלת פתוחה עם ארה"ב. עתה מנצלת ברית המועצות את מצבה של סוריה כדי לכופף אותה למדיניותה.

מי חשף את הקשר האיראני?

באותו זמן מתהדלת סוריה לשמור על הקשר האיראני שיש לה עם מדינה זו. איראן היא ספקית הנפט של סוריה ולתמיכה האיראנית בסוריה יש היום חשיבות יתירה, בעקבות בידודה של סוריה. לסורים היה חלק בחשיפת „הקשר האיראני" של וואשינגטון, כדי להוכיח כה הם מסוגלים לגרום גם במצב של בידוד מדיני. כך נתוסף הסבך נוסף למערכת ההתבוננות המדיניים בין סוריה לבין ארה"ב.

הפלגים הפרו־סוריים שנפגשו השבוע הציבו תנאי מפורש לאנשי ערפאת: לבטל את הסכם חוסיין—ערפאת ולנתק את הקשרים שבין ערפאת לבין מובראק. תנאי שלערפאת קשה לקבל, מקום שזה יגביל שוב את מרחב התמרון שלו בעולם הערבי. הוא לא רוצה שוב להיות נתון תחת פיקוד סורי.

בפגישתו השבוע עם מובראק, התבטא המלך חוסיין בחריפות נגד העזרה הצבאית שהושיטה ארה"ב לאיראן. חוסיין הוא המנהיג הערבי הפעיל ביותר בעזרה לעיראק במלחמתה נגד איראן. חוסיין פתח את נמל עקבה למעבר ציוד מלחמתי לעיראק, ועשרות אניות ממתינות עדיין בנמל עקבה לפריקת ציוד בשביל עיראק.

חוסיין לא פעל כאן מתוך אהבה יתירה לצאדם חוסיין, אך הוא יודע כי בתבוסתה של עיראק במלחמה יש סכנה לכתר המלוכה שלו. יש להניח שחוסיין ידע מזמן על אספקת נשק אמריקני לאיראן, אבל הוא יכול היה לקבל בדיעבד ברוגע מסוריה, אבל התחליפה לפוצץ את הבועה בגבוע השבוע. כך שביקורתו של חוסיין על ארה"ב אין בה משום אורך לב.

סוריה בבדידותה

בידודה של סוריה מכביד עליה לא רק בבחינה מדינית אלא גם מבחינה כלכלית. מדינות ערב לא הגיבו על ניתוק היחסים של בריטניה עם סוריה, מלבד לוב שהודיעה על מספר פעולות תגמול נגד בריטניה. לבידוד זה יש משום סכנה הבאה לישראל, שהרי מצוקת סוריה לשקול היטב בטרם תחליט על פעולה נגד ישראל. היא לא תוכל לקבל החלטות כאלה בלי אישור מוקדם מברית המועצות, שאינה מעוניינת היום להיות מעורבת במבצע מלחמתי בגזרה התיכון. הסנקציות שהטילו מדינות השוק האירופי על סוריה מגבילות את חופש התמרון שלה לקבל החלטות.

סוריה היום זקוקה לסיוע כלכלי דחוף. ברית המועצות מצדה אין בכוחה לכלכל את סוריה.

בצד חברי הקהילייה האירופית התאחדו בהטלת סנקציות על סוריה, מנסה סוריה לנהל רומן במהבואים עם צרפת. הטרור הערבי בצרפת נפסק בזמן האחרון והסורים עזרו לצרפת לשחרר כמה בני ערובה. אלה שוחררו באותו יום שבו התכנסו שרי החוץ האירופים בלונדון לדון בצעדים נגד סוריה. חודשים ארוכים התנהל מו"מ על שיחרורם, ולפתע שוחררו כבמטה קסם, הודות להתערבות סורית. ובתמורה לכך החליטה צרפת למרות החרם הכלכלי לשגר משלוחי מזון לסוריה.

„הקשר הצרפתי" עם סוריה והפלסטינאים אינו חדש. קלוד שאסון, בתפקידו כשר החוץ, היה אדריכל הפגישות עם ראשי אש"ף. הוא נפגש באופן קבוע עם יאסר ערפאת וניהל עמו שיחות. הוא היה שר החוץ הראשון שהעניק הכרה לערפאת בעצם קיום פגישות עמו. שר החוץ של היום, ז'אן ברנרד רמון, נפגש עם פארוק קאדומי, ראש המחלקה המדינית של אש"ף, ועם נציג אש"ף בפאריס, איברהים סוס, והצהיר בהזדמנות זו, שיש להכיר באש"ף ולשתפו במו"מ. זאת למרות הכרזתו של ראש הממשלה, ז'אק שיראק, כי הוא מתנגד להקמת מדינה פלסטינית. אך ז'אק שיראק בעצמו מנהל משחק מדיני כפול.

שיראק היה בזמנו ממתכנני שיתוף הפעולה הערבי—צרפתי. הוא האיש שחתם על ההסכם עם עיראק להקמת כור גרעיני, שהופצץ אחר כך על ידי חיל האוויר הישראלי. בשנים האחרונות שינה את עמדו. הוא נוכח לדעת שאפשר לרקוד על שתי החתונות, לנהל מדיניות פרו ערבית ולהאיר פנים לישראל. מה גם שלשיראק יש תכניות מרחיקות לכת להיבחר כנשיא צרפת והוא זקוק לאהדה היהודית בצרפת. בתפקידו כראש עיריית פאריס עשה כמה מחוות לישראל, יש לו קשרים הדוקים עם שגריר ישראל בצרפת עובדיה סופר, ועם היבחרו לראש הממשלה הבטיח לשמור על קשרי ידידות עם ישראל. הוא נכשל בלשונו כאשר התבטא בראיון עם כתב „וואשינגטון טיימס", שפרשת הינדאווי היא תכנון של „המוסד" הישראלי כדי לגרום לניתוק יחסים עם סוריה. הוא שמע כביכול זאת מפי הקנצלר הגרמני הלמוט קוהל ושר החוץ שלו גנשר. אך אלה הכחישו זאת. האמת היא, שאכן דובר על כך בפגישה ביניהם. גנשר סיפר, כי בפגישתו עם נשיא סוריה, חאפז אל אסאד, אמר לו אסאד כי פרשת הינדאווי בלונדון אורגנה על ידי המוסד הישראלי בעזרת כמה מתנגדי המשטר בסוריה.

חלקה של צרפת

בפרשת „הקשר האיראני" מעורבת גם צרפת. אבל בכיוון ההפוך. היא מכרה כמה מטוסי קרב מתוצרתה לעיראק. נציגי צרפת ניהלו מו"מ עם איראן על שחרור בני ערובה בלבנון שנחטפו בידי „חיזבאללה". איראן העמידה בפניה תנאי, להחזיר לה חוב של מיליון דולאר שהעמיד השאח הפרסי לרשות הוועדה למחקר גרעיני בצרפת לצורך שיתוף פעולה. הסכום הזה נותר בצרפת, למרות שהופסק שיתוף הפעולה בין צרפת לאיראן. צרפת טענה שההסכם לא בוטל והיא מוכנה לשיתוף פעולה. כמו כן טענה שסכום זה היה שייך לקרן פרטית של השאח הפרסי ולא ברור לה אם זה שייך למדינה האיראנית. בינתיים הושגה פשרה. צרפת תחזיר קרוב ל־300 אלף דולר על חשבון החוב הזה, תמורת שיחרור בני ערובה בלבנון.

בזירה הלבנונית התחדשו השבוע הקרבות בין ארגון „אמל" השיעי לבין אנשי אש"ף. הכוחות הנוצריים הגישו סיוע לאש"ף כדי להחליש את כוחו של „אמל". ישראל מצדה איננה ... שהיא לא תסבול זאת. סוריה הזמינה את הפלגים ליריונים בדמשק, אך נביה ברי, המנהיג השיעי פרש מדיונים אלה. הקרב המתנהל כיום בלבנון הוא לא בין הנוצרים לבין אש"ף, כפי שהיה בראשית מלחמת האזרחים, אלא בין אש"ף לבין השיעים. המנהיג הדרוזי, ג'ונבלאט, התייצב לצד השיעים במערכה זו. סוריה שוב אין בכוחה להשליט סדר בלבנון. ובינתיים רעב מאיים על אוכלוסיית לבנון בעקבות מלחמת האזרחים. וזוהי תמונת המצב כיום באיזורנו. מלחמת הכל בכל.

בשולי אירועים

שיצת האמת במנועי בית שמש

מאת יצחק דויטש

בעיית מפעל המנועים בבית שמש היא חמורה. מדובר במפעל המעסיק עדיין כיום 700 עובדים, כאשר העיירה כולה מונה 15 אלף תושבים ומספר בתי האב שבתוכה הוא פחות מחמשת אלפים. לסגירת המפעל השפעה כלכלית וחברתית קשה על בית־שמש.

אלא שהצד השני של המטבע הוא: המפעל כבר צבר הפסדים של כ־80 מיליון דולר. מערכת הביטחון אומרת, כי אין לה עניין במפעל. שלוש תכניות הבראה, שבוצעו לא הביאו מרפא לתחלואים של המפעל. לא זו בלבד שהריבית אוכלת את ההון וגורמת לצבירת הפסדים גדולים יותר, אלא שגם בתפעול השוטף „מובטח" הפסד של 12 מיליון דולר לשנה.

כיצד נהלכים במצב זה? עד לישיבת הממשלה ביום ראשון השבוע היה מצב שכזה: מרבית השרים והמומחים אמרו, כי אין מנוס ממינוי כונס נכסים עם סמכות להכריע בעד סגירת המפעל, כיוון שאין לו תקומה באמות מידה מקובלות. אבל אותם שרים עצמם לא הסתירו, כי כאשר יובא העניין להכרעה בממשלה הם יצביעו נגד סגירת המפעל. השמיעו בעניין זה הצהרות בפורומים מפלגתיים. הגדילו לעשות השרים שהגישו הנגדיים. מובן מאליו כי התפתח מירוץ ביניהם. הביקורים בבית־שמש תכפו. שרים ואישים אחרים באו להזדהות ולהצהיל באמבטות. ביום ראשון בשעה שבע בבוקר כבר נמצא במקום שר בכיר שנשבע אמונים למפעל ולעובדיו. במרוצת השבוע עלו לרגל לבית־שמש, או שהצטרפו למפגינים, שרים, עסקנים בדרגים שונים. שר האוצר, משה נסים, כמעט שנשאר היחיד מבין השרים אשר על עמדתו בעד סגירת המפעל. שר הביטחון, יצחק רבין, מוסיף לדבוק בעמדה זו, אבל הוא הרבה בימים האחרונים להתבטא על כך פחות. העובדה היא שלצוות השרים המצומצם שעליו הוטל לבדוק את אפשרויות קיום המפעל נשלח מטעם „המערך" מ"מ ראש הממשלה, שמעון פרס, למרות שהעניין שייך ישירות לתחום טיפולו של שר הביטחון.

במצב עניינים זה נהגה הממשלה בתבונה כשמינתה את צוות השרים. אפשר לומר גם כי לבחית הזהירות בחילופין הללו בין רבין לפרס, הרכבו של הצוות עשוי לשית את העניין. זאת דווקא משום שהתפים בו שלושה שרים אשר בטרם מינויים לבחית הצהירו שהם נגד מינוי כונס הנכסים ובסגירת המפעל: מ"מ ראש הממשלה, שמעון פרס, שר הכלכלה והתכנון, גד יעקובי, והשר משה ארנס, וכן שר אחד הלוחץ להכריע בעד מינוי הכונס, שר האוצר משה נסים.

הסיבה העיקרית לצוות מהרכב זה דווקא, היא: אם הצוות יחליט לסגור את המפעל, יהיה ברור שאין מנוס מכך. שכן גם המתנגדים הנמרצים ביותר קבלו זאת. אבל אם מיום זה יחליט על המשך הפעלת המפעל, חזקה שיציע דרכים איך לעשות זאת. מדובר בשרים בעלי רקע כלכלי. שמעון פרס, שהוביל את ההבראה הכלכלית, שהתבססה על קיצוצים חמורים, ירידה בשכר וחגורת אבסולה, בוודאי לא יוכל לנקוט עמדה כזו כיתר פופוליסטים בלבד. שר הכלכלה והתכנון, גד יעקובי, יצטרך להסביר איך תשפיע החלטתו על המדיניות הכלכלית. גם השר משה ארנס, אשר לו אחריות מיוחדת, לזכות ולחובה, בפרויקט התעשיות הבטחוניות, יצטרך להתמודד עם הצד הכלכלי. השלושה לא יוכלו „למרוח" שכן באותו צוות משתתף שר האוצר, משה נסים, כשהוא נעזר בבוחנים השולטים היטב בחומר.

לכן כל החלטה שתתקבל בצוות השרים תהיה למועיל. תהיה זו שעת אמת. אם היא תחליט לשבש — נדע כי אין מנוס מכך. אם היא תחליט לחסר, כלומר להמשיך הפעלת מפעל מנועי בית־שמש צריך לצפות שההא זו החלטה עם כיסוי.

הכרעה בעד המשך הפעלת מפעל מנועי בית שמש יכולה להיות בת־סיכוי אך ורק אם יתברר שההפעלה תהיה על־ידי גורמים עסקיים ולא על־ידי הממשלה. אם הממשלה תוסיף להיות בפנים, באשמו של דבר המצב של צבירת הפסדים יימשך, ולא יהיה זה אלא ביום זמני. לעומת זה בחירת הזיבה שהמפעל עבר היא בלתי נמנעת, שכן אלה הם חובות שכבר נצברו ושום כישוף לא ימנה את החובות הללו.

מה שצריך לצפות לו הוא שהשרים יצביעו על פי דעתם האמיתית: שלא יהיו אחד בפה ואחד [illegible].

* *

הגלייה לחנוני השב"כ

התקשורת ועמה כמה אינטרסנטים ישירים החליטו, ככל הנראה, כי חנוני השב"כ דינם לרדת מהארץ. שאם לא כן, אי־אפשר להבין מדוע רודפים אותם בכל דרך ובכל מקום.

שר התעשייה והמסחר, אריאל שרון, הציע לבנה לתפקיד יו"ר מכון היצוא, העובד יהושע בהורוביץ. את אחד מאנשי השב"כ שהיה מעורב ב„פרשה" וקיבל חנינה מאת הנשיא. כידוע ההסתה הרשמית נגד איש השב"כ אינה פוסקת בגבעת הכסים או בצביעות אחרת כדי להגדיל את רכיביה. הסיגריה עצמה נדונה בציבור ויש לגביה עדויות שונות. אבל גם מי שגורס כי המעורבים בפרשה צריכים בסופו של דבר לפרוש מעמדתם זה, אינני יכול לנצח כי יש להרחיקם מכל עיסוק בארץ ובילוי תפקידים עסקיים וניהוליים. ברם, עוד לפני שהמינוי נדון לגופו, מצאו גורמים מציקפקים להדליף את דבר הצעתו של שרון. אולי מיעצבים מהמחרים מצאו בכך עניין, במגמה שאחדל יהדב את סיכוייהם. בין כה וכה, כלי התקשורת מסריים נפלו על המציאות. הם הציגו את האירוע כפטיל מסתר בחינה: גם איש השב"כ שנחוק בשל פרשת אוטובוס 300 ובנב המציע הוא לא אחר אלא אריאל שרון. והנבא ליצלן. בכאן ה„עליהום" המורכב.

אבל מה באמת רוצים? האם אותם חנוני השב"כ דינם הוא שלא לבוא יותר בקהל דין מבקשים בדרך זו לפסול אותם לתפקידים ציבוריים ועסקיים. הם לא יכלו לצעוק כמשפטנים, כבלנים, כאנשי מינהל, כעובדי מדינה. בדיוק זה כאילו רוצים להחתים על צו הגלייה מן הארץ נגדם. כי במה יעסקו?

צבועים פליליים, אנשים שסרחו בכספים, אישים מעורבים בפרשיות שוחד לשם הפקה טובת

(סוף בעמוד 4)

במשרד החינוך: מפחדים מחוזרים בתשובה

מאת ב. גולן

יש בדיחה עם זקן שתמיד מצחיקה אותי מחדש: מעשה ברב אמריקני צעיר שהתקבל לעבוד בקהילה אמידה וערב דרשתו הראשונה שאל את ה„פרזידנט" שלו, דהיינו נשיא בית־הכנסת: על מה אדבר בשבת? על שמירת שבת?

מה פתאום — נדהם הפרזידנט, למה לך להרגיז את המתפללים תיכף בהתחלה. הם הרי בקושי סוגרים את הביזנס בשב־תות?

— אז אולי על טהרת המשפחה?

— זו סחורה זו? אלה אנשים שישמעו בסבלנות דיבורים על המקווה?

— או, מצאתי, אדבר על איסור אכילת בשר וחלב...

— חס וחלילה! הממברס, דהיינו החב־רים שלנו, נכנסים כמעט לכל מסעדה בעיר.

— אז על מה אדבר — כך הרב ב־ייאוש.

מה הבעייה? תמה ה„פרזידנט", דבר על יידישקייט...

בערך כמו הרב הצעיר ההוא מרגיש בימים אלה כל רב ישראלי או מרצה בנושאים יהודיים המוזמן לדבר בבתי הספר הממלכתיים בארץ. חוזר חדש שיצא ממשרדו של המנכ"ל החדש, של משרד החינוך והתרבות ד"ר שמשון שושני, אוסר על בתי הספר להזמין מרצים שינהלו „הסתה והטפה למען חזרה בתשובה".

ח"כ הרב מנחם פורוש, בהופעה בטלוויזיה אמר כבר: כל מלה שאומר יהודי בזכות תורה ומצוות תתפרש כהטפה לחזרה בתשובה, שהרי איך אפשר לדבר „יידישקייט" בלי להציג את החיוב שבקיום שולחן־ערוך?

מנכ"ל משרד החינוך, השבוע, מגיב על כך באוזני: „זוהי היתממות, אני סומך על מנהלי בתי הספר המורים בארץ שידעו להבחין בין מי שבא להקנות ידע ביהדות לבין מי שמדבר בלשון של הסתה והפחדה".

הפחדה?!

„בהחלט כך". מדגיש ד"ר שושני „קיבלתי תלונות ברוח זו".

מאחר ששיחתנו התקיימה אחרי שכבר שמעתי מפי מורים, מנהלי בתי־ספר ורבנים בעלי ניסיון חינוכי שאיש מהם לא ראה ולא שמע מרצה מסית, מטיף או מפחיד — ביקשתי מד"ר שושני שיפרט: מי התלונן? האם המורים?

„לא! הודה, „מדובר בעיקר בהורים".

וכך נחשף קצהו של החוט המוביל אל הסיבה האמיתית להוראת המנכ"ל התמוהה.

מערכת החינוך החילונית בישראל רועדת ב־ימים אלה מפני תגובותיהם של ההורים, וההו־רים, מוסתים ע"י התקשורת האנטי־דתית וסי־פורי זוועה על חוזרים בתשובה שנטשו את מש־פחותיהם — מסתכלים בזכוכית 'מגדלת' על בית ספרם וכל דבר שרוח יהדות נודף ממנו — מקפיץ אותם.

עדות מנהל רשת „עמל"

הנה עדותו של עמוס פרס, מנהל ביה"ס ה־מקיף ע"ש לידי דיוויס, השייך לרשת „עמל". בית ספרו של פרס הוא מוסד חילוני מובהק, ו־עובדה זו טורח המנהל להדגיש כמה פעמים. עם זאת, מתוך מגמה פדגוגית מובהקת, ושיקולים של טובת הילד. דואג בית הספר באופן רצוף להפגיש את ה„שביעיסטים" שלו עם רבנים בת־קופת הימים הנוראים או לשלחם למיפגשים ש־עורכת „גשר".

תלמידים — נהנים מן המיפגשים אומר פרס, ואפילו מבקשים מאיתנו לארגן אותם. כתריסר שנים מבקרים גם רבנים ונותנים הרצאות — והתלמידים לא רק נהנים מהרצאות אלה אלא טורחים לשלוח מכתבי תודה נלהבים למרצים.

והנה, בשנה שנתיים האחרונות" ממשיך פרס „יש צרות. לפני כל נסיעה מתוכננת למיפגש עם „גשר", מתחילים הורים מסויימים לעלות אלי לרגל ומביעים פחד מפני יציאה. אפשר לחשוב שבניהם נוסעים להרפתקאה מסוכנת ולא לשמוע הרצאות".

ממה פוחדים ההורים?

„מכך שיפעילו על ילדיהם שטיפת מוח... מכך שיאבדו את הילדים לחיק החזרה בתשובה". האם יש בסיס עובדתי לחששותיהם?

עמוס פרס: אני מצהיר בזאת רשמית — אף תלמיד בבית ספרנו לא חזר בתשובה בעקבות שיחה של רב, או מחזור הרצאות של „גשר". מורה מבית ספרנו אף נשלחה אל ועדת החינוך של הכנסת ואמרה דברים ברוח זו. להיפך — יש חיוב גדול בהרצאות הללו, המציגות בפני הנוער אלטרנטיבה ערכית־רוחנית־יהודית־מעמיקה ל־אפשרויות הרדודות האחרות של תרבות ימינו.

— אז איך אתה מסביר את הפניקה של ההו־רים?

— לדעתי, שטיפת המוח האמיתית נעשית בתקשורת ולא בפי המרצים הדתיים. העתונות והטלוויזיה מדגישים כל כך כל סיפור של דתי שסרה או חוזר בתשובה שנתרחק מהוריו עד שחושבים שהמקרים הבודדים — הם הנורמה".

מגמתיות בתקשורת

על מגמתיות התקשורת בטיפולה בנושאים יהודיים — כתבנו לא פעם. עכשיו מתברר של־שטיפת המוח — יש גם תוצאות ולא סתם תוצאות אלא כאלה העתידות להשפיע על כל מערכת החינוך בארץ, דהיינו על כל הדור הבא.

הנה האבסורד: הצגה כמו „הפיצוץ ברחוב אהל"ן" המציגה באור חיובי נישואים בין ערבי ליהודיה מועלית ע"י התיאטרון לנוער שבחסות משרד החינוך ואילו הרצאות ביהדות פסולות משום חשש של הסתה..

ד"ר שושני מתקומם על הניסוח הזה. לדעתו — חוזר המנכ"ל אינו יוצא נגד „יידישקייט" (הזכ־רים את ה„יידישקייט" של הרב האמריקני) אלא נגד סגנון של: „אם לא תלכו להתפלל כי אז אבוי לכם..."

לדבריו, כך דיבורו חלק מהמסבירים הדתיים. ואשר להצגה „הפיצוץ ברחוב אהל"ן" — לא מכריחים אף מורה להביא את תלמידיו אליה. יראו המורים, ישפטו, יחליטו בעצמם האם הם רוצים להציף את הנוער בפני הבעיה של הסי־רובים יהודים או לא.

אבל ד"ר שושני מתעלם מהאפשרות המצטבר של מצב עובדתי כבו מהו, האחרון בוכר ע"י כידיו בעלה הצגה שכוו והעובדה עצמה כמוה כהמלצה) ומצד אחר מסמך רשמי שיצא אף הוא ממשרדו, ממליץ שלא להטיף לחזרה בתשובה. יש כאן המלצה מול המלצה שבמיפגש ביניהן יו־צא כאילו שנישואי תערובת זה לא דבר נורא אבל דיבורים בעד חזרה בתשובה זה נורא ואיום...

רוח הדברים קובעת כאן יותר מאשר ניסוחם הב־לולי בפועל.

איזו השפעה יש לאווירה ולרוח בתחומים הללו תלמדו מהסיפור הבא.

„יש גם דוסים טובים"

לעמוס פרס, מנהל התיכון של רשת עמל יש בת קטנה, ילדה בת שבע. לפני כמה ימים נסעה עם אביה במכוניתו למלאה בדלק. בהיסח הדעת — שכח האב לסגור את מגופת הדלק ויצא לדרכו. ליד רמזור, באור אדום, ניגש לפתע אברך טי־פוסי אל המכונית (פרס לא מפרט אבל מדגיש את המילה „טיפוסי" כך שאבין שמדובר בזקן ומעיל ארוך וכובע שחור וציצית ופיאות) והאב־רך סוגר את המגופה. ניגש אל החלון ואומר ב־ניחותא: אדוני. שכחת לסגור את המגופה. סגרתי אותה בשבילך.

האברך הולך מיד לדרכו, והילדה נראית נדה־מת. אחרי רגע. כמתאוששת היא אומרת: „אבא — יש גם דוסים טובים"..

השתי וזעזוע אמיתי באותו הרגע, מודה פרס, אפילו בתי שלי, ילדה בת שבע, הספיקה לקבל מושגים כל כך מעוותים על היהדות. איזו עצמה יש לתקשורת ולהשפעה הסביבתית?

לאיזה שלב יכול להגיע „ציד המכשפות" הזה סיפר לי ד"ר יוגב כרמי, מנהל גימנזיה הרצליה: „הרציתי לא מכבר על הנושא: זהות היהודית של אדם חילוני בתום ההרצאה ניגשה אלי אשה אחת האמהות: „אדוני, דיבורים כאלה יביאו לח־זרה בתשובה, אתה מחזיר בתשובה".

שימו לב — מדובר באדם חילוני במוצהר, בגימנסיה חילונית, איש חינוך מפורסם והבה בשיחה מדבר על זהותו היהודית — בשיחים דברים כאלה בפניו?

אח"כ התברר שאותה אשה נפגעה אישית מן החזרה בתשובה. התנה החל לקיים מצוות, בתה סירבה ללכת בעקבותיו והזוג נפרד. אבל לא המי־קרה הפרטי קובע — אלא הסימפטום. גם ד"ר יוגב הכיר בהתנגדות גוברת מצד חלק מההורים להרצאות של רבנים בגימנסיה שלו. הוא לא מו־כן להיכנע להורים. כל מחנך בעל עמוד שידרה, שטובת התלמידים היא העיקר בשבילו — ימשיך בהקניית יהדות.

מה רע בהקניית מידע על שבת וחג, ערכים יהודיים ומוסר היהדות, תמה ד"ר יוגב ומוסיף: לא נתקלתי אף פעם בהרצאה מסוג אחר...

ההורים מתלוננים

ד"ר שושני, כאמור, טוען שיש גם הרצאות כאלה, והתוכחה שלו: תלונות הורים. זה מזכיר לי בעיה שאירעה בוועדת החינוך של הכנסת לפני שנה חודשים. כמה מורים הורים בבאר־שבע הקימו שערוריה גדולה סביב חזרתם בת־שובה של שניים או שלושה תלמידים בבית ספם. (עמוס פרס מעיר לאותו עניין: כל מקרי החזרה בתשובה של תלמידי, היו תוצאה של בעיות אישיות של הנוגעים בדבר. אף פעם לא בגלל קו חינוכי או השפעה של מורים...) ההו־רים התקשרו לח"כים „אוהדים" (אנשי ר"ץ כמ־דומני), הח"כים העתיקו את התלונה אל זירת המליאה, המליאה העבירה את הנושא לוועדה, ועדת החינוך פסקה שיש לאסור „מיס־יונריות" דתית בבתי הספר ואם אינני טועה, גם ההתפתחות האחרונה, (חוזר המנכ"ל) איננה אלא חולייה נוספת של אותו אירוע. כדור שלג שהפך להר. מה שעתיד להיקבר מתחת להר הזה הוא כל המאמץ החינוכי והממלכתי להקנות לדור ה־צעיר תחושה לאומית, מודעות יהודית, קשר לארץ־ישראל, הזדהות עם תרבותו ועם עברו.

„כבוד הרב, בשבילי בית כנסת זה כמו כנסיה, חוץ מלוחות הברית והמגן דוד אני לא רואה שום הב־דל..." אמר נער ישראלי לרב יונה מצגר לפני זמן לא רב. הרב מצגר המופיע הרבה בבתי הספר יזם מפעל של ביקורי כיתות ד' בבית הכנסת כדי שהילדים יראו לפחות פעם בחיים ארון קודש, ספר תורה, במה, עזרת נשים. מזמינים גם את האבות עם הבנים להשתתף בתפילת שבת ואת הבנות עם אמותיהן לעזרת הנשים. כנגד הבורות היתר כזה הורות שמפגין היום נוער ישראלי כלפי היהדות — נלחם הרב מצגר בשיטותיו שלו. הוא מתנגד להרצאות „הפחדניות". רב בדורנו לא צריך להיצמד לעורך־דינו של הקב"ה.

כדי להפיל מחסומים של זרות, הוא מסיר, ב־כיתה, את המעיל הארוך ואת הכובע השחור. הוא מדבר, עד כמה שניתן, בלשון החברה אפי־לו בסלנג. ואת חוזר המנכ"ל הוא מסביר כהת־נגדות להטפה אנטי־ציונית ולהצגת היהדות כמ־תנגדת למדינת ישראל.

הרבנים־המחנכים חייבים להיזהר

ד"ר עם זאת מעיד הרב מצגר: „אישית — לא שמעתי אף רב המקבל את משכורתו מן המדינה, המדבר נהרצות נגדה. אולי נקלע לפעמים אברך, הלומד בשנותיו הראשונות בישיבה, אל בין תל־מידים ועולם מפסט לא נבון, ובציבור החילוני כל בעל זקן נקרא מיד רב וזהו מקור הטעות אבל מאחר שיש אווירה של „עליהום" וקודם כל מ־חפשים אצל הרב את החסרונות לפני שמוכנים לה־יות ביהדות, חייבים רבנים המתנגבים ב־בתי הספר — למבצע זהירות".

גם הרב מצגר מודע לאווירה של חששנות הש־ררת עתה בבתי הספר. ההנהלות חוששות להיתקל עם ההורים. הם חוששים ממצב שבו הורה יתפרץ לחדר המנהל ויאשים: בני אמר ששמע אצלכם כך וכך, כדי להיות על הצד הב־טוח, מבחינה חברתית, דואגים מנהלי בתי ספר בימים אלה לברר את עברו של הרב. האם שירת בצה"ל למשל?

אנשי חינוך כמו הרב מצגר, סנקיסט בחטיבה שבע במסגרת „ההסדר" לשעבר — מקבלים תעודת הכשר טוטאלית אבל אחרים — נתקלים בבעיות.

על הקשר הלא כשר בין התקשורת ל„בעיות" בחינוך ליהדות, ולו גם בצורה המיתית, המהולה, המכונה „יידישקייט" אפשר ללמוד מן הדיווח של עימות שנערך לפני כמה זמן בין ח"כ נחמן רז יו"ר ועדת החינוך של הכנסת לבין הרב מצגר. למחרת העימות נמרחה כותרת גדולה באחד מעתוני הערב: הרב מצגר מתנגד לגיוס בנות לצה"ל וטוען שהן מיותרות בצבא...

מעיר הרב בשיחה עמי: אל"ף — לא אמרתי כלל דברים שכאלה. בי"ת: שום עתונאי לא נכח באירוע הנ"ל. החלטתי לברר מה פתאום החליט העיתון לפרסם „ברווז" עתונאי שכזה. התברר לי שבקהל ישב פעיל ר"ץ. אותו פעיל הרים טלפון אחרי המיפגש אל עיתונאית מסויימת, העיתונ־אית „קנתה" את מה ששמעה בלי לבדוק את האמינות (מי לא מוכן „לקנות" היום דברים בג־נותו של רב ועוד רב פופולארי) — וכך התפר־סמה הידיעה והנזק נעשה.

וגם זה לא חדש. לאנשי שמאל בארץ קשר קל, מידי, ואפקטיווי מאוד — אל עתונאים וע־רכים. האהדה היא הדדית, וכשיש סיפור „אנטי־דתי" מפרסמים באותיות גדולות ובשמחה מופ־גנת. מה פלא אם אח"כ תמהה ילדה בת שבע לראיה בחור דתי העושה מעשה הגון ואומרת: „יש דוסים טובים?"

הקרע האמיתי חוסר ידע

מסכם הרב מצגר, שאת הבדיחה על הרב הא־מריקני שמעתי מפיו: „אני עדיין משוכנע שמ־שרד החינוך מבין שרב מגיע לביה"ס כדי לחנך למוסר וערכים כדי להחזיר אדם למוטב, כדי לקרב לבבות. הקרע האמיתי הוא חוסר ידע. אין לי אשליות שבעיה זו היא בעניינית של נוער. התגים אבנים הרבה ידע בשומעי הצעירים אבל אני מקוה לכל הפחות לדרבן אותם לסקרנות, לעורר יצרם לחקור ולחפש תשובות, שישאלו: למה אנ־חנו בארץ־ישראל, מה זכותנו על הארץ, למה לגבי הארץ התורה היא מסמך מעניק לגיטימציה ולגבי שמירת שבת לאו נקודות לחשיבה הגיונית. חינוך ללימוד והבנה לגבי הצד השני — אלה שלושת היעדים".

ואותם אני שואף להשיג לפי שיטתו של הלל הזקן: מסופר כידוע במסכת שבת דף ל"א על גוי אחד שעבר ליד סופר סת"ם וראהו כותב את רשי־מת הבגדים המיוחדים שלובש כהן גדול. מצאו הבגדים חן בעיניו ובא אל שמאי ואמר: גיירני על מנת שאהיה כהן גדול ואלבש את בגדיו. הדפו שמאי ודחהו. הלך אותו גוי אל הלל, ואותה הבק־שה בפיו, והלל הזקן גיירו. וכי לא ידע הלל שגוי, גם אם התגייר לא יכול להיות אפילו כהן פשוט על אחת כמה וכמה כהן גדול? אלא שאמר הלל — קודם אקרבנו ליהדות, ילמד תורה ויבין מעצמו שאינו יכול להיות כהן, למה אדחנו על הסף?

יהודה — הלכה כהלל.

זו דרך היהדות וזו צריכה להיות דרכם של כל המחנכים ליהדות. לקרב את הזולת, לעורר בו רצון ללימודים, להכניסו לבית הכנסת, לל־מדו לפחות איך להחזיק סידור. להבין את מקו־רותיו שלעולם לא יגיע למצב שבו כתגובה ל־הצתת תחנות אוטובוס — הורסים בית כנסת. אותי מתמיהים במיוחד המחנכים בבתי ספר חי־לוניים היודעים ורואים לאן הגיע הנוער עם הב־לוריות המגולחות של ה„פנקיסטים" עם החזור־דרות הנוטרית המתחדשת המינית — והכל בפ־רוזדורים ומול חדרי המורים — ועל כך אינם מגיבים ומזה אינם נבהלים. ודווקא היהדות מב־הילה אותם?

כך הם לוחמים נגד תנועת התשובה; קריקטורה המופצת ע"י הוועד שפחד התשובה נפל עליו

בשולי אירועים

(סוף מעמוד 3)

הנאה, פעילים בכל שטחי החיים. אלה שמצאו עצמם מסובכים כאשר פעלו למען אינטרסים של המדינה, גם אם עשו שגיאה חמורה, יצביעו עליהם באצבע, איש לא פצה פה וצפצף כאשר „הקצין הבכיר" בפרשה הגדולה מונה לתפקיד משקי בכיר במשק הציבורי. רק במקרה זה ממשיכים לרדוף אותם.

התקשורת הרבה לבקר את הכל אינה נותנת דין לעצמה מה גורלת התנהגותה למעשה בפרשת חנוני השב"כ. בכך אין היא תורמת להפלאת קרנה בציבור.

* * *

הסולם של המשרתים בקבע

התלכדותם של חברי כנסת ממרבית סיעות הכנסת במאבק למען קידום שכ־רם של אנשי צבא הקבע אינה מפתיעה כל עיקר. הדבר מבטא את ההערכה לצה"ל. עוד יותר מכך את ההערכה ל־אותה קבוצה ייחודית המתנדבת לשי־רות מעבר לחובה הפורמאלית.

אנשי צבא קבע מהווים גרעין עיקרי של צה"ל. אי־אפשר לתאר את תפקודו של צה"ל בלי גרעין זה בפיקוד הבכיר, ביחידות הלוחמות ובמסגרת הארגונית הכוללת. רבים מאנשי הקבע ממלאים תפ־קידים בתנאי שדה קשים, הרחק מהבית ובלא „שעות עבודה" מקובלות. לכן מובן מדוע ח"כים בני הסיעות התלכדו בדרישה לקידום תנאי שי־רותם.

אולם האם ההצעה לקבוע להם סולם שכר מיוחד ולנתקו ממערכת השכר במשק כולו היא הנכונה?

ככל שמעריכים את שירותם של אנשי צבא הקבע, אי אפשר לתרגם שירות זה במונחים כספיים דווקא. לא זהו ההכרה הגמול. יש לקחת בחשבון כי השכר בשירות הציבורי נחות מזה שבסקטור הפרטי. הסקטור הפרטי איננו כבול למסגרות מסויימות, והמעסיקים ישלמו את כל הנדרש מהם כדי לזכות בעובדים הטובים יותר שלהם הם זקוקים. בשוק הפרטי קיימת תחרות והיא מתבטאת בתוספת מחיר. באותו זמן מפעלים פרטיים גם ינצלו אפשרויות לתשלום שכר נמוך לאותן קבוצות עובדים שאין לגביהם תחרות. השירות הציבורי איננו יכול לנהוג בדרך זו.

הרעיון של ניתוק ההצמדה בין שכר משרתי קבע לשאר העובדים בשירות הציבורי נשמע אולי יפה. ישנם נימוקים טובים בעדו. אבל האם אי־אפשר ליכנע בנימוקים דומים בעד שכר מיוחד לאחיות בבתי חולים? והלא רק לפני שבועות בודדים שמענו את ההנמקות הללו. מתוך נשמע איתן הנמקה לגבי רופאים. כך גם בזכות הטייסים שחיי אדם תלויים בהם. אפשר למצוא נימוקים שכאלה גם לגבי בעלי מקצועות אחרים — ואמירה זו אינה פוגעת בבילוא הנימה מהכרת הערך של השירות בצבא הקבע.

האמת צריכה להיאמר. כי השכר של משרתי קבע, בהשוואה לשכר בסקטור הציבורי כולו, איננו רע כל כך. גם אין במשרד האוצר מחדד את הת־מונה בהצגת תלושי משכורת השוואתיים. המצב הבסיסי איננו בנוגד לזה הצלה בהצגה זו. הב־כירים בצה"ל מקבלים הרבה יותר מהבכירים בשי־רות הממשלתי. בסיכומו של חשבון כפול ויותר. גם בדרגות אחרות יש עדיפות גדולה בשכר של משרתי קבע. זאת הן בשכר הישיר. הן ברכב. הן בזכויות ויציאה להשתלמות והן בפנסיה ה־יחודית.

יש בודאי מקום לתיקונים בתוך סולם השכר בצה"ל. הדעת נותנת שיש להגדיל את התמריצים למשרתים בשדה, ויש גם לתת תוספות ייחודיות בתכליות מוצדקים בשירות.

אבל בכלל. צה"ל צריך לפעול להגדלת המוטי־ווציה לשירות מעבר לשכר החומרי. גם החברה הישראלית צריכה לגמול למשרתים בקבע במעמד הכרתי הולם זאת בזמן השירות — וגם לאחר השירות. לא בהכרח שהכסף הוא שיענה את הכל.

שיחות השבוע

*

מאת מוטי זפט

ח"כ ד"ר יוסף בורג, לשעבר שר הדתות, ונשיא התנועה

ביקור הנשיא בגרמניה נקבע ואין לבטלו

נשיא המדינה חיים הרצוג עומד ל־צאת באפריל הבא לביקור ממלכתי ב־גרמניה. הביקור מעורר מחלוקת בויש־ראל. רבים טוענים כי יש בו משום פגיעה בזכר הקדושים שנהרגו בשואה וברג־שות משפחותיהם. יו"ר ההנהלה העו־למית של בית"ר, שלמה גרביץ, כתב ל־ראש הממשלה כי ביקורו הממלכתי של נשיא מדינת ישראל באדמת גרמניה הוא, המסמר האחרון בארון המתים של הכ־בוד והרוח הלאומית". הוא, כמו מספר חברי כנסת, דורשים שהממשלה תש־קול מחדש את אישורה למסע.

לעומתו טוענים המצדדים בביקור כי ישא אופי מפלי הירגתי של „יזכור" ומהווה אמצעי לחיזוק תודעת השואה בקרב העם הגרמני. בהו־דעה שפרסמה לשכת הנשיא צויין כי בעצם קבלת ההזמנה הממלכתית לנשיא מדינת ישראל חיים הרצוג על אדמת גרמניה רואה הנשיא סמל ואות לניצחון קורבנות השואה ולתבוסת הנא־ציזם. התומכים בביקור גם מוסיפים שנשיא גר־מניה כבר ביקר בישראל, בן גוריון נפגש בזמנו עם קונרד אדנאואר וכי גרמניה תופסת מקום שני בעולם בסחר עם ישראל.

על ביקור הנשיא בגרמניה שוחחנו עם ח"כ ד"ר יוסף בורג, נשיא התנועה העולמית של המזרחי הפועל המזרחי, וחבר ועדת החוץ והבי־טחון של הכנסת.

ש. ביקורו המתוכנן של הנשיא בגרמניה מתקבל בתגובות סוערות. מה עמדתך בענין?

ת. ראשית יש לזכור שזה ביקור גומלין. מעבר לכך, — הביקור כבר נקבע. כיוון שכך, — נוצר מצב שאם נבטל את הביקור, נעליב בכך מדינה ללא שום צורך. כרגע אין ויכוח אם לקיים את הביקור. הוא כבר נקבע.

ש. ומלכתחילה, היית מצדד בו?

ת. המצב עתה הוא של בדיעבד ואין ערך לדון בלכתחילה.

ש. המצדדים בביקור אומרים שהוא זה מסע שיקבע תודעת השואה. כלום יכול מסע שכזה לתרום לכך?

ת. יש לסמוך על הנשיא, עם השורשים שלו ביהדות ובמסורת ישראל, שידע למצוא את שביל הזהב ויבטא את רגשות העם היושב בציון הן על העבר והן על הצורך לבנות גשרים לעתיד. כי יודע את ההסטוריה, יודע את המאזן האכזרי של מלחמת העולם השניה, ביחוד בנוגע לעם ישראל.

ש. אם כבר מדובר על מסע להחדרת תו־דעת השואה, כלום לא נכון יותר היה לערכו ביום הזכרון לקדושי השואה?

ת. הדתיים מציינים יום זה בי' בטבת הוא יום הקדיש הכללי. אחרים מציינים זאת בכ"ז בניסן, יום המרד בגיטו. אני חושב שלא כדאי לקשור מאורע זה ליום מסויים.

ש. האם לדעתך, יחסינו עם גרמניה צרי־כים להיות כיחסים עם מדינות אחרות?

ת. הם צריכים להיות פחות טובים ויותר טו־בים מאחר. כשבגין התחיל לכהן כראש ממשלה, אמר שיש לשמור את כל ההתחייבויות הלאומיות והבינלאומיות.

ש. רבים מתנגדים למסע. יו"ר ההנהגה העולמית של בית"ר כינה זאת כ„מסמר אחרון בארוננו"?

ת. אלה ביטויים שאין להם כל יסוד. לששה מיליון הקורבנות יש בוודאי מיליונים שזוכרים אותם אישית. מה זה „מסמר אחרון"? אני יכול לשכוח את אימי שמתה במחנה או את סבתי שנורתה בגיטו?

יש יחסים בין מדינות ויש לקיימם.

עו"ד שמואל תמיר, לשעבר שר המשפטים

לא כל עו"ד מסוגל לסנגר על דמאניוק

משפטו של ג'ון דמאניוק, החשוד כ„איוון האיום" שרצח והיה אחראי לרצח של מאות אלפי יהודים בשואה, נפתח השבוע בירושלים.

האיש, שהוסגר מארה"ב, טוען כי אינו „איוואן האיום". התביעה, מצויידת באלפי מסמכים ועדויות משוכנעת כי הוא האיש שידיו מגואלות בדם יהודים.

עורכי־דין ישראלים רבים הביעו התנגדות גם לעצם ה„ריצוף" שיסנגרו על האיש. יצא־דופן הי־שופט העליון לשעבר חיים כהן. הלה אמר כי 40 שנה אחרי המאורעות, הטרגיים אסור שיצר הנקם שלנו ינצח ולא יאפשר עשיית משפט צדק. הוסיף כי היה מוכן ללמוד סניגוריה על דמאניוק. דבריו של חיים כהן עוררו זעם רב לא רק בקרב הקהילייה המשפטית; גם רבים מני־צולי השואה נדהמו לשמוע דברים אלה מאיש זה.

בין המזועזעים מהדברים, — שר המשפטים ב־עבר, עו"ד שמואל תמיר.

ש. שאלת זיהויו של ג'ון דמאניוק כ„איוון האיום" היא המרכזית במשפט. כיצד אפ־שר להוכיח זיהויו של אדם, 40 שנה אחרי האירוע שעוסקים בו?

ת. כל מקרה נבחן לגופו. היו משפטים, הן ב־ארץ והן בעולם, שאנשים נתפסו זמן רב ביותר אחר האירוע והוכח זיהויים. חזקה על התביעה המשפטית שלנו ועל התביעה הכללית של ארה"ב, שוודאי איננה „השודדים" בסנטימנטים, שקבעה שהאיש הוא בר־הסגרה לאור הראיות שהיו בידיה, ויודעת במה מדובר ובהחלט יש מקום לבחון זאת באופן יסודי.

אכן יכולה להיות שרשרת אירועים מאז האירוע ועד היום, שיצביעו על זיהויו של אדם גם אחרי שנים רבות.

ש. השופט לשעבר חיים כהן התבטא ש־אסור לנו שיצר הנקם ינצח, לאחר 40 שנה, משפט צדק מהאיש וכי היה מוכן להיות סני־גורו. מה עמדתך לדבריו אלה?

ת. השופט לשעבר חיים כהן טעה טעות חמו־רה ומרחיקת לכת. נקודה ראשונה: הוא התערב בהליכי משפט שהליו ועומד וחיים כהן יודע יותר כמו כל אחד אחר שאין עושים כן. נקודה שניה שבה טעה המורות היא שאם הוא סבור שאסור לנו לשפוט היום בעניין זה כיוון שאלה היו דברים שקשה לתפוס. באותו היגיון, אסור היה לנו לש־פוט גם את אייכמן ואסור היה לנו לחוקק את חוק עשיית משפט לנאצים.

באשר לספקנותו אם ניתן להוכיח זהוי, — בית־המשפט הישראלי כבר הוכיח עצמו, גם בשנה שהדברים לא היו נוחים למדינה, שהוא ידע להבחין ולא יגזור עונש לתוך משפט.

כלל אינני מבין את טיעונו של חיים כהן, ש־אלה היו „חוויות בלתי נתפסות" ולכן אי־אפשר להחילן על עולמנו אנו. אם כך, — מה יודעים אלה שלא היו בשואה על כושר הזיכרון של אנ־שים שכן היו בשואה? — זו פשוט סתירה פנימית בדבריו. ולהשמיע דברים כאלה עכשיו, כששעה בעולם מנסה להכחיש את השואה, — זה משגה חמור ביותר.

ש. המשפט יתנהל בנהלים רגילים?

ת. אלה לא נהלים רגילים, אלא חוק מיוחד ש־חוקקה הכנסת למלחמה בפושעים נאצים. חוק שהעולם קיבלו כנכון וצודק למרות יסוד הרט־רואקטיביות שבו, כשם שקיבלו את חוקי נירנ־ברג.

הפגם הגדול של מדינת ישראל הוא שהעמידה לפי חוק זה רק שני פושעים, במקום לעשות כן לאלפים רבים שהיו צריכים להיות מובאים לדין, להיענש למות ושפסק־הדין יצא לפועל. לפי דעתי זה בלתי אנושי, בלתי יהודי ובלתי מוסרי לא להעמיד פושעים נאצים אלה לדין.

ש. אם לא היה נמצא לדמאניוק סניגור, והיו פונים אליך היית נענה?

ת. לא. כל אחד זכאי להגנה אך לא להגנה של כל עורך־דין. יש מי שיכול להגן עליו. אני חש שאינני יכול.

ד"ר גבי שפר, ממכון דייוויס ליחסים בינלאומיים

עסקת הנשק עם אירן עלולה להביא להתפטרות רייגן

פרשת אספקת הנשק לאיראן והעב־רת כספים למורדים בניקראגואה מס־רבת לרדת מסדר היום בארה"ב, חרף מאמצי הממשל לדחוק את הנושא, הלא נעים, הצידה.

אותנו מעניין, בראש ובראשונה, ההי־בט הישראלי. הממשל נקב שמה של ישראל בנושאים שונים של הפרשה ו־העמיד אותה כמי שהסתירה מידע מהנשיא רייגן ויועציו ושלחה כביכול נשק לאיראן, שלא בידיעת ארה"ב, שלא לדבר על העברת הכסף למורדים בניקרגואה. ישראל מכחישה את הטע־נות ואומרת כי בכל פעולותיה בפרשה זו, נהגה בהתאם לבקשות שהגיעו מ־וושינגטון והרי עוזרים לידידים.

הדרגים המדיניים הבכירים הם שיצטרכו ל־יישב את הדברים הסותרים בגרסאות שתי המדי־נות. כמו: האם ישראל קשורה או איננה קשורה להעברת הכסף. האם כל משלוחי הנשק מישראל לאיראן היו בידיעת ארה"ב ואישורה וכן האם עקפה בידועין את הנשיא וחבר יועציו.

היבט חשוב של הפרשה הוא הנזק העלול לבוא מכך, לא רק בדעת הקהל אלא גם ביחסי של הקונגרס.

בנושא זה שוחחנו עם ד"ר גבי שפר, ממכון „דיוויס" ליחסים בין־לאומיים באוניברסיטה העב־רית בירושלים.

ש. שר המשפטים האמריקני הפנה אצבע מאשימה לישראל וזו שמכחישה האשמותיו. ל־מי יאמין הקונגרס?

ת. תלוי מה תעשה ישראל. אם יהיה חשש ש־היא מסתירה עובדות שר המשפטים האמריקני ימשיך בחקירותיו ויגלה מסקנות בכיוון זה — יאמינו לו.

יש גם לזכור שיש כעת מצב חדש. הדמוקרטים רגישים מאוד לענין ניקרגואה. הם ינסו עד כמה שאפשר להציק לנו בעניין וישראל בהחלט עלולה להיות מעורבת בכך.

ש. מתקבל הרושם שהממשל כורך את שמה של ישראל בפרשה, לא מעט, כדי להפנות מ־משהו מאשמתו הוא. האמנם? האם זה מעיד על כך שיש פגם בידידותו של רייגן כלפינו.

ת. בתחילת תקופת כהונתו של רייגן כנשיא לא היה לנו ירח-דבש עימו. גם המשך בתקופת מלחמת שלו"ג ואח"כ, כשיצא עם תוכנית רייגן, היחסים עימו לא היו הידידותיים ביותר. כל זמן שנראה היה שיש בקונגרס תמיכה גדולה לישראל גם הנשיא היה ידידותי כלפינו. אם יהיה עתה קרע בינו לבין שולץ ובמקביל הדמוקרטים „יעלו" על ישראל, — גם הנשיא יעמיק ביחסו החיובי כלפינו. יחד עם זאת, הרבה אין לו מה ל„הזיק" בטווח הקצר כספי הסיוע לשנה הקרובה כבר אושרו והמקסימום שהוא יכול לעשות עתה לרע־תנו זה — „רעשים אטמוספריים".

באשר לזה ששמה של ישראל שורבב בפרשה, — הממשל חושש עתה ממהדורה חדשה של פר־שת ווטרגייט בכל הנראה הסיפור ירוץ עתה מהר מאוד ובכלל זה נתונים על מעורבותה של ישראל. השאלה היא אם נציגים או אנשי עסקים מישראל או אף הממשלה קיבלו כסף בפרשה זו.

ש. האם „מכרו את ישראל" כדי להציל את עורם?

ת. האמריקנים נתונים עתה בלחץ. ייתכן שהם חושבים שגופים יהודיים יצאו להגנתם כדי להגן בעקיפין על ישראל ונציגיה.

ש. קודם פרשת פולארד ועתה איראן. היכ־רנואה. מה הנזק המצטבר?

ת. הנזק המצטבר הוא גדול מאוד. עוד חריג ועוד חריג תשארנה צלקות בעיקר בשלושה תחו־מים: באדמיניסטרציה — שם יש הרבה שאינם אוהבים את ישראל ואינני מדבר רק על הערבי־סטים, בקונגרס על שני בתיו ובדעת הקהל, בעי־קר על „המתנדנדים".

ש. שני בכירים בממשל כבר פוטרו. האם נאמרה המלה האחרונה בפרשה האיראנית?

ת. ללא ספק עריפת הראשים טרם הסתיימה. לדמוקרטים יש עתה רוב, הם „צמאי דם", מת־כוננים לבחירות הבאות לנשיאות ופרשה זו־נכ־כה היא להם „מתנה מהשמיים". הם לא ירפו ממנה, בעיקר בנושא ניקרגואה ובעניינים של כסף שקיבלו אולי. נציגים מהממשל או מיש־ראל. המצב מאוד עדיין ואם הדמוקרטים יוכיחו שהנשיא ידע על דברים פליליים לכאורה, — הדבר יכול להגיע עד כדי התפטרות הנשיא.

صورة عن الاصل

תשובה למשיגים / מאת הרב שלמה גורן

(תשובה לוועדת השמיטה שליד הרבנות הראשית על היתר מכירה בשביעית בזמן הזה)

ב„הצופה" מיום ששי י"ט מרחשון תשמ"ז נתפרסמה תגובה של ועדת ה־שמיטה שליד הרבנות הראשית על מאמרי „תוקפו של היתר המכירה לשמיטה עם תקומת המדינה". רובן ככולן של ה־השגות אין בהן ממש.

אסתפק בהערות עינייניות על ראשון ראשון.

החלטת מועצת הרבנות הראשית לקראת השמיטה הקודמת

לפני מתן התשובות המפורטות, כדי להסיר צל הספק מכל דיון ולבטל את הטענה שהעלתה ועדת השמיטה הנ"ל, נגד כותב השיבה זו, לפיה לא יצאתי נגד היתר המכירה בשמיטה הקודמת באותן הטענות שיצאתי כעת — הנני מצטט בזה קטע מהחלטת מועצת הרבנות הראשית לישראל שנתקבלה פה אחד לקראת השמיטה הקודמת לאמור: „עם כל צדדי היתר הזה המבוסס על מכירת האדמה לנכרי, מכיון שלאחר תקומת המדינה נמצאות רוב אדמות ארץ ישראל בידי היהודים, כוחו של היתר המכירה נחלש ביותר כמו שיתבאר להלן . . . אי לזאת מן הראוי שכל אדם יעשה מאמץ בשנת השמיטה הבעל"ל שלא לעבוד עבודות אדמה שיש בהן איסור שביעית מן התורה, וכן לשמור, בגדר היכולת, על קדושת פירות שביעית האכלם ולא להפסד".

החלטת מועצת הרבנות הראשית הנ"ל מפורשת כמאה עדים שבשמיטה הקודמת היתה דעת המועצה שתוקפו של היתר המכירה נחלש ביותר ואין לסמוך עליו באיסורים של ממש. ואם באים כעת לשנות את ההחלטה ולהבדע את כבודה של ההחלטה החדשה, עליהם להביא ראיה הואיל נא להודיע שהמודעות שפרסמה ועדת השמיטה שליד הרבנות הראשית לישראל. שיצאו להילחם, כביכול, על היתר הפירות הירוקות של כל רשתות השיווק במדינה, ולאסור את חנויות השמיטה המיוחדות של שומרי שביעית, נוגדות את החלטת מועצת הרבנות הראשית בשמיטה הקודמת.

לסעיף א' בהשגות ועדת השמיטה: אין צל של ספק שלאחר תקומת המדינה וביחוד לאחר מלחמת ששת הימים כאשר רוב אדמות א"י נמצאות בידי יהודים, וריבונות יהודית שולטת על כל א"י, פג תוקפו של היתר המכירה לשמיטה, או לפחות נחלש מאוד כחו ההלכתי של ההיתר, כפי שהוכחתי בחוברת הרבנות הראשית לישראל „מאורות" ממ' 2 לקראת השמיטה שעברה.

מגמה למעט הסתמכות על היתר השמיטה

ועדת השמיטה הנ"ל הפליגה תמונה, כביכול, מה ראיתי „לפרסם לפתע לפני קוראי „הצופה" דעה הסותרת את הודעת ההיתר ההקודמת מאז הקמת המדינה. בעוד שידוע לכל כי ההיתר הרב ש. גורן מכר את הקרקעות בשמיטה הקודמת ושלפנ"ה וראה בחוברת „מאורות" בה נתפרסם נוסח המלא של שטר המכר של שטחי החקלאות בארץ ישראל".

ועדת השמיטה הנ"ל, משום מה התעלמה מנוסח ההחלטה של מועצת הרבנות הראשית לשמיטה הקודמת כנ"ל, מדברי ההקדמה שלי בחוברת „מאורות" הנ"ל בעמ' 2 תחת כותרת גדולה „עם תקומת המדינה נחלש תוקפו של היתר המכירה". ומכיון שכן ניתן להתיחס בספקנות רבה גם לכל שאר הטענות שהעלו נגדי.

בחוברת „מאורות" הנ"ל אני מקדים וכותב: „על ארבעה יסודות הלכתיים הרשים מבוססת תשו־בה זו וההוראות הכלולות בה (אל ועדת השמיטה של הקיבוץ הדתי). המגמה העיקרית היא למעט עד כמה שאפשר מלהסתמך על היתר המכירה, בגלל הספיקות החדשים שהתעוררו בדבר תוקפו של ההיתר לאחר תקומת המדינה. ובעיקר לאחר מלחמת ששת הימים כשריבונות יהודית שלטת על א"י המקראות ורוב האדמה נמצאות בידי יהודים או בריבונות יהודית". הקדמה זו ממשיכה לאמור: במצב זה יצא מדברי מרן הגראי"ה קוק זצ"ל בעצמו שתוקפו של היתר המכירה מוטל בספק גדול. כמו שכתב במבוא לספרו „שבת הארץ" פ"ד, האריך בזה בקונטרס האחרון שלו פרק כ' (עמ' קכ"א). שם מביא הגראי"ה זצ"ל את דברי המערערים על ההיתר, כי בזמן חכמי המשנה והגמ' לא נשמע מעולם שהיו מפקיעים דין שביעית ע"י מכירה. ואיך נחדש זה אנחנו. ומשיב שם. בציירה שמשבר תלוי בשינוי המצב בין זמן חכמי הש"ס לבין תקופות המאוחרים. שאז בזמנם הרי רוב השדות או רובם עכ"פ (כמוכח מירושלמי דמאי פ"ב הל"א) של ישראל לפיכך היו הולכים ומנהיגים עפ"י ההלכה ומובטח מגזירה של גוים אטו של ישראל, דזה בזמן מיעוטא אטו רובא. אבל עתה שבעוה"ר נתבטל הישוב לגמרי, הרבה שביעית ויובלות ורוב הקרקעות הם ביד גוים. אין סברא לגזור הפקא משום מיעוטא שביד ישראל.

הגראי"ה קוק זצ"ל: כשיבא הדבר ויהי רוב הקרקעות שבא"י של ישראל יהיה הצורך לדון בדבר וכו'

ומסיק שם הגראי"ה זצ"ל „ורק כשיבא הדבר לידי כך שישוב מצב הישוב לכמו שהיה בעת שהחלה גז. ? ויהי רוב הקרקעות שבא"י של ישראל, אז יה . צריך לדון בדבר אם הגזירה שנתבטלה ע"י ב"ט: הישוב תשיבא מבוטלת, באופן שצריך בנין חדש עליה, או שהיא תשוב ותחול ממילא מאחר שהיא ראויה לחול מצד הישוב שחזר להיות כמאז בזמנה". עכ"ל הגראי"ה „בקונטרס אחרון" שהובא על ידינו בחוברת „מאורות" הנ"ל.

ומה שחוזר בו לכאורה הגראי"ה קוק זצ"ל וכותב לבסוף, בקונטרס האחרון: „וזה נראה פשוט לי־כאורה שאם נגזרה גזירה באיזו עיר ונהרס שם הישוב ונתבטל, אם חוזר ונתישבה אותו בדורות אחרים, אינם חייבים מחדש בגזירת הראשונים עד שיחודש עליהם את קבלת הגזירה והבא במי דכ"הה" — אינו מיקל על מצבנו בלל. משתי סיבות: (א) מן הדין לחדש את גזירת הקדמונים משום ואל תטוש תורת אמך, (ב) מכיוון שמרן הגראי"ה מדבר במכירת מיעוט מאדמות א"י. אבל ברור מדבריו וכל המקורות שהבאנו אנחנו ב־מאמרינו ב„הצופה" מן התלמוד בבלי וירושלמי, איך שגם רבינו הקדוש זצ"ל יואי וכן מפסקו של הר. ים, שאין אפשרות משום פנים ואופן למכור את כל אדמת א"י לנכרים, כדי להפקיע את קדושתה של כל א"י הנמצאת בידינו תחת ריבונות ישראל.

ארבע דרכים חלופיות להתרת העבודות בשמיטה הקודמת

לכן נתתי בחוברת „מאורות" הנ"ל לקראת ה־שמיטה הקודמת ארבע דרכים חלופיות להתרת ה־עבודות בשמיטה, לאחר שהעליתי ספקות גדולים בתוקפו של היתר המכירה. ועדת השמיטה העלימה את האמת במה שכתבה שהדרכים החלופיות לא תוקיימו למעשה. מכיוון שבעצמי בדקתי את ביצוען של כל הדרכים החלופיות, ונמצאו כשרות וניתנות לביצוע בשדה, וכך היה. מכיוון שהן היו מכוונות לקיבוץ הדתי, בדקתי את הנושא עם אנשי הקיבו־צים. והעברתי להם הדרכים על דרכי הביצוע לפי ההוראות שלי.

מכאן יש ללמוד שהטענות שהועלו ע"י ועדת ה'. ויזה שכתב בתגובתם: „ולפי דבריו איך הכשיל את כל ישראל השלה והטעה אותם הרי ע"י המכירה. עבוד החקלאים" וכו', יש בהם משום התעלמות מעובדות. שהרי גלוי וידוע שבשנת הוזהרתי והודעתי בהוראות שלי בשמיטה הקודמת, שאין לסמוך על היתר המכירה. כפי שמפורסמות כל ההוראות שלי בחוברת „מאורות" הנ"ל. וכן נאמר בהחלטת מועצה הרה"ר לשמיטה הקודמת כנ"ל.

. בסעיף ב' מסתמכים כביכול על התנגדותו של הגרצ"י קוק זצ"ל להחלטת היתר המכירה. שתי תשובות לי להבריכם:

א. לאור האמונה היהודית שורה בין הגרצ"י לביני, אם כנים הדברים שאמר מה שמפרסמת לראשונה ועדת השמיטה, איך יתכן שלא העיר לי מעולם השיח כל שהיא בנושא זה. על אף ששמעתנו את ... המכירה פעמים רבות.

וגם ידע את החלטת מועצת הרה"ר הנ"ל. לא גילה ולא רמז כל התנגדות למה שהעליתי ובירותי מפיו של מרן הגראי"ה קוק זצ"ל בשבת הארץ. של זה קבעו. ונ"ל במס' יבמות ע"ו א': כל ת"ח שמורה הלכה ובא אם קודם מעשה אמרה שומעין לו. ואם לאו אין שומעין לו...

ב. הכיצד בכלל יכולים להכחיש את דבריו הברורים המפורשים של בעל היתר המכירה ב־עצמו, מרן הגראי"ה זצ"ל, ששלל את תוקפו של היתר המכירה, כאשר רוב אדמות א"י תימצאנה בידי יהודים ונצרך להפעילו על א"י כולה.

ג. באשר לטענה שכדבריו של מרן הגראי"ה קוק זצ"ל נוגעים אך ורק לפירות של נכרים, שאם רוב אדמות א"י הן בבעלות יהודית. אין להתיר את הפירות הירוקות משום גזירה על המיעוט אטו הרוב — שתי תשובות לדבר. (א) גם אנו די לנו להוכיח את זאת מ ב"י של הגראי"ה, כי אם התמצית כולה, הפירות הירוקות אסורים בשביעית, מה מועילה המכירה יכל המאמץ הוא לשוא. (ב) בדבריו במבוא פ"ד קראה ברור שדורך המכירה ע"י הערמה היותה בעיה קשה מאוד בימים קדם. ובתשובתו לגאון הרידב"ז זצ"ל כותב הגראי"ה ומזהיר שלא להרחיב את הדבר בלא גבולי ונדרי תורה חלילה וחלילה, שלא להתיר כי אם מלאכות דרבנן ע"י ישראל. ודווקא במקום הדחק וכו'. א"כ איך נתיר מכירת כל א"י ע"י הערמה לגויים.

לסעיף ג', כל הכתוב בסעיף זה אין בו ממש ואינו עומד בפני ביקורת הלכתית. (א) טענת ועדת השמיטה שאם בעלות־על של השלטון היהודי מונעת מאתנו להפקיע הקדושה ע"י מכירתה לגוי, כיצד כתבתי שרצוי לקנות מחנות המשווקת ירקות שגודלו אצל נכרים, התשובה לכך היא: כל בר בי רב יודע להבחין בין אדמה שנעבדה בשמיטה ע"י יהודי לאדמה שנעבדה ע"י גוי כפי שנתברר במאמרי ב„הצופה".

(ב) בעלות־על של המדינה על האדמות הוכחה במאמרי הנ"ל, ויש להוסיף עליו כהנה וכהנה ואין כאן המקום להאריך בזה. באשר כל בעלי התוס' גם בקידושין ל"ז, ב' ומהגב' במס' ב"ב נ"ה וההגהות שם ומשאר הראשונים כתבורת הלכה זו.

ההבחנה בין הבעלות הפרטית הניתנת להעברה לבין בעלות־על של ריבונות שאינה ניתנת להעברה

(ג) הטענה של ועדת השמיטה כי הסכמת ה־ממ'..ה לכך היה עושה אותה שותפה למכירה, אינה ראייה לה בגב, מכיון שההסכמה היא להעברת הבעלות הפרטית, האזרחית של מקרקעי המדינה לנכרי, בו בזמן שאנו דנים על בעלות־על של מדינה, שהיא הריבונות השלטונית של המדינה על א"י. ואין לבעלות על הדעת, שבשנת השמיטה תוותר המדינה על הריבונות שלה על א"י, ותעביר את הריבונות לגוי. כל מי שעיניו בראשו יודע להבחין בין הבעלות הפרטית לריבונות־העל של המדינה על אדמותיה.

הטענה הנוספת של ועדת השמיטה על דברי, כי אם נכון לפי התוס' שהשלטון של גוים מהלי"ש את קניינו של היהודים, „אבל לומר להיפך שאם הקרקע שייכת לגוי השלטון הוא של ישראל וצ"ב זה יוחייב במצוות התלויות בקדושת הקרקע לא שמענו משמי" — טענה זו היא בבחינת יצ־בא באורצא וגיורא בשמי שמיא. וכי לפי שיטת התו"ס על מקצת מחכמי צרפת והנוברים שגם בא"י דינא דמלכותא דינא, יש לגויים כוח שלטוני עדיף בארצם מאשר השלטון היהודי בארצנו? ואם לפי בעלי התוס' וסיעתם נפגעת הבעלות הפרטית על האדמות שלהם בגלל בעלות־העל של השלטון, על אחת כמה וכמה, וקל וחומר בן קל וחומר שבעלות־העל שיש למדינת ישראל על אדמות א"י היא אינה מאפשרת בעלות־על או לנכרים, שריבונות זו מבטלת את הבעלות של הנכרים על האדמות ומונעת את הפקעת קדושתה של א"י.

לסעיף ד' ה„טעם" המובא בסעיף זה לכה לא נהגו בזמן חז"ל בהיתר המכירה מפני שהשלטון הרומאי רצה לנשל את היהודים מא"י אינו ראוי להביאו לבית המדרש" גם נוגד את דבריו של מרן הגראי"ה קוק זצ"ל במבוא ל„שבת הארץ" ובקונטרס האחרון. הוא מתלבט שם מאוד למה לא הנהיגו חכמי המשנה והתלמוד ירושלמי את היתר המכירה, ונותן לזה שלוש תשובות. למה לא משתמש בתשובה תמוהה זו של ועדת השמיטה? לתחביר החלמה פתרונים.

לסעיף ה', הוראותי שנתתי במאמרי לחקלאים המשתמשים בהיתר המכירה שאל להם להשתמש בפירות של רשתות השיווק, מטון ברור. שאם נאלצים בדלית ברירה, לעבוד במלאכות דרבנן בשמיטה לצורך פרנסתם, כפי שמגביל אותם מרן הגראי"ה זצ"ל כנ"ל, אין להם היתר לאכול בעצמם ירקות ופירות אסורים ללא קדושת שביעית. ויש גם להיזהר מביעורים בזמן הביעור.

הוראה זו מעוגנת בדברי מרן הגראי"ה קוק זצ"ל במבוא ל„שבת הארץ" בסוף תשובתו לגאון הרידב"ז זצ"ל (ראה עמוד 10).

בזמנו של רבינו הקדוש לא היתה כל סכנה לנישול היהודים מא"י, ואעפ"כ לא השתמש בהיתר המכירה

לסעיף ו' של ועדת השמיטה, בכל הנוגע לדעת הסוברים שהשמיטה בזמן הזה מדרבנן, ולכן יש קניין לעכו"ם בזמן הזה להפקיע מאיסורי שמיטה, הרי בידינו ההתר הברור, שאין זה תקף בשום פנים ואופן במכירת האדמה של כל ארץ ישראל לנכרי, שאם לא כן למה נפסק רבינו הקדוש להתיר לגמרי שביעית בזמנו, כמבואר בירושלמי דמאי ובתוספות. כאשר זה היה אצלם בבחינת פיקוח נפש, כמו שהוכחנו במאמרינו, הלא השתמש בהיתר ה־מכירה. והצל ר' יהודה הנשיא לא תעמוד הטענה של כוונת השלטון הרומאי לנשל את היהודים מא"י, מכיון שמלכות רומא נטתה חסד מיוחד לר' יהודה הנשיא, כמו שכתב רש"י במס' ב"מ ל"ג ב' בד"ה „בימי" שנתן הקב"ה לרבי חן בעיני אנטונינוס מלך רומי, כדאמרינן בפ"ק דע"ז י' ב'. ובתו מצוה ומבואר שם במס' ע"ז שאנטונינוס הוריד ליהודי טבריה את המסים, ובודאי שלא היה מעוניין לנשל את כל א"י מידי היהודים. והרי רבי הוא אשר קבע ששמיטה בזמן הזה מדרבנן. ואם לדידיה יש קניין לגוי להפקיע מקדושת שבי־עית, למה לא נהג כן בימיו, כאשר בין כך נאלצו היהודים לעבוד בימיו של רבי את האדמה בשביעית באיסור, כמבואר בירושלמי דמאי פ"ב הל"א. וכי עבודת שביעית באיסור עדיפה על היתר המ־כירה? אלא ברור שכאשר הבעיה היא הפקעת קדושת כל א"י, אין לעשות זאת בשום פנים ואופן.

לסעיף ז', אין לנו טענה מבוססת כאשר זו שבסעיף זה, שבגלל שהחקלאים סומכים על הרבנים המתירים בשם פוסקים מסויימים. אין איסור ספי־חים על הירקות של שביעית, משום שאין לקנוס אותם כי אינם אשמים בכך כי אם הרבנים. ממה נפשך, אם ההיתר תקף ונכון, ברור שאין איסור ספיחים קיים, בין שהוא מטעם קנס או איסורים מן הדין ההלכה. ואם היתר המכירה אינו תקף ואינו נכון, גם אם החקלאים לא ייענשו על כך בידי שמים, יפול הקולר על צוואר הרבנים, שהתירו להם שלא כדין. כפי המבואר במשנה חלה פ"ב מ"ה לגבי המפריש חלתו קמח: אמרו לו (לר' יהושע) מעשה וקפשה זקן זר, אמר להם אף הוא קלקל לעצמו ותיקן לאחרים. ופירשה בירושלמי שם הל"ג: קילקל לעצמו דאכלה ואיתענש. ותיקן לאחרים, דאינון אכלין. הלוין ביה. אית תני תיקן לעצמו מכל מקום אכלה. וקלקל לאחרים דאינון סברין כימר שהוא פטור, והיא חייבת.

ומה שנתלה בהיתר המכירה בתקופת המדינה באילנות גדולים, בחברי מועצת הרה"ר הראשונה, הלא הם הגרצ"ם פרנק והגר"י כץ וחבריהם, כל אלו היו לפני מלחמת ששת הימים, כאשר אדמות יהודה, שומרון וחבל עזה לא היו בידי יהודים הלא בבעלות פרטית של המתנחלים. וייתכן שבל־עדי אזורים אלו לא היו רוב אדמות א"י שנתקדשה בקדושת עולי בבל בידי היהודים. אבל כיום שברור כי רוב א"י נתונה בידי היהודים, אין לנו אלא מה שקבע מרן הגראי"ה קוק זצ"ל בעל ההיתר עצמו שאין תוקף להיתר כלל.

ההסתמכות על החזון איש להתיר את רשתות השיווק הכלליים ולאסור את חנויות השמיטה הכשרות היא חסרת יסוד

לסעיף ח', ההסתמכות של ועדת השמיטה בסעיף זה על דברי הגאון החזון איש זצ"ל, כדי לאסור את חנויות השמיטה הכשרות תחת פקוח של שומרי השמיטה, היא חסרת יסוד. כי החזון איש זצ"ל היה המתנגד החריף ביותר להיתר המכירה וכל סידורי השיווק של חנויות השמיטה נקבעו על פיו. הוא כותב בסימן י' אות ו' ההיפך הגמור ממה שטענה ועדת השמיטה בפיו. וזה לשונו שם, „ולענין לוקח בזה"ז פירות מן הנכרי בשביעית בדבר דרובו ביד נכרי ודאי שרי. אבל בדבר דרובו ביד ישראל, אם אין הרוב משמטין אם יודע העברי יש לו משלו אין חוששין שלקחו מישראל. אבל אם אין ידוע אם תגר זה מביא מכינהו צ"ע. ונראה דאין להחמיר בספק דהא אפי' לקח מישראל אין איסור בפירות לדעת הר"ש. ואריבין ליכא בזמן הזה, וכל זה בפירות אילן שאין איסור ספיחין. אבל בדבר שאסור משום ספיחין ורוב הגדל ביד ישראל הנכרי ספק לו אם הוא תגר, צ"ע אם יש להתיר ספק ספיחין. עכ"ל החזון איש.

איך אפשר להסיק מדברים אלו שמסב לקנות פירות וירקות מרשתות השיווק של יהודים, כאשר לדעת החזון איש זצ"ל אסורים הם באיסור חמור ללא שום היתר. ספק פירות וירקות של גויים מותרים לדעת החזון איש זצ"ל.

סיכום

לסיכום הדברים, כהחלטת מועצת הרבנות הראשית בשמיטה הקודמת ובכל המקורות שהבאתי בחוברת „מאורות" ובמאמרי ב„הצופה" ברור הדבר כשמש, שכיום כאשר רוב אדמות א"י הן בבעלות היהודית, וקיימת בעלות־על וריבונות יהודית על אדמות ארץ ישראל, אין אפשרות להפקיע את קדושת כל א"י למצוות התלויות בארץ. כמו שקבע מרן ה־גראי"ה קוק זצ"ל בספרו „שבת הארץ" בהקדמה פ"ד ובקונטרס האחרון שם ע"כ. וכל הטענות שהעלתה ועדת השמיטה שליד הרה"ר אין בכוחן לשנות את האמת, בכל הנוגע לדעתו של מרן הגראי"ה קוק זצ"ל, שאין כל אפשרות הלכתית למכור את כל א"י לנכרים. כדי להפקיע את קדושת כל א"י. והאמת והשלום אהבו.

כפירה או הפקרות

מאת שלמה זלמן שרגאי

באין אמונה

המנבל את עצמו ומנוול את האומה, המחלל את קודשיו ומבזה את אבותיו. מענה בפיו: אין אמונה... ומי יאמר לו מה תעשה?...

ולוואי היה זה אמת. הכופר בעיקר, סימן שהאמין בעיקר, האמונה עלתה במחשבה תחילה. היא היתה לו ה„ראשית" וסופה להיות לו ה„אח־רית". תחת צרימת הכפירה לוחשת גחלת האמונה. ממעמקים יקראוה ובלב ישיבן ימצאוה... ה־אמונה שקדמה לכפירה מי יורש מקומה? מה דמות תערוך לו לאדם האמונה בכפירה, הבאה במקום אמונה באמונה...

הכופר מן ההפקר

חזיון ההפקרות, המלוה את הכפירה בימים אלה ובזמן הזה, מעמידנו על אופיו של כופר תקופתנו שבא מן ההפקר... אחרי שהפקיר את גופו ונפשו לכל שעיניו רואות והלב תאב, בלא הוא חרסה. החלק האלוקי שבו אינו נותן לו מנוחה ומפריע שלוותו. העלבון הפנימי, בנש־מתו, צורב צלם האלוקים שחולל דורש תיקון, וכדי ליפות על כל יסורי־מכאוב אלה. באה הפריקה הכללית של עול מלכות־שמים בדמות „כפירה" כביכול... למען תשתיק את מכאוביו, צועק היא: באין אמונה!

לא בור כופר...

באין אמונה, משמע שהאמין. הווה־אומר, שורה עליו פעם אור זה. היינו, שידע שהאמין הוא, פירושו, הבין במה שהאמין. הציץ, וקב־לה בינתו המאור שבה מהדירו למוטב...

בעוונות־נו הרבים, עם־ה־ארצות הצוברת כאוס השני את הכפירה שבימינו, לפני ולפנים, מל־מדת אותנו כי לא בפוקר במלכות שמים הדב־רים אמורים, אלא בפורק עול מלכות שמים. הוא לא בא אל הקודש פנימה ולא יצא מן הקודש... כפירתו באה ככסות להפקרותו, הת־נצלותו: באין אמונה, שקר הי'א. כפירתו במה? הרי מעולם לא באה האמונה אל תוכו, לא עם־הארץ מאמין ולא בור כופר...

אם כל חטאת...

ואלה הולדות ה„אפיקורסות" בימינו.

נוח לו לאדם לחיות חיי־הפקר ללא גבול, ללא סייג. האמונה קובעת, כי גבוה מעל גבוה שומר. היא שמה סייגים למעשיו של האדם ולרצונותיו: „דין הבינן ודיין לא הנידך". עד כאן מותר, מכאן ואילך אסור. היא מוציאה את האדם מרשות רשות שלו, ומעמידתו ב־מקומו של דעתו של מי שאמר והיה העולם ומכניסתו ברשות העליונה. היא עוצרת בעד חופש־ההפקר, דרור־השעבוד וחירות־העבדות. ועולם „לא שביק איניש היתירא". מוציא הוא לו היתר בהכריזו: להדיים.. עולה הוא ל־במתי עב ודורך בעליון...

וקוראת שם „כפירה" על חטאת זאת — הפקרות היא.

ירידה ב־ייצה שההשיבה — כפירה כך הוזי:

„אמר נבל בלבו אין אלוקים" (תהלים יד — א). לכן בתחילה הוא רק לפריק עול תורה ומצוות בין אדם למקום, והמשך — השחיתו, „התעיבו עלילה אין עושה־טוב" גם בין אדם לחברו, ועינינו רואות ואזנינו שומעות, שומעות וקוראות יום־יום: רצח, אנשים, גניבה, וגם לריגול, בגידה בעם ובמדינה הנעזבו...

בערוב יומו...

הכופר איש ההפקר, בערוב יומו — חוזר הוא בתשובה. בחשוף עליו עולמו, נוכח הוא, כי את עולמו לא ראה בחיי ההפקר. הם שמו גבול למאווייו וקץ לרצונותיו. תוהה הוא על הראשונות. כל כבלי ההפקר, ששם להיות בנע־רותו ועל שעבדו את מחשבתו. נפשו יגיעו להיות־ההפקר, תשובה זו מחזירה לו לאדם בסוף ימיו את עולמו, שאיבד בעצמו בלא מדעת ושלא בהדעת: אין הוא מתכה לכפירה מן החוץ, היא באה מבפנים, נשמתו־נפשו כופה אותו לשוב לשורשו. לעצמו...

הכופר מן האמונה

הייתה האמונה ראשית כפירתו, מחפש הוא לו אחיזה, אינו יכול להיות תלוי על בלימה. מתגעגע הוא ושואף לאמונה חדשה, וכשאינה, בודה אותה ומפי מפירה חדשים לבקרים. מספרן, כמספר הכתים, ובהסירו עול מלכות שמים מ־בל־ הוא על עצמו כבלים רבים של חוקי דרור־אדם, המשעבדים אותו ואת כל אשר לו ל. תו'ה' ו הציות' אשר לא לנו הן, יאשר בדו וב־יים איתה יום־יום חדשים לבקרים. שים ב בם לרווחי ולהנאתם של בעלי השל־טון. ואין לבו שלם. כי אין דמות לדמות האמונה ...ויון היים. אין בידי אדם למצוא „ישר מ„איך"... בלי אלקים חיים שברא את ה„בראשית", כל הנוצר על־ידי אנשים. בדמותם ובצלמם, אלילות הוא...

סופם של אלה — מרד. שיבה לחירות הנפש, לדרור הנשמה, אמונה שגוברת על הכפירה... במקום בעלי תשובה אלה, אין צדיקים גמורים יכולים לעמוד. צדיקים גמורים לא נתנסו, ואל תאמין בעצמך... בעלי תשובה אלה עמדו בניסיון.

וסימן זה מסור בידינו: הכופר, תחילתו וסופו — אמונה המורק — הפקר ובעיקר. ואם זכה, סופו — תרמה...

יגעת — ומצאת, — תאמין!

כופרי אמונה יחפשו בתוהו לא דרך ויחפשו „דמויות" ו„תמורות־חיים" במקום אלה, שהריסו התחריבו ולא ימצאו עד שישובו לשתות מבאר מים חיים. אף־על־פי שיתמהמהו...

ההאבקות הנפשית הבלתי פוסקת של מחפשי „אמונה חדשה" ו„מצוות־חדשות" מוכיחה, כי עמוק־עמוק בנפש האדם מבצבצה האמונה, ומ־כאן היגיעה וההלבטות החיפושים ללא קץ וללא־חוף גם של המריבים: אין אמונה, הה־מתייגע מפר הוא מוצא. כי בתוך־תוכיותו מאמין הוא.

כך פירשו — יגעת — ומצאת — תאמין, את האמונה...

סיכומו של שבוע

הפרשה העירנית – השתיקה שהופרה

להתפתחותה של „הפרשה האיראנית" ב־ארה"ב, עד כדי פגיעה קשה במעמדו של הנשיא רונלד רייגן בדעת הקהל האמריקנית יש קשר ישיר לישראל. כאשר הנשיא רייגן נכשל ברבים בזמן מסיבת עתונאים, צריך היה לתקן את דבריו אחר כך ולהודות שגם מדינה שלישית היתה מעורבת בעיסקות ה־נשק עם איראן. מדינה שלישית זו היא ישר־אל. מעורבות זו היתה כה גדולה, עד כי ישראל היא גם שפילה בהשבנות אספקת הנשק האמריקאי לאיראן.

מצד ישראל לא היו תחילה הודעות רש־מיות על מעורבותה בפרשה. כאן הצהירו שישראל אינה מוכרת נשק לאיראן, בשעה שכלי התקשורת בעולם מלאים ידיעות על מעורבותה הפעילה בעניין. השבוע פורסם בעיתון „ניו יורק טיימס" ראיון עם „פקיד בכיר" בישראל, שלא נקבו בשמו, המוסר פרטים על מכירת נשק לאיראן עוד משנת 1979, תקופת כהונתו של מנחם בגין כראש הממשלה. הממשלה הכחישה שהסמיכה „פקיד בכיר" למסור פרסים כאלה, ואם נמסרו, אין זה על דעתה ואין הדברים משקפים את עמדת הממשלה. מה כן עמדת הממשלה? את זה לא פירטו. ראש הממשלה, יצחק שמיר, אמר, שאלה דברים שהשתיקה יפה להם. מה שצ־נה הנשיא רייגן כדי להסביר את הפרשה האי־ראנית נאם נאום לאומה ואחרי־כך ערך מסי־בת עתונאים אינו מחייב את ממשלת ישר־אל. דעת הקהל האמריקנית סוערת סביב העניין, ושר החוץ שולץ איים בהתפטרות. אצלנו בגין, פרס ושמיר היו מעורבים ב־גרצא איראן, ואף אחד מהם לא הטיל את האשמה על אחרים.

השבוע נשמעו קולות בישראל שמן הראוי להבהיר עמדות ולהוריד את הלחץ בנושא זה.

ואכן, השתיקה לא ארכה הרבה זמן. ישר־אל נאלצה לומר את דברה, לאחר שכר הכספים האמריקני, אדווין מיז, גילה כי ישראל העבירה נשק אמריקני לאיראן, ואת עודפי הרווחים העבירו נציגי ישראל לידי ה„קונטראס", המורדים הלוחמים נגד המשטר הסנדיניסטי בניקרגואה.

בהתייעצות שנערכה בירושלים בין ראש הממשלה, שר החוץ ושר הבטחון הוחלט, שאין דרך אלא להגיב. ישראל הודתה, לפי נוסח ההודעה שפורסמה, כי אמנם העבירה נשק לאיראן, אך הכחישה מכל וכל קשר להעברת כספים למורדים בניקרגואה. בהת־ייעצות זו נקבע גם קו ההסברה הישראלי. לפיו, ישראל אינה יכולה לעמוד מן הצד כאשר האחרות בוזות ליצור קשרים עם איראן. לכמס אתה יחסים לאחר פרישת חומייני מן הזירה.

י. א.

הרגיעה שלאחר הסערה

הרוחות הסוערות שהיו מנת חלקה של ירושלים בשבוע שע־בר נרגעו לקראת סוף השבוע, אם כי עדיין ניכרת מתיחות מ־סויימת בסמטאותיה של העיר העתיקה.

ההתפרעויות החמורות שבאו בעקבות רצח תלמיד הישיבה „שובו בנים", אליהו אמדי הי"ד, הבהירו למי שעדיין לא היה ברור כי לא די באיחודה הפיזי של ירושלים כדי שתהיה אכן עיר מאוחדת שאוכלוסייתה היהודית והערבית תחיה בדו־קיום ובר שלום.

כל הגורמים בעיר, להוציא קבוצות שוליים, הסתייגו מן ה־התפרעויות שפגעו ללא הבחנה באוכלוסיה הערבית, אך יחד עם זאת תבעו במפגיע מן הממשלה ומכוחות הבטחון לנקוט כל ה־צעדים הדרושים כדי להבטיח את תחושת הבטחון בקרב האוכלו־סיה היהודית בירושלים בכלל וב־עיר העתיקה בפרט. עמדה זו באה לידי ביטוי בישיבת מליאת מועצת העירייה שקיימה דיון ב־נושא זה.

בדברי המשתתפים באה לידי ביטוי הדאגה לעתידה ולמעמדה של ירושלים, אם גורמים קיצונ־יים בשני הצדדים יגרמו לתסיסה ולהפרת השקט בעיר.

שכן מעבר לפגיעה במעמדה של ירושלים ולנזק הבינלאומי לשמה עלולות ההתפרעויות לג־רום לנזק חמור ומיידי לתנועת התיירות בעיר. גורמי התיירות בירושלים אמרו השבוע כי האי־רועים האחרונים כבר נתנו את אותותיהם בתחום זה וכי בשבו־עיים האחרונים חלה ירידה ניכ־רת במספר התיירים שפקדו את ירושלים.

לזכותם של משטרת ירושלים וכוחות הבטחון האחרים יאמר, כי למרות המתיחות הגדולה ש־שררה בעיר בעקבות ההתפרעו־יות החמורות טיפלה המשטרה בתבונה רבה במצב ובמקביל ליד התקיפה שגילתה כלפי המ־תפרעים פעלה בזירה רכה כדי לשים קץ לפעולות האיבה בין יהודים וערבים בעיר העתיקה.

גולת הכותרת של פעילות זו מהווה ה„סולחה" שנערכה הש־בוע בין תלמידי ישיבת „שובו בנים" ושכניהם הערבים. כתוצ־את מכך שבו הדיירים הערבים לבתיהם לאחר שהובטח להם על ידי ראש הישיבה כי לא יאונה להם כל רע ולאחר שבני הצד־דים הביעו את רצונם להיות ב־שכנות טובה.

מערכת היחסים העדינה הקיי־מת בין האוכלוסיה היהודית והע־רבית בירושלים תלויה במידה רבה באמצעי הבטחון שיינקטו כדי לבפר את „בגופיות הסבי־אים" ולהבטיח את שלומם של היהודים בירושלים.

דומה, כי מסר זה ברור היום יותר מבעבר.

ש. צורי

למען שלום ירושלים

נציגי ארבע הסיעות, מפ"ם ר"צ—חד"ש — מתקדמת במ־עט הצליחו להסית את דעת הקהל בארץ ובעולם מהרצח הנתעב של אליהו אמדי ז"ל בידי ערבים צמאי דם.

כמעט עלה בידם להסיט את תשומת הלב מהיעדר בטחון להולכים אל הכותל המערבי, ולהזעיק שמים וארץ נגד קומץ בריונים מתפרעים בחמת זעם. מה פלא אם בדברי הארס והשטנה של נציגי אותן ארבע סיעות מסתייעים אויבי ישראל. בצורת תיאורים מופ־רזים ביותר, עד כדי קריאות: „פוגרומצ'יקים יהודים קמו על הערבים", ועוד, מדברים ה־ערבים על הצורך ב„התערבו־תם" של גורמים בינלאומיים בנעשה בבירת ישראל.

ודאי, קומץ הבריונים שני־צלו את המצב המתוח בירו־שלים לביצוע מעשים הנוגדים יהדות אמת גורמים נזק מ־דיני, לאומי ומוסרי לישראל. הללו משחקים לידיהם של אויבי המדינה מבית ומחוץ, ומספקים להם חומר ללהט רצונם לעקור, חלילה, את הישיבות מירושלים העתיקה.

שמענו זאת השבוע בכנסת. טוב שהנציגים משאר הסיעות הבהירו היטב, שמזימתם לא תצליח. יהודים גרו ויגורו בכל פינות ירושלים העתיקה. ה־דבר מחייב את ראשי הציבור הדתי, לכל חוגיו, לרסן את חמומי המוח, המסלפים ב־מעשיהם הנלוזים את דרכה של יהדות אמת.

בצדק הגדיר סגן השר ב־משרד רה"מ, רוני מילוא, את התנהגותה של המשטרה ב־ירושלים. לא רק „יד חזקה" דרושה במקרים כגון אלה, אלא יד חכמה.

מר מילוא הבהיר פשר או־תה פליטת פה אומללה של מפכ"ל המשטרה, רב־ניצב קראוס, בישיבת הממשלה. נציגי השמאל קפצו על כך כמוצאי שלל רב. ואימצו להם גרסה מסולפת. שידורי „קול ישראל" הפיצה, כאילו המ־פכ"ל אמר שנמצא נשק לא־חוקי בישיבת „שובו בנים" בעיר העתיקה.

מתברר שהמפכ"ל בכלל לא אמר לא ישיבה ולא יהודים, אלא: „למשטרה יש מידע על קיום נשק בידי גורמים שו־נים בעיר העתיקה, והמשטרה פועלת בנושא זה". נבונים יבינו מאליהם כמה מיותר ו־מזיק משפט זה, שבמידה מ־סויימת מצביע על אוולת ידה של המשטרה.

בצדק השיבו חכ"ים מסי־עות אחרות לנציגי השמאל שירושלים חוזרת לשלוותה. רק בנאומי השמאל בכלי ה־תקשורת המצב עודנו בוער וסוער.

לא נותר אלא לצפות לכך, שהמשטרה תדאג להבטחת ה־עולים לכותל ובכל מקום. ה־ציבור ידאג להרבות שלום ו־שלווה בירושלים. כי בשלו־מה לנו שלום.

יונה כהן

התעכב אשה בחירת רב ראשי לת"א?

בחירתם, השבוע, של שני נצי־גי עיריית תל־אביב — הרב בני־מין שצרנסקי וראובן וישלה — לוועדה המכינה לבחירתו של רב ראשי אשכנזי לעיר, היתה אמנם להשגה הליכי הבחירה, אך הוד־עתו של ראש העיר, שלמה להט, בישיבת מועצת העירייה על הכ־וונה לקיים דיון מיוחד בעניין צירופה של אשה לגוף הבוחר, עשויה לעכב הבחירה בכללותה.

וכל כך למה? כי רבני העיר תל־אביב וגורמים דתיים ושומרי מסורת כבר הבהירו, שהם לא יפעלו במסגרת הגוף הבוחר. אם אמנם תצורף אשה לגוף זה. הק־ביעה היא חד משמעית: „נקום ונסתלק" — אמרה משלחת ה־רבנים לראש המועצה הדתית, פנחס שינמן, כשהחלו להתפר־סם בעתונות ידיעות בדבר ה־כוונות של מפלגות חילוניות ל־צרף נשים לגוף בוחר זה.

נראה איפוא, שגם הודעתו של ראש העיר, שלכה להם, מכוונת לכך, שהעירייה תפעל לצירוף הנשים לגוף הבוחר. ההודעה הזו על קיומו של דיון מיוחד במליאת מועצת העירייה, נועדה, כנ־ראה, „להכשיר את הלבבות" ו־לקבוע עובדות.

בכלל, נראה, שיותר ויותר גור־מים פוליטיים מתערבים בנושא זה של בחירת רב ראשי אשכנזי. גם לאנשי „שינוי", מסתבר, יש מה לומר ובציגם בעיריה, עו"ד אברהם פורז, תבע בכלל לבטל את כהונת הרב הראשי האשכנזי. „יש לנו רב ראשי ספרדי וזה מספיק" — קבע מי שיהיה לבטח מוכן גם לוותר על כהונה זו...

כשהעלתה נציגת „העבודה" ב־מועצת העירייה, חביבה אבי־גיא, את ההצעה לסדר לדון בנושא, נפלה ההצעה ברוב של קול אחד — 13 נגד 12. עובדה זו כש־לעצמה מלמדת על הלך הרוח במועצת העירייה, זו הצריכה ל־שגר שליש מחברי הגוף הבוחר.

נראה איפוא, כי המערכה בעי־צומה. הוועדה להכנת הבחירות יצאה לדרך. עתה נערכים לבחי־רתו של היו"ר. מה שיהיה לאחר מכן, ניתן לנחש, וברור כי לא יהיה כל כך קל לבחור רב ראשי אשכנזי חדש, אם אנשי הפולי־טיקה ימשיכו לגלות מעורבות עיקשת חסרת פשרות!

חיים פיקרש

העגבניה „איב המדד"

המומחים במשרדים הכלכליים מתחילים כבר לצייר את העג־בניה כאויב הגדול של מדד ה־מחירים לצרכן.

זכינו ברוך השם בגשמי ברכה מרובים בתחילת העונה (בינת־יים, שוב נעצרו הגשמים). הג־שמים הוסיפו הרבה לחקלאות, בעיקר לפרדסנות ומטעי פרי את־רים, ושיפרו כלשהו את מאזן המים. אבל הם גרמו גם לכמה בעיות קטנות: הכותנה נפגעה כלשהו, האפרסמון אף הוא סבל מריבוי גשמים וקור, אך בעיקר סבלו העגבניות והמלפפונים.

הכמויות המגיעות לשוק הצט־מצמו, וכתוצאה מכך עלו המ־חירים פי שלושה וארבעה. ירקות אלה נמכרו ב־8—6 שקלים לק"ג. לעגבניה ביחוד משקל גבוה ב־מדד המחירים לצרכן. החשש הוא שהדבר יגרום לתוספת של כאחוז למדד המחירים לצרכן בחודש נובמבר ויוסיף לתרום למדד גם בדצמבר.

מסתבר, כי למרות המחירים הגבוהים מוסיפים רבים לצרוך ירקות אלה. יש אמנם תחליפים טובים בשוק: פלפל, חסה, צנו־ניות, אבוקדו, אפרסמון ושפע הדרים. אבל דווקא בזמן מחסור מכירים הכל בערכה התזונתי ה־גבוה ובסגולה הדיבוחה של העג־בניה. ביקושים אלה מוסיפים ל־העלות את המחירים.

עכשיו מאשימים המשרדים זה את זה באחריות למצב שנוצר. במשרד האוצר ובמשרד התעשייה והמסחר טוענים, כי משרד החקלאות יכול היה לתכנן יותר את הגידולים. במשרד החקלאות אומרים: אדרבה, האוצר הוא ש־התנגד לתכנון ולשימוש במכ־שיר של מחירי מינימום להק־ונת הזריעה.

למי זורם הכסף שהצרכנים משלמים? החקלאים טוענים, כי נהנים מהמחירים המיוחדים הללו דווקא המשווקים והמתווכים.

הבעיה העיקרית היא, איך למ־נוע את ההשפעה הקשה על ה־מדד. מדד נובמבר כבר אבוד מבחינה זו. מנסים עתה להשפיע על מדד דצמבר. השאלה: איך במשרדים החקלאיים אין מאמ־נים בפיקוח על מחירי העגבניות. שכן אי אפשר לספק את הכמו־יות הנדרשות, ואזי ייווצר שוק שחור. גם אי־אפשר לסווג את העגבניות לפי טיב ומחירים. נס־יון שנעשה לפני שנה בתחום זה נכשל כשלון חרוץ.

שיקולים לייבא עגבניות. אך גם כאן איחרו כנראה את הרכ־בת. יש ביקושים רבים להיצע מוגבל בארצות הגדולות, והמ־חיר גבוה מאוד.

לטווח ארוך צריך שני דב־רים: א) להרגיל את הציבור כי עגבניה היא בכל זאת „ירק קיצי", ולא תמיד אפשר להבטיחה ב־חורף. ב) לכוון את החקלאים באזורי הערבה והבקעה לגדל יותר עגבניות. אבל מסקנות אלה לא הוסקו בשנה שעברה וגם לא לפני שנתיים ע"י המשרדים ה־כלכליים וגורמי התכנון ומיפצות הייבוא. לכן נותר רק להאשים את העגבניה כאויב המדד — והעגבניה מסמיקה...

י. ד.

השבוע בקו מעט

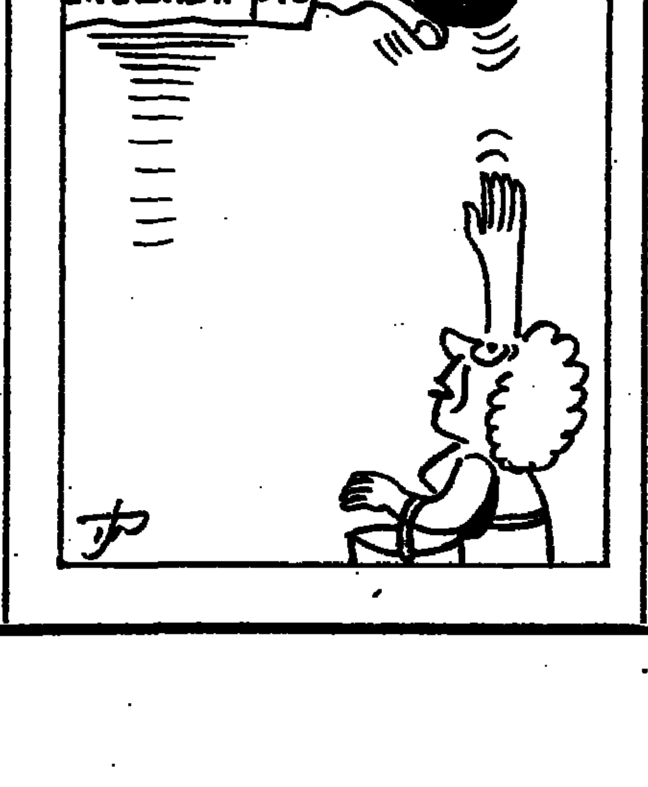

עט לשחוק

הסערה הציבורית שמתחוללת בארה"ב מאז חשי־פתה של עסקת הנשק עם איראן לא זו בלבד שלא שככה אלא אף גברה כשהשמיע הממשל את פירושו החדש לפרשה: גירוש ה„קונטראס".

*

ישראל סייעה לארה"ב לסייע לאיראן ועלולה בשל כך „לסייע" לעצמה בקשיים בקבלת סיוע מארה"ב בעתיד.

*

חלק מאלה שקראו השבוע בירושלים „מוות לערבים" איימו גם על חייו של ראש עיריית ירושלים. לתמהים על כך הסבירו כי הם דוגלים בעונש קולקטיווי.

*

יש לתמוה על בית המשפט על שהרשיע את רב החובל אבנר גלעד בפציעת הנוסע הסמוי. שהרי הע־בירה המיוחסת לו בכתב האישום אינה חורגת ממס־גרת תפקידו כרב חובל.

*

אדם ניסה להתנקש בחיי האפיפיור מאחר שהאמין כי לאפיפיור יש יותר מדי כסף. האפיפיור מסר כי הוא סולח למתנקש מעומק ליבו כיוון שהוכיח כי הוא אדם מאמין.

אילן בומבך

„נפש חיה" — לדורו ולדורנו

מאת הרב אביעזר בורשטין

זה עתה הוציא ידידי ר' יהושע אייבשיץ לאור מחדש את הספר המונומנטלי של סבו הגאון רבינו חיים אלעזר ואקס זצ"ל, הספר „נפש חיה", הכולל שו"ת על ד' חלקי ה„שלחן ערוך" וסוגיות הש"ס. הספר יצא לאור בהידור (כריכת בד מהודרת) במהדורה מצומצמת של שלש מאות עותקים בלבד, לזכרה ולעי"נ של רעייתו של ר"י אייבשיץ מרת חדוה ע"ה, שנפטרה אשתקד.

גם בתקופת ה„דור דעה" שהיה משופע בגבורי התורה, גדולי התורה ואדירי ההלכה שהיו בתקופתו — לפני כמאה ושמונים שנה — גם אז התבלטה אישיותו הכבירה של ה„בעל נפש חיה" זצ"ל. ולא רק בזכות הלהטיותו — בקרב רבני ישראל — לשוב וישוב ארץ־ישראל הלכה למעשה ופסקו כמשפט, כפי שהוא הבין זאת „לעבוד את הא־להים", כפי שהוא מבטא את דעתו באחד ממכתביו. לא רק בגלל מלחמתו הקשה הבלתי מתפשרת להכנסת האחיזה הארץ־ישראלי לכל בית יהודי, לא רק בגלל הספרותו ופעלתנותו להחדרת הידעת יישוב ארץ־ישראל בכל בית בהפגנה. להיפך, בפעלות זו צוררה עליו הרבה יריבים ומתנגדים. סכיתו והמגיע ... באו לו בגלל הכנסתו, הירתו ובקיאותו בהלכה, שמו הלך לפניו כבירה ופוסק הלכה.

עוד בהיותו צעיר לימים בערך אותו הגאון „חידושי הרי"ם" זצ"ל: „...והרב הנ"ל, הקדוש ויושב ולומד בהתמדה גדולה יומם ולילה, ואם אינו חשוב כל כך אצל החסידים שלנו (חסידי קוצק), לאמר אינו נוסע לקוצק, אבל אני מכירו האהוב הוא אצלי, והוא תלמיד חכם חשוב ומופלג גדול, לא נמצא הרבה כמוהו, והוא נגיד ומיוחס...".

שאלות רבות ומגוונות

בספר שלפנינו אנו מוצאים „גלריה" שלמה כמעט של כל הגאונים מורי ההלכה בני דורו, שהריצו אליו את „שאלותיהם" בתחומי ההלכה השונים, כגון למשל: ה„חידושי הרי"ם", ה„דברי חיים" מצאנז (שהיה דודו ורבו), ה„אבני נזר" מסוכטשוב והגאון בקוטנא ה„שפת אמת", ה„תפארת שלמה", ר' ברוך מייזלש רבה של וארשה, ראב"ד רבה של לומזה—לודז', ואחרים.

„שאלות" רבות ומגוונות מכל תחומי החיים היהודיים נשלחו אליו, אם בדיני איסור והיתר, אם בבעיות מסובכות בענייני עגונות, אם בתחום הציבורי של הקהילה היהודית ומינהלה התקין. אולם כיתר לכל מעלה המחבר הגאון בראש מעייניו הנוגע את ענין יישוב ארץ־ישראל. ה„תשובה" הראשונה (או"ח סימן א') מתייחסת לעניין בעל מצוות ואקטואליות גם כיום, כלפינו תושבי מדינת ישראל. „השאלה" נפתחת: „אם אנחנו חייבים ע"פ דת תורתנו הקדושה בימי עונינו וגלותנו להחזיק יש"ב בארץ ישראל ושיהיה שם בי"ד, ואם אנחנו צריכין גם עתה לתורת א"י לקדש חדשים ולעבר שנים כמו שנאמר מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלים".

לאחר בירור מעמיק של הענין וציטוט כל המקורות האפשריים של חכמי התלמוד והפוסקים, „הראשונים" ו„האחרונים", מסכם המחבר הגאון את הדיון ואומר: „עכ"ל נראה לפי עניות דעתי להלכה וגם בזמן הזה צריכין בית־דין לקדש חדשים בארץ ישראל ולעבר שנים — — — (השבטה) וכאשר חפץ ה' בידינו יצליח ויהי נועם ה' עלינו, ויגמור עלינו לטובה נראה שיישלח בכל שנה ושנה יום כאה"ק של קידוש החדשים הק' ... וכבר תצא תורה ודבר ה' מירושלים".

אבב. אם כיום המינוח „אתחלתא דגאולה" מעורר אצל רבים יש"בים הלחלה, הרי הוסיף הלך בעקבות ידידו הגאון הצדיק רבינו אליהו גוטמכר מגרייידיץ, וביניהם מאחד שטבעו את המונח „אתחלתא דגאולה" ... לפני למעלה במאה שנה. הצדיק מגרייידיץ קבע בכתבו אל ה„נפש חיה", כי „בודאי צאב יקיר ישראל שיתחילו לעבוד את אדמת הקודש ... הגאולה". ועל כך מוסיף ה„נפש חיה" ... היתר: „אמר המחבר, לעשות רצון צדיק זה יש לאחרים בכל לב — — — והנה בשנת העברה בעזרה קניתי שלש מאות עצי אתרוגים, ובשנה זו אקוה א"ה לנטוע כמה אלפים אצל ים החולה. ומזה נוכל לקוות לעלות אל המסילה העולה בית קל, להושיב משפחות לעבוד את האדמה ולשבחה.

שני הצדיקים הגאונים מצאו אסמכתאות — לפי הקבלה — שפס יישוב של מאה ושלושים משפחות בעבודת החקלאות יתחיל הגאולה!

בתוך הספר — המכיל למעלה מאלף עמודים — מקופלת ההיסטוריה היהודית בגולה, חיי תורה והרבנות, עניינים המגעים לבין אדם למקום ובין אדם לחבירו. במעורבתם הפעילה של חכמי התורה במכלול הבעיות ומאמציהם הכבירים לפתור כל בעיה, קטנה כגדולה, של הפרט והכלל, אנו רואים בעליל את „בני ישראל" בכל גדלותם ותפארתם, הרוחנית והחברתית, את דאגתם ומאמציהם לפתור את בעיית היחיד בבעיית הרבים.

„מפתחות ומונוגרפיה"

יש להעריך ולהודות לר"י אייבשיץ, ששקד, טרח ועמל להוציא לאור מהדורת־פאר משומשמת זו בהידור רב, ולא עוד, אלא אף עיטר את הספר ב„מפתחות" מפורטים. לצורך זה הוא ניצל את מומחיותו הביבליוגרפית וערך מפתחות למקורות הש"ס — המוזכרים ב„שאלות ותשובות" ובסוגיות הש"ס — לפי הסדר הכרונולוגי של התלמוד, כפי תשות לאישים וספרים (בתוספת פרטים ביוגרפיים וביבליוגרפיים של המקורות) המוזכרים בספר.

מר אייבשיץ גם הוסיף — בסוף הספר — מונוגרפיה מעניינת ומקיפה של תולדות סבו הגאון ופעילותו הציבורית בקהילות הקדושות שבהן כיהן פאר כרב: בסרנוגרוד, קאליש, ווארשה ופיוטרקוב. ופרק מיוחד על פעילותו הענפה בעניין יישוב ארץ־ישראל ומגעיו הדוקים עם אנשי „חובבי ציון" — באירופה ובארץ ישראל — ר' יחיאל מיכל פינס, קלמן זליג ויסוצקי, ואחרים.

כאן כן יש חשיבות היסטורית רבה לאוסף המכתבים. כמקור לראשית תולדות היישוב וההתיישבות הדתית בארץ־ישראל במאה הקודמת.

אין ספק שציבור שוחרי התורה ימצא עניין רב במהדורה מהודרת זו ויעמיד את הספר ההלכתי החשוב והמעניין בחזית ארון־הספרים שלו.

אגדות חז"ל מעובדות לנוער

מאת ד"ר נ.ד. סרבר

חלקי האגדתא בתלמוד שימשו תדיר מקור לאכזב של לימוד והתרשמות, כעין מים רוגעים בים השוער התלמודי של קושיות ואיבעיות, אסמכתות ופרכות וכד'.

דברי האגדות לא בכדי נכתבו אלא לשם הפקת לקח הי: כי ומורה דרך בחיים. מלאכת חינוכית נאה — כ"ישה בצורה אסתטית ובשפה עברית קולחת ומובנה לבני־דורנו. בלוויית איורים מאירים ומרהיבי עין הקורא הצעיר. הספר „אגדות חז"ל מעובדות לנוער" המתייחס למסכת ברכות יצא בהוצאת „כפיר", בני־שלים, בעמלם הברוך של הרב ויינשטוק, המחנך הוותיק ר' נחמן הולסמן (ניקוד הדקדוק) ועוד, כפי הבהירים בדף הפנימי של הכריכה. כשאנו מעלעלים בדפי הספר, כבר נראות לנו כמיוחדות ה„הסכמות" בראשו.

ההקדמה נאה כתב לספר המחנך הוותיק י"ב לבל, בהבהירו כי ספר זה נכתב להנאתכם ולטובתכם". ואכן, הנו אסתטית וטובה חינוכית תצמח ממנו.

הספר מכיל מ"ב פרקים ממסכת „ברכות" — דבר דבור על אפניו.

במסגרתה של סקירה זו אין בידינו להתייחס אלא לאחדים מהם, כמובן, בהשיבותם של הפרקים העיקריים.

בסיפורו „חומץ שהפך ליין" (עמ' 22) נפגש רב הונא במתכית כמות גדולה מיינו — לחומץ, זה כדעת אחד כתלמידי הישיבה שבא לנחמו על אובדן הכספי הגדול בעקבות אי־קיום הסכם עם האריס שלו — להלק להם גם חלק מהזמורות. אחרי שר' הונא מקבל עליו דין־שמים מבטיח לחלק לאריס גם את הזמורות (כדין). שב אליו רכושו בדרך נס.

בסיפור „תפילתו של משה" (עמ' 34) מוסברת בשפה ברורה שאלת צדיק וטוב לו — צדיק ורע לו, רשע וטוב לו — רשע ורע לו".

סיפור אחר (עמ' 37) דן בבעיה: האם טוב עשה משה רבנו ע"ה כאשר הסתיר פניו ולא רצה להביט אל המראה הגדול שהתגלה לו בסנה. מובאת שם מחלוקת בין ר' יהושע בן קרחה ור' שמואל בר נחמני. ר' יהושע סובר, כי משה, רבם של ישראל, נענש על כך, כי כאשר ביקש מלה „הראני נא את כבודך" השיב לו ה' — לא תוכל. ואילו ר' שמואל בר נחמני רואה בהתנהגותו של משה דרגה גבוהה יותר לפי דעתו — יצא נשכר עי כך. האיכצד? א) בשכר „ויסתר משה פניו" — זכה לקלסתר פנים... „כי קרן עור פניו..." ב) בשכר „כי ירא" זכה לכך כי בני ישראל יראו מגשת אליו. ובשכר „מהביט" זכה ל„תמונת ה' יביט".

יכולים אנו לנחש לאיזו דעה תהא דעת התלמידים הקוראים נוטה.

סיפור אחר (בעמ' 49) מתאים לימי הרוטים והסידות. כאשר הנביא ישעיה בא לבשר לחזקיה המלך את מותו הקרוב (שכן הקב"ה מדקדק עם הצדיקים כחוט השערה) — חזקיה המלך אינו מקבל זאת, כי בירבה שלמה תומך הוא את יתרותיו. הוא מסב פניו אל הקיר ומתפלל אל ה' — מקירות לבו. מסב פניו אל הקיר דווקא ששום דבר לא יחצוץ בינו ובין תפילתו. ואף תפילתו היא מקירות לבו — בחינת „לב נשבר ונדכה לא תבזה ה'". סיפור זה מתגבר ... מוכיח לנו כי התשובה ... אינה חוזרת ריקם.

... הוא כפי זה ... ומכניס ... ההזרה ללב.

לשונות רומאניות של יהודים

מאת י. עמוס

לשונות רומאניות של יהודים, ערכו יצחק בן־אבו ויוסף סרמונטה, האוניברסיטה העברית בירושלים, הפקולטה למדעי הרוח: מפעל ירושלים, המכון לחקר יהדות ספרד והמזרח, ירושלים, תשמ"ו.

ב„פתח דבר" של הקובץ מסביר חיים רבין, כי בזמן האחרון גברה ההתעניינות בחקר הלשונות היהודיות, בגלל צורותיהן המגוונות של אותן שפות. בספרי חלקן רק בחומר כתוב ובשירים, אך יש ... מדובר ולא בכתב. שכן הבחינה נעשתה אצל אותם דוברים בעברית או בארמית, ואילו בגלל זה ... השפות היהודיות „שפות עצמאיות", וחוקרן בא ללמד על דרך התהוותן ועצמיותן. ... גם חוקרים בחקר של שלבי הכתיבה בגלל גילוי מקורות שנפסקה ... ושרד על יהודים. החקר ההשוואתי של הלשונות והשפעותיהן ההדדיות ... את דרכי ההנבכשתן בקהילות רבים. בקובץ שלפנינו נידונה קבוצה לשונות, שהן בנייתה של השפה הרומית העצמית.

פילולוגיה ובלשנות

עורכי הקובץ מציינים, כי המחקר של הלשונות הרומאניות של היהודים נעשה בשתי מגמות; הפילולוגיה הבלשנית, על יסוד כתבי היד והקלטת הדוברים, על זמרים הפילולוגים לדעת לשם כך את הפילולוגיה הרומאנית ואת הדיאלקטים של השפה הנחקרת, והיות שרוב הטקסטים הם תרגומים של המקרא, על החוקר לדעת את העברית המקראית. לבלשנים חשוב לדיבב את הדוברים, שעוד נשארו לפליטה מן הקהילות השונות, ולהתחקות עם הגבן, שכן הדוברים אינם צעירים לימים, הם הולכים ונספים מן העולם.

הקובץ מביא מדגמים מתרגומי המקרא בלשון היהודית־איטלקית והיהודית־ספרדית; מרכיבים של גיבי הדיבור של היהודית־הספרדית; מחקר על הרומנסרו היהודי־ספרדי מן ההיבטים הספרותי, הבלשני והמוסיקאלי, ועוד. עם כל מידת הצניעה הנאה לתלמידי־חכמים, מדגישים העורכים, „שבשלב זה של התפתחות המחקר בלשנות הרומאניות־היהודית ראוי להיפגש מהנחות מוקדמות ומהכללות מקיפות, אשר גם אם שיביאו את מחקר השטח כעבר, יכולים עתה אף לערפל את ההנחות המחקריות הבסיסיות".

על „הנהלה תרגומי המקרא בספרדית־יהודית: השוואה בין המסורת המזרחית המערבית" כותב יצחק בן־אבו. במזרח הים התיכון השתיו התרגומים של המקרא באותיות עבריות ומדפסות ומנוקדות כבר במאה השש־עשרה. התרגום היהודי ששרד ... של נביאים ראשונים נעשה בבית של ויינה, אלמנתו של דון יוסף נשיא, ונכתב בכתב רש"י ללא ניקוד. תרגום מלא של התנ"ך ליהודית־ספרדית, בעריכתו של ר' יצחק אסא, הוצא לאור בקושטא בשנים 1739—1744. באירופה המערבית היו התרגומים מצבים באותיות לטיניות. המוקדם שבכולם הוא „התנ"ך פראראה", שנדפס באותה עיר בשנת 1553. במאות השבע־עשרה והשמונה־עשרה הופיעו תרגומים נוספים בלשון היהודית־ספרדית באמשטרדם.

לדעת החוקר, יש מסורת משותפת לתרגומות המזרחיות והמערביות. ויש המסבירים זאת בכך, שעוד לפני גירוש ספרד היו מצויים כתבי־יד של תרגומי התנ"ך אשר הופצו בידי הגולים בארצות גלותם. החוקר מביא את תרגומי קושטא ופראראה לפרק י"ז מספר תהלים כדי להדגים את המרכיבים המשותפים והשונים בשני התרגומים.

על „הרכיב העברי בספרדית־יהודית של מרוקו" כותב יעקב בן־טולילה. אחד המחקרים שעסקו לפני כן בלשון הרומאנסית מצא, שהיסוד העברי שבה דל למדי, וזאת משום שהדיאלקט הספרדי־יהודי, שדיברו בו לפני הגירוש, והוא אף הוא דל במלים עבריות. עם הגירוש חדלה הלשון לשמש דיאלקט של הלשון הספרדית, והיתה לה אוטונומיה שקיבלה השפעה מסידקית, יוונית, מוגרבית וקלטה גם מלים רבות מעברית. הספרדית־יהודית של יהודי מרוקו קלטה יותר עברית בשיעור של שלושים וארבעה וחצי אחוז, לעומת היסוד העברי השונה של שמונה עשר וחצי אחוז. המלים העבריות קשורות עם הדת והתרבות. יש מלים עבריות טהורות, ויש מלים עבריות „משוקעות" או „מותכות" שהשתלבו בלשון הספרדית־יהודית של יהודי מארוקו.

דיוד ב. בכינס כותב על „ריבוי בג'ודזמו מזרחית מודרנית". ה„ג'ודזמו" היא שפת יהודי ספרד באימפריה העותמנית, והמחבר בודק את ההתמודדות שלה עם הבעיה המורפולוגית של בניית צורות רבים „בשפת־היעד, שבה מרכיבים משלוש משפחות לשוניות: ההודו־אירופית, שמית ותורכית". הנתונים באים מן הספרות המחקרית, מכתבי־עת בג'ודזמו, שהודפסו באותיות עבריות מסוף המאה הי"ט ועד להופעת השלום השנייה בקושטא, סאלוניקי, איזמיר ואדירנה, מספרי ... מלפני מאה ... שבה, ומדברים (אינפורמנטים) חיים.

על „פסיקתא רבתי", לקט קטעי המדרש באיטלקית־יהודית, על הגבול שבין טוסקאנה לבין אומבריה במאה הט"ז כותבת לאהובה קראמו. המדובר בתרגום של חיבורים ושלשה קטעים מתוך המדרש „פסיקתא רבתי" לאיטלקית־יהודית. החוקרת מביאה מהדורה ביקורתית של הטקסט היהודי־האיטלקי מן המאה השש־עשרה; ניתוח לשוני מקיף, גלוסאר ומפתחות. עוד קודם לכן פרסמה החוקרת את מימצאיה לגבי הכתב, הפונטיקה, המורפולוגיה, הסינטקסה ומסורת התרגום וצורת עבודתם של המתרגמים המעתיקים לגבי אותם הקטעים.

אלעזר גוטוורט מביא „אגרת בספרדית־יהודית מן הגניזה". האיגרת נשלחה משפה לאלכסנדריה לחכם אברהם שלום. נושא המכתב — אירועים משפחתיים, ענייני מסחר וממון. כמקובל — הקרובים העניים בארץ הקודש מפצרים לפתוח של קרוביהם האמידים במצרים. הלשון — שפת היודגומים מן הספרות הדתית, המכבון משקף את הדיבור בשעת הספים ובאותם המקומות.

הרכיב הארמי־יהודי בספרדית־יהודית

אורה (רודריג) שוורצוולד עוסקת ב„היחוס של הרכיב העברי־ארמי בספרדית־יהודית". עברית ארמית תרמו מספר מלים גדול שנספגו בספרדית־יהודית מבחינה פונולוגית, מורפולוגית, תחבירית וסמנטית. למשל: סיומת של הקטנה בספרדית „יקו", כגון חמור קטן — המוריקו; סיומת „ליק" הטורקית כגון בטלנות — בטליק; סיומת „ג'י" הערבית — חנוכית, פעלים שכיחים מצטרפים לשמי־עצם עבריים כגון: דזיזר תפילה — להגיד תפילה; סיגיר הצלחה — להוזיק בהצלחה או להצליח, ועוד השפעות פרזאולוגיות, כגון: קון ליטעראס די ותודיעני — באותיות גדולות; דיל דיר המבול — מלפני זמן רב; דכדי והלכה — כמו הדין והלכה, או כראוי. קיימים גם מעתקים סמנטיים רבים כגון: כלב — כפוי טובה; בליטה — שד; אפיקורס — מאוחר סכור לתקן.

„הפרוזה והשירה הדו־לשונית של יהודי איטליה" ליוסף סרמוניטה הוא מחקר בשירה העברית והיהודית־איטלקית. מיזוגן של שתי הלשונות נעשה בצורה מושלמת עד כדי כך שהוא יצר לשון שלישית כביכול. „מבניהם התמנידיים והפרטיים של שתי הלשונות מכבסים לתוך ... הנוצר מבב של חלות הדדית בין שתי הלשונות. מכאן הספונטניות הטבעיות שבמעבר מרכיב אחד למשנהו, ואפילו במסגרתו של משפט אחד".

„לקראת חקר האופיינים הלינגוויסטיים של הרומאנסות הספרדיות־יהודיות: הערכה ראשונה" — היא המקרה של שושנה וייך־שחק, מגמת החוקרת לעקוב אחר המסורת המוסיקאלית שבעל־פה אצל היהודים הספרדים, מתוך הנחה שהיא שומרת על תכונות לינגוויסטיות שונות ועתיקות. חומר המחקר הוא קבוצה של עשרים ושתיים רומאנסות בגרסאות שונות, שחלקן בא ממזרח הים התיכון — טורקיה, יוגוסלביה, בולגריה, יוון וירושלים, וחלקן בא ממערב הים התיכון — מארוקו וטאנג'יר. המודיעים (אינפורמנטים) הם ברובם נשים אשר הלשון הספרדית־יהודית היא לשונן העיקרית. הרומאנסות שימשו שירי ערש, שירי חגים, חתונות ובריתי־מילה. ייתכן, שהמחקר יגלה את האפשרות על קיומה של ספרדית־יהודית במסורת עוד לפני הגירוש.

פול וקסלר מתאר במאמרו „לינגוויסטיקה לוסיטאנית יהודית" את תחום המחקר של בלשנות פורטוגזית־יהודית. נושאי המחקר הם: פורטוגיזית־יהודית מפי האנוסים; פורטוגזית של האנוסים בפורטוגל ובפורטוגזה; פורטוגזית, ספרדית ולאדינו של האנוסים בגולה; מגעים בין הפורטוגזית של האנוסים בגולה עם שפות אירופיות לא־יהודיות, עם שפות יהודיות לא־איבריות ועם שפות קריאוליות דרום אמריקאניות; לוסיטניזמים של שפות יהודיות לא־רומאניות: ערבית־יהודית, מאראתית, מאלאיאלאם, יידיש וקריאוליות הודו־פורטוגזית.

המשתתפים בקובץ משמשים מורים באוניברסיטאות בארץ. כל המאמרים כתובים באנגלית, ובעברית ניתן תוכן המחקרים בקיצור נמרץ.

לאור ההתעניינות הרבה בחקר לשון יהודי של הרבנים המחקים שלה (אלט־יידיש) מובן ומוצדק ענינם של החוקרים בתופעת ה„יהודית" הספרדית של יהודי ספרד, שלא הייתה לה עוצמה דומה בגלל תולדות המרכזים היהודיים הגדולים למערב־אירופה ולמרכזה. עובדה זו פועלה להשוואה של לשון יידיש ולקרבתה הגדולה ללשון הגרמנית וללשונות הסלביות, רוסית, פולנית ושפות נוספות אחרות.

מנהג חדש

„מנהג חדש בא למדינה" — מחברים שתי מלים לאחת על ידי השמטת אות אחת סופית מאחת מהן, כגון: „שישבת", מוסי־קפה", „הריטוב", „מדרחוב" ועוד. מנהג חידוש, או משחק זה לקוח, כפי הנראה, משפה זרה. ביידיש אין המשחק הזה. אבנם יש בעברית ביטויים שאולים מיידיש, כגון: „בא ליי", „לפרגן" ועוד, ואין בזאת סילוף.

ייתכן שחיבור כזה בשפה זרה אינו פוגם ברוח אותה שפה, אבל בעברית זה פוגם מאוד ולמען שמירת רוח השפה רצוי להפסיק משחק חסר־טעם וצורם זה.

ועוד מנהג פסול בא למדינה. אומרים „שנים ארוכות", „חודשים ארוכים", „ימים ארוכים". השנה היא שנה, לא קצרה ולא ארוכה. החודש הוא חודש (הלא אין הכוונה למלא ולחסר). כמו כן אין הכוונה לימי הקיץ שהם ארוכים. הכוונה לשנים רבות, לחודשים רבים, לימים רבים ומדוע זה יאמרו ארוכים?

ועוד ביטוי צורם: „דל־מלח", „דל־קלוריות" — והרי דל הכוונה לאדם ולא לדומם. מקימי מעפר דל מאשפות ירים אביון.

וגם זאת: עתון מסויים נוהג לתת, בצד המאמר הראשי, את תמציתו, את עיקרו ובאות גדולה. זה נוהג נפסד. למה הדבר דומה לסיפור שבצידו ניתנת תמצית העלילה שבו. בזאת מונעים מן הקורא את ההנאה, את ההפתעה בשעת הקריאה.

אהרן קירה

מי אתה, אדון גרימק?

מאת מ. בן־אסתר

ספרו של נתן גרוס „מי אתה, אדון גרימק?" (מורשת — בית עדות על שם מרדכי אנילביץ וספריות פועלים 1986) מעורר בקורא מחשבות והרהורים שונים.

ספרים רבים נכתבו על תקופת השואה — זכרונות, בלטריסטיקה, מחקרים היסטוריים וכו' — רובם הכריע מתרכז בנושא חייהם ומותם של היהודים בגטאות ובמחנות, מיעוטם בחיי המסתתרים ב„צד הארי" במחתרת ביערות או בקרב הגויים. אם בספרים מהסוג הראשון מובלטים האירועים — תיאורי החויים, מעשי הרצח, הוצאות להורג, ההובלה למשרפות וכו', הרי בספרים מהסוג השני הדומיננטי הוא הפקטור הפסיכולוגי — פחדיהם התמידיים של המסתתרים, כשכל מבט של גוי, כל חיוך עורר חשד וחשש מפני הלשנה והמסירה לידי הגסטפו, שמשמעותו — מוות.

כתבור, שמבחינה מסויימת היה מצב המסתתרים קשה עוד יותר ממצבם של הכלואים במחנות, החיים בקרב אלפי יהודים פיתחו באחרונה אטימות נפשית מסויימת וטשטוש המחשבה על המוות. בצוד כל דקה של אטימות, אדישות וחוסר הירות עלולה היתה להפיל את המסתתר למלכודת מוות.

ב„מי אתה, אדון גרימק?" אין עלילה מתפתחת במובן המקובל. הגורמים החיצוניים הם שהכתיבו וכיוונו את חיי היום־יום של היהודי המסתתר. ועם זאת — מיקצב העלילה מגלה שהמחבר שלפנינו הוא איש פרטים, במאי — ואכן, כזה הוא נתן גרוס מעבר לפעילותו בשדה הספרות.

שלושה מעגלים

בשלושה מעגלים מעוצב הספר — האישי, המשפחתי והכלל־יהודי. חלקו הראשון מציג, כרקע של ההגזה לבאות, את חיי השלווה בתקופת הנעורים של המחבר הגבריו בעיר הולדתו קראקוב, את חיי בני משפחתו העשירה, המצליחה והמכובדת, שילדיה זכו לחינוך אירופי־יהודי־ציוני. והנה — הזעזוע הפתאומי — גרמנים. האב החליט לברוח למזרח ולקח עמו את אחד הבנים. האם נותרה עם שלושה ילדים. על הצוות המשפחתית הגדולה השתלטו הגרמנים. המשפחה, שהוכרחה לעזוב את קראקוב, עברה לאחד הכפרים. את כל תושייתה וכוחותיה נצלה האם כדי לפרנס את בני ביתה. אך דווקא בכפר לשם הגיעו הגרמנים רק לעתים רחוקות, זכתה המשפחה לקצת שקט ומנוחה. ברם תקופה זו הסתיימה מהר.

לעיני הקורא עוברות תמונות זוועות ושונות של התקופה השנייה. במקום הסטטיות הפסטורליות באה תקיפה קינטית, גירושים לגיטאות, למחנות עבודה ולמחנות השמדה. ואז — בריחות, חיפוש אחרי מקום להיחבא, יהיה באשר יהיה, ובלבד — לא ליפול בידי הגרמני. ושוב — האם הדאגה למציאת מקלט לילדיה.

והנה התקופה השלישית — המלחמה הולכת ומתקרבת לסיומה, והתקוות כה קרובות למימוש. אך הגרמנים עדיין עורכים מצוד אחרי שרידי היהודים המסתתרים עוד פה ושם. יום יום נופלים מאות יהודים בידי מלשינים וסחטנים, הם מוסגרים לגסטפו ונרצחים. ואתה, האדם, כחיה נרדפת ומחפשת מפלט, מתחבא, מסתתר ובורח, ובלבד שתשיג את החוף, שתגיע לקץ המלחמה. ואתה נודד מדירה „שרופה" לאחרת. עוד בימים הטובים, הם עוד בקראקוב, לפני שנשלחו לווארשה, נאלצו בני משפחתו של המחבר להחליף תוך 4 חודשים 14 דירות.

לעיני קורא הספר מתעברות אפיזודות המדגימות את גודל הסכנה שהיתה צפויה למסתתר על כל צעד ושעל. רק מי שהיה שם אז יודע כמה אותנטיות יש בכוויותיו של גרוס. אין אצלו התפלספות או בריחה לבדיון. יש רק מציאות יום־יומית, קונקרטית. הנה ... כסף, לעתים גם את בדירה של המסתתר, כי אחרת יקראו לשוטר. ... הנה פורצים לדירה ומריקים אותה מכל דבר בעל ערך, ואתה אינך יכול גם להתלונן במשטרה. הנה קצין משטרה שולח להורג קבוצת יהודים ... — הוא מוכן לשחרר אותך תמורת סכום של אלפיים... ואתה, את תפנה בשלפה של המשטרה לשכרים ותתחנן ... הינך מסכן גם אותם. ומי יודע אם בכלל יש להם כסף, האם יש — הן נחוץ הוא לקיומם היום־יומי.

והנה בעלת הדירה, שהשכירה לך את החדר. מתחילה לחשוד שאתה יהודי. היא מפצירה ... אתה נאלץ לעזוב את החדר מבלי שיהיה לך מקום לינה אפילו ללילה הקרוב. וברחובות ... הגרמנים לכל נשקם, ובכיסך אין עוד פרוטה גם לתתן שוחד בניסיון להישרד. וגם הפך למכור אין עוד. אתה מחפש לעצמך מסתור ... ואלפי יהודים נהרגים ... הנה ... נקלעת ... של פולנים שאינם מזהים את היהודי, ... את שיחותיהם — כמה שנאה ... ליהודים. ... מפעפעת בדברי רבים מהם.

יש גם משכים — חלית, וגם בתוך גם — נתקבלת לבית חולים עירוני, ועוד גם — הם אינם מזהים שהנך יהודי. אתה משחיל להאריך את מחלתך יותר ויותר, כי פה, בבית חולים מצאת מחסה... אך גם לשם — כמו לבתי המלון שבעיר — מגיעים הגרמנים וגם משם מוציאים הם את היהודים להורג. אין מקום ליהודים בעולם — אומרת תורת גרמן...

נתן גרוס נתברך בקלות הכתיבה, בכושר תיאורים ... ובשרטוט מוצלח של דמויות שבהן נפגש באותם הימים. כל כך שונים הם בני האדם בכיבם. כאן — המסכנים את חייהם להצלת הנרדף, וכאן — פושעים ורוצחים, ומעל לכל — הגרמנים, המשעירים את כל מנגנוני ההשמדה המאורגנת, שראשיתה ... בקבוצה של יהודים, המשכה — גירושים ממקום למקום תוך מעשי רצח בדרכים. וסופה שלוחים למחנות ... ולמשרפות.

כיצד ניצלו המחבר ובני משפחתו את זאת ... בהשפעת מורה הנער, שלימד אותו להיות תמיד אופטימי ולמצוא בכל אדם ניצוץ של אנושיות. אלא שמורה זה עצמו, ד"ר יוליוס פלדהורן, נרצח בידי הגרמנים. אכן, הרבה דברים שהתרחשו באותם הימים נותרו עד היום חידה.

בצד סחטנים, שנתקל בהם המחבר, זכה לפעמים ... בדרכי־בריחתו גם פולנים ישרים, ... ובאלה שהעלימו עין ולא הסגירוהו. נ. גרוס ידע גם להתחבב על אנשים ... — והאהבת האמנית שלו, בעיקר הספרות — עמדו לו בתקופה שבה הסתתר אצל פולנים. אכן, היו פולנים, שעזרו, אך אין בספרו של גרוס, ספר שאפשר לראות אותו כמסמך דוקומנטרי, זכר לגרמני, שהגיש את ידו למחבר או למישהו מבני משפחתו. הללו, כל ... צמח הנאציזם, נשארו נאמנים לו עד הסוף.

„ספר הישר" יצא ע"י מוסד ביאליק

„ספר הישר", שהוא יצירה ספרותית של מחבר אלמוני, עיקב ככל הנראה בנאפולי, בראשית המאה הט"ז, יצא בימים אלה ע"י מוסד ביאליק במסגרת „ספריית דורות". המחבר האלמוני בספר מחדש את סיפורי המקרא למן בריאת העולם עד לפטירתו של יהושע בן־נון, תוך שילוב הסיפור המקראי באגדות חז"ל וביצירות מימי־הביניים. פרופ' יוסף דן שההדיר את הספר הוסיף לו מבוא על זמן חיבורו, ...

פרופסור דן הוא מבכירי החוקרים של הספרות העברית בימי הביניים. הוא ההדיר והוציא לאור בעבר במוסד ביאליק את הספר „תורת הסוד של חסידות אשכנז", והוציא ב„ספריית דורות" את סיפור „עלילות אלכסנדר מוקדון", ה„..." פרופ' דן הוא ראש המכון למדעי היהדות, באוניברסיטה העברית, ומנהל בית הספרים הלאומי והאוניברסיטאי.

עם הופעת ספרה של ד"ר לאה חובב, „יסודות בשירת הילדים — בראי יצירתה של לאה גולדברג"

מדריך חדש לספרות ילדים טובה

מאת נעמי גוטקינד

„סלעים וים. שחפים ישבו לנוח / כחום היום / הים כחול, לאט ישוב הרוח / מרחב ורום".

*

„... בבוקר של סתיו מול ים שחור / נשאו את קולם שחפים לבנים... / יללת המוות בין עיים".

איזה משני השירים שלמעלה תרצו להקריא לילדכם הקט או לנכדכם הפעוט?

קל לנחש: השיר הראשון.

מדוע? משום שבראשון תמונת קיץ כחולה, שלווה ורגועה, בשני תמציה הילדות הבאושית שהרצו להעניק לילדים ואילו בשני ים שחור, יללת מוות, הקדרות הטרגית של חיי המבוגר.

אבל שימו לב: גם בשיר הראשון וגם בשני הגיבור הוא אותו הגיבור: השחף, אלא שפעם הוא מסמל מנוחה („שחפים ישבו לנוח") ופעם אימה („יללת המוות בין עיים").

את שני השירים כתבה משוררת אחת: לאה גולדברג. את הראשון הפנתה מראש לילדים ואת השני — למבוגרים.

ד"ר לאה חובב בספרה החדש: „יסודות בשירת הילדים — בראי יצירתה של לאה גולדברג", ראתה בהבדלים הללו הוכחה מצויינת לחכמת היצירה, הבנות ספרות הילדים והתעמקה בנפש הפעוט של גיבורת ספרה.

אותנו, שגדלנו בארץ, לא צריך לשכנע בגדולתה של לאה גולדברג כסופרת לילדים. מ„מר גוזמאי הבדאי" עד „נסים ונפלאות", מ„מה עושות האיילות" עד „דירה להשכיר", מ„דידי ..." עד „לפילה יש ..." — הרבה משוררת נפלאה זו לתורה הקלאסית הצברית שלנו. היא עשתה זאת אגב גם בתרגומים ... שהכניסו לקלאסיקה שאין אפשר לצמוח בארץ בלעדיה, כמו „המפסיד ..." (על־פי מרשק), „כך ולא כך" (על־פי קורני צ'וקובסקי), „מפרש בודד מלבין באופק" ועוד ועוד, ולא ... עד שלא יתקאר לי ההזדמנות להדגיש שגולדברג, לא רק בעברית לא היתה, אלא שכל לידתה ... עבר עליה בנופים אחרים (ליטא, רוסיה) והיא הגיעה הארץ כמשוררת מבוגרת ומוכרת שלא חלמה לרגע לכתוב לילדים, שלונסקי, ... בן הפיום הקבוצה שלה, ... מחברים ... את קובץ שירה הראשון, „טבעות עשן". ... לגלות את הסוד למשוררת שבמרקקים.

כשעלתה סוף סוף לארץ, בשנת 1935, ... לה קבלת פנים והגישו לה את הספר ... גולדברג לקחה את הספר, דפדפה, ו.... פרצה בבכי מר.

המום כליל דפק שלונסקי: מה קרה?

וגולדברג אמרה בייאוש: כמה שגיאות... כמה שגיאות...

כמתבר שגגיהם וסדרים לא היו התוליה ההזקה של הפרליות הארץ־ישראליות בשנות ה־30.

הסיפור החביב הזה אינו מופיע ב„יסודות שירת הילדים" של לאה חובב, היא שמעה אותו אמנם מפיו של שלונסקי בעצמו ואף צירפה לעבודת הדוקטורט שממנה צצת הכתב שלפנינו, אלא בדרך מן הדוקטורט אל בית הדפוס — ... .

סופרת ילדים מהכרה

סיפור אחר שנפל קרבן לסינון ולצנזורה של המחברת מסביר איך הפכה משוררת רצינית למבוגרים — ליוצרת נפלאה לילדים.

למחרת ... אחרי הבכי שבבכתה מבי שגיאות הדפוס של „טבעות עשן", פגש יצחק יציב, עורך „דבר לילדים" את העולה החדשה בתל־אביב.

כתבת כבר פעם משהו לילדים? — שאל.

לא — היתה התשובה.

ובכן נסי — אמר יציב, לילדים העבריים חסרות „צירות"!

ובכן, כמו ביאליק: „גדרגד / גדרגדן ... / עלה ודר" כמו ..., כמו שלונסקי („תעלולי מיקי־מהו"), כמו פינמן, הצטרפה גולדברג לשיירות ... ספרות טובה לילדים קוראי העברית.

היא לא נולדה משוררת ילדים כמו מרים ילן־שטקליס שהצליחה לבטא את כל רגשותיה בחרוזים הילדותיים שרק מבוגר עומד על מלוא משמעותם („לבדידי / לבדיה / ובביתי") — היא נעשתה סופרת ילדים מהכרה, ואת ההכרה הזה לדבר אפשר למצוא כבר בפרק הראשון של ספרה של ד"ר חובב. פואטיקה מסודרת ומבוססת היטב, משפעת מן הפסיכולוגיה המודרנית ... על האידיאל הספרות לילדים ... צ'וקובסקי, שאמנם לא נכתבה בספר אחד או בחיבור בודד ..., אבל לאה חובב הצליחה ליכד ולהמציא מתוך מאמרים השונים של גולדברג כגון „בין סופר ילדים לקוראיו", „הסופר השיר בגיל הרך", „חמישה פרקים ביסודות השירה", „בשתו על טעמו של הילד", „ספרות ילדים — הבחינה הספרותית", ועוד ועוד. ... לציין את עקרונותיה של חובב שאספה כל מאמר, כל מכתב וכל פסקה של גולדברג במקומה מצויים לרוב. כך גם אספה בעבודת נמלים [שנמשכה שבע שנים!] את כל יצירה המפורסמה של גולדברג ב„דבר לילדים" ו„משמר לילדים" — שירים שלא נאספו בספר ושרבים מהם נעלמו כליל.

מהי יצירה טובה לילדים

לאיזו תורה ספרותית מטיפה איפוא לאה גולדברג? מהו שיר או סיפור טוב לילדים? לאה חובב מציינת:

הבחינה הראשונה — יחס כן ורציני לילד הקורא ולנושא שעליו כותבים.

הבחינה השנייה — רמה אמנותית גבוהה. כל יצירה לילדים חייבת לגרום הנאה ספרותית־אמנותית גם למבוגרים, אחרת אין היא ראויה לקוראיה הקטנים.

הבחינה השלישית — זיכרון מפורש של הילדות, כי שאין זוכר את עצמו כילד, ובמודע, אין לו מה לחפש בספרות ילדים.

„אותן היסודות הללו המתגבבים את איקו של היוצר — הנה היסודות הנדרשים ביצירה עצמה:

היסוד הסיפורי [ילדים מצפים פעולה, „אקשן", על פי תיאורים], המתח, הפתע, ההמשך (אתה ידידי ... על פי גולדברג, לעולם לא תצלח בספר ילדים), והמוטיב (... עלילות ... הפנימיות).

ואנו לנכוח איזה דבר על הרב העליון: מהי כתיבה ארוכה לילדים?

כתיבה מתחנפת, „מתילדית", כתיבה סנטימנטלית, רוויית מתיקות יתר, כתיבה שיש בה דידקטיקה ישירה.

כמשוררת בשירה — מבליטה גולדברג (ובעקבותיה גם לאה חובב) על חזרות, חריזה וריתמים, שכן ילדים קטנים נהנים במיוחד מן המוסיקה של הלשון.

ומהם הנושאים הרצויים בספרות ילדים?

עלילות גיבורים, סיפורי הרפתקה ומסע, מעשיות ואגדות, בעלי חיים, פלאי טבע ומדע, ארצות רחוקות, הישגי הטכניקה המודרנית.

האם יש איפוא לכתוב לילדים רק על מה שמעניין אותם? הם הם מכתיבי הנושאים, הסגנון והלשון? לאו דווקא.

לאה חובב מצטטת באזני את לודוויג שטראוס שכתב ... שבא לתת ביצירתו את המציאות כמות שהיא — למה לנו אמנות? הרי יש לנו כבר המציאות עצמה להתרשם ממנה. ... החובב את יוצרי דורנו שאינם „מעבדים" את ראש של הילד בעיבוד אמנותי אלא „נותנים אותו כמות שהוא", ... ישירות. ... (כמו „הילד הזה הוא אני" של יהודה אטלס) — איפה הדבר הרצוי. ההבדל בין ... המשורר מתבטא בכך שהאמן בורא מציאות ו... משקף אותה כמבעד לזכוכית.

בהרבה מהיצירות לילדים הנכתבות היום ניתנת לגיטימציה לכל מלת סלנג ולכל סגנון דיבור בטענה „כך מדברים הילדים".

לאה חובב, בשיחתנו, דחתה את הגישה הזו בשם הפואטיקה והפרקטיקה המוצגת בספרה.

תיאוריה והדגמה

ב„יסודות בשירת הילדים" אין רק תיאוריה, יש גם הדגמה מפורטת של כל כלל וכל עיקרון, ע"י ניתוח מדוקדק, אקדמי, של שירת גולדברג. ניתוח ברמה כה מקצועית ומקפידה (נו, מה הפלא, המדריך של חובב היה פרופ' דן מירון) עד שתמצאו כאן התייחסות למיטונימיות ומטפורות, לאנפסורים ולאוריכים, לאנפורות ולאוקסימורונים, בקיצור — כל האמצעים המוגשים של הפורמליזם הביקורתי המודרני, המגוייסים כאן לאמנות של שירת ילדים.

טיפול כל־כך רציני כמה שנחשב עד כה כ„רקע" יצירה לילדים, לא נעשה עדיין בארץ. ד"ר אוריאל אופק מתבקד בהיסטוריה של ספרות הילדים ... פרופ' אדיר כהן ... את התאוריה של ספרות הילדים ועורך מקראות חדשות לבתי הספר; ד"ר מירי ברוך (יחד עם ...) פרסמה לקט מאמרים בשם „לכל שיר יש שם" ... „סוגים וסוגיות בשירת הילדים".

אבל לאה חובב כתבה את הדוקטורט הראשון בארץ בנושא ... של משורר ילדים אחד ויחיד תוך כדי הקבלה לפואטיקה שלו לשירת המבוגרים שלו. אף סופר לילדים (אפילו לא ביאליק) לא זכה עדיין לבדיקה מיקרוסקופית כזו.

חובב יצרה אבטיפוס של טיפול אוניברסיטאי ביוצר לילדים, ומעכשיו — מי שיוותר על בדיקת הריתמוס ... של יצירות כמו „אבא אמרה לדני" או „הדובון ...", לא יצליח לעמוד על סוד כוחו, ...

האם תמשיך במה שהתחילה, ותלאה גולדברג בעבור אל מי שבעיניה המשורר ... הגדולה ביותר שקיפה לילדינו בארץ, כלומר: מרים ילן־שטקליס?

ד"ר חובב מצמצמת: לא! זה מעבר להחזרות. היא ... שבע שנים „חיתה עם גולדברג" ועכשיו, אם בכלל, תמקד את מחקרה בנושא (למשל: החלום בספרות הילדים) במקום באישיות.

סוד המינון הנכון

אבל בינתיים אנחנו עדיין אצל האישיות. כשחובב מגנה את השימוש בשפת הילדים, אני ממהרה לצטט לה את שיר „הילד הרע", שירה המפורסם של גולדברג, ... כמה שורות ממנו לתזכורת:

„שיחקתי אתמול בחצר עם יכבד / פתחתי לה ... ורכבת / נתתי לה לנסות בגולה / ... / ואינני יודע, איך זה קרה — / לפתע נכנס בי הילד הרע. / דחפתי אותה והיא נפלה / ... וסבתא שלה יצאה ואמרה: / „אל תבכי, את יודעת ש... ילד רע?" אז אמרתי לה: חבורה!".

נו, מה זה? „חבורה" זה כן „ג'יבריש" ורק ציטוטי שפת הילדים אצל יהודה אטלס או ... פסולים?

אלא שחובב מפנה את תשומת לבי להמשך, המשך ... מבין כבר הקורא הקטן שאין לגיטימציה לשימוש במלה הנ"ל ושהוא רשאי בהשתמשו בה: „באמת, זה איום: הם אינם מבינים — / זה הילד הרע שנכנס לי בפנים. / תמיד היא נכנס בי בלי כל אזהרה / הילד הרע! / „לך מפה!" אני מבקש אותו / כי אני רוצה לגרש אותו וכו'.

בעיצוב אמנותי ופסיכולוגי נכון — גם אלמנטים ישירים משפת הילדים — מותרים איפוא בכוונה. וגולדברג אכן ידעה בחוש של משורר אמת כמעט תמיד את המינון הנכון.

פה ושם — גם היא נכשלה וחובב איננה נמנעת להצביע על כשלונותיה. כך למשל, למרות שהדגישה שצריך ... (את הלקח ... בציבור השיר [השמש, הפרח, הזורח] ולא ... עצמו), הנה בשיר „לבבית את האורי" פונה גולדברג ישירות אל הקורא הקטן ו...:

„אויה דן, שני דן / הערך כה קטן? / והכן התחבבה? / ואיה הבבה? / מי יעלה לבבה / את אור הלבבה?".

השגיאה כאן היא פסיכולוגית, הרגשת העובדה שהילד עדיין קטן וחסר דעת, מסבירה לאה חובב.

אבל נפילות כאלה הן נדירות ומועטות אצל גולדברג, וודאי שאינן שמורות בזכרוננו.

מה שאנחנו זוכרים לה, בייחוד, הוא ההומור הנפלא שלה המוקצע בשירי ההבאי („נונסנס") לילדיהם, אותם שירי שעשוע שכל כך אהובים על הילדים, כגון „אפרוח ..." שגולדברג הצמיחה בהם. ... מהם ... הפעם:

„אמר מר ... / מעשה שהיה / הבוקר אשתו // טיגנה ביציה / ופתאום ... / ... / ובבת אחת / אפרוח יצא".

קשה לסכם ארבעים־ושמונה עמודים של מחקר רציני ברשימה אחת, ולא עמדתי על רבים מסוגי האפיון שיש כאן (שירי משחק, שירי חלום, טכניקה של חזרה ועיצוב מוטיבים, ועוד ועוד).

על כל פנים, הורים, מורים ואף סופרי ילדים בפוטנציה, אם יעברו בשקדנות על כל אמות המידה המתוארות כאן — ידעו על אמת יצירה טובה לילדים. ברגע שיתקלו, ואפילו להסביר לאחרים: למה זה טוב.

מן הדף והמדף

● מאמרים בענייני שביעית

תוספת שנת השבע, קובץ מאמרים בענייני שביעית, מאת קלמן בן מוהר"ר בנימין זאב זצ"ל כהנא. הוצאת המכון לחקר החקלאות ע"פ התורה, מועצה אזורית נחל שורק — ד' בנימין: המכון ללימודי המצוות התלויות בארץ, ירושלים. קלה עמ'.

זה עשרות שנים עומד תחום המצוות התלויות בארץ בראש ענייניו ופעילותו של הרב קלמן כהנא הן כרב ליבים והן כמרביץ תורה והן בחיבוריו ההוראיים. ספרו יחזיק כולל כ"ב מאמרים שרובם ככולם עוסקים בענייני שמיטה. קובץ זה בעיקרו הוא פרי שיעורים שהשמיע הרב כהנא בבית המדרש להלכה בהתיישבות החקלאית שבירושלים ובחוגי תורה בהתיישבות הדתית. מטרת הדפסת המאמרים כדברי המחבר היא אחת: לעזור ולסייע בהרחבת לימוד מצוות השמיטה.

רבים מהמאמרים שבקובץ עוסקים בבירור סוגיות במסכת שביעית. המחבר חודר לעומק הסוגיה ובשקלא וטריא מביא שיטות ראשונים ואחרונים והדברים מתבהרים ומאירים. יש שהוא מביא גרסאות בכתבי-יד ודפוסים עתיקים, המיישבות קושיות.

בכמה מהמאמרים מברר המחבר סוגיות הקשורות בשביעית בימינו, הלכה למעשה. כך, למשל, הוא דן בסוגיית שביעית בזמן הזה. הרב כהנא מברר את שאלת הגריעה בחממות בעציץ שאינו נקוב, והן בגידול בתוך בתים ואף בקירות ותקרות של פלסטיק, המוחזקים ע"י ברזלים ועצים. לאחר שדן בשיטת החזון איש זצ"ל בעציץ, בין היתר כי "המיקל בהמצות לא הפסיד מצות שמירת שביעית כהלכתה וכדאי הוא מרא דהאי עובדא, מרן זללה"ה, שהתיר לזרוע בעציץ שאינו נקוב בבית להקל על שומרי שביעית כהלכתה בענין זה. ויהי חלקי עם המשתדלים עם שומרי שביעית ומקילים על שמירתה בבוא ההיתר צריך בזמן הזה דשמיטה דרבנן ובזמן הזה שהשומר שביעית בחקלאות הוא מיעוט דלא שכיחא ושוחה נגד הזרם כולו וקשה עליו הדבר כקריעת ים סוף".

במדור "לעיון" כלולים שלושה מאמרים: "הגראי"ה קוק השמיטה", "לקראת שנת השבע" ו"דרוש לר"ה שחל בשבת שנת השמיטה". בשני המאמרים הראשונים הוא מברר את היתר ההפקעה ע"י מכירת קרקעות ארץ ישראל לגוי, שניתן בזמנו על-ידי הראי"ה קוק זצ"ל, ובין היתר מציין כי "התנאים השנים לגמרי כעת מאשר בשנת תרנ"ט, העובדא שעברו מאז 11 שמיטות, וכל דבריו הגדולים לכוון כל של הגראי"ה קוק על היתר ההפקעה, מגבלותיו ומטרותיו מחייבים לדעתי לשמור על שביעית ללא הפקעה".

—

● העתונות — מחשוב ומחשבה

ספר השנה של העתונאים תשמ"ו 1986, בעריכת משה ברשאול. ועדת המערכת: רומן פריסטר, ישראל לנדרס, יונה שמשי (מרכז). מזכירת המערכת: אלישבע לוי. בהוצאת אגודת העתונאים בתל-אביב. 322 עמ'.

שנת תשמ"ו ב"מלכה השביעית" התאפיינה בהשלמת המעבר לעידן המחשב ברוב העתונים בארץ. טבעי הדבר שהתמורה בתחום הטכנולוגי מוצאת את ביטויה בספר השנה הכולל במניין של העתונאים. יד ספ שבים ועידו דיסנצ'יק מספרים על "מהפכת המחשב" בעתונים "ידיעות אחרונות" ו"מעריב" ועל בעיות שהיו כרוכות במעבר לטכנולוגיה החדשה.

אך לא רק בצד הטכני יש תמורות — גם בצד התוכני והסגנוני יש תמורות בחלק מהעתונות הישראלית, ולאו דווקא בכיוון החיובי. טוב על כן שכמה מאמרים בספר השנה דנים בנושאי יסוד של מקצוע העתונות דווקא בעידן המהפכה הטכנולוגית, תוך הוקעת תופעות שאינן מוסיפות כבוד למקצוע.

משה אישון במאמרו "עתונאי ושליחותו" מציין כי עם המעבר החד לטכנולוגיות חדשות שהורכבו את דעת העתונות בתחום המקצועי גדל הטשטוש בכל הנוגע להגדרת השליחות העתונאית. דרושה פעולה ייחודית, כדי להחזיר לעתונות את תחושת השליחות והאחריות המוטלת עליה כשליחות הציבור. לא קל "לעצור את הגלגל המתגלגל במהירות ובעוצמה רבה, בפרט שאנו מתקרבים לעידן חדש בתקשורת שלא אחת עדיפה המכונה על האדם. אולם דווקא משום כך יש להזהיר לעתונות את תודעת השליחות על הצד המוסרי שבה". שמואל שניצר כותב: "האם יש רוח חדשה בעתונות?", וטוען כי הסייגים של תרבות וטעם טוב, שהתקיימו בלא כל פיקוח חיצוני, פנימי או חיצוני, הם המתמוטטים עכשיו. התמורה שחלה בעתונות בשנים האחרונות, מתבטאת בעיקר בהתפוררותם של הסייגים התרבותיים. עכשיו אנו קרבים והולכים אל מצב של היעדר כללים והיעדר איסורים. הרהורים על דרכו של מקצוע העיתונות יש גם במאמריהם של רומן פריסטר (מבט אל תוך המראה) וגבריאל שטרסמן (האומבודסמן). כמאמרו של רפאל ביר. בוחן של מלים בתקשורת ההמונים, עניינו בעיקר בתהליכים לשוניים שפקדו את העתונות הישראלית. בין היתר הוא מצביע על חדירה מסיוית ומדאיגה של סגנון המצוין בבימוי הפרזה ובמטאפוריקה של אלימות, קשה, כנראה, להפריד בין בילויים המעידים על התגברות האלימות בחברתנו לבין התרחבות התופעות של "סגנון הכסאח".

ד"ר יהושע רוזנשטרייך סוקר נסיונות שעשה הממשל להגבלת חופש העתונות מאז תחילת שנות השישים. הסימפוזיון "בגבולות מראגיוות" (בהשתתפות ד"ר ברכה גאוני, נתן דונביץ, פרופ' אריה הראל, פרופ' חנן מונייק, פרופ' עמוס שפירא ויוסף לפיד) עוסק בדרך הדיווח בעתונות על התאבדויות וההשפעה שיש לפצם ופרסום על הרחבת ממדיה של תופעה זו. תוך כדי הדיון נפרס ם היבטים רחבים של זכות הציבור לדעת והמגבלות המוטלות על העתונות לקבל על עצמה בבואה לדון בדיני נפשות וב יסאים רגישים. הנה זכר ומשה אישון דנים במאמריהם בשאלה "האם העתונות המפלגתית שוקעת?" ועומדים בין היתר על הקשר בין מצבה של העתונות האידאית לבין משבר הערכים שבו שרויה החברה הישראלית.

עוד בספר השנה מאמרים העוסקים בפרקים בתולדות העתונות העברית, בנושאים מבעוגם של מגזרים שונים בעתונות הישראלית, האתיקה המקצועית, תחושותיהם של עתונאים שיצאו לגימלאות, ועוד.

—

● נקיון כתיבה ונקיון דעת

עיונים ותגובות, מאת ישראל כהן. עורכה: נורית גוברין. מלביה"ד: חיה הרפמן. הוצאת עקד, תל-אביב. 205 עמ'.

שלושים ספרים יכה ישראל כהן ז"ל להוציא בחייו, בין השנים תרצ"ח–תשמ"ה. "עיונים ותגובות" הכין לדפוס ביכיו האחרונים ושקד עליו בעת היותו בבית-החולים, והוא יצא לאור לאחר פטירתו (נפטר באדר א' תשמ"ו).

בספר שלפנינו תשע-עשרה מסות ומהן דברי הגות, ביקורת על יצירות ויוצרים ודיוקנאות של סופרים, אמנים ואישים. בכל כסותיו בולטת עינו הטובה והבוחנה הדברים כהוכים בסגנון עברי שרשי הזהב מן המקורות. כבין האישים שהוא כותב עליהם ושר יצירתם נזכיר את קרל יונג, גרשום שלום, דוד בן-גוריון, יעקב פיכמן, יהודה בורלא, ישראל זמורה, ויבדלו לחיים דב סדן ונתן רוטנשטרייך.

בגמגה הפיוחות, "האקולוגיה בתחום הביקורת" יש לראות לדברי בהו, נוריה גוברין, את הצוואה הרוחנית שהשאיר אחריו ישראל כהן, הבאה והמבקר, לדורו ולדורות. בקראו לאקולוגיה בתחום הספרות והביקורת מציין ישראל כהן כי הביקורת הספרותית הראויה יכבה היא סוג של יצירה. ולפי שהוא עוסקת ביצירה של סופר אחר יוותרת לתשיפה סיבה וסודה, לקורא, ולפעמים גם להבחר עצמו -- חייב המבקר להקפיד בכללי כתיבה וההתנהגות מיוחדים. פגיעה בכללים אלה היא פגיעה בספירת הביקורת עצמה עד כדי שילת יסודה המוסרי, והוא כוסיף: "יש להקפיד בשבירת תנאי הנקיות, שכל זיהום פוגע בשיכוה התפשית של השרוי בתוכם. ובכוונת הנקיון דולה על מעשי המבקר, המחשבה הברורה, טהרת הכוונה, דיון בה היסח והודרות בין "שאוה מסכים להם בכל לב ובין שאוה חולק עליהם או שולל. אכן, נקיון-כתיבה היא אם לנקיון-דעת".

—

● מסות ביוגרפיות

אנשים וגורלות, מאת סטפן צוויג. מגרמנית: צבי ארד. זמורה, ביתן — מוציאים לאור, תל-אביב 167 עמ'.

הסופר היהודי סטפן צוויג, שנולד בוינה בשנת 1881 והתאבד בשנת 1942, ידוע בעיקר בזכות הביוגרפיות הרחבות והמסות הביוגרפיות שחיבר. הספר שלפנינו אופייני ליצירתו והוא כולל חמש-עשרה מסות ביוגרפיות על אישים שונים. תוך הדירה לאישיותם ולפנימיותם. יש מסות מקיפות — כדוגמה זו על אמריגו וספוצי שעל שמו נקראת יבשת אמריקה, "תפילה שבגרגה סביב שמו כהוך טעויות ואי-הבנות" — וקצרות יחסית — כליגבת דברים להשכיל לה' אמנם של זיגמונד פרויד.

רוב המסות דן על אנשי רוח, כמו לורד ביירון, מרסל פרוסט, פרידריך ניטשה וליב טולסטוי. כמה מכן נישאות אופי של זכרונות על האישים שעליהם הוא כותב, כמו אמיל ורהרן, אלברט שווייצר ותיאודור הרצל. לקטגוריה זו שייכת מסתו "זכרון על תיאודור הרצל", שבה מעלה חוויות על קשריו עם הרצל הסופר, אשר בהדרגה הפכו לקשר לאחר דרכו המדינית. המסה מסתיימת בתיאור לוויתו של הרצל והאבל הכבד שהיה כרוך — "יגון קבאי, אקסטטי, שלא ראיתי כמותו מעולם בשעת קבורה, ולא שכתי לראות, על פי הכאב האדיר הזה, שפרק בהיסקים פתאום כבוגעו של עם המילימים, ניתן להעריך לראשונה כמה להט ותקוה הטיל לעולם בכוח מחשבתו אדם יחיד ובודד זה".

ש. יהושע

ההיאחזות הראשונה של העברי הראשון

מאת דוד טלזנר

"ויקם השדה והמערה אשר בו לאברהם לאחזת קבר מאת בני חת" (בראשית כג, כ)

אין ייחוד כייחודה של ההיסטוריה של עם ישראל. כבר מראשית צמיחתה שונה היא וחריגה. המרכיבים הטבעיים המוליכים להתהוות אומה, נעדרים ממנה. הסוציולוגיה יודעת על גורמים מקובלים המגבשים יחידה לאומית, כגון טריטוריה מסויימת, אשר עליה קיבוץ אנשים, שבמשך הזמן נוצרת ביניהם לשון משותפת, מתעצב אורח-חיים ומופיעים דפוסי-תרבות מיוחדים, מנהגים ואמונות. "אלה תולדות בני נח למשפחותם ללשונותם בארצותיהם לגויהם — — — ומאלה נפרדו הגויים בארץ אחר המבול" (בראשית י, לא—לב). כאן הכל נורמלי, חלק, טבעי ושגרתי; אין בעיות...

אולם, בפרשתנו, פרשת חיי שרה, מתוארת מציאות אחרת המפריכה את חוקי הסוציולוגיה. ה"תפסים" לגבי כל אומות העולם "בארצותיהם לגויהם" — חוץ מעם ישראל. ד"ר יצחק ברויאר ז"ל טבע מטבע הגותי ביחס לדברי ימי ישראל: "מטה היסטוריה", דאותו מונח יש להחיל גם על הסוציולוגיה, כשמדובר בעם ישראל. בבחינת סוציולוגיה שלא מעלמא הדין...

אברהם אבינו לא היה האדם הראשון של עם ישראל בארץ מולדתו. באור כשדים, אלא בארץ כנען — אליה הגיע בתוקף הצוו האלקי: "לך לך — — — אל הארץ אשר אראך". היא לא בא לטריטוריה שוממה וחרבה, שהיתה הפקר לכל הרפתקן "קולוניאלי": לארץ מיושבת ומפותחת בא, שם היה "גר ותושב" יחידי, בין "עם הארץ — — — בני חת". ולמרות הזיקה האישית שרכש לו בין הילידים כ"נשיא אלקים", אף חלקת קבורה משלו לא היתה לו! הרי על כך מצביעים חז"ל (סנהדרין קיא, א): "אמרתי לאברהם "קום התהלך בארץ לארכה ולרחבה כי לך אתננה" (בראשית יג, יז) — ביקש מקום לקבור את שרה, ולא מצא, עד שקנה בארבע מאות שקל כסף". דווקא כאן, בארץ כנען, וכתנאים מוזרים כאלה, נוצרה התשתית לעם ישראל!

המסמך המשפטי

במציאות יוצאת-דופן זו יש להסתכל באספקלריה מיוחדת על "הפרוטוקול" המסופר בפרשתנו מפני עיסקה שביצע אברהם אבינו ברכישת מערת המכפלה "מאת בני חת לאחזת קבר". עניין זה מעסיק את פרשני המקרא מחז"ל עד היום הזה, שכן "הרבה גופי תורה לא ניתנו אלא ברמיזה" (רש"י, ב"ר), וכאן תיאור רחב, אפי', מכל המקרה. תמיהת זו מכסת בהריפות בעל "אור החיים" הק': "וכי מי שהיה צריך לקנות אחוזת קבר, או שדה אחר לחורשו או לנטעו, יהיה צריך להודיעם תכל ויושביה?" הלא דבר הוא!

ברור איפא, שהמשא-ומתן בין אבי האומה ובין בני-חת ומנהיגם, עפרון, לפני כארבעת אלפים שנה, אוצר בקרבו הרבה יותר מאשר-חיים והרבה בתודעה-ההיסטורית, המגבשת לאופי קומוניתו.

אגב, הסיפור הזה הוא פירוש חיש למאמר חז"ל הידוע: "אין מוקדם ומאוחר בתורה" (פסחים ו, ה), לאמור: כל הנאמר והמסופר בתורה איננו עניין של העבר הקדום; אקטואלי הוא היום, כמו שהיה בו בתר ולאחר זמן. לפני מספר שנים, כאשר זכינו ויכלנו להיכנס למערת המכפלה ולעלות על מדריגים של האבות, ביסס אותם בציג ישראל במפורש הבין-לאומי הזה, בר חיים הרצוג — נשיאנו כיום — על הכתוב בפרשתנו בגידון. וכבר קדם לו בזה רבי יודן בר' סימון: "זה אחד מג' מקומות שאין אומות העולם יכולין להונות את ישראל, לומר: "גזולין הן בידכם"! ואלו הן: מערת המכפלה, ובית-המקדש וקבורתו של יוסף" (ב"ר עט, ז).

[אגב, מה הלשון "להונות", במקום למנות (כגון "מונין את ישראל" כמנגנון המדרש) אך הנאשם: יש לומר שמונה זו "להונות", קשר בגניבת-דעת. המושג של "גזולין הן בידכם" כלפי עם ישראל במקומות אחרים. הוא ציור וצבע האשומות בעצמן אינן מאמינות בו, שכן הטריטוריות עליהן הן חיות, גזולות הן מעמים אחרים, כפי המדרש על פרשת בראשית, המסתמך על הפסוק (דברים ב, כג): "והעוים היושבים בחצרים עד עזה, כפתורים היוצאים מכפתור השמידום וישבו תחתם"... אולם, לדעת ר' יודן, במקרה שלנו לא יועילו האומות להעלות טיעון כלשהו].

הלקח הדתי המתמיד

התוקף "המשפטי" של רכישת מערת המכפלה "בכסף מלא" על ידי אברהם הוא רק פן אחד, פורמלי, של הטרנסקציה. משמעותה הפנימית היא יותר עמוקה ומקיפה. אמנם, בכמה שמי נראים דברי חז"ל, כי אברהם אבינו התקשה להשיג מקום קבורה לשרה אשתו, כתמיהים: שהרי כתוב והדר הוא, שכל אחד מבני חת הבגין אדיבות אבירית כלפיו בנושא: "במבחר קברינו קבר את מתך! איש ממנו לא יכלה ממך מקבר מתך". אלא שחז"ל, בהבנתם את המצוות, חדרו מבעד לנאמר הבהוצר בכוונה הנסתרת של אברהם אבינו, כפי שהשופה מפרשים.

אברהם אבינו — אומר אברבנאל — לא רצה לקבור את הצדקת בין קברות הזרים, "אבל ביקש קבורה מיוחדת לצדקת בארץ ישראל הקדושה וכי

מערת ההיא, שיהודה האל"י יתברך לקבורת אבות העולם ואמהותיהם. וכן עשה יעקב בשוואתו את יוסף: "אל נא תקברני במצרים". וכבר שבלמד מעלת ארץ ישראל ובפרט (מעלה) מערת המכפלה, וכמה ראוי לאדם שישתדל בקבורת הכת להיות ליקבר במקום קדוש, נכתב הסיפור הזה בתורה".

הרלב"ג מבטא רעיון דומה בצורה בוטה יותר: "ולא רצה לקבור את אשתו בקרב הצם ההיה, כי הם היו רעים מאד במנהגיהם — — — כי הודית אחד ממשפחות הכנעני. הוא מביא ראיה לדבריו מ"אנותה של רבקה אמנו, שהביעה כפני יצחק, פי יעקב בנה הקטן יביא גם הוא הבחנה מבנות חת כמו שעשה עשו — אשר היו "מורת רוח ליצחק ולרבקה" (שם, כו, לה). "יש הבדל נפלא — מסיף רלב"ג — גם אחר המוות בין הצדיק והרשע".

הדברים האלה, אף כי רוח היסטורית נושבת מהם, אינם ישנים-נושנים שרק בחזיש מנצחים. הרי עדיין, בימינו, הם בבחינת "טוב והיה" במקרה של הגרה הרבנית, שעקב תרבית בהה נקברה בקבר ישראל.

בצניעות הערה של ר' אברהם בן הרמב"ם בפירושו של אברהם אבינו "תנו לי אחוזת קבר עמכם": "לתפארת הלשון ואדיבות הדיבור. אינו סותר כוונתו הפנימית ליפרש מהם בקבורה"[1].

אולם, את נשמת הסיפור הזה ואת משמעותו ההיסטורית המכרעת לדורות עולם חשף ר' אברהם אבן-עזרא: "ונזכרה זאת הפרשה להודיע מעלת ארץ ישראל על כל הארצות — להיים ולמתים. ולעוד: לקיים דבר ה' לאברהם להיות לו נחלה".

וכאן כשתלבים דבריו של הגרי"ד סולובייצ'יק שליט"א, במסתו ההגותית-הפילוסופית בנידון: "מאז דרכו רגליו בפעם הראשונה על אדמת ארץ ישראל, עד הדרמה הגדולה והעלה של העקדה, לא פסק אברהם מלחזור על העבודה שקשרה אותו עם ארץ ישראל לנצח — "ויבן שם מזבח לה' הנראה אליו". לו היה אברהם מסתפק בקניין הפורמלי, הקנייני, קניין השהורים, — חזקה, — לא היתה ארץ ישראל הופכת לנחלת-נצח של כנסת ישראל. רק על ידי קניין מזבח, כריית קבר, רכש את ארץ ישראל לדור-דור. כאשר אברהם כרה קבר בו קבר את שרה — — נתגלה פתאום השדה כשדה-מקנה לשרה אחוזה, נחלת אבות, אשר כל כה שבעולם לא יפקיעהו ממנו. — — לפני זה, כאשר הקניין היה רק קניין-כסף, מתבטאת התורה כי אברהם עשה את הקניין "לעיני בני חת", בנוכחותם. לאחר קבורת שרה, כאשר השדה הפך אחוזה, משתמשת התורה בביטוי: "לאחוזת קבר מאת בני חת".

"אברהם סבר, כי בעד ארץ ישראל, ארץ הקודש, אינם מספיקים קניינים פורמליים; — — כדי לזכות בארץ ישראל יש לעשות קניין אחר, אשר חל לא רק על אדמת הארץ, אלא גם על אלוקי הארץ. הקניין הזה הוא קניין על ידי יסורים, אשר לו יובל הלא גורמים וכחות אחרים יכולים לבטלו, ואשר הוא — בניגוד לקניינים רשמיים-הלכתיים, הינו קניין לצמיתות"[2].

המציאות האחרת

דבריו של הגרי"ד סולובייצ'יק שליט"א מעוגנים בפירושו של רבנו בחיי של המונח "אחוזה": "הוי לשון "אחוזה", כי כאשר קבר את כתו שם, אז היה מחזק בקרקע והיתה אחוזתו".

את הכוונה הקדושה העמוקה שברכישת "אחוזת קבר", גילה אברהם אבינו בעצמו בשליחות אליעזר "עבדו זקן ביתו המושל בכל אשר לו" מולדתו "ולקחת אשה לבני ליצחק". אמנם, מאבק על לרכישת מערת המכפלה והדגיש מכוח מהיות לקדושת המקום; אבל לא הקבר הוא הציר. לנגד עיני חזונו של אברהם אבינו עבודה הבטחתו של הקב"ה: "ונתתי לך ולזרעך אחריך את ארץ מגוריך — את כל ארץ כנען לאחוזת עולם והייתי להם לאלקים" (שם, יז, ח). יש איפא להכין את התנאים הבציאותיים שלזיהם יחול קיום ההבטחה. אבל בינתיים המציאות היא: "ואברהם זקן בא בימים", והתגורר בין "עם הארץ" החיתי מורע כנען — "תועבה היא לו התחתן בבנות כנען" (אלשיך).

האנשים המעשים, הריאליסטים, בוודאי תתקשו לשוגה בדמיונות: הארץ ביישבת ע"י חיתים, כנענים וכד' עם צורי-רוצה זמתונות; ומעבר השני — רק אברהם הזקן עם בני הרווק. האם אין זו הזיה "סוריאליסטית" לראיית עתיד להופעת אומה חדשה — אברהמית!...

אולם אברהם אבינו, ראש המאמינים, כאילו מתעלם לגמרי מן המציאות הארצית. לגבי קיימת מציאות אחרת, עליונה, שהיא רלוונטית יותר: הבטחת "אלקי השמים אשר לקחני מבית אבי וכי ארץ מולדתי ואשר דבר לי ואשר נשבע לי לאמר: לזרעך אתן את הארץ הזאת" — מציאות זו איננה עלולה להולף או להשתנות. ולפיה היא חי ופועל.

אולם, כהר בכל זאת ההגיון בשליחות אליעזר לארם-נהרים — וכי אנשי מולדתו, אשר הוא שולח את אליעזר לשם, אינם עובדי עבודה זרה כמו החיתים-הכנענים? הסבר העניין לשאלה זו מביא אברבנאל בשם הרי"ן בדרשותיו: הכנענים היו מושחתים במעשים, ואופיים נובע בתורשה. שהרי "כנען היה ארור מפי נח והוא היה מבני הם הפיסעי" (אברבנאל). תורשה, כידוע, עוברת לבנים, מדור לדור. מה שאין כן אנשי ארם בשדם מולדתו של אברהם אבינו; מבטם לא היו רעים כלל, אלא דעותיהם היו משובשות, והאידיאה אינה

(סוף בעמוד 13)

1) פירוש רבנו אברהם בן הרמב"ם על בראשית ושמות, הוצאת סלמן דוד ששון, לונדון, תשי"ח.

2) "חמש דרשות", הוצאת "של אורות", ירושלים, תשל"ד.

ענייני לשון ובריאות

מאת רפאל לוי

בפיות-בריאות רבות מנפגרות לי אהובה בחלל צלבנו. כן הראו לעיין בענייני לשון אחדים בבקורותינו בתחום הבריאות (כבה בן המובאות בכתיב מלא).

צילחתא ("מיגרנה")

במנה שבת ס, ו במאנו: "ופטרן על שהוא". בפירש רש"י בברשנורה: עבריאים בין כי שיש לו כאב חצי הראש.

במסכת שבת צ, ע"א מבאנו: "עיקרן כל שהוא, לפאר חזא, לצילחתא". אומר הפירוש: "לצלחתא — כאב חצי הראש" (נראה כן "צלח — "הבה").

הערוך אומר: "פי' מי שיש לו כאב באחר ראשו, כמו ייבקע עצי עולה — תרגומו וצלחי".

הזכיר לנו המהנדס יוסף גינדסבוי מפתיע, כי הבוהה אולי "ביניתה" היתה "ה" היתפעה כיוונית. ואמנם המילים ובבסר ואבן-שושן, מנכירים: מיגרנה — ביוונית: הכיקרניא — חצי גולגולת.

אבן-שושן כותב על מיגרנה: פילג (חולם, סגול), מיחוש-ראש חריף, ביחוד במחצית הגולגולת.

פילג — (מן פלג — חצי, כהוראה המקורית של "מיגרנה"):

א. כינוי לכאב התוקף את מחצית הראש.

ב. ערבית: פאלג' — שיתוק חלקי של הגוף — אסף הרופא 128.

בספרות ימי הביניים. צלחה (חיריק, שווא, קמץ) (על-פי הארמית צלחתא), פולג, כאב מחצית הראש, מיגרן.

בספרות החדשה: צלחית — צלחה הוא פיקוח את האדם לאחר לגיבת יתרה" — שמיר, כלד בשר הם, 378.

ששבבבבה ה"ע" צלן

*

"חיים" או "מרפא" — ברכה למתעטש

חיים — ברכה למי שמתעטש. "חייב אדם לומר בעטישתו חיים" — פרקי דר"א אליעזר נב.

מרפא (פתח, שווא, צירה) — דיבור של ברכה שנהגו לומר בימי קדם למתעטש. "לא היו אומרים מרפא בבית-המדרש" — ברכות נג, ע"א. "הפירוש": מרפא — לאדם המתעטש שרגילים לומר אסותא".

*

בורי בריא (כ) אולם

בורי (חולם, חיריק) — בריאות, מקבן של דבר בריא. "במה דברים אמורים? בזמן שפרש (התינוק מדיקוק) מתוך בורי, אבל אם פרש מתוך חולי, מחזירין אותו מיד" — ירושלמי נדה טו, ב.

"ויהיו גופו שלם ועומד על בוריו כל ימיו" — רמב"ם, דעות ד, כ.

אגב, על בוריו — על אמיתותו, לעומקו. העמיד דבר על בוריו — הבהיר דבר היטב. "העמידו הדבר על בוריו והודיעוהו" — גיטין פט, ע"ב.

בבריא (פ) אולם — אבן שושן אומר: אל (שורוק) (קרוב אל איל — חסף סגול, קמץ) — כוח. "כי אין חרצבות למותם ובריא אולם" — תהלים עג, ד. מכאן הביטוי: בריא (פ) אולם — בריא חזק. "אין בהם כוח אלא בריאים הם כאולם" — מדרש תהלים עג, ד.

*

ארס של נחש

לאהרונה פורסם, "קפצין צהי"ל, שהוכש על-ידי נחש. ניצל לאחר מאמצים רבים של הצוות הרפואי. מעניינים הדברים, שהובאו במקורותינו על אודות ארס נחשים.

אבן שושן כותב: ארס — (אולי מלאכדית ירוח) — הומר רעל המופרש בדרך כלל מתוך בלוטה מיוחדת על-ידי בעלי חיים שונים כגון נחשים, עקרבים ועכבישים, והמוכנס לתוך גוף הקורבן בשעת נשיכה, עקיצה או הכשה. הארסים השונים נבדלים זה מזה בהרכבם הכימי ובאופן פעולתם.

בימי קדם (וגם כיום) היו מקפידים לכסות נוזלים במשך שעות הלילה, ואת מן החשש, שנחשים ירילו את ארסם בנוזלים. אחד מן החכמים סבר, שהארס צף על פני הנוזל ועובר בקיומו ואפשר להריקו בשתייה. במסכת בבא בתרא צז, ע"ב: "בכוס של ברכה שאין מברכין עליו עד שיהו לתוכו מים. אם לשתות בגולה — סכנה היא... דעולם לבטחין בגולה ואף על גב דלבריה במסכנת כרבי נחמיה" (הפירוש על: דיף בגולה — ואיכא למיחש שמא שתה הימנו נחש).

ועוד על הארס:

"כל השרצים יש להן ארס" — עבודה זרה ל"א, ע"ב. "ארס נחש בין שיניו הוא עומד" — סנהדרין צח, ע"א. "והיה אותו הריח מפעפע בגופה כארסה של חבינה ובארס של נחש" — ירושלמי חגיגה צז, ב. ולבסוף ייוזכר הכתוב בקהלת י, ח: "ופורץ גדר ישכנו נחש".

אגב, משבצת של המימרה השאריה מן הפסוק הנ"ל: דיבור של איום כלפי מן שמתכוון לכפור בגזרה וביחוד בכצווה דתית (נוהג בזנו לר"ת: נידוי, חרם, שמתא).

*

מזור

א. מזור — חולי, מכאוב. "וירא אפרים את חליו ויהודה את מזורו" — הושע ה, יג.

ב. במשמעות הפוכה — תחבושת על מכה. "אין דן דינך למזור" — ירמיה ל, יג.

נהה (קבץ, קמץ) מזור — הסיר מחלה. "והוא לא יוכל לכם ולא יגהה מכם מזור" — הושע ה, יג.

גהה (צירה, קמץ) — רפואה. "לב שמח ייטב גהה" — משלי יז, כב.

*

ארוכה

ארוכה (כ' רפוה) — מלון מ' מדן: רפואה. אבן-שושן: שכבה הבשר הבריא העולה על הפצע כשהוא מבריא. (ערבית: ארכהביה).

העלה ארוכתו — נרפא מחוליו. "מדוע לא עלתה ארוכת בת-עמי" — ירמיה ח, כב.

העלה ארוכה — הגליד. "זה (עור הגוף שנשרט) מעלה ארוכה, וזה (בגד שנקרע) אינו מעלה ארוכה" — בבא קמא צא, ע"ב.

*

עדשה

עדשה — בקבוק היימום בתבנית כדי עמל ובו מים חמים להיימום הגוף.

"לא יתן עדשה מלאה, חמין על כריו" — תוספתא שבת ג, ז.

*

כלי מקר

מקר (צירה, פתח) — מצנן. "נותנין (בשבת) כלי מקר וכלי תכות על-גבי כריסו של מתי" — תוספתא שבת יז, יז.

*

כוס תנחומים

כוס תנחומים — כוס יין, שהיו נוהגים להשקות את האבל כדי להכניס את צערו. "ולא ישקו אותם כוס תנחומים על אביו ועל אמו" — ירמיה טז, ז.

*

שמירה מצרעת

"מפני מה אין מצורעין בבבל, מפני שאוכלין תרדין ושותין שכר היוהנין בני פרת" — כתובות עז, ע"ב.

*

חיי-נפש

חיי-נפש — הצרכים הגופניים ההכרחיים לאדם לשמירה על בריאותו ועל חייו.

"כביצה" — חיי-נפש" — ירושלמי נדרים מב, ג.

לפרשת השבוע

חיי שרה

ומגדנות נתן לאחיה ולאמה

מאת הרב חיים פרדס

ויוצא העבד כלי כסף וכלי זהב ובגדים ויתן לרבקה, ומגדנות נתן לאחיה ולאמה (כ"ד, נ"ג). ומפרש רש"י על פי בראשית רבה ס' י"א: **ומגדנות**, לשון מגדים, שהביא עמו (אליעזר) מיני **פירות של ארץ ישראל**. ויש איפוא להסביר את עניינם ואת מעלתם של פירות ארץ ישראל, וכן מדוע נתן אליעזר מאותם הפירות רק לאחיה ולאמה של רבקה, ולא לרבקה עצמה.

בדברים ל"ב י"ג נאמר: ירכיבהו על במותי ארץ ויאכל תנובות שדי. ומפרש רש"י שם על פי הספרי פיסקה שט"ז: **ויאכל תנובות שדי**, אלה פירות ארץ ישראל, שקלים (ונוחים וממהרים) לנוב ולהתבשל (יותר) מכל פירות הארצות. נמצא, שיש בהם בפירות ארץ ישראל מתוכן קדושתה ומעלתה של הארץ עצמה, עד שמתקצרת תקופת בישולם יותר משאר הפירות בנס טבעי קבוע ורצוף שלמעלה מן הזמן. ומשום כך שאלו במסכת ברכות מ"ג א'. איזה ברכה מברכין על ריחו של שמן אפרסמון. והשיבו: הכי אמר רב יהודה, (שיש לברך עליו את ברכת **בורא שמן ארצנו**. ועל כך אמרו שם: בר מיניה דרב יהודה, **דחביבא ליה ארץ ישראל**. כלומר, כי אין להוכיח מדברי רב יהודה לעניין הברכה, משום שרב יהודה היה ידוע ומפורסם בחביבותו ובאהבתו הגדולה לארץ ישראל, ולכן היה מברך על שמן האפרסמון ברכת "בורא שמן ארצנו". שכן אותו אפרסמון היה גדל ביריחו, שהיתה נקראת בשם "יריחו" על שם ריח בשמיה הטוב והמשובח.

למדנו איפוא, כי אהבת הארץ וחיבתה מביאה לידי חיבת פירותיה, עד כדי אמירת וקביעת נוסח מיוחד של ברכה, המציין את שבח השמן ואת תביבות הארץ, בורא שמן ארצנו. ורבינו הגדול הגראי"ה קוק זצ"ל העיר על כך, כי אף שלדעת רב יהודה עצמו, כל העולה מבבל לארץ ישראל עובר על מצוות עשה, וראה ברמב"ם הלכות מלכים פרק ה' הלכה י"ב, אין זה חס ושלום מחמת חסרון באהבת ארץ ישראל של רב יהודה. שהרי הוא עצמו היה מברך ברכה שונה על שמן האפרסמון, ורק מתוך חביבותו היתירה והמיוחדת לארץ ישראל אלא שפשוט וברור הדבר, שאמנם ובאמת אין כלל סתירה רין שני העניינים. ואף שלדעתו אסור לעלות מבבל לארץ ישראל על פי ציוויו של הנביא, בכל זאת אין גבול וקץ לאהבתו היוקדת-הבוערת לארץ, לפירותיה, לאדמתה ולאבניה.

וכמה משבחים ומקלסים חכמינו את פירותיה של הארץ, עד שסיפרו במדבר רבה ג' א': מעשה בתמרה אחת (כלומר, בעץ דקל אחד) שהיתה עומדת בחמתן (שהוא שם של מקום). ולא היתה עושה (ולא נותנת) פירות. והיו מרכיבין אותה (בענפי דקלים שהיו עושים פירות, כדי שתעשה אף היא פירות), ולא עשתה פירות. אמר להם, דקלי תמרה היא רואה (אותה תמרה עקרה), **מיריחו** והיא מתאווה לה בליבה (ומשתוקקת שירכיבו עליה מאותו הדקל). והביאו ממנה והרכיבו אותה, מיד עשתה פירות. נמצאנו למדים, כי המדרש מדבר באותה תמרה כאילו היתה יצור בר דעת, הכמה ושואף להידבק ולהתרכב באותה תמרה שביריחו, שיש בה מייטב טעמה-ריחה-שבחה וקדושתה של ארץ ישראל. והיה בה בהרכבת תמרת יריחו, כדי להפרות את אותה עקרה, עד שהחלה לעשות פירות בדרך פלאית. וכך דרשו שם י"ב ג': עמודיו עשה כסף **רפידתו זהב** (שיר השירים ג' י'). רפידתו זהב, זו הארץ שמעלה (ומצמיחה) פירות האילו הדומים לזהב. שמהן ירוקים ומהן אדומים. וכוונת הכתוב שם היא להבליט את **זהב** פירותיה של הארץ שבשלל צבעיהם וססגוניות גוניהם כשהם **מרופדים** בזוהר וביהוד-קדושתה של הארץ. ואז זו "רפידתו זהב" במלוא תפארת שלמותה. רפידה פנימית וזהב חיצוני, נגלה ונסתר, גוף ונשמה, אדמה ופירות. ובספרי לפרשת עקב פיסקה ל"ט, עמדו על גיוון פירותיה של ארץ ישראל, וכך אמרו שם: לא שוו טעם פירות הר לטעם פירות בקעה, פירות ההר הם קלים ופירות בקעה שמינים. לא שוו טעם פירות שבט של זה, לטעם פירות שבטו של זה. וכך שונים דמו זה מזה דגליהם, צבעיהם, שמותיהם, טעם פירותיהם, ומשמעויות תכניהם וטהוויותיהם של שבטי י"ד עדות לישראל. והם יוצרים ובונים יחד פסיפס גשמי ורוחני. שכל חלקיו זקוקים וצריכים זה לזה **במסכת** ברכות מ"ד א' אמרו, בנוגע לפירות גינוסר שליד הכינרת, שהיו מצויינים ומעולים ביותר בשבחם ובשומנם, עד שחשובים היו יותר מן הפת והלחם שנעשה טפל לעומתם. וסיפרו שם על רבי אבהו שהיה אוכל מהם. עד שמרוב שומנם היה זבוב המהלך על מצחו מחליק ונופל מתוך צהלת פניו וחלקת בשרו. ורב אמי ורב אסי שהיו גדולי התורה בארץ ישראל. היו שערותיהם נושרות מרוב שומנם של פירות גינוסר. ורבי שמעון בן לקיש שאכל מהם. היה מדושן ומאושר מרוב עונג והנאה. עד שכמעט ודעתו נטרפה עליו. והגיעו טיבם וטעמם המופלא של פירות אלו למעלה כה גבוהה. עד שאמרו עליהם במסכת פסחים ח', ב': מפני מה אין פירות גינוסר בירושלים (הרי כל מעלתם של אותם הפירות לא באה להם אלא מכוח קדושתה וברכתה של ארץ ישראל ואם כן ירושלים שהיא פסגתה של הארץ ונשמתה, מדוע אין בה מאותם פירות. ותירצו שם:) כדי שלא יהיו עולי רגלים אומרים. אלמלא לא עלינו (לרגל לירושלים) אלא (כדי) לאכול פירות גינוסר בירושלים דיינו. (ואז) נמצאת מצות העליה לרגל שלא לשמה, אלא לשם אכילת פירות. ובמסכת מגילה ו' א' אמרו על אותם הפירות: ולמה נקרא שמה (של גינוסר) כינרת, דמתיקי פירא כקלא דכינור. כלומר, שמתוקים פירותיה של גינוסר כקולו של כינור. ובסוף מסכת כתובות אמרו: עתידים **כל** אילני סרק שבארץ ישראל, שיטענו (ויתנו) פירות. משום שעיצמת קדושתה העליונה-האלוקית העל-טבעית של הארץ עתידה לפרוץ את כל גדרי חוקי הטבע הגשמיים, עד שאפילו אילנות הסרק יעשו פירות כתאנה וכגפן.

כדי להדגיש ולקבוע, כי כל שומנם וטעמם, חלבם ודבשם, ריחם ושבחם של פירות הארץ, נובעים ויונקים מקדושת הארץ והמקדש. שכל עניינם הוא למעלה מן הגשמיות הארצית החומרית והגסה, אמרו במסכת סוטה מ"ח א' במשנה: העיד רבי יהושע, מיום שחרב בית המקדש, ניטל **טעם** הפירות. רבי יוסי אומר, אף ניטל **שומן** הפירות. וזאת, משום שלשומנם הגשמי וטעמם הרוחני של הפירות, מוקרנים ומושפעים מקדושת המקדש. וכשם שחורבן הבית גרם להם לפירות שיינטלו טעמם ושומנם, כך תהיה הופעת פירות ארץ ישראל סימן ואות לקיצה המגולה של גאולת ישראל. וכמו שאמרו במסכת סנהדרין צ"ח א': ואמר רבי אבא, אין לך קץ מגולה מזה. ומפרש רש"י: כשתתן ארץ ישראל פריה בעין יפה, אז יקרב הקץ. ולכן ביקש אליעזר להטעים את לבן ואת אמו מזיו קדושתם של פירות הארץ, כדי שיתנו לו את רבקה בלב שלם. אבל רבקה עצמה שרצתה בכל לבה לעלות לארץ, לא היתה זקוקה וצריכה לאותם מגדנות. **ומגדנות נתן לאחיה ולאמה.**

— זה עתה הופיע הספר —

עיון ומעשה בחינוך הדתי

מאת פרופ' אליעזר שטרן ז"ל

ערכו: דינה שטרן, דב רפל.

קובץ מאמרים ומחקרים ערוך 4 פרקים: קודש במהגבת החינוך הדתי, בתודולוגיה של החינוך, חינוך בירים, החינוך בתפוצות. המחיר — 29 ש"ח.

צ'ריקובר מוציאים לאור בע"מ

הפצה: סוכנות ערמוני, בלפור 4, תל-אביב.

אנתוני ברג'ס מכה שנית / מאת בת שלום

אנתוני ברג'ס, מחבר "התפוז המכני" (1962) ו"הדוקטור במרטנלאבי" (1960) הוא אחד הסופרים הפוריים ביותר של המאה ה-20.

שלושים ימינים יצאו מפרי ביקורת, ביוגרפיה, שירה, מהזאות, תרגום, תסריטים, ואחרים. והאמרים שהגיעו כמה, יותר יבנה של שלושים שנה בלבד, באנגליה נזירים לשאול: מה בהו הברג'ס הזה: ברג'ס שמשפיים להוג את "הר הבזילים".

השנה הפתיע אנתוני ברג'ס, ואת הרכין "גנבי הפסנתר" הספיק להפיק כמעט חודשים לפני "חג המולד".

לצורות יצירותו הבלתי-נלאית, ועל סכם הרצנזיה הראשונית שפורסמו. על הספר הזה באנגליה, ואין ספק שכי שלא יקרא את "גנבי הפסנתר" יכה בקרוב להיות אותו על כסף הבה.

לדברי, בדירים הפורצים יצאו לגנאי הגאה ביתרוך ולבא יותר ובתפירת "הוארה", מה דיר עם מגוחך, מבוגר נלבא היה רבה בדאשת לה האלה ומעצבב מתעבר ויתנשים אותה. בו רוס אלה "גנבי הפסנתר" השויה שיאוגרפיים מהוים את תוכנו, אוכרים המבקרים הם מכבדים שהוא הערבוב של ביל בלום (מ. ולסיס של ג'יים גויס), הגברת בבאה (של ב ודסל, "מאני היל" השאדם באראפרוס.

הלן הנשאו, בתו של פסנתרן דלפון המתארכם בליור סרטים אילמים בבתי הקולנוע של שנות ה-20, כהנאה ילדות רגשה בגד...

הים בין פנסיונים עלוביה יעריים בדרומה של אנגליה, ברג'ס מעביר דרך עינים, ובלשונה הצעסיות העגבנית הצעירה כאוד. גלרית של פיפוסים ברגים המשחררים את פניה של החברה הבדונה באנגליה של הלויי הד קודה. הספר מצביין, כרוב ספרייו של ברג'ס, בראיה קומית של החיים, בהומור בריטי, באהבת אדם ובבינה של פלגיה לחברת לטובה הגפלות האליליות הפירוצים כדי פעם אל תוך הקוקדיה האנושית.

בצד הלן הגיבורה, הסוכר אבא המרכזי של העלילה היא האב הפסנתרן, אבן-ארסטום, הכתביל כבבוד כל שבגר הקרות, שהרין כרוני ובעל פרצ'ירו-דיות מפתיעים, שאינו בצליות להזוק מעמד בשוב משרה.

בארץ מוכר ברג'ס בעיקר הודות לגרסתו הפילמאית של כפוליו (כאמור, "התפוז המיכני") ואין ספק שכי שלא יקרא את "גנבי הפסנתר" יכה בקרוב להיות אותו על כסף הבה.

אגב, ברג'ס עושה עניין עלום בתהסה של ספה.

הנשאו, הגיבורה, מסבירה שאביה הנגד כל יבין להיות ביבה פסנתרן, "נגן פסנתרי בשבע יו כבוד יותר. כבו רוב בני המעמד הנמוך וזף גם הוא כל היה אחרי פוזה של מכובדות וכבל שתתאמן להולאות ולהראות "מכובד" יותר, כך עושה אותו ברג'ס בטוחך ומצחיק יותר. מה שמעלה את הסיפור בדר... גם של הטודר גם או מאבירה אל הרבה הספרותית היא יכולתו של המחבר להציג את האב הקר-צגנב לגדל להפרנם את בהו ההודה כדונה הדראית

הספרות העולם

שלמרות שלא יצאה אל הדרוע בציירות בתרבות הכתאיכות לה הצלחה, אינה נכבעת ואינה בורחת, ואחרי על בציאה, בתהלה בהורע עם חייך על הספרים כמו ליבני הקרקס הקלאסיים.

*

קורא התגר על שיטות הוראת הקריאה

בשנת 1955 הוציא יהודה פלש, מהגר יהודי יוצא בארץ וינה, שעקרויה יפגי באשמה ספר שכותרתו: "מדוע ג'וני לא יודע לקרוא".

פלש "הורי הבהון "בעיניי מריות" בשיטות הוראה הקריאה המקובל אבא המקובל והגיע לסקנה (הגדר נבנבב מהגצה בישראל) שהנוצר בצעיד באמריקה ליקה באד בהבנת הנקרא. הוא גם תקף את שיטות ההוראה הגלובאלית, הה...

מפי גיבוריהם יבים ההיאליזיים המבטבקים הקינעתים ש... הם כבו: "ביס: באגג" יי "מאה! מאה!".

שריצתם של ספרית הקומיקס בשנות ה-80 ההישו לא בבעה מתהליכי הגיבור של ציבור הקוראים העבבי ב"בפר הצלתי" אלא בן ההתרות השה של הסרטון הבצויר בטלוויזיה.

סרטונים מצויירים הם כיום לחם חוקם של ילדינו בכל אירבית התבל, ובצעודים הראשוניים של הקומיקס ההולנדיים-קולורדיים. איש לא טרח עוד לדרוש את ההוברית בהם "ספרים" הם מצויירי אבל אינו מתנועע.

הנה, ההפתעה כולם, בצעיד בשנת 1980, החל רנסאנס הספריה המצויירת, ביציד לצרכני הקומיקס של שנות ה-50 שהיו בגיל 8—12, היום סונים את החוברות המצוירת בני 16 עד 25 והם "קוראים" בהם את עלילה "מלחמת הכוכבים" או את הרפתקאותיו של "אינדיאנה ג'ונס".

קינוי נוסף: גיבורי הקומיקס של שנות ה-80 אינם "סלים", "איש הפלסטי" כתג כישוף. עתין ומפי שלא יבוכי בפה באפקט הקלוני של אגרופים ה"גיבורים המודדים" (סדרה מצוירת פופולארית) משוגרים להחליף ביניהם משפטים בני עשר ואפילו עשרים מלים ולא רק את "בום! בום!" ה"פיף-פאף" של שנות ה-40.

דילמה ברידים להיות לדובר כלים שלילית (עיינה שגם אבינו ידוע לפתח כבנות הווה באתר) והגל בביבה ההבריה. על העפעתי ההבכלה חבל ובבי אפשר יובדד כבד בעוד הייה בילדרים בתי ספר יש בא... ביה אי הביות בבקרוות ולא בלים שלילה.

פלש המפיע עדיקה גם על הכרובה המפואבה. אחרי כבי, כך בת בבלבה "בבתן לעראווה" המסבר במסבם האוהרכים ... הספרית שהיו בכבנולים ב... צעירה בבצים על הפיכה כהי רה של הפעלם, בהחי השהפאדם לפרה את הפעלים המורבים והכתבה בצירה עצרה וכלגרפיה. על כל הכם את היהול פלש ושעו שבאפלשו אכבדה התקו-שירה את יכולת ישירבבותו.

פלש לא ביהב בבבדקיו ועד ימיו האחרון: הא נפטר ביג... אלה בגיל 75 להם לכתן עבה בהדה, בעבתה בקבה.

*

קומיקס בנושה שנות ה-80

ההיות של אמריקנים ושל הקורל התלמבת האמריקנית בעלב, רחוקי מספרית הקורקס, פלגמה, מהוברת ובפרן מעמידים מצויירים בשלל צבעים, מלווים מקבצים קצרים ובקולר "מכויים" היצאים

לא זו הדרך ולא זה הסגנון

מאת ד"ר אביעזר וייס

בכל מאמרי הבכורים־הפסף שפרסם התנועה הדתית־לאומית בינה לבין עצמה, בעיקר מעל דפי „הצופה" ובבמות תנועתיים אחרים. לא נזכר „חטא", אהה, שלפי דעתי הוא החטא הראשון שי־ הביעה במצב התבוססות צריכה לתפש אחריו: זהו „חטא אהה, שלפי דעתי היא החטא הראשון ש־ הנוצע, הקיוויים בהרים לבפעליהם ולמצעידים אותם קדימה, בלי לבדוק, ולו לרגע קט, אם המפעל משג את שלא מפריחתו, אם יהד עם היותו. בינה במגזר אחד אינו הוייס ללא הקנה במגזר אחר — נמצאים דהורים אל איבודם במאיצה גבורת הוילכת מבלי יכולה לצעוד בם בכבהגולה האבות. אני מצו לקבוע בהתנועה הדתית־לאומית כבייה כבר שנים ביחסי הציבורי של צבאה, שיוקמת תהה הטפיחות־על־כתף צבגה ואינה רואה את חליקה האמיתי, העמוק, ביצירות מעבדה בהבדה הישראלית, כמבד שאינו חשוב רק לה צבמה, אלא לכלל היחסים החבר־תיים במדינת־ישראל.

אפשר שבמאמרי הבאים תהיה ביקורת קשה וכוי אבות נגד מה שמתקדש בחברתנו הציונית־דתית במוסכמות שאסור להטיל בהם דופי. באמינם שצפוי איזה. אני מאמין שבלא חברה ציונית־דתית בריאה, בתה ויצירת תורה ועבודה אין לעם כישראל תקומה. אבל אני מאמין לא פחות, שחברה בריאה, היא זו היודעת להביט בעיני עצמה באומץ ולומר: כאן טעינו וכאן יש לתקן. החברה כמתמכת לשלגר דינו של הבביר להיות ניזון ברוחתין, להיות מנופש בדברים שלא אמרם, להיות כואבם במעשים שלא עשה. ואולם המילכים על פעמה של היהדות הדתית בצה"ל, ובעיקר במאמרו של עורך „הצופה", רשת א־יזון, בגליון ערב שבת פרשת נצבים הכריעו את הכף, ואני מגיב לפי הבנתי. אני טוען שסגנונו של מר אישון הוא סיבטמוני, ולכן מייצג את הסכנה הד חברת בו.

אתייחס אל שלושה עניינים הבולטים במאמרו של מר אישון „כי סבכן את צה"ל די": אל קטעים ארוכים למדי המציינים את הבינוניות השליליות של החייל החילוני, אל קטעים קצרים יותר המדברים על התבלטותם של שוחרי תורה ומצוות בתוך צה"ל ועל מלה אחת הבגלה את דליתה, תשטיתית הדידיתיה של היהדות הדתית־לאומית.

„משתמטים כביכול"

אתחיל דווקא בעניין אחרון זה: „המתקפה האנטי־דתית", כותב מר אישון, „פושטת ולובשת צורה: פעם מופנים חיצי הביקורת כלפי הדתיים המשתמטים, כ ב י כ ו ל, מלמלא את חובתם האז־רחית... (ההדגשה שלי — א' ו')". ילמדנו מר אישון: „כביכול" זה — מהו? פליטת קולמוס? — חזקה על בר־הכי שכמותו מכתיבה שלא ישגה בכך. אלא „כביכול" זה בא להגן על המתוקפים ולומר: הם אינם משתמטים. ובכן, במי מדובר כאן? אם מדובר בנערי התנועה הציונית־דתית — הרי הם אינם מאשימים לעולם בהשתמטות, ואם מדובר ב־בחורי הישיבות ה„קדושות", אלה שרובם אינם משרתים בצה"ל — „כביכול" זה מה מקומו? ברור לי שהכותב לא הרבה להתפלפל כל־כך סביב „כביכולי" זה, אלא שרבבו לאחר יד ובאופן רפלקסיווי. אבל דווקא רפלקסיוויות זו, כמעט־שגרת־לשון זו, מעידה על מה שאני טוען ואמשך בהמשך: ההגנה בכל מחיר על עמדות הציבור הדתי מביאה לאבדן־דרך. בחורי הישיבה שאינם משרתים בצה"ל הם אכן מ ש ת מ ט י ם. כך ראתה אותם תנועתנו מאז. אם נאמר גם אנו שהם משתמטים רק „כביכול", אזי אין לנו במה להתגונן לעומת המחנה החרדי. אנחנו היינו מכליבול ליסודי התורה הבא על השמן השירות ה־צבאי ובמקומו, שכן השירות הצבאי הוא בשבילנו: חובה דתית. כשם שכל חדש בעל־ערך בבחינת מתקדש בהווייתנו הדתית. זו היתה עמדת התנועה וזו היתה עמדת החינוך הממלכתי־דתי (כך, אגב, ובאופן נהיר, התבטא מנהל החינוך הדתי, בטלוויזיה במוצש"ק פרשת „כי־תבוא"). אם ניטשטשו התחומים, ואם אין לנו האומץ לומר בגלוי את דעותינו מחשש שנראה שוברי־מצוות פחות, יראי־שמיים פחות או תלמידי־חכמים פחות — אין לנו להתפלא על אבדן־דרך המביא לאבדן־כ"ח ול־אבדן אנשים הנאמנים לתנועה ולרעיונותיה. „כביכול" זה הוא ביטוי מחוסם והיר האופייני מאד לדרך ההתבטאות של רוב מנהיגינו הרוחניים והמדיניים.

התבדלות

ולעניין השני: „חובשי הכיפות, ובמרכזם תלמידי ישיבות ההסדר, משרים אווירה מיוחדת על הצבא..." כותב אישון „באנו להצביע על תמורות גדולות ש־חלו בצבא והמוכיחות על השתלבותו של הציבור הדתי במערכת הבטחון של מדינת ישראל על אגפיה, שלוחותיה וזרועותיה ביבשה, באוויר ובים. אין איפוא פלא שבאווירה כזו בולטים יתר שומרי תורה ומצוות וקולות התפילה נשמעים טוב יותר מבעבר, וגם השבת — שבתם של ישראל — משביעה את רושמה על המחנות ובסיסי הצבא".

ובכן: לא כינה ולא מקצתה. אני טוען ש־דיבורים רמים אלו הן אותן טפיחות־על־כתף המש־קיעות את היהדות הציונית־דתית בגולות מדבר הבדידות מבלי יכולת להיחלץ. ההפך הוא הנכון: ככל שהתפתחו, לשמחתנו, ישיבות ההסדר, ומספר גדול יותר של בחורים בוגרי מוסדות חינוך החיים מעולים (סלקציה!) יכלו למצוא אליהן את דרכם, הלך והתמעט מספרם של בחורים שומרי מצוות איתנים באמונתם ובעלי יכולת עמידה בכלל צה"ל, ויחידות שלמות התרוקנו מכל דתי מעולה. במספר גדול של פלוגות צה"ל קשה היום ללקט מנין. וב־העדר חיילים דתיים בתקפים החיילים החילוניים להבין בדיוק כופים עליהם שלא לעשן או לשמוע רדיו בשבת בחדר האוכל. אין גם להתפלא על כך שהחיילים החילוניים אינם נלהבים להשתתף בסדרות ועוד על נושאים יהודיים ת„מוצאת הבת־דתית". יש להבין את הפסיכולוגיה של חיילים אלו: כאשר הם רואים בבחורים שומרי המצוות חברים לפלוגה או לצוות המתקשים יותר אתם באימונים, נוטלים מהם את עול הכביש ומסתובבים עמהם בפעולות המבצעיות וכקיצרי, היום א י ת ם בבחוצה אחת, מספיקים לעשות כל הנדרש מחייל רגיל ו ע ו ד לקום בבוקר השכם לתפילה, למצוא זמן למנחה־מעריב בין האימונים והמשימות ואף לקבוע עתים לתורה — הם מפתחים כלפי ציבור זה יחס של הערכה ונכונים להתייחס בכבוד לתביעותיו. ואולם אם הם יודעים על ציבור זה מ ש מ י ע ה בלבד, אם הם מכירים אותו כציבור מ ת ב ד ל — אזי כל מעלותיו אין בהן כדי להצדיק בעיניהם את כפיית רצונו עליהם.

ברצוני להדגיש: אין בדברי אלו ביקורת על ישיבות ה„הסדר". טרם מצאנו דרך נאותה יותר לשלב לימוד תורה עם שירות צבאי. ישיבות ההסדר הציגו, פשוטו כמשמעו, תורה מלהשתבח בחברה הציונית־דתית. אני מבקר בראש ובראשונה את חוסר הרצון לראות את המציאות כפי שהיא ואת עיוותה בהתאם למשאלות הלב. עיוות זה של ראיית המציאות חוזר גם במאמרו של אישון בגליון ערב „שבת שובה" של „הצופה". במאמר זה הוא מיקד את המושג „סובלנות" כמושג מוטעה ותובע לחדול מלהשתמש בו. הוא מציע פתרון מקורי: החזרת העם אל שורשיו. „ברגע שנצליח לשוב לשורשים ולהת־קרב זה אל זה במישור הלאומי והתרבותי־יהודי", כותב אישון, שוב יבינו טוב יותר זה את זה. ואז לא יצטרכו להשתמש ב„סובלנות" כתרופת־לא: אז יתנהגו החיים תמיד כפי שזה היה באותם הדורות ששורשיהם היהודיים היו שורשים בריאים ופוריים". להלן הוא מביא את דבריו של הסופר אלי ויזל (היושב באמריקה): „יהודי צריך לחוש בחיי היום־יום שלו את נוכחותם של משה רבינו, יהושע בן־נון, הנביא ישעיהו, רבי עקיבא, הבעל־שם־טוב, ורבי ישראל סלנטר כאילו אף הם חלק מכלל ישראל של היום". טוב ויפה. זהו ביטוי נאות של משאלות־לב כולנו. אך לאחר שבמשך קרוב ל־40 שנה עשינו כל מאמץ ששמותיהם של גדולי ישראל אלה יהיו רק נחלתם של בוגרי החינוך הדתי, כשפנייתנו אל הציבור שהתרחק ממורשת ישראל היו תמיד בסגנון של תביעה ודרישה — אין פלא שקיימת התרחקות מן השורשים. אם אמשיך את דוגמת ישיבות ההסדר אוכל לומר: רק כאשר ישב תלמיד ישיבת ההסדר באוהל אחד עם חברו ה„רחוק מן השורשים", ויספר לו על משה רבינו ועל ר' ישראל סלנטר (על ה־אחרון, אולי, יותר מאשר על הראשון), תתקיים ההתקרבות המחודשת־המיוחלת. היא לא תתקיים כ־אשר בחורינו יהיו עסוקים ללא־הרף ב„התחזקות עצמית" או אם נמשיך לצעוק כטרחריא נגד הרחוב החילוני ה„ריקני". המנותק מיהדות. מקומם של בוגרי ישיבות ההסדר הוא בראש ובראשונה במער־כות החינוך: החינוך הציוני־דתי, החינוך הכללי והחינוך היהודי בגולה. לא שמעתי שראשי ישיבות ההסדר מתכוונים לכך. כולנו יודעים מה מועט מספרם של בוגרי ישיבות ההסדר המוצאים דרכם למערכת החינוך, ומה רב מספרם הפונים לאלקטרוניקה, למנהל עסקים, לכלכלה ולמשפטים. חוגים המכשירים למקצועות בית־הכנסת, אך תרומתם להגדלת השפעתה של היהדות על החברה אפסית.

נגד שביעות רצון עצמית

נוסף על הראייה המעוותת של המציאות אני מבקר את שביעות־הרצון העצמית, המונעת מראש כל בדיקה וכל הרהור שבכלל אליה שאנו מגדלים שמנן גם קרין, שאם לא נתייחס אליו במלוא הרצי־נות הוא עלול להעמיד בסכנה את קיומה של המאליות עצמה, עם כל השיגיון וחשיבותו, הן עדיין רק מגזר אחד בשלב המגננת של הציבור הדתי־לאומי, אותו שלב שבו הוא צריך לחסן את ע צ מ ו, להגדיל תורה ולהגביר חיילים; אבל אין זה עדיין שלב המתקפה, שבו תהיה החברה הציונית־דתית בעלת אותה יכולת השפעה אותה מדמה מר אישון ועימו חלק גדול מהציבור הדתי־לאומי למצוא בצה"ל או בחברה בכלל.

עניין ישיבות־ההסדר אינו עניין שולי. ומה שמתרחש בצה"ל הוא בבואה למתרחש במדינה כולה. באופן שישיבות ההסדר תרמו לציבור הדתי מצד אחד גיסא אך פגעו בו מצד אחר, תרמו לו ופגעו בו, למשל, גם השכונות הנפרדות. השכונות הנפר־דות שוקים ציבור זה לעצמו הקלו עליו בהרבה את קיומו של אורח חיים יהודי ונתנו את ציון המשפטת מוליקה של הרחוב החילוני, אולם עצם קיומן מסכן היום ערכים יקרים וחשובים. בשכונות רבות בערים הגדולות קם היום ילד בבוקר שבת ויוצא עם אביו לבית הכנסת או לבריכה ואינו רואה יהודים הולכים — טליתם בידם — לבית ה־כנסת. הוא פשוט אינו יודע מהו יהודי שומר מצוות. אין לו אלא רשמים שהוא קולט באמצעי התקשורת, ואלה מציגים לפניו דמות קנאית־קיצונית. אליבא וכסמה, כשאינו יודע מהו יהודי שומר־שבת, לא יבין לעולם מדוע דורשים ממנו להימנע מקולנוע או מ־כדורגל בשבת. התקוממותו אינה אלא טבעית. ר־ב הציבור הדתי בגיל דומיננטי מבחינת יכולת־ההש־פעה הקים לו שכונות מגורים סגורות או יצא ל־התנחלויות דה־לוקס (בדרך כלל, המשי־דקות־מכפר־סבא), שכונות אלו, בצד הברכה הרבה שהביאו לו, הביאו לנטישת הרחוב בישראל ולהפקרתו לחילולי שבת, לפורנוגרפיה ולמכירת נבילות וטרפות ברחוב כלי. הן הביאו לאסון נוסף שעליו ניתן עוד לכתוב מגילות ומחקרים רבים: המלחמות של שכבות הבר־רתיות דתיות מבוססות מאזורים בעלי אוכלוסיה מעורבת (דתית־חילונית) גרמה לאוכלוסיה דתית „עשירה" וביותר לנוער השייך לאוכלוסיה זו להצינה את הקווים לכיוון החילוני דווקא. באין כוח מושך חזובי חזק שוב לא יכלו בני־הנוער מאוכלוסיה „עשירה" להתמודד עם הקשיים ועם האתגרים שה־רחוב החילוני מעמיד בפניהם. על נשירה זו, כמו על נשירת בני הנוער מהשכבות החלשות במערכת החמ"ד עקב הסלקטיביות של רוב מוסדותיו העיקר־יים, נתנה החברה הדתית־לאומית את הדין בצמ־צום כוחה ואנשיה ועוד תיתן אותו גם בעתיד.

איני יודע אם היו ואם ישנם פתרונות טובים יותר, אני רק מצר על שאין נותנים ואף לא נתנו את הדעת על הבעיות שהפתרונות הקיימים יוצרים, ובעיקר אני מצר על שביעות־הרצון ועל חלוקת הצל־יים העצמית.

התנשאות

בצד עניין ההסתגרות וההתבדלות פוגע בציבור הדתי־ציוני עצמו, הרי ההתנשאות, היוהרה והפלית־הזדפי פוגעים במרקם העדין של חיינו המשותפים עם החברה החילונית במדינת־ישראל. גם התבט־אות הבאה של אישון היא אופיינית לציבורנו: „נוער זה (החילוני — א' ו') אמנם אינו מתפלל לפני יציאתו לאימונים, אך לא תמיד יוצא לאימון בשעה הנקובה מראש. נוער זה אינו שומר שבת ומחלל בקדושתה, אך לעתים מוכנות מתייחס ב־זלזול לערכים מקודשים שהם חלק בלתי נפרד של צבא ההגנה לישראל". קודם לכן מתאר אישון את החייל „חסר השורשים היהודיים" כמי שמפקפק ב־צדקת המלחמות ובנחיצות שבשירות המילואים וכי־ יוצא בפשעבים.

כשמזניות מדברים זה על זה בלשון סטראוטיפית כזו — הם עומדים על ספה של התנגשות מהירה. לשונו של אישון היא בוטה... מי שמאשים את הנוער החילוני בהבלה בהשתיבתית ל„תרבות של סבלנים" אינו רשאי לטעון כנגד המדברים בהכללה על הישיבות התיכוניות, שמהן יוצא הבחור חבש הכיפה הסרוגה, שרוממת ארץ־ישראל בגרונו ו־ 16" בימינו ומתוך אי־אהבתם מודעת בין אשם ל־ וקי־מחטא הוא שרץ למכללה ויורה על ימין ועל שמאל. אז, בכלל, שזל החוק לידיו וכופה על ממשלת ישראל את המדיניות שהוא חפץ בה. בין דברים כאלו ובין דבריו של אישון אין אלא שינוי המסרה. הטכניקה זהה: הכללה ופגיעה בציבור שלם על סמך מיצגיה של צמרה קיצונית. כך היא ראשיתה של אנטישמיות, כך היא ראשיתה של אנטי דתיות נגד הולכת ומתפשטת עתה מגמה של השי־מצה שלחזות־יתן של „צימי" שאמנם אינגו שומר מצוות, אך אינו נאמן פחות לציוי ולארצו מאיי־ החברה הדתית־לאומית. ראוי להזכיר שדווקא של הקצונה, הבכירה והזוטרה, בצה"ל הוא עדיין חי־לוני. הוא גם יישאר כזה בעתיד הנראה לעין. למרות שעל פי איבוהם יכולים היו רוב בוגרי מוסדות החינוך שלנו להיות קצינים בצה"ל. כדאי גם להזי־ שאף ביהודית הצלית שעליה נשען בחינוכנו היום, אחוז הבוחרים, שומרי המצוות הוא אפסי. אם בני הנוער המאכלסים את חטיבות הצנחנים וגולני את הספי־לים הסיירות, את מטוסי הקרב ואת ניידות השריון הם ברובם „חסרי שורשים יהודיים", יורדים בכוח, מזאימים לארצינו, מחלולים בעינים מיוחדי־ בים של צה"ל — מוטב אולי לחוקק חוק שעל פיו יגויסו מיד כל בחורי הישיבות המשוחררים מצה"ל ואינם לוקים ב„ריבית־חזיות" אלו כדי להתאים את מקומם, שהרי עדיין לנו עם פיקוח נפש עסיקי...

כבר הורנו הרב זצ"ל ש„על־ידי דרכי נועם ונתיבות בכבוד ושלום נוכל הרבה יותר לתקן ולהציל מאשר על־ידי משטמה וקינטוריא (אגרות הראי"ה, כרך ב' רע"א), ועוד יותר הורנו שם (כרך א' ריו): ש„סימן רע הוא למפלגה אם היא חושבת ש־רק עמה הוא מקור חיים של כל החכמה וכל היושר, וכל זולתה הכל הבל ורעות רוח".

רמת־גן, בין כסה לעשור תשמ"ז

מורי ורבותי, אחי ורעי

מאת משה קרונה

שליחות לאמריקה וחוויות שבדרך (ב)

ליסבון לא עברה את אימי המלחמה, בנית לא נפלו בקרבות והעיר לא הופצצה. לכאורה, היתה צריכה השמחה להיות שורה במקום. אולם בכל פנה שפנינו ראינו עניות ומחסור, הזנחה ושממון. ניכרים היו בעיר בכל המקומות סימנים של העבר המפואר — שרידי ארמונות ובתים גדולים לראווה, שדרות רחבות וכיכרות יפות ובראש הכל — אנדרטאות וכתובות של מעין „עשיר ש־ירד מנכסיו", סימנים מובהקים של „גבירת ממלכות" שירדה. מבוסת העולם, מעצמה שהיתה ואיננה.

חוויית פתע בליסבון

יהודי כמוני הן לא יוכל להיות בעיר כזאת מבלי לנסות ולחפש בענייני יהודים ויהדות בעבר הרחוק ובהווה הריאלי והנה חשוב חשבתי „לטפל" בעניינים אלה ו־לפתע אירע לי כדלהלן: עומד אני באחד מבתי הדואר בתור המחכים לרכוש בולי דואר ובידי שני מכתבים שברצוני לשגרם לארץ — לרעייתי ול„הצופה" והנה בצאתי מן התור כדי לשלשל את המכתבים לתיבת הדואר שומע אני מישהו פולט לעברי „שמע ישראל". אכן, אמרו לי כי בפור־טוגאל צריך להיזהר במקצת מקידוים עם הבריות על שום שמולכת בה דיקטאטורה די קשה. אולם מיד ראיתי כי לנגד עיני ניצב אחד מאחינו בני ישראל המקומיים שעינו החדה תפסה מרחוק כי על מעטפות מכתבי ישנן כתובות באותיות עבריות וכך ——— אמר „שמע ישראל" כדי להציג לפני מעין „כרטיס ביקור".

נסתבר לי כי היהודי ומשפחתו נתגלגלו לליסבון ממש לפני תחילת המלחמה מ־לודז' שבפולין. מיד גם נתבהרו לי כל הרזים והסודות בדבר יהודי המקום ובדבר הרבה דברים אחרים... היהודי שלנו עיניו נספו דמעות רבות וכל כולו פקעת של סקרנות על הישוב בארץ ועל ——— הרבה דברים עד אין קץ. הייתי לידידים וזכיתי ממנו להדרכה ולחברה כל ימי שהייתי בעיר. הוא גם שסידר לי קבלת פנים נלהבת מטעם „מועדון יהודי פולין" הזמנות מיוחדות יצאו מהמועדון לאסיפה בהשתתפות „אקסצלינסי הסיניור" מארץ ישראל שעם הוא יהודי מפולין. מסרתי באסיפה הנגיגית במועדון לאיזה מאתיים ומעלה איש ואשה, זקנים עם נערים פעורי פה ודרוכי אוזן מה שקרוי „ד"ש מארץ ישראל". אלה היו שרידיה של „המושבה היהודית" שנתלקטה בשנות המלחמה, ב־ליסבון. השלטונות נהגו חסד לפליטים ואף הג'ויינט הורשה שם לפעול. התברר לי מיד כי בפורטוגל כל שני וחמישי מבין הגויים „מתייחס" איכשהו על מוצאו היהודי ב־ערפלי העבר הרחוק. כל מי — כך סיפרו לי אז — מן הגויים ששמו הפרטי הוא „אוליביירה" — „זית" או שם אחר הבא בשבעת המינים ייתכן כי יש בו איזה „נקו־דה" יהודית מהעבר הרחוק מאד. מן האנו־סים הוא. ראייה לדבר — כך סיפרו לי — כי ביום כיפור האחרון היו למעלה מאלף איש בבית הכנסת היהודי וכמה מאות בתוכם — מצאצאי האנוסים שאיזו „מסורת" בדבר „כל נדרי" מתגלגלת אצלם מדור לדור. ליל „כל נדרי" קדוש אצלם עד עצם היום הזה.

עשיתי בליסבון חמשה שבועות שלמים ולא אני לבדי עשיתי כך אלא גם חברי ל„משלחת" כולם וכן משלחת הגימנסיה „הרצליה" ועוד כמה יהודים. הכרתי טוב יותר את יהודי העיר שמנו אז אלף נפש ומיד נגלו לי — אולי כהקדמה למה שאני עומד לראות אחר כך ביהדות ארצות הברית — הצרות הצרורות הטבועות בעצם החיים בגולה כגון התבוללות, נישואי תערובות, חינוך בלי כמץ יהדות, תסכול יהודי גלותי ויהודי וכדומה. ושוב: אני שהייתי את שנותי ב„חכמה" הקיבוצית הדתית בארץ נזדעזעתי ממש למראה הקוריוזים הרבים והשונים שבחיים היהודיים גם לאחר סיומה של המלחמה האכזרית שהשמידה שליש מעמנו.

הנה אני מוזמן לבית יהודי עשיר ש־נתבקשתי על ידי אחד מחברי קבוצתי בארץ למסור שם דרישת שלום. בית נאה, אנשים נאים והכלים ——— כן, כאן יש לי קוריוז. ביקשתי ממארחי הנהדרים והא־דיבים מאד כי יואילו לכבדני רק באוכל „כשר". ואמנם מלת „כשר" היתה זכורה להם היטב ורק נתבלבלו בה. הגברת בעלת הבית צלצלה בפעמון למשרתות ואמרה להם מיהו בלשון המקום. מיד החלו ה־משרתות לעבור לפני בפעין מצעד כשכל אחת מהן נשאה בידיה ערימה גדולה של צלחות וכלי אוכל אחרים. השאלה ששאלתי היתה: איזו מין צלחת תיחשב בעיני „כשר" ואיזוהי הצלחת הפסולה בעיני... כיוון שכל דיבורינו היו באנגלית שלא היתה רהוטה לא בפי ולא בפי מארחי נמשכה השיחה בדבר הכשרות ותנאיה זמן די ניכר. זוהי גלות... כפי שראיתי מיד עם פגישותי הראשונות לתוכה.

נתידדתי היטב עם הרב המקומי — הרב דיינדרזק ומשפחתו הנחמדה. איש גליציה המזרחית שנתגלגל למקום נידח זה והוא בן תורה ומשכיל, איש ש„איכפת" לו, נעים שיחה ומארח טוב. רב מגליציה המשמש בקהילה ספרדית מדורי דורות וגם עובר בשבתות לפני התיבה בקול נעים ובנוסח ספרדי „טהור" מקושט בסלסולים הגויי לשון מקוריים — זו היתה תופעה שעדיין לא ראיתי כמותה. והנה הרב הזה היה רצוי לקהל והוא, הקהל, גם רצוי לו. יהודי ליסבון מאחינו הספרדים ויוצאי האי גיברלטר מכבדים את בית הכנסת ובאים אליו בשבתות. „אולם — כך לוחשים באזני — הנה האיש הקורא בתורה יש לנו עמו איזו בעיה: רעיתו היא עדיין נוצריה". והנה — והנה ——— ותוך זמן קצר מצאתי כי קהילה קטנה זו נתונה כולה בתוך פקעת של בעיות ועניינים פנימיים ובמעט שייתכן לומר כי המשטר הדיקטא־טורי שבמדינה הוא אשר תורם במידת מה ללכידות הפנימית של הקהילה. היהודי נשוא הפנים ביותר של יהודי פורטוגל היה באותו זמן פרופ' אמזלג. אמנם בחיי היום יום אין פעילותו עשויה לענייני היהודים ויהדות שכן הוא מעורה כל כולו בענייני ה„מלכות" והוא אף ידיד קרוב של הדיקטאטור אולי־בדו סאלאזר (מצאצאי האנוסים?!) שבמשך עשרות שנים רדה במדינה. אלא, הרי כבר סיפרנו לעיל כי בפורטוגל כל מי שבשמו „אוליבירו" — זית ייתכן שנוזל בגופו קצת דם יהודי. וראיה לדבר ——— פורטוגל גילתה יחס אוהד כלפי היהודים־פליטים ומי כמונו יודע שבין הפליטים האלה גם היו כמה וכמה מחברי תנועתנו שפילסו ל־עצמם דרכי הצלה ופליטה בין הרי הפירנ־אים בעת המנוסה מצרפת הכבושה. פרופ' אמזלג היה גם עורך עתון יומי ומראשי האקדמיה. הלכתי אצלו ושקענו בשיחה. הו־איל ידע עברית אולם לא הבין הרבה, לצערנו. האמת היא כי לא באנו אליו לעשות נפשות לציונות. פורטוגל לא היתה בימים ההם חשובה בעולם המדיניות הבינ־לאומית, כל מבוקשה היה להתגלות לארצות הברית ולזכות לקצת מזון לעם הרעב. ה־מנותק והמתבודד בקאתוליותו המופלגת. אמזלג רצה לדעת פרטים על המתרחש בארץ וסיפקנו לו את הידע ככל שיכלנו. לכתחילה הלכתי אליו לא כוונת העניין כי אם מוגמת המעניין.

„רחוב היהודים" ללא יהודים

מה עוד היה לי לעשות בליסבון בימים הרבים האלה של ה„אתנחתא" בנסיעה? לא הרבה. סיירתי ברחובות ובשדרות הת־בוננתי בשרידי הפאר מימים עברו. בתוך זה — פסעתי ב„רחוב היהודים" שלא נמצא בו סימן ליהודים וליהדות, אלא במקום יהודים אפשר היה לראות „זכר" ליהודים היינו: — פורטוגזים הטוענים כי הם צא־צאיהם של האנוסים — ה„מאראנים" כפי שנקראו בלשון המקום. מקום ריכוזם ה־עיקרי של צאצאי האנוסים מצוי היה בעת סיורנו בעיר אופורטו בצפון המדינה ולשם לא טרחתי עצמי מתוך רצון לצמצם בהוצ־אות. בימים ההם לא עלה על דעתי כלל כי באחד הימים הבאים יתחילו כל מיני אנשים להיטפל לאנוסים, כביכול, אלה ב־פורטוגל ובמקומות אחרים באיזור, ש־יעלו למדינת ישראל. מהתחלה הבנתי כי אנשים שהיו כנוצרים אדוקים במשך מאות שנים ורק נשארו אצלם איזה סימנים עמו־מים של מנהג בלתי ברור — אינם „חומר" לעליה. בעת ביקורי בפורטוגל עוד היה מופיע העתון „הלפיד" — בשאונם בעברית ובפורטוגזית של ה„מאראנים" ב־אופורטו. קראתי כמה גליונות ולא נעשיתי משוכנע. ואכן התברר לי מיד כי החלטת ה„ג'ויינט" להפסיק את התמיכה בבטאון הזה לאחר המלחמה כמוה כגזירת ביטול ותולדון.

אכן, יש בפורטוגל מה לראות ואפילו מי שאינו מתעניין במיוחד בתרבות הספר־דית־הלאטינית מוצא עניין רב בשכיות החמדה הרבות וההיסטוריות. ביקורים ב־ארמונות העיר שימשו הם ממש חוויה. פורטוגל היתה מעצמה ימית אדירה בימי הביניים, ממנה יצאו אמנים רבים, סיירי ימים ומגלי יבשות שמעבר לימים ואוק־יינוסים. כלום פלא שנשתיירו מתקופות הפאר — זכרונות של ממש בפיסול, ציור, ארכי־טקטורה וכדומה?

הרבה מזמני הקדשתי לכתיבת סדרת רשמי המסע שפורסמו ב„הצופה" תחת ה־כותרת „בפאתי מערב" ——— והנה ביום בהיר אחד נתבשרנו כי נמצא הקשר הנכסף האנייה „גינה" — שוב אנייה קטנה וצפו־פה תאסוף אותנו ותובילנו לארצות הברית. ואמנם „צנית סערה" היתה אנייתנו בלב ימים. בבדידות ובאיטיות היתה חותרת ל־כיוון המערב וניכר ונראה ומורגש היה המאמץ הרב שהיא עושה. רעד ומהומה וטלטלה בלא הפוגה. בלילות כאשר ניסיתי להקשיב לצינים „שמעו כאילו קולות תותחים כבדים מהשאון של מים רבים אדירים שאניית „גינה" היתה נאלצת לפלח. והן היו עדיין מימי האוקיינוס ממו־קשים ואנו גם עברנו מסלולים ימיים באזו־רים שבמותיהם במקצת ידועים היו מחדשות המלחמות הימיות הגדולות. הנה אחר כמה ימים אנו מגיעים לחופי האיים האזוריים — שם מקום עצור ונשנה פעמים כה רבות בשנות המלחמה. בסיס ימי אמריקני גדול מאד לפי המספר. אין נותנים לרדת אבל גם מעל גבי הסיפון ייתכן להבחין בתכונה הצבאית שבסביבה. כמה וכמה ימים נוספים של נסיעה ואנו מגיעים לאיי ברמודה. כאן הירידה מותרת. על ברמודה כבר שמענו הרבה בעבר כאתר תענוגות תיירותי ל־עשירי עולם. אמנם שמש פז נפלאה זורחת על המקום ונאה הדור זיו על המקום. מסתבר שבימי המלחמות היה המקום מבו־דד אף הוא ואנשי האי המפוחדים מתבוננים היטב ב„תיירים" הראשונים. הכרת פניהם ענתה בם כי לא זהו הסוג של תיירים שלהם הם נכספים ואף אנו — ואני בתוכם — תמהים ושואלים איש את עצמו: מי פילל ומי מילל אי פעם כי נזדמן למקומות אלה?

שבים לאנייה וחוזרים ל„מסלולי" ה־קבוע שלנו שכבר נמשך זה שבועיים רבים. אוכל כשר מיוחד אין לי וכל מזונותי — על הלחם, הסרדינים שבפורטוגל ואף ה־אנייה מצויים בהם, קצת ביצים „מבו־שלים" לפי נוסחה פורטוגזית בימים ההם וכיוצא בזה. כבר מזמן רב אזל לי ה„מלאי" של בשר עוף כשר בהחלט שהכינה בשבילי במיוחד רעייתו של בעל המסבאה הכשר הקטן שעדיין נשאר בליסבון משנות המלח־מה כשה„ג'וינט" היה מפרנס את הפליטים שנקבצו ובאו לשם. כמו כן, הבטיחה לי בעלת המסעדה כי בקיאה היא בהכנה ביתית של „שימורים" כשרים ובוודאי אלה „יחזיקו" לימים רבים. אלא שלא היה כלל וכלל „כיסוי" להבטחה שניתנה בוודאי ב־תמימות רבה. עברו מספר ימים וכבר נו־כחתי כי „למיחב מבפי" ועצה פשוטה ויצרה היא „לחסל" בהקדם מלאי זה בטרם ———, אולם הנה קרה כמעט המקרה המפורסם המסופר בגמרא על „שנים שהיו מהלכין בדרך..." לפתע נזקקו כמה מידידי לנסיעה, שהיו אוכלים ברוב להיטות מאכלי בשר טרפה דווקא ל„בשר המשכי", „הרעלת קיבה" מאכלת הבשר שהוגש להם מהמטבח האנייה התישה להם את הכוחות ולאחר שסבלו וצמו מדבעי כלתה גם נכספה תאוו־תם לקצת בשר עוף כשר, טעים ונקי... וכי אכזר לגמרי אנוכי ולא ארחם על ידידים ובפרט, אשר ה„סכנה" המוחשית ל„אוצר" שברשותי נראית גם היא מוחשית ונוכחת...

אנו נוסעים ונוסעים ומעבירים את ימינו וערבנו לפי נוסח שנעשה במנצם הרגל: טיולים הליך וחזור על גבי הסיפון כדי להפעיל את איברי הגוף, קריאה כב טבת, שיחות רבים טעינות גם ויכוחים סוערים, קצת שירה בציבור וכדומה. החברה הנצוב־ צבה בהווה לנו לא במאמה שבינו הדילה. הממשלה של גיבנסיות „הרציונה" היתה „הזקה" לבדי: ישנה ביזה בן יהודה — איבולקסאל בעל ידע רחב ובעל והוא גם מוזהה גדול לעניני מוסיקה ושירה הוא יימד אותה, ואת האחרים מהוה משוויי־ נים בכך, כמה וכמה דיקים בשירים וניגו־ נים הכדידים וגם ידע לאלף הרבה בענייני לשון. ראובן גרינמן (אבינועם) — המכורר בעל ריקע אמריקני היה אז, בשרב יוד עליו מכביל, איש שיחה שופע הומור ונועם. היום נפוד — המבקר האמנותי שכבר אז יצאו לו מוניטין כ„מבוז" ומבקר אבבית הד החייף — הוה מאלפנו בענייני אבבות לכל צנפיה וכבוכן — חברינו במשלחת החלוצית המשיכו ללא הרף בוויכוחים סביב היליכי הדעות הבמעם נצחים בין הסיעות הציונות בהסתדרות. חברי המשלחת לא היו קיטלי קנים בורביהם החלוצים ולא בכדי שיגרו אותם להסברה. ה„מכר" הרעיוני שהם לצעירי יהודי ארצות הברית לאחר הניתוק הרב שבה מהם. ייתה נגלו כמימכר העמק בכאה צפה את „הבשורה" של ה־שומר הצעיר, ימנה יגאל, איש דגניה ב' בימים ההם ועובדיה פורת מרכית הכובש הוו שליחי התיבות הקיבוציות הכוונות אשר במפלגת פועלי א"י. היו איפוא ויכו־חים היימים הדעה לבנון נקל כי גם אני, איש הפועל המזרחי לא טמנתי ידי בצלחת. ואכן, כן — יש זה קץ לדברים מסוג זה וביציאני שבה, סגרידי קריד למדי הגענו סוף סוף לגבולה של פילדלפיה שהיתה ב־ימים ההם נמל אחד יחיד בחופה המזרחי של אמריקה. אכנם — כך אמרו לי רבים בעלי נסיון — העמידה על הרבה הרבה ענית בבדיקות והחקירות של אנשי הגירה ואנשי בטחון אמריקניים לכיניהם שעוד מצווים היו על משמר של ימי מלחמה ומקפידים היו בעבודתם — כל אלה הם תהליך מעייף ומייגע, ביחוד למי שכבר עייף ויגע משייט בימים משך ימים ושבו־עות. אף על פי כן — בעלי הניסיון — זה נתן יותר מאשר היה מקובל בימי היות „אליס איילנד" — „אי הדמעות" בשערי אמריקה — „מקבלת פניהם" של מהגרים ותיירים. לך יהא, ואמנם ב„סוף ההגדה" הארוכה של סדר החקירות הדרישות ראיתי את האור הנוצץ — נחום ששינסקי, בהוד תמיר ורהט דובר עברית רהוטה של תלמיד חכם מהפעילים העיקריים של „המזרחי" בארצות הברית המתין לי שעות עד לתוך הלילה והוא אשר יביאני לניו־יורק. נחום בא לנמל גם בשליחותו של יעקב גרינברג שעשה בימים ההם בקליפורניה — ולאן יובילני? הן כמעט ברוחתי: נעמי והפטיג רעיתו של ר' זרח הכינה לי חדר קטן בדירת שכנים בבית מגוריה של משפ־חת והפטיג נעמי — חברת נעורים מפולין וכעת רעייתו של ר' זרח — הייתכן שלא תדאג לי שאהא קרוב ביותר לביתם ולפחות אוכל להתארח בשבתות ומועדים בחודשים שצפויי לי ניתוק ממשפחתי הקטנה שלי. ור' זרח היכן הוא? האם לא נדד די והותר בכל שנות המלחמה? — התשובה: זרח ורהפטיג יצא למסע בפרך לאירופה — לאסוף את השרידים שנותרו לפליטה, ל־חזקם ולאמצם, להשתדל ולהציל מאות יתו־מים יהודים שעדיין מחביאים אותם במנז־רים קאתוליים ובבתי יתומים נוצריים ואצל הרבה משפחות נוצריות בודדות. ועוד יצא זרח כדי למלא עוד ועוד תפקידים דחופים שעליהם יספר בבוא הזמן בספרו „שריד ופליט בימי השואה".

כעת „העיקר" הוא: הגעתי לניו־יורק. צריך לכתוב הביתה. צריך לקרוא את הערימה הגדולה של מכתבים שהגיעו מ־הארץ. צריך לפרק קמצא ולגשת לעניין הגדול שלשמו באתי בעצם בשליחותי. לבי מלא על גדותיו. כולי חרדה ותקווה.

הצופה
יום ו', כ"ו בחשון תשמ"ז, 28.11.86

כיצד נמצאה סימפוניית „באבי יאר" של שוסטאקוביץ לזכר בן גוריון — בפאריס?

מאת לי לנמאן

הסימפוניה ה־13 של שוסטאקוביץ הנו־שאת את השם „באבי יאר", נוגנה בימים אלה ע"י התזמורת הסימפונית של פאריס, בהנהלתו של דוד בארנבוים. הסימפוניה מ־איכות אמנותית גבוהה ביותר, נשמעה ב־פאריס זו הפעם הראשונה, כלומר באיחור של 24 שנים. אולם עצם ביצועה עתה ו־ צריך היה לתת הזדמנות להוויה, בזיכרון את שהיסר הזוועה של עשרות אלפי יהו־דים, שבוצעה באיזור קייב ע"י הרוצחים הנאצים, בסיוע פעיל של עוזריהם האוק־ראינים. אלא שהסימפוניה עצמה עברה טראגדיה שגם היא ראויה שנזכירנה, וזאת משום שהמלחין המפורסם שוסטאקוביץ ראה ב ? זו אילוסטראציה מוזיקאלית ל־שיר הנודע של המשורר הנודע יבגני יבטו־שנקו, אשר ביצירתו זו הוקיע בחריפות גם את האנטישמיות בברית המועצות עצמה ו־ התחמם מכנה גינוי לאוקראינים שחרי ה־ נא ה את י יהודו חיבר שוסטאקוביץ. ב־ תחילת ימי שלטונו של כרושצ'וב, אחרי גי־לוי את מעללי סטאלין וכאשר בשמי ברית־ם החלה לנשוב רוח של ליברליזציה. אולם כאשר ביום 18 לדצמבר 1962, נערכה באולם הקונסרוואטוריום במוסקווה הבכורה החגיגית של הסימפוניה, נשארו מושבי ה־אישים הרשמיים ריקים. יום לפני כן נכח כרושצ'וב בהורה הכללית והכריז „יש כאן דקאבאטיזאציה ביותרת המצניקה בשקל ביותר לפואבה המסוכנת". למחרת לא הז־כיר שום עיתון ולו במלה אחת את הסימפו־ניה, ורק כתב העת „סובייטסקאיה קולטורה" כתב שבוע אחרי כן „שיוצרים ארטיסטים מסויימים החלו לגבור בארגוני האמנים של עברנו והעצים להגיע זאת לציבור".

אולם דבריו של שוסטאקוביץ היה יותר מדי מפורסם וצירות את הממסד יותר. מכדי ש־כרושצ'וב יעיז לאסור רשמית את יצירתו. אכן פה ושם ניגנו את הסימפוניה אבל לא במוסקווה ואגב כך נ־יש טקסט על שירו של יבטושנקו בנוסח חדש. השורות החריפות על אודות האנטישמיות הרוסית בעלמו מ־הפואמה...

„התווים איחרו את הרכבת"

בשנת 1963, עמדו לנגן את הסימפוניה במילנו בהזדמנות קונצרט שהוקדש לשוס־טאקוביץ. אלא שבהתחלת הקונצרט הודיעו שבמקום הסימפוניה תנוגן יצירה אחרת, ש־כן „התווים של הסימפוניה ה־13 לא הגיעו בזמן מכיוון שאיחרו את הרכבת".

באמסטרדם דומה חרצו את אי־נגינת הסימ־פוניה בפראג בשנת 1966, אעפ"י שהודיעו עליה לפני כן במודעות... אולם באותה שנה, נטש אמן הכינור רוסטרופוביץ את ברית המועצות, וכפי שנתגלה אחרי כן הביא עי־מו הקלטה של הקונצרט שנתקיים בחשאי במוסקווה ושבו נוגנה רק הסימפוניה של שוסטאקוביץ. רוסטרופוביץ מסר את ההק־לטה לידי המנצח האמריקאני הנודע אוז'ין ארמאנדי, כי שיבציע את הסימפוניה בשנת ? ה־ ?ת של פילאדלפיה, אולם מאז לא שמעו עוד על היצירה הזו...

לעומת זאת כן התנהלה מערכה מסביב לפואל הבלתי יסולת, שייבטושנקו מעלה אותו כבר בשורה הראשונה של הפואמה שלו: „ ... אין מצבה"... נעשו התערבויות שונות בנידון אצל ממשלת ברית המוע־צות, גם מצד קומוניסטים מכובדים מחוץ ל־ברית המועצות, אשר הסבירו לקרמלין שאי־מתן כבוד לזכרם של קרבנות הנאצים, ש־נפלו חלל על אדמת ברית המועצות, וזאת רק בשל העובדה שקרבנות אלו היו יהו־דים נראה בעיני העולם כאקט של בארבריות.

ואז הגיעה ממוסקווה הבשורה הטובה שהראשון שהביאה היה עורך הדין הצרפתי התמים אנדריי בלומל, אשר סיפר שבבאבי יאר תוקם אנדרטה ברונזה ושמועצת העיר קייב כבר הוציאה מכרז בנידון. אחרי ש־קבוצות תיירים מקאליפורניה, הטרידו את מערכת כתב העת היהודי — „סובייטיש היימלאנד" בשאלותיהם המתמידות על אודות קבר ההמונים של באבי יאר, — נסע עורך כתב העת אהרון ורגליס לקייב ונפגש שם עם מארינה אנדרייבנה, נציגת ראש העיר של קייב. תחילה אישרה האשה שבבאבי יאר רצחו הנאצים לערך 70 אלף יהודים. אלא שהרוצחים הפכו את עמק באבי יאר ל־קבר המונים לא רק של יהודים. הם ירו שם למוות גם 40 אלף שבויי מלחמה רוסיים ו־עשרת אלפים קומוניסטים בני אומות שו־נות, אלא שגם בקרב חיילי הצבא האדום והקומוניסטים הירודים היו יהודים רבים — כתב אהרן ורגליס בשנת 1975. „יוצא אי־פוא ממילא, שאיך שלא יעשו את החישו־בים, בבאבי יאר היתה ונשארה זוועת קבר המוני על קרבנות יהודיים". כאשר ורגליס הודיע למארינה אנדרייבנה, ש„התעוררות ה־אנטי סובייטית בחוץ לארץ מפיצה שמועות, אחת מרושעת מרעותה, ושבשטח בבאבי יאר מתכוונים להקים איצטדיון, או שישפכו עפר בעמק וישרו אותו כך שלא יישאר זכר ל־קדושים שנקברו שם" — השיבה מארינה אנדרייבנה „במצוקת לבה עד כדי דמעות בעיניים על מהומת התעמולה מסביב לשקט הקדוש של קבר הענק ההמוני"...

וכך עברו שנים אחדות וב־2 ביולי 1976 נחשף הלוט מאנדרטת הארד 16 מטר גוב־הה אשר מורכבת מכמה קבוצות ודמויות אשר לפי הפרשנות הרשמית של „איזווס־טיה" — מכבדים את החיילים־הימאים של הצי הסובייטי בדנייפר, אשר הגנו על עיר הבירה של אוקראינה, את החיילים ש־נפלו במצור, האזרחים השלווים שנרצחו ב־באבי יאר...

והקרבנות היהודיים וזכרונם הקדוש לפי הנוסח הסובייטי, במה מכבדים אותם באנד־רטת הענק, שעליה חרותה בשפה האוק־ראינית כתובת: „כאן עינו הפאשיסטים עד מוות למעלה ממאה אלף אזרחים סובייטיים חיילים, עובדי מפלגה, אזרחים מלאומים שונים"? באף מילה אחת לא מזכירים את הקרבנות היהודיים!... עברו כעשר שנים ו־אנו יודעים היום שמקבר הזה של ההמוני ב־עמק באבי יאר אין עוד שום וכו'. העמק כולו מבונה בבתי מגורים והדיירים אפילו אינם יודעים שהם דורכים על קבר המונים, הזיכרון היחיד הוא אנדרטת הארד המכוונה, לזכר „הימאים של הצי הסובייטי".

משלחות אחדות מחוץ לארץ, אשר ב־קשיים רבים הרשו להם לגשת לאנדרטה, מחו נגד ההבטחה ודרשו לשנות את תוכנה, ולפחות שייזכר בה שבבאבי יאר הושמדו גם... יהודים! ואמנם שלטונות העירייה, הב־טיחו בפירוש למשלחת סנאטורים מארה"ב, שתוכן הכתובת על האנדרטה יתוקן עד מהרה". אולם ההבטחה לא קויימה: עד היום.

מדוע דווקא לכבוד בן גוריון?

לפני זמן קצר, החליט המנצח הישראלי־צרפתי דניאל בארנבוים, לכלול בתכניתו את הסימפוניה ה־13 של שוסטאקוביץ, ו־הציע לארגונים היהודים, לשבץ את הבכורה במפגן יהודי מתאים. הזיתה הזדמנות לנצל את הסימפוניה למפגן יהודיים סובייטיים, ה־הפגנה לזכר אלה שהושמדו ולמפגן זכותם של החיים, אולם שגריר ישראל בפאריס ראה לנכון „לחטוף" את הסימפוניה, ולהכליל אות־ה דווקא במסגרת „מאה שנה להולדתו של דוד בן גוריון" הסימפוניה ה־13 נוגנה בעת קבלת הפנים החגיגית בהשתתפותו של שי־מון פרס בארמון המלכותי המפורסם ב־וורסאי. היא היתה מלווה בסעודת ערב משופעת במותרות, ובאליה הוזמנו בעיקר מדינאים צרפתיים, מיניסטרים, צירי פר־למנט וסנאטורים וגם נציגים יהודים מצויים, אשר כולם התפלאו והציגו את השאלה: איזו סמיכת הפרשיות אפשר למצוא בין יום ההולדת של בן גוריון לבין הטראגדיה של באבי יאר? הטראגדיה המשולשת של הקר־בנות היהודיים, של חילול זכרם ע"י האנ־דרטה המשונה והטראגדיה של סימפוניית שוסטאקוביץ עצמה. דוד בן גוריון כידוע היה איש צנוע ותמיד התנגד לקבלות פנים מפוארות עם השתתפותו. הכיצד איפוא הוש־תבץ שפע הלוקסוס בארמונם של מלכי צר־פת?

על שאלה זאת איני מהין לענות.

صورة عن الأصل

נופים וערים באיבריה

מאת יקותיאל טלאב

שני קטבים

היוצא למסע לחצי האי הפירנאי, פונה לנתיב רב בשבילי בעקבות ההיסטוריה הזה, האמנות והמאבק התרבותי, בשטח הרחב של המסכה הפירנאית, שכולה ואגנים משתרעים מגליסיה שבצפון מערב עד לעמק גואדלקיויר בדרום, ומהרי קאנטאבריה בצפון ועד סיארה נואדה בדרום מזרח.

אך אם הנוסע הוא יהודי היוצא אל אספמיה (ואין ספק כי אספמיה בדברי חז"ל היא ארץ ספרד — השם המורגל בפי כל סופרי ישראל מימי הביניים ועד היום הזה) — הרי הוא מיטלטל — בין החשבון והנפש שבני מוקדים מהודים את ראש המון של — א) תור הזהב שהתחיל עוד בימי ממשלת הכליף עבד אל רחמן (912—961) והשיג את פסגתו בשירת ישראל בימי הביניים — שירת הקודש והחול — שהיוותה המשך לתפילת האבות מן המאה הששית עד הבאה השש עשרה והתפעה לצבר רציונות הפילוסופיה והקבלה. ב) הגירוש בשנת 1492 של' יצחק אברבנאל תיאר בתחילת פירושו לספר מלכים, כאקט של הדמוניזציה וחילול האדם. שני קטבים אלה הטביעו את חותמם בקורות היהודים בעת החדשה והותירו משקעים המקננים עד היום אצל כל יהודי שחייב לזכרם ולא לשכוח.

החשבון והנפש — אלה שני הגורמים המניעים את היהודי בבואו להזדקק למרכזים התרבותיים בספרד, אם זה של אבן עזרא ורבי יהודה הלוי, או הרמב"ם והאבן גבירול — מרכזים אשר ירדו לטמיון ועקבותיהם מטשטשים — וזה החשבון, ובין הנפש במולדתה העברית אינה זהה לנפש הביולוגית המחודדת, בעוד הנפש היהודית היא יחידת הנשמה, שיסודה בקודש ואמונתה בנצחיותה — הרי הנפש הפילוסופית ובעיקר הפסיכולוגית, נושאת את התודעה ביצירתה האנושית כפונקציה של ההרגשה והתגובה. המחשבה על היציאה לספרד לא תפסה איתי דווקא בעוצמה הגיאוגרפית או מורשתה הנוצרית, או מסורותיה האמנותיות והתרבותית, אם כי הוו כיום המסלול של כל המוליכים אל ארצות חוץ המרכזיות, המרבים לבקר בקתדרלות ובבתי נכות, נופים או ארמונות המצביעים על העושר הרב, בניגוד למציאות העגומה היהודית, כאשר מכל ספרד היהודית המעטירה, נשארו 14 קהילות זעירות ביותר, הפזורות בסך הכול כמה אלפי יהודים שבחלקם מוזהים כיהודים ובחלקם מסוגרים ומודחקים מכל זהות לאומית, אשר ימיהם הולכים וכלים. צו הגירוש אשר קטע את חיי היהודים בספרד שניסו ליצור מסגרות חדשות כדי לא להיעלם, מסכן עד היום רק את אות הגולה לקהילות ישראל ולמרכזי הפאר שבעבר. וכמה מדהים הדבר שרק בשנת 1968 בוטל הגירוש דה יורה באופן גמור. וכך נותרה ספרד — המאור הרוחני של ימי הביניים — כמוקד של שואה רוחנית, אשר אחריה לא בוששה לבוא גם השואה הגופנית במאה העשרים ברבוכיה הנאצית.

ימים רבים חייתי עם ההרהורים הקודרים על פרדיננד ואיזבלה ששלחו את כריסטופר קולומבוס לגלות יבשות והמכו את ספרד לאימפריה, אך בעת ובעונה אחת הטילו על ארצם את הכתם של השמדת עם היהודים. אנו הולכים ונוסעים. הלוך ונסוע, הלוך וחזור.

המעבר בין ארץ לארץ הוא היום טבעי ואין מכשולים בדרך. אנו אנשי המאה העשרים, שכל גבולותיה הוסרו. שערי הברזל של אירופה המזרחית הופקו ואפילו החומה הסינית ונבקעה. ואם זה הוא אורח השלום, ועם מפה ביד אתה יוצא לרחובות מדריד וברצלונה ומתנהל בעיניים פקוחות. אנו שבים לספרד אחרי הגירוש וחוזרים לגרמניה אחרי השואה, והשאלה היא: האם חמש מאות שנה לאחר הגירוש נחשבת „שיבה מאוחרת" ואולי ארבעים שנים לאחר השואה בגרמניה זו צריין „שיבה מוקדמת". לאן אנו חוזרים? אל „גלות ירושלים" אשר בספרד, שיש מסורת כי אדוניה אשר על שם שלמה בת בספרד וכי היהודים שישבו בטולידא שלחו איגרת לסנהדרין בירושלים שלא לצלוב את ישו; לאן אנו חוזרים? האם זו תשוקת סקרנות לראות שוב במו עינינו את קורדובה וסביליה, את ברצלונה או טולידו, או את ארצו של טורקוומדה האינקוויזיטור הגדול — שארצו התנצרה במסורתה וקשרה, זה לא מזמן קשרים דיפלומטיים עם מדינת היהודים?

החשבון (ההיסטורי) והנפש (הכמהה) יש ללא ספק שני הקטבים הנושאים גם את אות הקלון של העבר, אך גם את אות הזמן החדש, והוא הטווח של הזמן בכל רבדיו, שבין ימי הביניים ובין העידן החדש.

*

בגשר הפיקוד

אנו טסים בגובה 39 אלף רגל; השמים כמו הוזה אין להם חופים ועננים יוצאים ממטבוא הרקיע וכמו עדרים מתכנסים וגדלים. הכחול הוא הצבע השומר על הדממה הנצחית והחלל. מעבר כל כולו וגו' ספינת האוויר השטה במרחב, עם קולות מתנגנות בקרה יבשתיות מלוהים מן המכשירים ומעידים על חיים ביקום. תא הפיקוד של ה„בואינג 747" ארכו 3 מטר ורוחבו מטר אחד וההוא מוקף עיניים אלקטרוניות וכפתורים המצבצבים וכבים בלכדם את תשומת לב הצוות, המוביל את הקברניט לידו אמתי ואנשי הטיסה והמהנדסים. המטוס על מתאגי והצה ארצות יורדש את הפירנאים. אנו מצויים משל לרכסי העננים המצבים מלהיכנס אל תוך עגני סערה, בעצרת הראדאר המחווה את הדרך ברוכבבי ברוח מבלי לנטות ימינה ושמאלה. אני נמצא בתוך החא שהוא מגדל שן בעיני הנוסעים, אך בסך הכול הוא מסכת מגוחרת אשר כל הנ סוגר על טוילות המגבילות אל הגוף הגדול שואצה אוקיינוסים ויבשות.

רק לפני שנה קלה נסקה „הציפור" למרום, ועכשיו הוא דוהה ופורשת כנפיה הארוכות במעין סמטאות יצוקות, אל איזה חוג נעלם בחסות האור שבחוץ ובעזרת מוקצב הציוד האינרציאלי המוביל בבטחה אל המרכז. אני מתכנס אל הלכידות, והזמן החולף כאילו הממהר את יצר הסקרנות. בעלייה לגשר אני תוהה על כל מה הסובב אותי כמעט זה הבלתי לעין. למסה במטוס צפופים הנוסעים כל אחד במושבו הצר. יש מי שמתכנס את שאריות הנשימה שנותרה בבית, ויש הבודש במעבר הדוחק, בשעה שאחרים מתפללים את חלומם על דון קישוט והולצינאה. משקלו המקסימלי של המטוס 370 טון, ומתוך זה 150 טון מהווה החלק להנעת הכלי.

אני יושב בתא ליד הטייס שאנוניותו דבוקה הוא מוליך את הספינה בדיוק מירבי בתואם עם הבקרה השתכלת על הבטיחות, המערכת ההידראולית הדלק. פיתוח הטכנולוגיה של הטולל חרש לבוא — אומר הקברניט לידו — לאוטומטציה. כאשר הוא מודיע ברמקול על התאריך בואך במדריד אנו חשים את מרכבת הזמן טופחת כנפיה ורצים לומר את כל שבחי המכבייה כאשר הנפש הרופפת שוקקת לקראת הבלתי נודע. טיסה בימינו היא לכאורה עניין שבשיגרה, אך אנו רגישים לכל ניע ומשתנים על כלה ומשה כדי להכיר את רוחות הפירנאים, את הסילואטות של גדולי הפייטנים ומורי הנבוכים, בצד בדים של פרנציסקו גויא וצלילים של מחול השאש, כי לגבינו עולם הקבלה והסוריאליזם הוא איזוטרי ביותר, שה מדברים רק ב„אספניול" ואנו בחזיתם. חמש שעות ומשהו חלפו, ואנו עומדים לנחות על חצי האי האיברי.

ישיבת „שמעון הצדיק"

מאת יונה כהן

זכות גדולה נפלה בחלקו של הגר"י טברסקי שליט"א, הרבי מטלנא, שה־קים ישיבה בשם „שמעון הצדיק" על שמו של התנא הידוע, ששימש גם כהן גדול במקדש. את מקום הישיבה קבע הרב טברסקי בבניין סמוך למערת ה־קבר של שמעון הצדיק בירושלים.

מכשולים ומכשירים מבית ומחוץ עמדו בדרכה של הישיבה. אך הרבי מטלנא קיבל את ברכתו של האדמו"ר מגור, שהורה לו לבל יסתלק ממפעלו זה, שברכה בו.

לפני כנים כספר הועברה ישיבת „שמעון הצדיק" למאה שערים. רק אחת לכמה שבועות תוריב אברכי הישיבה ובאים לבניין הסמוך למערת הקבר ומבלים יום תמיד בתפילה. בלימוד משנה ואמירת פרקי תהלים.

בכייה בתקרי עלי למערת קבר שמעון הצדיק באות יהודים, רובם חסידים ובני ישיבות, הם ובני משפחותיהם. בפקודת הרבי מטלנא, הודשה נהורת ה„זייארה" לבוא ולהשתטח על קברו של שמעון הצדיק ביום זה, לפי הנאמר במסכת „יומא" (ל"ט, ע"ב). זה יום פטירתו של התנא, והחסידים קבעוהו כיום הילולא.

כאחד מבניה של השכונה גילה שמעון הצדיק שהצעה מלאו מאה שנה להיווסדה, ביום ההילולא למקום התאכזבו: מרה. ההזנחה היתה בכל.

המבקש רחב הדיים המשתרע במקום שהיה „מעבר כבדלבאוסי" באושה שכונת שמעון הצדיק, סכיסה גרוטאות ותילי הריסות של אבנים ושפכי בנין. כמו יד זדונית ערמה עריכות אלה. הגזיות עוה מחיצה מבש בין השכונות מאה שערים ו„בית ישראל" לבין שכונה זו. תושבי שמעון הצדיק נאלצו בשנת תש"ח לנטוש את בתיהם ויש־ינתם כאימת הפורעים שישבו בשייך ג'רח מעל „שמעון הצדיק", ומאז נמצאים הבתים בידי תושבים ערבים. ועוד: אין שלט שיזכיר את שמה של השכונה היהודית. במקום שמה האמיתי קוראים לה בשם הערבי של השכונה שמעלי: שייך ג'יאח. ערבייה צעירה, הודה בבית ימוך „בית אבא בשכונה, אמרה לי: כי לא היו כאן יהודים...

במקום היתה גם בריכת מים גדולה שנסתמה בשנת 1939 ע"י ראש העיר דניאל אוסטר. עקפנו את מגרש הגרוטאות והגענו למערכת הקבר.

נצבט הלב לראות, כי שמונים עצי זית ליד מערת הקבר נעקרו בידי הערבים. במקומם הוקמו זיירות לבגורי משפחות ערביות.

בכרם הזיתים שהיה כאן היו מצטופפים בימי ה„זייארה" אלפי יהודים מכל שכונות ירושלים, מקימים אוהלים, מדליקים נרות, אומרים תפילה מיוחדת למקום הזה, ומבלים יום תמים במאכל ומשתה, בשירה וריקודים.

כמו־כן היו עושים כאן בל"ג בעומר (עיד אל יאהוד, אמרו הערבים), בשלושת ימי איסרו חג של שלושת הרגלים.

רק שנתיים־שלוש אחרי מלחמת ששת הימים, ושחרור השכונה בידי הערבים. חידש משרד הדתות את ה„זייארה" כבימים ההם. שר הדתות דאז, ד"ר זרח ורהפטיג, מינה „מועצה ציבורית לעניני שמעון הצדיק" (וכתוב הסירים נבנה על הבריה), אך זו כתמה רק פעמיים, ובטלה מאליה.

כאן לא משרד הדתות ולא עיריית ירושלים אינם טורחים לחדש מנהגים עתיקים ונאים שהיו כאן, אף לא לחדש אופייה היהודי של השכונה. גם שלטים בסביבה, להפנות לכאן את התיירים. דהו מיוסה, ואין המילים ניתנות לקריאה כלל.

קרבנו ובאנו למערת „סנהדרין קטנה", בשכונות למערת קבר שמעון הצדיק, וכלאנו צער האכזבה. גם במערת „סנהדרין קטנה" נערמו גרוטאות. השומר, מטעם משרד הדתות, המופקד כאן, לא ידע להשיב לשאלתי: מי עקר את משקוף השער, והיכן היא האבן שעליה חקוקות המלים: „תיקון המערה ובניין הגדר נעשו בפקודת ועד הצירים לארץ־ישראל, תרע"ח".

אחד החסידים שהילך כאן כבעל הבית „התנדבב" להשיב. ואמר „הציונים עצמם הם שקבעו אותה אבן והם הסירו אותה מכאן".

מובן כאלי שלא נתתי אימון בדבריו, אך השאלה נותרה במקומה.

הזהיה זה מוגש לתבוע ממשרד הדתות ומעיריית ירושלים, כי בשנה זו יתנו את דעתם לסילוק האשפה והגרוטאות כמשטח רחב הידיים שבדרך לשכונה שמעון הצדיק ותינתן הדעת למקום של קבע לישיבת הרבי מטלנא „שמעון הצדיק", ולחידוש מסורת ההילולא וה„זייארה" בקבר התנא האלוקי שמעון הצדיק!

שמא ימצאו חיכים שיתמנו ברוב טורחותיהם ויקבלו עליהם משימה קדושה זו לחזור ולייהד שמונה וסביבה יהודית זו

הארמון של בלפור

הארמון, שבו נחתמה הצהרת בלפור לפני 69 שנה, עומד ליהפך בקרב לבית־דירות יוקרתי, לאחר שבמשך תקופה קצרה היה רכושו של שיח' ערבי.

הבית, שכינויו הוא „ויטינגהיים האוז", נמצא בעיירה הסקוטית מזרח תיאן. השוכנת במרחק של 35 קי"מ מאדינבורג. בבית זה נולד הלורד בלפור (שכיהן כראש ממשלת בריטניה בין השנים 1902 ל־1906). בבית, שחזותו כפריקה המכוונת להפליא בשלל הדשאים ופרחים, 90 חדרים. הארמון לא שימש למגורים קרוב ל־80 שנה. עתה, משנרכש על ידי איש עסקים אנגלי, ייהפך הארמון לשש דירות יוקרתיות, שכל אחת תכלול כ־15 חדרים.

הארמון נבנה ב־1817 על־ידי ג'יימס בליפר, בסגנון הניאו־קלאסי, הוא מוכר וידוע כיום כאחד הבתים היפים ביותר בסקוטלנד בסגנון הבנייה הזה. הארכיטקט היה יוברט סמירקס, דמות ידועה ביותר בתחילת המאה שעברה, אשר עיצב גם את הבריטיש מיוזאום המפורסם בלונדון.

הארמון עלה לכותרות יחד עם הקאריירה הפוליטית המזהירה של הלורד בלפור. במהים ביקרו, בין השאר, המלכה ויקטוריה, המלך אדוארד ה־2, וינסטון צ'רצ'יל, לויד ג'ורג', רוזנים, נסיכים, אצילים ועוד רשימה ארוכה של נושאי תארים באנגליה. רבים מהם בילו במקום סופי־שבוע וערכו מסעות ציד באיזור הסובב ביורק, באגמים וביערות.

הנקודה היהודית של הארמון היא הצהרת בלפור, שיצאה לעולם לפני 69 שנה, בנובמבר 1917, ואשר הכירה בצורך להקים בית לאומי ליהודים בארץ־ישראל. ההצהרה נחתמה בספריית הארמון.

הלורד בלפור נפטר ב־1930. ורהיטי הארמון נמכרו והוא נשאר ריק מאדם. בסוף שנות ה־30 הפך הבניין למקלט לפליטים יהודיים מגרמניה הנאצית. לאחר מכן, בזמן מלחמת העולם השנייה, היה הקמה בית־ספר מוכר.

בשנת 1956 שוב קלט הארמון פליטים — הפעם מהדים מהונגריה.

ב־1963 שכרה את הבניין מועצת המנהלים של בית־ספר מקומי — ובמקום פליטים היו בו תלמידים.

בית־הספר נטש את הארמון ב־1980 עת נרכש על־ידי בצ'ג אצולת־הנפט, שייח' ערבי. הלה החזיק בארמון תקופה קצרה, ומכר אותו לבעליו הנוכחי.

בעל הארמון החליט להפכו לבית דירות יוקרתיות ובאחרונה הגיש בקשה לרשות המקומית לחלק את הבניין לשש יחידות דיור נפרדות, שבכל אחת מהן 15 חדרים. יש להניח, כי הוא יקבל בקרוב את האישור המבוקש — ובהולדת בית־בלפור ייפתח דף חדש.

*

תשואות לרב

אורח בלונדון — הרב חיים ברבנדר, ראש מכללת ברוריה וראש ישיבת המבתר בירושלים. לא רק בלונדון ובמנצ'סטר הופתעו מביקורו של הרב ברבנדר — גם הוא עצמו היה די מופתע. שכן, הביקור המתוכנן היה דווקא של הרב שלמה ריסקין, ראש ישיבת אפרת בגוש עציון; אלא שממש ברגע האחרון נבצר מהרב ריסקין להגיע והוא ביקש מעמיתו, הרב ברבנדר, להופיע במקומו כאורח מחלקת העלייה ותהיל"ה בלונדון ובמנצ'סטר.

בערב ההופעה — לילה לונדוני גשום — התאספו כמאה איש בבית הכנסת החדש „נר ישראל" בהאנדון, כדי לשמוע את נאומו של הרב ריסקין, כמובן, והנה הופיע על הבמה הרב ברבנדר.

„אני מבין את דרגשתכם", פתח הרב ברבנדר. „זה בדיוק כמו לבוא לתיאטרון, לראות שהכוכב הראשי בה הוא לורנס אוליבייה, והנה, טרם שהמסך עולה, מודיעים שבמקום אוליבייה יופיע — חיים ברבנדר...".

הקרח נשבר. הרצאתו המבריקה של הרב ברבנדר ריתקה את הנאספים. בדברי הלכה ואגדה, במילתא דבדיחותא. בעניינים עכשוויים. בביידיש יהודיים — וכל זה בכשרון גם נשא דיבר הרב ברבנדר על החזון ומציאות בישראל, על עליה פיזית ורוחנית.

ואחרי הכל היא עוד הצעה: „בבטוח עבודתי על „ראשי־הפרקים" שהכין הרב ריסקין לעצמו אך נאלץ להעבירם אלי", בההאם לכך נצרכת הרצאתי. כל רק שהרב ריסקין לא העביר אליי את כל נאומו ולא רק את ראשי־הפרקים שלו...".

בסיומו של הערב עמד הקהל על רגליו ומחא־כפיים ליואם. מחייה יפה של אכיבים. שהרב ברבנדר הביע, אולי לגדר כהם שבח את הצבעין ואת ההכרה והתיה.

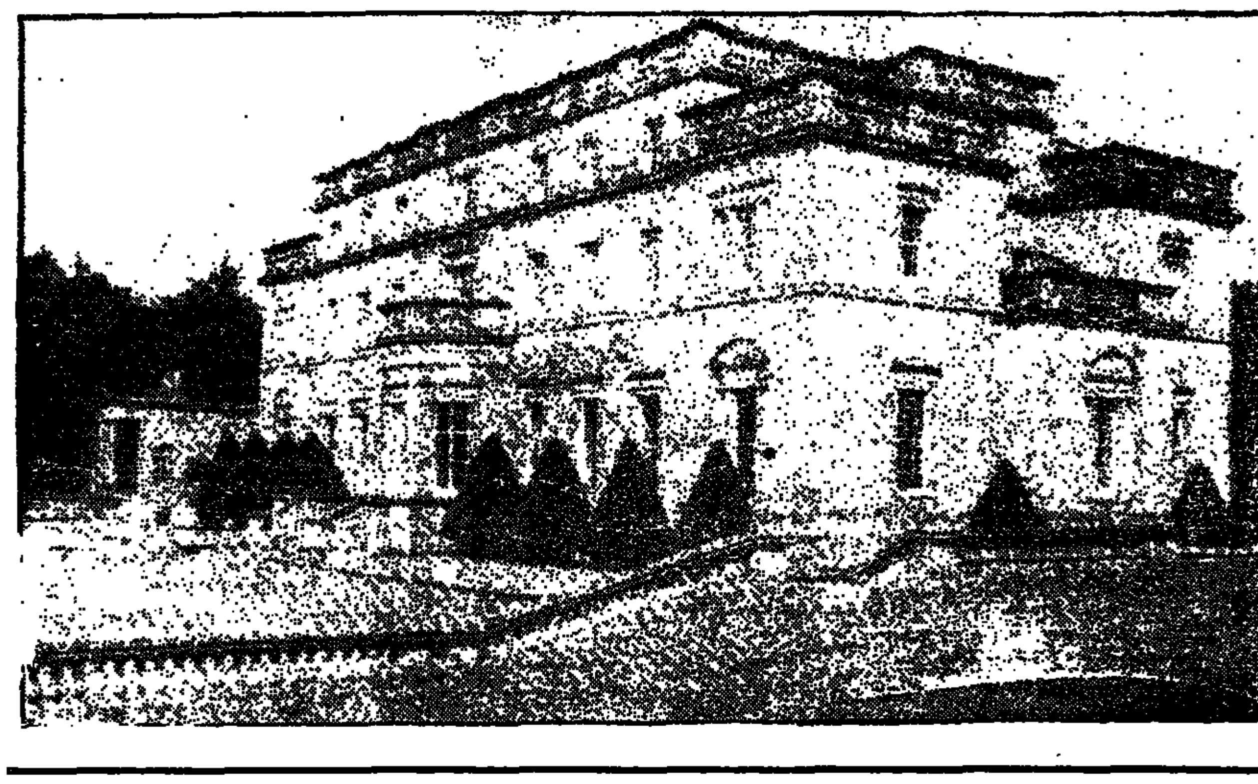

גלויות מלונדון

*

מאת מנחם מיכלסון

הצד השני של מצב יהודי הונגריה

מאת נפתלי קראוס

כל הכבוד ליכולת התעמולה של המשטר הקומוניסטי ההונגרי ונושאי כליו היהודיים, אם הם מצליחים לעבוד גם על יהודי ותיק ומשופשף ת"ח ובר־אבהן, כמו ר' יהודה שפיגל — באמת מגיע להם צל"ש.

מחשבה זו חלפה במוחי למקרא רשימתו של חיים עיקרש („הצופה", כ"ז תשרי ש.ז.). שנכתבה על יסוד שיחה עם עו"ד שפיגל שחזר זה מכבר מביקור בבודפשט. אני מעריך גם את הכותב, גם את המרואיין וגם את האכסניה ואין עיני לפולמוס. אולם כמי שרואה את עצמו בהימצא במקצת במה שמתרחש בקרב שארית הפליטה בהונגריה, איני רואה את עצמי פטור מלהעיר הערות מספר, שיש בהן כדי לסתור את התמונה הוורודה שצויירה בכתבה. אתרכז איפוא רק בעובדות, כפי שהן ידועות לכל מי שבעיותיה של יהדות הונגריה היום קרובות אל לבו.

מקובל לחשוב כי בהונגריה של היום יש 70—60 אלף יהודים. מהם רשומים בקהילה המאוחדת לא יותר מאשר כ־10 אלפים יהודים קשישים. עוד במספר הזה, ואולי קצת יותר, קשור קשר כלשהו לבתי הכנסת לעתים לא קבועות, (לא כל שבת וודאי שלא כל יום). לכל השאר ובמיוחד לצעירים, אין שום קשר ליהדות מאורגנת.

העסקן המנוח, חבר גוש־עציון, ר' מרדכי רסי"ל ז"ל, שנפטר לפני שבועות מספר, ביקר לפני כמה שנים בהונגריה (את רשמיו פרסם מעל דפי עתון זה) וערך מחקר משלו על מספר היהודים החיים במדינה זו. הוא הגיע למספר המפתיע של 35—40 אלף בלבד, בעוד הממסד היהודי הרשמי והנגנון התעמולה של הונגריה הרשמית טענו אז, כי יש שם יהדות „גוססת". הכוונה כמאה אלף נפש.

עד כאן על המספרים. אולם הקובע לגבי הידיניותו של קיבוץ יהודי, ובמיוחד כאחרי מסך הברזל, אינה פיצל יוצא של מספרים בלבד. הקובע לגבי עתידה של יהדות זו היא יכולתה לחנך את ילדיה ברוח היהדות והאפשרויות העומדות לרשותה לקיים קשרי יחד ותרבות עם הקיבוצים היהודים הגדולים בעולם, לרבות מדינת ישראל.

גדלים גויים גמורים

בדצמבר אשתקד התחלפה הנהלת הקהילה המאוחדת וד"ר אנדראש לושינצי, מנהל בית החולים היהודי, נתמנה — דוקא נתמנה ולא נבחר! — כראש הקהילה. כמה אישים שעלכו עד אז והיו ידועים כמשרתי השלטונות העיפו יחינם כעל ובעבר לגדרים (המזכ"לית ד"ר אילונה זייפרט, סגן היו"ר דו"ר באחרי יעהד) הורחקו ומצבאים בדרך ההיצה. הדבר עורר תקווה. איתן הצטרפו דבריו של היו"ר הנכנס, דאמר בפומבי כי „הקהילה חולה ואני, כרופא, נדרשתי לרפא אותה". הוא אף הבטיח לשים את החינוך היהודי בראש בעייניו.

אם נצרף לכך את העובדה כי בסמוך לכך חלו — בעקבות פטירות — שני חילופי גברי נוספים ובמקום הרב הראשי לשעבר שאלגו נתמנה הרב ישראל (אלפרד) שנייצר ובמקום מנהל הסמינר לרבנים, פרופ' אלכסנדר שייבר, נתמנה הרב יוסף שוייצר, מוותיקי רבניה של הונגריה — נראה כי לשרידי הונגריה, שמנתה לפני השואה כמיליון נפש. היה יסוד להביט באופטימיות זהירה לעבר עתיד טוב יותר.

הבעיה האקוטית היתה בעיית החינוך. עד לפני פחות משנה, ולמעשה עד חילופי הגברי, היה כל מה שכונה בהונגריה „חינוך יהודי" בבחינת פיקציה. מה שנקרא „תלמוד תורה" — פעם בשבוע, בימי א', במשך שעה עד שעתיים — היה ביקוש יחד בכל רחבי המדינה, היינו כשני אחוזים מכלל הצעירים היהודים שבגיל החינוך. שי מספרים כאלה באוזנו זהיר ב־10 אלפים נפש, והכוונה בגיל שלוש ועד 18.

להמשך של חינוך יהודי. אין חינוך יסודי, ילדי היהודים נאלצים ללמוד בבית הספר היסודי, יחד עם ילדיהם של גויים אנטישמיים, ורוב הם כולשים בחינוך כפרני, אתיאיסטי, מטריאליסטי.

התוצאה אינה צריכה להפתיע. כאשר מגיע הילד היהודי לגיל 14 ולישיבתי עוזבת. האוריינית הגימנסיה היהודית היחידה במדינה. ע"ש אנה פראנק, כבר אין לו עניין בכך ואין לו שום ביטחון ללמוד שם. עובדה: לפני שנתיים להגיע בארבע כיתותיה של „אנה פראנק" גם יחד, 14 תלמידים בסך הכל. עד כדי כך הגיעה ההדרדרות של הגימנסיה, שהשלטונות העלו הירהורים לסגירה. אשתקד. עם השינויים בהנהלת הקהילה, חל שיפור מסוים ובקיץ האחרון סיימו את שנת הלימודים ב„אנה פראנק" 36 תלמידים/ות — אני חוזר ומדגיש: לא בכיתה אחת, אלא בכל הכיתות ביחד. שכעתי שלשנת הלימודים שהחלה בספטמבר השנה, נרשמו 52 תלמידים — מספר „שיא" במציאות ההונגרית.

אולם אותם אלפים רבים שאינם נרשמים לגימנסיה היהודית, אינם זוכים לשמץ של חינוך יהודי. הסמינאר לרבנים, כבשעתו, לפני מאה שנה, התנהל בשביב ויכוח מר בין האורטודוקסיה ההונגרית ובין הניאולוגים החדשנים, ושבשנים האחרונות אינו אלא בדיחה עלובה — כששמש לא יותר מאשר שלט. המאפשר לסובייטים לא לשגר צעירים יהודיים להשתלם ברבנות בארה"ב, בטענה כי „יש לנו בית מדרש לרבנים בבודפשט". ואכן, אותם בוגרים מעטים שסיימו מיסד זה בשנים האחרונות ושכולם מהם כששמשים כ„רבנות" בפרובינציה ילגה! או שהם סוכני הקג"ב, או — במקרה שכדי בהונגריה — הם בורים ועמי־ארצות שבקושי יודעים לפתוח ספר.

היוצא מני האמור, כי בני הדור היהודי הצעיר גדלים בהונגריה כגויים גמורים. ולא אחוז מילדי ישראל אינם נימולים באחרונה ההליכה הרבנות של בודפשט בעקבות מעשה שהיה, כי ילד שאינו נימול, נחשב לא יהודי והם אינם נותנים לו לעלות לתורה. כשהוא מגיע לגיל המצוות. לשווא היו כל ההסברים ההלכתיים: לשוא נשען כי הצדד בילת אינו מפקיע יהודי מיהדותו כי חובת בית־הדין (קרי הרבנות) למולו לא עוד אלא שילד יהודי במצב שבו היא נתון שם, נחשב אנוס כשהוריו כפרבים למולו — שום דבר לא עזר. התלמה אימלליה זו מיוצאת בילדים יהודים — אנוסים לא רבים. כי למרבה הצער לא נדחקים ולא עומדים בתור כדי להתכונן לבר־מצוה — את ההזדמנות היחידה אולי להזדהות יהודית וכבר היו מקרים טראגיים על רקע זה.

לפני למעלה משנתיים. בעת ביקורי בהונגריה, נפגשתי לשיחה עם פקיד בכיר של משרד הדתות ההונגרי והצגתי לו את השאלה האם מעוניינת ממשלתו בהמשך הקיום היהודי במדינה זו. הוא השיב בחיוב כדבר המובן מאליו והביא כראיה את מאמצי השלטונות להביא רב אורתודוקסי מבני־ברק, כדי „לאפשר את המשך הייצוא של הסלייבוביץ הכשר למהדרין למערב" (דברי איש שיחי, הפקיד הבכיר)...

כאשר נאמר לו כי אין בכוחו של ייצוא הסליבוביץ — יהא כשר ככל שיהא — להבטיח את המשך קיומה של יהדות הונגריה, שאל האיש, מה כן יכול להבטיח קיום זה? השיבותי כי חינוך יסודי יהודי ואפשרות להתחנך בישיבה למעוניינים בכך. הוא טען, כי גם לדתות האחרות אין בתי ספר יסודיים כשלהם (וזה נכון). ואני הסברתי לו את ההבדל בין נער קאתולי בן 14, הלומד תיאולוגיה בשפת אמו והמעבר מביה"ס היסודי הממלכתי לגימנסיה הקאתולית — יש שמונה מסדרת כאלה ברחבי הונגריה ובהם למעלה מ־3000 תלמידים! — אינו נזקק לו שום זעזוע, ובין נער יהודי. שאם בילדותו לא זוכה לקרוא ולכתוב עברית, אינו מסוגל לקרוא בסידור התפילה ואינו לומד מהכיר את יסודות דתו. בגיל 14 לא יצלח דבר, והראיה: מצבת ומצבה של הגימנסיה היהודית...

המעיל ה„רחב" מדי

איש שיחי הרהר קמעה ואמר לי: לדרישה כזו — של בית ספר יסודי יהודי — לא העלה כאן שום מנהיג יהודי בשלושים השנים האחרונות.

אני שומע על כך היום בפעם הראשונה. (אגב, בהסכם שנחתם ב־1949 בין הקהילה היהודית ובין הממשלה ההונגרית, בעת הלאמת בתי הספר היהודיים, נכלל סעיף מפורש המבטיח את אפשרויות החינוך היהודי הכלא...) אחרי הרהור נוסף הוסיף ואמר: „החוקים שלנו מאפשרים הרבה דברים שהמנהיגים היהודיים אינם מנצלים אותם. הם פשוט אינם מנצלים את האפשרויות החוקיות העומדות לרשותם. האפשרויות רבות, הייתי אומר שהמעיל רחב מדי". אחרי הפסקה קלה הניד והוסיף: „מה אני יכול לעשות? אני, הפונקציונר המארכסיסטי, האתאיסט, אינני יכול לדרבן את המנהיגים היהודים שידרשו בית ספר דתי...".

השבתי שאני שוקע באדמה מרוב בושה. אפילו אם נניח, שהאיש הגזים ואף שיקר. הרי שנכון הוא כי האפשרויות קיימות בתיאוריה ומדוע אין בהונגריה חינוך יהודי? עובדה שאין.

מאז דצמבר אשתקד פועלים בבודפשט שמונה תלמודי תורה ומספר התלמידים הוכפל. יש פה ושם ניצנים של תחייה יהודית. חוגים ללימוד עברית, פה ושם בר־מצווה שנאמר גידול במספר תלמידי הגימנסיה היהודית. הסמינאר לרבנים נשאר פיקציה: כרגע לומדים בו ארבעה תלמידים, מהם שני רוסים, אחד הונגרי ואחד שרשום בו כדי שלא יצטרך לשרת בצבא.

בחודשים האחרונים התנכלה משטרת בודפשט לפעילים היהודיים המעטים העוסקים בהפצת התרבות העברית, מקיימים שיעורים פרטיים בדירות ומארגנים מפגשים בבתים פרטיים. בלילות ובמוצאי שבת, כדי להרצות בנושאי היהדות השונים. הפעילים הוזמנו למשטרה, שם איימו עליהם בסנקציות חמורות ובמאסר, אם לא יחדלו תיכף ומיד מפעילותם. בקרב הפעילים קמה בהלה גדולה. הפעילות הבעצה הופסקה כליל ואחד הפעילים סיפר, בפגישה חשאית עם אורח מישראל. כי היא אישית הואשם במשטרה בכך, שקרא את מגילת אסתר בליל פורים, בבית פרטי, בנוכחות כעשרים איש...

בימים אלה חזרה משלחת יהדות הונגריה מארה"ב, שם היא ביקשה את עזרתה הכספית של היהדות האמריקנית וכפי השמועה אף נענתה בחיוב. אולם המטרות שלשמן נדרשת העזרה הכספית. הן למרבה הצער שוליות ובלתי חשובות: לא בשביל טיפוח החינוך היהודי ביקשו הד"ר לושינצי, סגנו לראש באקיש וראש־הקהילה החדשה הקטנה, ר' צבי פיהסלר, את עזרת הארגונים היהודיים הגדולים ולא בשביל חיזוק הדת והדת על שארית הפליטה, אלא לשיפוץ בתי הכנסת העתיקים, המהווים מונומנט היסטורי־ארכיטקטוני (ומשים כך זה הפקיד המבשה ההונגרית ולא של יהדות העולם), ולשיפוץ בתי הקברות המפוזרים ברחבי המדינה.

אולם, אם יהדות ארה"ב, הקונגרס היהודי העולמי, הג'וינט וכו', נענים ברצון לבקשת הסיוע של יהודי הונגריה, הם חייבים להתנות זאת בקיום קפדני של הסכם הלסינקי ובהפסקת הרדיפות של הפעילים היהודיים, המבקשים להכניס מעט יהדות בקרב הנוער.

גם תופעות אנטישמיות אינן נדירות בהונגריה של היום. בין כסה לעשור התוקף בבודפשט רב יהודי צעיר ושלושת ההוליגנים שתקפו אותו, ניסו להשליכו אל מתחת לחשמלית דוהרת. הרב ט. לוי בקושי ניצל מידי תוקפיו, שאחד מהם נתפס על ידי המשטרה. בהצגת „צ'ילקי" על ידי התיאטרון ההונגרי הלאומי (אחרי שבמשך ארבעים שנה לא העיזו להעלות את המחזה על הבמה), היו התפרצויות אנטישמיות שגונו בעתונות. סיפר ישראלי שביקר זה עתה בבודפשט, מספר כי בשיחה עם אחד מגדולי המשוררים של הונגריה. אמר לו הלה: „אני אינני אנטישמי ולא יכול להיות כי אשתי יהודיה, אך דע שהיהודים כבשו את הטלוויזיה ההונגרית הרבה מעבר למספרם היחסי. ועל דבר זה הם עשויים לשלם ביוקר".

באחרונה נפתחו בבודפשט שתי חנויות לתשמישי קדושה יהודיים. אחת מהם „פרטית", כביכול, ברחוב באאקיבסקי ומתנהלת על ידי יהודי בשם דרבס שחזר מישראל לפני שנתיים. מי שנכנס לשם עכנה לקנות סידור תפילה או ספר עברי כלשהו, נשאל קודם כל לשמו ולכתובתו. דבר שמרתיע רבים. בחנות האחרת, בבניין הקהילה, יש ספרי קודש לא מעטים, סידורי תפילה, תהילים ומחזורים לימים נוראים בתרגום הונגרי. כאשר נכנס באחרונה יהודי מקומי וביקש לקנות מחזור לשלוש רגלים, השיבו אותו המוכר הבלויכל: כי „דבר כזה אין ולא היה כעולם. המקצע כחוזר התייחד לספרי התפילה של ראש השנה ויום כיפור ואילו לשלוש רגלים אין ולא היה מחזור...".

כה זה שייך לתמונה, אם מדברים על יהודי הונגריה של היום. לצייר תמונה ורודה, ללא יסוד, אינו בשירות שם כשרה ובוודאי לא אותה כשרות שלמענה נסע ד"ר שפיגל להונגריה...

בר־מצווה בבית כנסת במחוז השמיני של בודפשט. הרב טאמאש ראי (שני משמאל) הכין את בצלאל־משה שאלאמון, (יושב לידו, שלישי משמאל) שעלה לתורה וקרא את המפטיר. שנתיים קודם לכן לא ידע הילד אות אחת בעברית. כעבור חודשים מספר הוא חזר ועלה לתורה ליד הכותל בירושלים, שם גם הניח תפילין, כאשר בא ארצה לביקור יחד עם הוריו...

מה נצפה מה נצפה?

ברדיו * בטלוויזיה
בעריכת שולה מוסטיק

ברדיו

* „קבל תשבתי" — פרשת „חיי שרה" — בעריכת שבתאי ביבר (א') שישי, 15.00 — דברות מתוך הפרשה בפי חנן פורת. שיחה על פרשת השבוע מאת הרב הראשי לישראל, הרב שלום כשר.
* „מחשבת ישראל" — בחינת שיחות בפי אהרן גוטניגר (א') ראשון, 19.05.
* „ציונים ופעלים" — במאה שירים בידיש (ב') ראשון, 22.05 — הפעם: שירים על הגיבשא: „א. תשליכנו לעת זקנה".
* „הפוה ועף" (א') ראשון, 22.05 — הפעם: „יצירת קשר על התינוק עם סביבתו". בהגית דר' צביים רביב — פסיכולוגי חינוכי ילדים, וגליה רבינוביץ — פסיכולוגית התפתחותית.
* עיונים בפרשה השבוע — פרשה „תולדות" — כאת הרב יונה כצנר (א') שני, 19.05.
* „אותות ומופתים" — סדרה הנדית בפלאת 50 שנה לרדיו העברי (א') שני, 22.05 — הפעם: „תכריכים שבות שידורי המפירים בדרדיו" (סיום).
* „עם אבותי" (א') שלישי, 16.05 — הפעם: עם צבתם והדרין המן פרס „הבחירה המצטייך בפיסיקה" (סיום).
* „אצבע על הדופק" — שבועון בענייני בריאות ורפואה (ב') שלישי, 18.06.
* „שיעור בהלכה" — מסכת „ברכות" — בפי שבתאי סבטו (א') שלישי, 19.05.
* „שבינה יחד וכל אחד לחוד" (א') שלישי, 22.05 — הפעם: על תופעות הפיכוסומטיות והפיכונדריות ועל שיטות טיפול התפגשה, דיקור סיני, רפלקסולוגיה והומאופתיה לצד הכיפול הקונבנציונלי.
* „שואל כעניין" — שאלות בענייני חברה והלכה עם רב בישראל (א') רביעי, 19.05.
* „מבט לפולקלור" (ב') רביעי, 20.05 — הפעם: ים במיטב בגולה.
* „ארץ לא נודעת" — בעריכת אפרים אבא (א') חמישי, 16.05.
* „שיעור בתניא" — מגיש הרב עדין שטיינזלץ (א) חמישי, 19.05.
* „שולשים" — מגזין לענייני עדות ופולקלור (ב') חמישי, 20.05.
* „יש לי חלום" (א') חמישי, 22.05 — הפעם: עם ד"ר אביגיל גולומב ונריצה אברבנאל.

בו ומציגה לו להישאר. סם מגלה את האמת על קטורן, הוא פוצע נמלט הבוקש ע"י החוק.

17.50: „החפה הי" — עוזי נוסע לבקר את סבא וסבתא שלו בחוות. יגאל יונתן מסדירים לו „מתיפה" קטנה בצורתה של צפי. משתתפים: ציפי שביט, יגאל בשן, עוזי חיטמן, יונתן גילר, דבי גל, חני נחמיאס, גדי יגיל ונשהבמאי הצגה „דייר דוליסל".

* **יום שלישי**

15.15: הרפתקאות הברון במינכהאוזן — סרט בנפשה צהאהי אודות יריתקאותיו הדמיוניות של הברון מינכהאוזן בנסעו לכיבוש טורקיה.

15.45: ניצר — סרט המספר על ילדים ומבוגרים בעלי ליקויים בלמידה או ילדים חריגים. אגודת ניצן מאתרת את הבעיה ומטפלת באמצעים שונים לשיקומם.

15.45: ניצן — סרט המספר על ילדים באנימציה. הריבוטים הטובים גלחים בכוחות הזעקן כדי להציל את הקים. במהלך המלחמה הם כוכבים הרוצחים לפי הצורך למכוניות, מטוסים, כלי רכב, טנקים, חלליות, משאיות, ועוד...

18.00: „שובה של האוסיליפוסי" — הפרק השלישי: „הקיקה שבלבי". היהודים רוצים להחזיר הביתה. הם מרים בצינצת צעצועים והאחד מי דבוב. של בו אמיתית, אך איגם מצליחים לצאת לדרך.

* **יום רביעי**

14.15: מנהרות הזמן — „המידאטים מאה המהות — דאג וטוני בקלעים יהוד קרבות בין מידאטים לבין ספינה א... קליזה. הם נתפסים ע"י פיראטים שזוממים להורגם כיוון שאין הם יכולים לשלם כופר נפש.

17.30: „שמיניות באוויר" — התכנית תעסוק הפעם בנושא של האנורקסיה — הרעבה עצמית בגיל ההתבגרות.

* **יום חמישי**

17.30: „מקרון ר' — שם הפרק: „בניקור בפאריס". בפיס מקרון תונה לא רחוק מתוך צרפת. גילי מגבלת את הזדמנות הזאת ויוצאת בחברת דני רייבין לבקר בפריס. היא נפגשת שם עם ירית ותיק.

17.55: „ליין איירי" — הפרק הרביעי: ג'יין משוחחת עם מר רוצ'סטר עיר זות ארוכות בדרך, לאחר שעזרה לו כאשר נקע את קרסוליו. רוצ'סטר מספר

16.15: רובנסריקום — סדרה מדע בדיוני את ציורית. לילה, אחרי ג'יין בצילה את רוצ'סטר בצריפה מבתורית הפורצת באחוזה.

לרקוד על...

* **שינויים בתכניות הדת ברדיו — כן. השאלה היא איך?**

העוקבים אחרי משדרי הדת ברדיו אולי הבחינו כבר בשינויים שחלו בתכונות של התכניות. מה שבטוח הוא כי שמו לב לקולות האחרים הבוקעים ממקלט הרדיו רמנחים את התכנית באותה שפה המבות על כך — וזא בהכרח חיובית — הגיעו כבר מהמאזינים אל הרדיו.

עקרינו בית שהתרגלה כל־כך בימי שישי בעת הכנת תבשילי השבת לשמוע את קולו של מרדכי פרימן בתכנית „קבלת שבת", איננה מוכנה — והיא כותבת זאת בשם עוד חברות — להשלים עם קולו של המנחה החדש. זו לא אותה האווירה שהשרתה תכנית „קבלת שבת" בהנחייתו של פרימן בהתייחסותה אל התכנית „מנחת ערב", היא כותבת, התכניות הן נעימות, יעוד יותר שיהן חיו מונשות ע"י נחום עיזה.

אגודת הסטודנטים באוניברסיטת בר־אילן למשל, רואים בדאגה את התוקנותה של המרקפה לענייני דת מעובדיה הדתיים הוותיקים. כפי דבריהם במכתב ששלחו אל מנהל הרדיו. אין מקום לשילוב של פעילים פוליטיים בשידור ובהגשה.

אבל השינויים הפרסונליים — מבטיח יצחק אלון, המנהל החדש של חטיבת האומר ב„קול ישראל" — לא יהיו השינויים היחידים שיחולו בשידורי הדת ברדיו. באמתחתו רשימה של רעיונות כדי לרענן, לפי דבריו, את המהלכה הדתית ב„קול ישראל". פינות חדשות התכניות הקיימות, מרואיינים אחרים, התייחסות תקשורתית שונה למקורות, שירים ומזמורים מגוונים, ועוד. אם יהיה תקציב הוא מתכוון להקים צוות אנשים הקרובים לנושא היהדות שיכין מודל לתכנית יומית חדשה של „יודע יהדות בצורה תקשורתית כמוה", במתכונת של „שירים ושיעורים". את הבוקר הוא ישתדל לפתוח כל יום ב„שמע ישראל" שיכלול גם קריאה מפרשת השבוע ומן ההפטרה, פרקי אבות או הלכה יומית. ל„פרקי היום בתנ"ך" מחפש יצחק אלון קוראים חדשים, לדבות קוראות, שיקראו בשפה ששווה לכל נפש. גם בשיחה — יהיו שינויים מבטיח המנהל החדש. את „מלווה מלכה" הוא חושב להפוך למופע חודשי דתי אקטואלי. המגמה שמנחה את יצחק אלון — כפי שהוא מגדיר אותה — היא לעניין ולידע את היהדות והמורשת בקרב קבוצות אוכלוסין מגוונות ולהרחיב את מעגל המאזינים, דתיים וחילוניים.

יש צורך בשינויים — מסכימים אתו הכל, בעיקר נוכח ממצאי סקר האזנה לרדיו ולטלוויזיה בטלוויזיה שנתפרסמו לאחרונה, המצביעים על ירידה במספר המתעניינים בתכניות הדתיות. אבל השאלה היא איך? לא כולם מסכימים עם הדרכים שמציע אלון שנכנס לא מזמן לתפקידו החדש. נשמעים קולות המזהירים מפני להיסוות רבה מדי לשינויים שעלולה לבוא על חשבון תכנים. הם בעד שינויים והתרעננות, תוך כדי מיון נכון. שינויים מתוך שיקולים לא נכונים — חוששים — ימשכו אולי קהל מאזינים מסורתי שמעוניין להרחיב אופקים בנשא דת ויהדות. אבל עלולים לגרום, מאידך גיסא, לבריחת מאזינים קיימים.

וכשמדברים כבר על שינויים — השאלה היא גם, מהי באמת הצורה המתאימה ביותר להעביר דת בתקשורת? את הרב בנימין צביאלי, שהיה מייסד המחלקה הדתית ברדיו ואחר־כך בטלוויזיה, מעסיקה השאלה הזאת הרבה. הדרך — לשיטתו — היא להעביר את הדת והמורשת היהודית. לימוד טקסט דתי בצורה יבשה אינו יעיל. אם רוצים לרתק מישהו צריך להפוך את השיעור לתכנית רדיו או טלוויזיה. חייבים להתאים את התוכן למדיום. יש אולי יהודים שהסתפקו בדרך הבדושה, אבל הכוונה היא לעניין בזאת גם אנשים חילוניים, שהדרך הזו אינה מעניינת אותם ודרושים אמצעים מיוחדים.

כשהוא מתייחס לתכניות הדת היום ברדיו ובטלוויזיה אומר הרב צביאלי שחסרה בתכניות הדרמה הדתית. זיונים חיים והמחזות של נושאים היסטוריים, מגולי ישראל, המשפט העברי, ספרות דתית יפה, חיים דתיים יום־יומיים. צריך לדבריו לשתף הרבה יותר נוער דתי בתכניות הדת, שגם הוא יוכל להתבטא. גם האמנות היהודית בתכניות אינה מובאת היום, לפי שיטתו, בצורה מושכת. גם אין פינה מיוחדת שתתייחס לשירה היהודית. יש אקטואליה במשדרים, גם זה מעניין, אבל הדת והמסורת היהודית היא יותר מזה — וההדגשה הזו חסרה היום.

כשהוא מתייחס לתכניות מסוימות, מעביר הרב צביאלי את הביקורת הזו: „קבלת־שבת" — צריכה להמשיך במתכונתה הרגילה, אלא שיש צורך לשפץ אותה. להוסיף פינות שונות על ידיעת הארץ, מצוות מסוימות, המופיעות בפרשה, להתייחס לצד הלשוני של הפרשה, להביא שיחה קצרה על אירועי השבוע לאור הפרשה, ועוד. „מנחת־ערב" — תכנית טובה בדי"כ אבל אינה מספיקה כדי להביא את היהדות לקהל החילוני. „פרקי היום בתנ"ך" — תכנית והיקר שקשה היום לשנות את מתכונתה. אולי אפשר לשנות את סוג הפרשנות וזאת סוג השיחות. „מלווה מלכה" — צריכה להיות תכנית אומנותית בעיקרה. יותר שירה והווי דתי.

אלא שבסופו של דבר קהל המאזינים הוא שיכתיב את השינויים. במכתב לשכה רב של שכונה בירושלים אל אולפני הרדיו הוא מוחה על השינויים בתכניות הדתיות. לדבריו, הם למורת רוח רבה לציבור הדתי והחרדי, כאחד. הוא מבקש להשמיע יותר שירים חסידיים וזמירות של חזנים ופייטנים. הוא קובל על כך שמשתפים רפורמים בתכניות הדתיות. זוהי — לדבריו — התגרות בציבור המאזינים המסויים הזה שאותו תכניות אלה מעניינות. הוא מבקש שלא לכפות על המאזינים האלה מסגרת לא מקובלת, ולעיתים אפילו מתגרה. והוא מסיים: „האם הגיע היום שבו הציבור הדתי והחרדי צריך לסגור באופן סופי את הרדיו?"

עם השאלה הזו יצטרכו להתמודד בעתיד מעצבי תכניות הדת ברדיו.

בטלוויזיה

[illegible]

שים עין

* „כנוסה ואמשוה" — תכנית תעודית בשידור ישיר, בהשתתפות קהל (א', 22.35) הסדרה עוסקת בהיבטים הנרחבים של נושאים הקשורים בענייני הדת. נושא התכנית הפעם: „מלכוד שנות הארבעים" — גילאי 45—55 — שנות משבר או היערכות מחודשת? התכנית תעסוק בשינויים ובמעברים, המתרחשים בגילים האלה ובשאלה אם הכרת הצפוי בהם מקילה על התמודדות.
* „רוח הארץ" — סדרת סרטים תעודה על אנשים ומקומות בישראל (ד', 20.02) — הסרט הראשון: „שיעור חובה" — על שני מחנכים שפנו מעיסוקם בהוראה לתחומים אחרים. לאה שקדיאל היא מורה שהלכה להתגורר בירוחם, ומשם היא נאבקת לתקן מעמד האישה ולמען זכויות הבדואים. גרליה ... הוא מחנך ותיק מאלון שבות, שהחליט לשרברב.

המפיק: יצחק רקנטי.

* **מה חדש?** *

קלמנטינות בכוסילה — לא בחינם

בקיץ קנינו בטלפילות הפלסטיק עביב בעיקר. בחורף — בולאים אותן בקלמנטינות בכמות של כ־2 ק"ג לסל. סילה. אצלי בבית מבלאית הסלסילות תפקיד של אחסון הירקי „לגניז ו„פני. לים" בחדר הילדים ובקיה לגמה, סוכריות וקטניות יבשות במווזה. אבל ... לב — סלסילה כזו שיקלת כ־60 גרם ובשקלה מצבית ב... הקלמנטינות בזמן הקנייה, כלומר, כה שבאה בהנהגת הינם, לא ניתן בחינם.

מכנסי גרב ללא רגליות

מכנסי גרב צבים בצבעים במי... יחד, בהיבאוקר, אחס... אשר ההיו ללבן, שאין להם רגליות (כתסוג עצירי להתר צבלוס) מייצרת החיקי ישראלית באר־ץ חברת גיבור סברינה. מחיר — 11.90 ש"ח לזוג.

לדבר אל המחשב

אם מחשבים „המהדיר" אומר עד היום ... שצריך להתקתק על מקשי מכונת כתיבה כדי „לשוחח" עמו — בתערוכת היוריקה שהתקיים בארץ בשבוע הבא (4—2 בדצמבר) יוכלו לראות מחשב כי אפשר לדבר אליו והוא קולט ומבין את המילים שבפניך ומגיב עליהן. המחשב המדבר הזה מחיר ... ומחירו בתערוכה — 1,595 ש"ח.

בתצלום המצורף — אשה „מדברת" אל מחשב.

סידרה לתינוק במחיר מוזל

חברת ד"ר פישר מוכרת בשבוע בצירוף במחיר מבצע הסידרה למוצרים לתינוקות באריזה אחת. הסידרה כוללת שמפו ללא דמעות, תחליב, שמן, משחת אנטיספטית וראליבו. כולם הגות השם „קיל בלו". מחיר הסידרה כולה — 11.75 ש"ח.

שוב האשה ומס הכנסה – הצעת תיקון

בשנת 1980 ירשתי מהורי ז"ל בית פרטי ברמת גן (ג"ע חדרים). מכיוון שאני גרה בהרצליה ולא יכולה להשגיח על המושכר באזור, השכרתי את הבית במחיר בשלי כדי שיהיה מי שידאג לאחזקתו.

אני עובדת עירה במשרה חלקית ומשכורתי גבוהה מאד (דרגה 30 בדירוג האחיד) וגם בעלי שכיר, עובד מדינה. ההיגיון אומר כי שכר הדירה (הדירה רשומה על שמי בלבד) צריך להחשב כחלק ממשכורתי לצורכי מס. אולם, להפתעתי הרבה נוכחתי כי שכר הדירה נחשב כאילו היה חלק ממשכורתו של בעלי, ולכן בעלי צריך לשלם מס הכנסה בשיעור של 50 אחוז משכר הדירה, לטענת מס הכנסה שכר דירה נחשב כהכנסה שלא ביגיעה אישית, והייך לבעל.

נשאלת השאלה — איפה הצדק? מדוע אין הכנסתי שלי שייכת לי?

נראה לי כי קיימת כאן אפליה לרעת האשה.

*

זה מספר שנים ואני מנסה לפתוח תיק במס הכנסה בשמי או לפחות להרשם במס הכנסה כשותף בתיק בן־זוגי במס הכנסה ללא הצלחה.

הנזק שנגרם לי עקב מצב זה הוא כדלקמן:

1. מכיוון שאין לי תיק נפרד בשמי ומכיוון ששמי ומספר הזהות שלי אינו כלולים במחשב של ... הכנסה ... מקבלת באופן אוטומטי אישור ... מס הכנסה במקור בשיעור 10 אחוז ... לפי החוק. כתוצאה מזה ... כל שנה תקציבית אני מוסרת ... לקבל אישור זה, שבאמיר בנית ... אחר באופן אוטומטי. כל עיכוב בקבלת אישור זה גורם לבעיות בגביית ... מלקוחות, שלפי החוק חייבים לנכות 45 אחוז ממשכורתי, אם אינני יכולה להמציא אישור אחר בתוקף.

2. מכיוון שהגית במס הכנסה הוא רק האישור ... עם ... בטכנאים, ... המטפלות ... כבב בגרוים לי להרגיש בושה והשפלה ... כאשר הנני נדרשת להמציא העתק של אישור זה ...

אני רואה את כל האמור לעיל כאפליה והשפלה של ... הכוללת פנקסים לפי החוק, כאשה בוגרת וכאזרחית המשלמת מסים כחוק — ורק בגלל העובדה שאני אשה נשואה.

*

שני המכתבים הללו מופיעים בחוברת מספר 13 שיצאה זה עתה בהוצאתה של ד"ר ניצה שפירא ... בא. ... ראש המועצה למעמד ... ה. החוברת מוקדשת כולה למעמדה של האשה הישראלית בדיני מס ההכנסה במגמה לשנות מוסדות את הגישה הנוהגת בתחום זה. בהוצאה הראשון — מובא משוגע לראש הממשלה ובו עקירה תבואותית של מדינות מערביות שונות בתחום הזה ובחלקת הכבוד — על דוגות אחרית המצהירות את האפליה.

מעניין לציין שפקודת מס ההכנסה עברה מאז קום המדינה טורה של תיקונים. מדגישה ד"ר שפירא־ליבאי. רק הוראה אחת מבוטלת כמעט על שתי ... יות ... אין ... כל ... מצב האשה במס ההכנסה עדיין מוגדר ע"י העקרון הבוסה כך: „הכנסתה של אשה נשואה תחשב כהכנסתו של הבעל וכל האיש והיא תחויב על שם האיש ולא על שמה".

הדרישות לתיקון הן איפוא א) הכנסות האשה יחשבו כהכנסותיה לצורך מס; ב) האשה תהיה אחראית להגשת הדו"ח השנתי על הכנסותיה; ג) תיק מס הכנסה ינוהל על שם שני בני הזוג במשותף; ד) לאשה, כמו לבעלה, ינתן זיכוי במס עבור הוצאות רפואיות ועבור מטפלת יכולי המסכים על הולחנה.

עוד מציעה ד"ר שפירא־ליבאי להגדיל

בחוג המשפחה

בעריכת נעמי גוטקינד

פסטיבל אמריקה - פסטיבל שכולו כשר?

סיפרתי במדור זה על יבוא של מאות מוצרי מזון אמריקאיים לתצוגות השופרסל במסגרת מה שמכנים „פסטיבל אמריקה". מרדכי קרויזנר, סגן נשיא החברה הבטיחני שכל המזון המיובא — כשר. והנה לפני ימים אחדים התפרסמה מודעה מטעם הרבנות הראשית לישראל המזהירה שהסימון באות „קי" על המזון האמריקאי (במקום האותיות יו ח) לא מבטיח את כשרותם המלאה. האות הזו רק מעידה על כך שאותו רב בדק את המזון, אבל האם היה זה רב רפורמי או אורתודוכסי ואולי קונסרבטיבי, קשה לדעת.

בעקבות המודעה — הסירה הרשת מוצרים שכשרותם באה לידי ביטוי רק באות „קי" ורק אחרי בדיקה נוספת אם ימצאו כשרים לשביעות רצון רבני ישראל — יוחזרו למדפים.

בינתיים — כדאי להזהר ולבדוק.

אגב — לחלב המשומר המיובא בקופסאות יש חותמת של כשרות רגילה (יו ויו) המהדרין מן המהדרין בארה"ב לא מסתפקים בה והם מחפשים חלב עם חותמת „ישראל". חלב ישראל הוא זה שכל תהליכי יצור, מרגע החליבה, נמצאים בפיקוח של משגיח כשרות יהודי, ואילו בחלב האחר אין נוכחות של משגיח בשעת החליבה שכן חוק ההונאה במזון האמריקאי אוסר לערבב חלב פרה עם מיני חלב אחרים וההשגחה מתחילה איפוא רק בשלב הייצור.

לאנה גרנפור, פרוונית, שאוסף מעילי הפרווה המהממים שלה מככב בימים אלה בתצוגות האופנה של אמנה יש עבר עשיר בנושא הפרוות, עבר הניכר היטב באיכות ניצורו. זו בת של פרוונים ארגנטינאים שהחלה לעבוד עם פרוות בגיל אחת־עשרה, היא עוקבת בערנות רבה אחרי חידושי האופנה בעולם, הנה ... של חורף 87'—86 מכתבת בכל צבעי הקשת. היום לא קיים יותר באופנה מעיל שהוא אך ורק מינק קלאסי. עושים את המינקים לדו־צדדיים, משלבים בתוך המינק עורות שונים, יוצרים אפקטים של פסים וצורות גיאומטריות בעזרת פרווה, גוזרים מעילים עם שרוולי עטלף, צווארון „ביבי", תערובת של שועל כסף ואסטרחן, ומה לא.

התוצאות הן ברוב המקרים אסתטיות לא פחות מציור או פיסול. אשר למחירים — הם ודאי שמקרבים את „הבינגוד" שבו מדובר למחיריהם של חפצי אמנות, מוזיאוניים.

בישראל — הן האקלים, הן אופי החיים החברתיים והן מצב הכיס — הופכים פרוות כאלה להנאה ויזואלית בעיקר, מעל מסלול התצוגות. נוסח „לראותם בלבד" של נרות חנוכה, אבל מה יש? אסור להנות את העינים?

בתצלום המצורף — אחד ממקטורני הפרווה היפיפיים של גרנפור.

בגדים בתשלומים

החצאית הצרה של הדוגמנית הוא „בגיר", הסוודר בהדפס המעניין הוא משל „נורבלטקס" והמערכת הזו היא הדוגמה אחת מרבות שאפשר להרכיב החורף בחנויות של השקם" צופי ברנר, הקניינית הראשית של הרשת עשתה מאמץ מיוחד להביא את מיגוון האופנה הישראלית אל הקולבים שלה. בשקם הכריזו על חודש אופנה והם מאפשרים לאנשי צבא הקבע ולשוטרים לקנות בגדים בארבעה או בחמישה תשלומים ללא ריבית. אם אינך במדים — ואפשרו לך לקנות בגדים בשלושה תשלומים. המיבחר . אבן מודרני מאוד ויפה ובולטות בו שמלות פוטר בפסים לרוחב בגוונים של ירוק־כחול, סריגים נוצצים בברק הלורקס וטרנינגים לילדים.

פרקי היום בתנ"ך

ראשון א', 18.50
יום א': ירמיהו, פרק כ"ח (פסוקים ...) — שיחה מאת ... הם על הנושא: נבואת ירמיהו ומשל בלעם „אוי לך מואב".
יום ב': ירמיהו, פרק מ"ט (פסוקים א'—י"א) — שיחה מאת אברהם אהוביה על הנושא: הנבואה את על אדום.
יום ג': ירמיהו, פרק מ"ט (פסוקים י"ב—כ"ב) — שיחה מאת עזבון חכם על הנושא: הנבואה על ביצרה ועל אדום והתקבלה לנבואה עובדיה.
יום ד': ירמיהו, פרק מ"ט (פסוקים כ"ג—ל"א) שיחה מאת ד"ר מנחם בולה על הנושא: „לא דלתים ולא בריח לו בדד ישכונו".
יום ה': ירמיהו, פרק מ"ט פסוקים ל"ב—ל"ט) — שיחה מאת הגי מיטקובץ על הנושא: הנבואה על עילם.

לילדים ולנוער
בטלוויזיה הכללית והלימודית

* **יום שישי**

15.00: כמעשי בראשית — פרשת חיי שרה — הפרופ' ישעיהו ליבוביץ בשיחה על דמותו של אברהם אבינו, ובדבריו לאור יחסו להגר ולישמעאל. ד"ר גרעה עפרת יציג מספר ציורים מציבים אשר המשוררים עם נושא העקידה וכתבה את ציורו של רמברנדט. בכמש הריבתר „בפור הפיתוגאי החוקר כברון". היא ביך את המשא ומתן של אברהם אבינו לניכוש המכפלה.

* **יום ראשון**

16.45: בית ספר לשוטרים — סדרת הרפתקאות חדשה בת 12 פרקים החוארת עלילות צוערים בבית ספר לשוטרים באנגליה. בפרק הראשון מסופר על המגויסים הראשונים. צוערים מסתבכים עם המשטרה שלא באשמתם, בדרכם לבית הספר ביום הראשון.

17.30: „פסטיגל 85" — „ברודווי על הכרמל". מנחים: גדי יגיל, אבי קושניר, „רובוט", בהשתתפות ילדי הפסטיגל.

* **יום שני**

16.00: הפונדק בערוץ המטה המייל — פרק 3: אהבה בטרם ... אייה בפונדק — ... קברון, הכל השייב בו ובכוונותיה, אך קיים מתאהבת

פינת הבול
מאת חיים לנגלבן

הפילהרמונית

התזמורת הפילהרמונית הישראלית נוסדה לפני 50 שנה, בתרצ"ו — 1936. בידי הכנר המהולל ברוניסלב הוברמן. הוא חזה כראש את שואת יהדות אירופה, רעבר בראשית שנות השלושים, החל ב... באבציון לייסד בארץ ישראל תזמורת סימפונית ... רעיון זה גבם עוד בעת הופעותיו הראשונות בארץ ישראל ב־1929. כאשר הגזירת תכנית ארגונה כשביל ה... קונצרטים שלו. הוברמן נולד ב־1882 בפולין. בהיותו בן 11 החל להופיע בפומבי בהצלחה עצומה ברחבי אירופה וארצות הברית, וכישוריו וכשרונו עד צמצו והגיעו עם התבגרותו, עד שהיה ללא עוררין לאחד מגדולי הכנרים בעולם. הוא היה צריך ללהב לשמיעתו הצעירים הגברו עם. ראיתי בראש את השואה הבאצית הוא של אחרי ב... הבנים היהודיים באירופה והבטע להתייצב בגולות הי הילכה תבניות. ואכבם כן, ב־26 בדצמבר 1936, הצליח להציג בפני הציבור את התזמורת הפילהרמונית הארצישראלית, בניצוחו של לא אחר, אלא, כאשר ארטורו טוסקניני, גדול המנצחים בכל הזמנים. טוסקניני התיים את אישלה בגין הדיקטטורה של מוסוליני. הוא נולד באיטליה, ב־1867, והחל את הקריירה המוסיקאלית כצ'לן, הוא סירב להופיע בגרמניה ואיטליה, לאחר שכל הובן שבר על אורחיהן הפאשיסטיות. רגשותיו של טוסקניני חברו יחד הביאו לתמיכה בדעיון הציוני. הוא לא רק ביטל התחייבויות קודמות כדי לתנצח ב־1936 את התזמורת הארצישראלית — כיום התזמורת הפילהרמונית הישראלית — אלא גם חזר לנצח עליה ב־1938. הוא מת בניו־יורק ב־1957, בגיל 90. ואילו הוברמן נפטר בשנת 1947 בהיותו רק בן 65.

לציון יובלה של התזמורת הפילהרמונית הישראלית, ינפיקו שירותי הדואר בארץ סדרת בולי זכרון, מוקדשים לברוניסלב הוברמן וארטורו טוסקניני. הבולים הם בערך נקוב זהה של 1.50 ש"ח כל אחד. גודל כל בול 40 מ"מ על 25.7 מ"מ. הנושא יוכל התזמורת הפילהרמונית הישראלית. הבולים מראים את דיוקנאותיהם של הוב... המן וטוסקניני, המכבב אד ואן אויך. גליון השלם יצוא בכל בכל הגליונות שהופיעו עד זה בישראל, שלא כמהוג עד

כה בבולי זכרון, המודפסים בדרך כלל בגליונות של 15 בולים לכל ערך בנפרד, שולבי הפעם שני הבולים בגליון אחד בן 12 בולים, כפי שניתן לראות בתצלום המתפרסם לעיל.

הגליון מורכב בשלוש שורות של 4 בולים עם ארבעה שובלים בשורה התחתונה בלבד. ארבעת הבולים בכל שורה, מורכבים משני בולי הוברמן ושני בולי טוסקניני. כאשר הבולים בשורה האמצעית נמצאים בסדר שונה מאלו שבשורה העליונה והתחתונה.

כדאי לציין, כי מנוי של השירות הבולאי המזמין סדרת בולים אחת של מיגן, יקבל מחצית השורה העליונה — בעלת טובל, ואם בהזמנתו 2 סדרות, יקבל שורה התחתונה אחת, וכך הלאה. מנוי שבהזמנתו שורה אחת יקבל שורה תחתונה אחת. ואילו מנוי שבהזמנתו צמדות לוח, צבדות שובל. או גליונות עליים יקבלם באות הכמויות המופיעות בהזמנתו הקבועה כמקובל בהופעת בולים אחרות.

הבולים יראו אור ביום בכסלו התשמ"ז ב־18 בדצמבר 1986. הציבור הרחב יוכל לרכוש את הבולים בכל אשנבי הבולאי של השירות הבולאי. מכירת חותמי בולאי, זה תיפסק באשנבי המכירה של השירות הבולאי גם לאחר יום... והופעה כחודש ימים, במידה והמלאי אפשר זאת, או עד לאזילת המלאי.

שוב מעורב במניות

מאת מרדכי זפט

שבוע המסחר במניות הסתיים אתמול במגמה מעורבת: 148 ירידות, 131 עליות ו-107 ניירות נותרו ללא שינוי בשערם. המחזור הצטמצם כמעט ל-11.6 מיליון ש"ח מזה 1.4 מיליון ש"ח במניות ההסדר.

שערי המניות

החברה	השער	השינוי בנק'	ב-%
סבנות 0.1	1300	+34	+2.7
הבינלאומי	3545*		
פ.ב.י.	4575	+15	+0.3
אי.די.בי. רגי	80790	—125	—0.2
אגוד	60226	—1	(—)
דיסקונט א'	103220	+130	+0.1
המזרחי ש'	33400	+150	+0.5
פועלים ש'	54870	—50	—0.1
כללי	140020*		
בל"ל	34870	—55	—0.2
כימון 1.0	46920	—30	—0.1
אדנים	23200	+325	+1.4
לאומי משי ש'	7490*		
פתמיש	2340	+40	+1.7
משכן	2600	+50	+2.0
עצמאות	9662*		
מבני ש'	17360	+20	+0.1
מירב	6570	—500	—7.1
עיטור	536*		
לאומי מני ש'	9000*		
הסנה	340	—10	—2.9
בקוריטס	860	—7	—0.8
שופרסל א'	7200*		
דלק	3499*		
ארון 1	815	+12	+1.5
אזורים	867	—5	—0.6
אפריקה 1.0	32600	—100	—0.3
נכסים	3250*		
גב ים 0.5	3195		
הכשר"ה	60950*		
יתעפרו	3580	—220	—5.8
כלל גדלין	498*		
מנרב	1362	+30	+2.3
נאות אביב	7700	—75	—1.
פולגת	2680*		
פוליגון	8170*		
אורדן 1.0	7950*		
כבלים	30000	+1290	+4.5
קופי פת 1.0	2620*		
אלקו ש'	4080*		
אלקטרה 5.0	13950*		
כלל אלקט'	2095	—50	—2.3
אי.פי.	1045	+20	+2.0
תעי מודל	5901	—1	(—)
דשנים 5	1498	+28	+1.9
חיפה כימיק'	405*		
סבע	8271	+9	+0.1
ים המלח	4615	—10	—0.2
פרוכימים	564	+12	+2.2
פרוטארום	13800	—1500	—9.8
מפעלי נייר	263000	—4000	—1.5
פולק 5	1200*		
מרכזית	8580*		
כלל תעשיות	1568	—30	—1.9
אי.די.בי. פי'	5300*		
החברה ל 1	9700	—300	—3.0
אמפא	16500*		
פועלי השי'	7050*		
דיסקונט השי'	3020*		
הירחי השי'	20504	+900	+4.6
יצחא	1160	+150	+1.3
ירדן	3420	—380	—10.0
כלל ישראל 1.0	969	—16	—1.6
פז השי'	6890*		
צוז 0.5	2410	—5	—0.2
צמח 0.5	6200*		
פז נפט	18050	—200	—1.1

* ללא שינוי

אתמול בבורסה

הא... הוסיפה להיות חיובית אך בחישות הדיעה, שהבורסה בכיוון חיובי מהותי ומתמשך, קצת ירידה. אתמול היו מיכרשים בחלק מהמניות, גם ב„בכורות" אשר ירדו עד כ-3 אחוזים.

התנודות החדות שנקבעו את: מ"ל הפניקס 0.5 (—10%), דטה (+8.8%), בגדי-קר (+9.4%), מן 5.0 (—10%), שלדות (—10%), ירדן (—10%) ורחידרן 5.0 (מוכרים בלבד).

המדד הכללי של מניות, ללא בנקים, עלה השבוע ב-1.05 אחוז. בשוק אגרות-החוב היו אתמול תנודות עד אחוז, לשני הכיוונים.

ניסים ונונו — יו"ר מועצת סניף קריית שמונה

בהשתתפותו של מזכ"ל המפד"ל הרב יצחק לוי התכנסה מועצת סניף קריית שמונה לישיבתה הראשונה ובחרה בחבר ניסים ונונו כיו"ר.

במרכז קבעה המועצה שיתוף המזכירות והוועדות יבחר בישיבות הקרובות.

חברי המועצה רובם אנשי חינוך ופעילים מקומיים הביעו את רצונם להרחיב בפעולות בקרב הקהילה בקריית שמונה.

אשה נדרסה למוות בירושלים

אשה כבת 60 נדרסה למוות אתמול על ידי ג'יפ צבאי, שפגע בה כעת שעמדה על המדרכה.

התאונה ארעה סמוך לשעה 11.15 בכביש ירושלים — נווה-יעקב, ליד ש... ג'יפ צבאי שנסע לכיוון נווה יעקב סטה לפתע מנתיב נסיעתו, עלה על המדרכה ופגע באשה כבת 60. הג'יפ המשיך בנסיעה ופגע ברכב נוסף. האשה נהרגה במקום, נהג הרכב נפגע קל והועבר באמבולנס לבית החולים הדסה הר הצופים. בוחנים של משטרת ירושלים פתחו בחקירה.

צעיר מוחמד אל עתקה בן 17 מכפר ... נהרג ושישה אחרים נפצעו, ביניהם שלושה באופן אנוש בתאונת דרכים שהתרחשה אור ליום ה' בכביש פלוגות שבהדום.

הודעות הבורסה

* רים — יחולקו מניות הטבה בשיעור 100%.
* הדיראן — החברה קיבלה אישור האוצר לרכוש יחידות השתתפות של תיראן מו"פ בסך כ-6 מיליון דולר.

משלוח ראשון של 100 טון עגבניות יגיע לארץ ביום ג' הקרוב

נוכח הגידול בייצור המקומי לא היה צורך לייבא יותר מכמות זו, בעוד 10 ימים יגיע מחירן בשוק הסיטונאי ל-1 שקל

משלוח ראשון של 100 טונה עגבניות יגיע לארץ ביום שלישי הקרוב. בכך נענה שר החקלאות אריק נחמקין לבקשת שר האוצר לייבא מהבל של עגבניות, כדי להתגבר על המחסור הזמני. העגבניות יובאו מספרד או מפורטוגל.

עקב הגידול המדרגתי בכמויות העגבניות מייצור מקומי מעריכים שלא יהיה צורך לייבא יותר מ-100 טון; למרות שהאישור ניתן ל-300 טון עגבניות.

אם אכן יירדו המחירים בגלל אספקה מלאה של עגבניות מקומיות לא ייבא יותר — אמר השר.

לכתב צה"ם נודע כי אתמול בבוקר נמכרו עגבניות בשוק הסיטונאי ב-2.5 שקל הק"ג. ירידה נוספת צפויה בשבוע הבא ל-2 שקל הק"ג ובעוד 10 ימים, עם הגעת העגבניות מהערבה והבקעה, יירד המחיר לשקל אחד הק"ג בשוק הסיטונאי.

כתב צה"ם מוסיף כי גם כאשר בעליית הבית בצפון ת"א שילמו 8.5 שקל לקי"ג עגבניות, קיבל החקלאי 1.30 שקל בלבד. היום קיבל החקלאי בשוק הסיטונאי 1.5 שקל תמורת קי"ג עגבניות.

התנגדות ליבוא העגבניות הביע אתמול מזכיר מגדלי הירקות במרכז החקלאי, יעקב חימוביץ.

„המגדלים מתנגדים ליבוא עגבניות כאשר בשווקים יורדים המחירים. המחסור היה זמני והוא חלף. מזג האויר חם בערבה. בשבועיים האחרונים, זרו את הבשלת העגבניות המתוכננות לשיווק ב-1 בדצמבר בשבוע הבא. יבולים אלה יוצאים לידך ובשווקים חלה ירידה במחירים" — אמר חימוביץ, בפגישת מגדלים שהתכנסה אתמול, במחאה על החלטה של משרדי האוצר והחקלאות לייבא עגבניות מחו"ל.

בהמשך הוסיף המזכיר כי תמורת עגבניות מיובאות משלמים 3 ש"ח לק"ג, כך שיהיה צורך לגבות מן הצרכן 5 ש"ח לקי"ג, בעוד שחקלאי בארץ מקבל כיום 1.5 ש"ח בעד קי"ג עגבניות בשוק הסיטונאי.

יעקב חימוביץ מעיר עוד, כי במשך כל עונה היו מחירי העגבניות זולים, ואילו הקיסטונאים הפלו את המחיר והחקלאים הפסידו. מן הראוי היה, אמר, שבמשרדי האוצר החקלאות „דאגו לחקלאים ויקפידו לא לפגוע בהם, דווקא כאשר הם במצוקה".

ד"ר יחזקאל טלר — יו"ר מזכירות התנועה בחיפה

מזכירות התנועה הדתית לאומית התכנסה אמש בחיפה ובחרה פה אחד בד"ר יחזקאל טלר, מרצה באוניברסיטת חיפה, כיו"ר.

ישראל לבנון נשיא התנועה בחיפה, קידם בברכה את הבחירה והביע תקוה שד"ר טלר יפעל במרץ ובמסירות להעלאת קרנה של התנועה ולהפעלת מוסדותיה. לקראת שיקומה. הוא קרא לליכוד ולאיחוד כל חלקי התנועה למחנה אחד גדול, להאדרת כוחה.

אליעזר אלתר, סגן ראש העיר חיפה העלה את הבעיות העומדות על הפרק וקרא לגשת מיד להן בהצבת הסניף לבנין מתאים שיענה על הצרכים. מר א. סקורניק יו"ר המועצה הציע להכין ביד הצעות לבחירות חברי הוועדות. בהמשך הדיון השתתפו הגב' יהודית אפיר, ה"ה א. כץ, יחזקאל רוזנברג, יעקב זק, משה בר-נר, שלום אולאי ושרה בן מיכאל.

הוחלט לארגן מספר אירועים בתנועה ולהזמין את מזכיר התנועה הרב לוי להופיע לפני צבור החברים בחיפה. המזכירות תתכנס שוב להמשך הדיון לגיבוש עמדות ולבחירות ועדות לקראת פתיחת דף חדש בפעילות הסניף בעיר הכרמל.

לסיום, הודה ד"ר טלר על האמון שניתן בו והבטיח לעשות כמיטב יכולתו לחיזוקה של התנועה ולהרחבת שורותיה.

המרכז הכספי של „סולל בונה" — בת"א ולא בשוויץ

חברת העובדים דוחה תלונות על חריגות של הקונצרן

מאת סופרנו בתל-אביב

חברת העובדים דוחה על הסף תלונות שהגיש ח"כ יעקב שמאי, ראש סיעת הליכוד בהסתדרות, למזכ"ל ההסתדרות ישראל קיסר, על „פעולות חריגות של סולל בונה בשוויץ".

מר ב. רבינוביץ, מנהל מפעלות חברת העובדים בתשובתו לתלונות ח"כ שמאי כתב לו כי מזכיר ההסתדרות לא ביקש לעקוב אחר פעולות של „סולל בונה" שנועדו להעביר את המרכז הכספי של הקונצרן לשוויץ, כי לא היה צורך בבקשה כזו שכן „המרכז הכספי שלו מתנהל בישראל, בתל-אביב". לדברי רבינוביץ, פעולותיה הבינלאומיות של „סולל בונה", שתרמו במשך השנים האחרונות מאות מליוני דולרים למשק הישראלי, נעשות לפי אישור הפיקוח על מטבע חוץ בבנק ישראל, המקבל כל מידע שנדרש. צויין עוד כי ממשלת ישראל מעודכנת בקשר לפעולות החברה בחו"ל כך שאין מקום לבירורים נוספים מצד מזכ"ל ההסתדרות.

יכרת יער עצים כדי להקים תחנת שנאים

יותר מ-3,500 עצים ייכרתו ביער באיזור נחל עמוד בצפון ע"י חברת החשמל, במטרה להקים במקום תחנת שנאים.

כתב צה"ם שלמה חדד מוסר, כי הקק"ל הביעה את הסכמתה לכריתת העצים, לאחר שחברת החשמל התחייבה לממן נטיעת יער נוסף באיזור גדול באיזור צפת במקום היער שייכרת.

בצפת קמו מתנגדים לכריתה הם טוענים, כי לא חסרים איזורים בצפת בהם ניתן להקים תחנת שנאים, ללא גרימת נזק כה גדול לנוף מה גם שמדובר בעצים שגילם הממוצע 40—60 שנה.

עירית תל-אביב לא תדרוש רישיון לחדרי לימוד תורה בבתים פרטיים

בעקבות התערבות אירגון „יד לאחים" לאחר שמשפחה בשכונת „עזרא" נדרשה לעשות כן

מאת חיים פיקרש, סופר „הצופה"

„עירית תל-אביב לא תדרוש רשיון מיוחד על חדרים בהם יתנהלו חוגי לימוד תורה" — זאת מסר אתמול דובר העיריה בן כהן, לסופר „הצופה" בעקבות תלונה של משפחה בשכונת עזרא בעיר, שנתבקשה להוציא רשיון, לאחר שייעדו אחד מחדרי בית מגוריה, למסגרת של „חוג לימוד תורה".

את החוג הפעילו אנשי „יד לאחים", בבית בני משפחת אריה ומזל לוי, אך בעקבות תלונות שכנים על „הפרעות", הגיעו אנשי אגף הפיקוח על הבניה במינהל ההנדסה של עירית תל-אביב. בני הזוג לוי מספרו כי אנשי העיריה הזהירו אותם כי השימוש שהם עושים בבנין השייך להם ברחוב גינצבורג בשכונה, „כחדר בית ספר ללימוד תורה" הוא שימוש חורג, בהתאם לחוק התכנון והבניה והוא אסור במקום האמור. בני משפחת לוי נדרשו, לדבריהם, להפסיק מיד את השימוש החורג בחדר.

דובר ארגון „יד לאחים" מסר כי הם פנו לעורך דינם, עו"ד אליהו זאבי שהזהיר כי יפנה לבג"ץ נגד העיריה. „האם משחק קלפים מותר ורק שיעורי תורה הם חריגים?"

„העיריה פעלה בעקבות תלונת השכנים" — אמר דובר העיריה והוסיף כי העיריה, בכל מקרה, לא תתערב יותר, חרף תלונות השכנים.

שערים יציגים

להלן השערים היציגים ל-27.11.86:

סל	1.4976
דולר ארה"ב	1.4901
מר"ג	0.7490
לי"ש	2.1264
פר"צ	0.2287
ין יפני (100)	0.9167
פלי"ה	0.6628
פר"ש	0.8981
כת"ש	0.2161
כת"נ	0.1977
כת"ד	0.1983
דולר קנדי	1.0758
דולר אוסטרלי	0.9697
רנ"ד	0.6649
פר"ב (10)	0.3602
שי"ל אוס' (10)	1.0638
לירה איטלקית	1.0811
לירה אירית	2.0376
פזטה ספרדית (100)	1.1093
יחידת מטבע אירופית	1.5580
דינר ירדני	4.2319
לירה לבנונית (10)	0.2208
לירה מצרית	0.7972

למכירה בגבעת-שאול

רח' כתב-סופר 28

3—4—5 חדרים

02-225916

או במקום בשעות העבודה

למכללת תלפיות בתל-אביב

דרושה ספרנית

למשרה מלאה או חלקית

מועמדות דתיות בעלות הכשרה מתאימה ונסיון מתבקשות לפנות: רח' דב הוז 16/18 תל-אביב, טלפון: 03—240007

בית חולים קרית צאנז ע"ש לניאדו

הודעה על שינוי מספרי טלפון

החל מ-1.12.86, כ"ט מרחשון תשמ"ז, מס' הטלפון של ביה"ח יהיה 053-21666. כמו"כ, עם הפעלת מערכת חדישה, ניתן להתקשר ישירות לכל מספר פנימי של בית החולים ללא תיווך המרכזיה.

להלן רשימה חלקית בלבד:

מחלקת יולדות	21648	חדר מיון	21630
מחלקת ילדים	21674	חדר לידה	21653
מחלקה פנימית	21635	מרפאות חוץ	21633
מחלקה כירורגית	21629	מחלקה סיעודית	21641

מזכירות כללית 21745, יחסי ציבור 21765, לשכת המנכ"ל 21761.

לשרותכם

המחלקה ליחסי ציבור

המרכז לפנסיה הגרמנית בע"מ

The Centre

for German Pension Ltd.

בעלי השכלה תיכונית, מקצועית ואקדמאית זכאים לפנסיה מהמוסד לבטוח סוציאלי הגרמני וזאת בגין כל שנת לימוד. נותרו מספר ימים להבטחת פנסיה מגרמניה עבור השכלה.

פניה: המרכז לפנסיה הגרמנית פונה בזאת לאזרחים ישראליים להצטרף לבטוח הסוציאלי הממלכתי הגרמני ולנצל הזכות המוענקת להם עפ"י האמנות שנחתמו בין ממשלת ישראל לממשלה הפדרלית של מערב גרמניה.

מה תוכל לקבל מהמוסד הגרמני לגמלאות: עבור כל שנת לימוד לאחר גיל 16 תקבל בגיל הפרישה קצבה חודשית בסך 30 מ"ג לחודש עד ל-8 שנות לימוד, דהיינו 240 מ"ג לחודש או 2,880 מ"ג ואת לכל החיים.

מי רשאי להרשם:

א. אזרח ישראלי שהיה נרדף הנאצים: מי ששהה בזמן כלשהוא באזור כבוש גרמני בתקופה 1933—1945.

ב. כל אזרח ישראלי אחר בתנאי שעד הגיעו לגיל הפנסיה יעבוד חודש אחד בגרמניה.

כמה תצטרך להשקיע:

א. במועד ההרשמה 400 ש"ח (בתוספת מ.ע.מ.) הכוללים תשלום שאתה חייב לגרמניה ודמי טפול למרכז.

ב. במועד קבלת הקצבאות 5 פנסיות חודשיות.

מלבד התשלומים הנ"ל לא תהיה חייב למוסד הבטוח הסוציאלי הגרמני תשלום נוסף כל שהוא.

צבי אברהמי, מנכ"ל

ייעוץ חינם והרשמה במשרדנו!!

ת"א, בית כלל, רח' דרויאנוב 5, חדרים 1011/2 — טל. 03-281973

פתוח במוצ"ש 19.00 עד 20.00, בימי חול 09.00 עד 20.00

ההיאחזות הראשונה

(סוף מעמוד 7)

מיעברות בתורתה... „אם יקח (יצחק) מבנות כנען, יהיה גם כן זרע כנען, וכבר אמרו ג"כ, בנך הבא מן הנכריה — אינו קרוי בנך. ואם כן, ודאי לא ירצה השי"ת שיקח יצחק בנות כנען, כיוון שנשבע (לאברהם) „לזרעך אתן את הארץ הזאת" (אלשיך).

מפרשי המקרא הקלאסיים מציגים את השאלה, מדוע ציווה אברהם אבינו את אליעזר בכל התקיפות: „השמר לך פן תשיב את בני שמה"! הרי קיימת אפשרות שיצחק יבוא לארץ-כשדים, יתחתן עם המיועדת לו ויביא אותה לאחר מכן לכנען.

שתי תשובות בדבר. ראשית, הלא אברהם אבינו בעצמו — לפי אברבנאל — רמז על הסיבה: „אשר לקחני מבית אבי ומארץ מולדתי" — אינני רוצה לשוב שמה. לא הוא ולא בנו — — מפני זה היה בוחר לשבת בה (בארץ המובטחת) תמיד. „איך, אם כן, יצא בנו יחידו מכנען, כאיש אובד..." ואם אותה זו השאלה נשאלה, הרי המדובר הוא ב„ביקור" זמני: יתחתן וישוב ארצה עם אשתו... ועל זה מביע אברבנאל עיקרון, הי אקטואלי גם כן לימינו אלה: „...מה שאין ראוי לעשיה בשנים, רבות, אין ראוי לעשיה בשעה אחת". אם יצחק יהיה ל„יורד", לא יוכל לבצע בחוץ-לארץ את רצון ה'. „ואעשך לגוי גדול, ואברכך, ואגדלה שמך והיה ברכה" — כי הדר בחוץ לארץ דומה כמי שאין לו אלוה" (כתובות קי, ב).

מעשה אבות סימן לבנים

במעשי אברהם אבינו בעבר הקדום, בשרב שהד של „עם אלקי אברהם", שזורה הרקמה מציאות חיינו „הסריה". כי שגה — אברהם אבינו, החיה, האידיאליסט, אי הבנאים המצפיפים „הבציאותים"... „אתם צדי, כאש ה'" (...) כי אברהם לא סטה ולא התאכזב.

לפעמים נדמה לנו (שהכון) בלוא... באפילויות ללא מוצא. ... „האידיאליסטים" שבינו, ... בשתוים „עם הארץ יבני חת", שלפכים לתת לנו מבחר קברים, אבל לא אחוזת-חיים. במצבים כאלה נעלה על לבנו, כי חזון אברהם, תביעתו על ההבטחה האלקית, הוא יותר ריאלי מהמציאות של „בני חת" ... להיר... ... אברהם — חיים פה באוזני הארץ.

בתנועה

אמונה — האזי"ל תל-אביב

פרשת השבוע

בהמשך שינקין רח' המעיבה 40 ת"א המרצה: כבי נפתלי קריאט.

במבין הנוער הדתי קרית שלום המרצה: הרבנית סגל.

בזיד הנצחון בשעה 11.15 לפנה"צ ע"י הרבנית גולדשטיין.

יום שני

בבצרון יתקיים אי"ה חוג התנ"ך בשעה 8 בערב ע"י הרבנית גולדשמיט.

יום שלישי

שיעור התנ"ך עם הגב' עדיהיים

יתקיים אי"ה ל' חשון תשמ"ז 2/12—86 בשעה 4.30 אחה"צ במרכז אמונה רח' דיזנגוף 209 תל-אביב.

יום רביעי

חוג התנ"ך עם הגב' מלכה אופיר

יתקיים אי"ה א' כסלו תשמ"ז 3/12/86 בשעה 8 בערב בהמשך שינקין רח' המעיבה 40 תל-אביב.

חוג דיהבבים

יתקיים אי"ה א' כסלו תשמ"ז 3/12/86 בשעה 5 אחה"צ בביתה של החבי אסתר פלינט רח' בר גיורא 3 ת"א הנושא: שיחה תופעית בעיני דיומא.

חוג נוי

יתקיים אי"ה א' כסלו תשמ"ז 3/12/86 בשעה 5 אחה"צ בביתה של החבי חיה ידביץ רח' עין גדי 3 ת"א.

שעור התנ"ך עם הרבנית רבינוביץ

יתקיים אי"ה א' כסלו תשמ"ז 3.12.86 בשעה 4.30 אחה"צ בסניף אמונה אחד העם 110 ת"א הנושא: המשך נבואת ירמיהו, רעיונות מפרשת השבוע.

מערכת הארגון ברחבי הארץ

גבעתיים — שבת

בביתה של חסידה השכל, רח' הרצוג 7, בשעה 4.00 אחה"צ פרשת-שבוע.

יום ראשון — כ"ט חשון 30.11.86

נס-ציונה —

בבית-הכנסת רעוה, בשעה 7.00 בערב, תרצה הפסיכולוגית עדה בן דור על יחסי הורים וילדים.

פתח-תקוה —

במעון „אמונה" צעירה — רח' קרדש פינת רזיאל, בשעה 4.00 אחה"צ — חוג לציור, המורה שולמית ארזי, בהשתתפות הרבנית משורר.

גבעתיים —

מידי שבוע ביום ראשון בסניף המפד"ל רח' ליה פרשת שבוע, בשעה 6.00 בערב. המרצה פודוביץ שמואל.

יום שני — ל' חשון תשמ"ז — 1.12.86

בת-ים —

בסניף אמונה בבית הפועל המזרחי, רח' הרצל, בשעה 4.30, חוג לציור לחברות וילדיהן, בהדרכת נחמה לירון.

חוג לתכשיטנות ואמנויות — בשעה 6.00, הרצאה בנושא האשה בהלכה בשעה 8.00 — המרצה הרבנית יעל בר-שלום.

קרית-עקרון

בסניף פועמ"ז בשעה 7.00 בערב — מסיבת ר"ח כסלו. הרב צבי כהן ירצה על הנוכה — לקחים ומוסר השכל.

גבעתיים

במרכז קהילתי גבירת מרדכי, חוג התעמלות, בשעה 8.00 בערב.

אור-יהודה

בבית המועצה הדתית רח' ההגנה, מתקיים מפגש חברות בשעה 19.00, מרצה מר אביעזר בזיבין בעניני דיומא.

יום שלישי ל' חשון — 2.12.86

גבעתיים

אצל החבי שושנה רבינוביץ רח' הרצוג 38, חוג חברתי, בשעה 8.00 בערב המרצה — רעיה אפרשטיין — מנהלת לשעבר בלא נשים „נוה-תרצה".

במרכז קהילתי גבירת מרדכי יפתח חוג לרקודי עם. פרטים והרשמה בטלפון — 793162.

אור-יהודה

מתקיים חוג הורים בשעה 20.00 — מנחת החבי רבקה הרשקוביץ.

ראשון-לציון

בבית הפועמ"ז — רח' שלמה מעודה 5 — מפגש חברות, בשעה 20.00 — מרצה מר עדבריה ארגע בנושא ידיעת הארץ.

בת-ים

במועדון אמונה בסניף הפועמ"ז, בשעה 10.00 בבוקר יפתח מועדון בוקר לחברות הרב רוד הר הכהן ירצה מעניני דיומא.

נס-ציונה

בבית-הכנסת יעוה, בשעה 7.30 מסיבת ר"ח, בהשתתפות מר שמעון נסים סגן ראש המועצה המקומית.

פרקי שירה: צבר התאוצות ישפת רעננה דבאירי.

הרצאת החבי ביירה הראל — גם חנוכה בעבר ובהוה.

אשדוד

במועדון אמונה רובע ה' — מסיבת ר"ח כסלו, בשעה 7.00.

בתכנית: — החבי נעמי יפת תשוחח על חודש הארגון הנשים הדתיות באמונה.

ד"ר חיים היפנר ירצה על מחלות חורף אצל ילדים.

ראשון-לציון

במועדון „אמונה" — רח' מולכו 12 בהרכו לגיל הרך ע"ש ריתה גולדברג, בשעה 4.30 לחברות וילדיהן — תנועה ומוסיקה בהנהגת נורית יראוני.

גדרה

בסניף הפועמ"ז, בשעה 7.00 בערב, מסיבת ר"ח הרצאת רב בילודי עקופית.

יום רביעי א' כסלו — 3.12.86

גבעתיים

במרכז הקהילתי גבירת מרדכי — יפתח חוג למלאכת נוי. פרטים והרשמה בטלפון 793162.

חולון

במועצה הדתית רח' הרב קוק 7, בשעה 8.00 בערב, מסיבת ר"ח כסלו.

בתכנית: יוקרן סרט על מוסדות ילדים של „אמונה". שירה בציבור בליווי אקורדיון ושקופיות.

„אמונה" — המרכז לקליטה חברתית-רוחנית של עולים נחלים

שבת —

עולים ממרכז הקליטה בלוד יתארחו בבתי החברים במושב, במשך ליל שבת ושבת, ארוחות צהרים ושיחה בישיבת בני-עקיבא במקום בעזרתם של מנכ"ל הישיבה, הרב יוסף באגד וסגנו אליעזר אשר.

העולים גם יסיירו במושב ובמוסדות החינוך שבו. מארגנת: החבי פסיה אונגר.

מושב חמד

יום שני —

בשעה 8.00 בערב, במסגרת מפגש ראש חודש ירצה הרב בנימין נכון על מצוקת יהודי אירן.

תל אביב

בבית-הכנסת הגדול בת"א, אלנבי 110

יעבור לפני התיבה החזן מיכאל זיידוביץ. לפני קבלת השבת, השיעור ברמב"ם מפי נשיא בית הדין כבוד ר' אברהם הרוני שליט"א בהלכות שבת פרק ה', הלכה א—ג בנושא: „הדלקת נרות שבת בבית שרה אמנו".

מנחה 4:00 שחרית 8:00.

עונג שבת

אוהל שם

השבת פרשת חיי שרה בשעה 4.00 ירצה הרב ד"ר ש.ז. כהנא, בנושא חודש כסלו. הרב ש' זלמן הוכמן, ידרוש בפרשת השבוע. פרקי שירה ע"י החזן מר משה ציטרין.

בכליל, 10.30 ירצה הרב ד"ר ש.ז. כהנא בנושא חודש כסלו וימשיך בירושלים בימים א'—ג' בהיכל שלמה ובמועדון מורית.

חיפה

בבית הכנסת לנוער בביה"ס „יבנה — נצח ישראל"

התפילות בליל שבת לפי זמני הדלקת נרות, ובשבת בבוקר ב-8.15 לפני התפילה ב-7.30 שעור בתלמוד ע"י הרב ישעיהו גבר, רבו של בית הכנסת. לפני הקריאה לימוד משניות לזכרם של תלמידי ביה"ס שנפלו במערכות ישראל.

בית הכנסת הפועל המזרחי (רח' ההלוץ 59)

בשבת בשעה 7.00 בבוקר יתקיימו 2 שיעורים בתנ"ך ובגמרא מפי הרב מנחם המר, ובשעה 10.30 שעור בחוג רבבים מפי הרב יוסף קרויצר.

מזל טוב באסותא

לולי ואבי השמגר — בן
כוכבה ונפתלי רויגג — בן
לאה ואבנר ביסק — בן
דפנה ויוסי מנור — בת
אוריט ועודד הנקס — בת
אסתר ומשה יוסף פרידמן — בת
מרים וחיים טוב זנבר — בן
אנרי וחוץ ברנשטיין — בן
חיה ויוסף כהן — בן
נורית ועזי לירק — בן
חנה ועמנואל סופרוביץ — בת
טובה ושלום רינגל — בן
גבאון וגיל סנאי — בן
רינת וחיים אלון — בת
ריבי ושלמה וולקוביץ — בת
שדה ויוסף אפשטיין — בן
עמליה וארז טובי — בן
אנס ואבי סוני — בן
קרינה ואבי זבלודוביץ — בן
נעמי וערן תלם — בן
שושנה וחיים מארוביץ — בן
אמנת ואבי יודקביץ — בת
דבורה וציון לביא — בן
ידדנה ותמי אהרון — בן
רחל ואברהם סולומון — בן
אורה ודוד בן יוסף — בת
שרה ויעקב ויזל — בן
פני ונטלה דרור — בת
איריה ויעקב בודר — בת
יעל וחיים פרינר — בן
אנדריאנה ומאור פינקרס — בת
קרין ומורים טרוק — בת
איבנת ואפרים בן אלי — בת
יהודית ויהושע פטרוק — בת
רות והרצל מתוק — בת
רינה ודורון ערך — בת
אולין ויונתן רבינס — בת
גילה ורמי בירנבאום — בן
ורה וסמבן ערובהור — בת
דרורה ומיכאל גרף — בן
עפרה וגיל מאיר — בן
פנינה ואברהם שניידר — בן
מלכה וראובן יעקב — בן
טובה ומיכאל לוסטיג — בת
צירה ויהושע גלסנר — בן
יוכבד ואברהם לוק — בן

גם לך מגיע אסותא
240185

דירה למכירה בחיפה

בהזדמנות

3½ חדרים, ק"ג, 90 מ"ר

מסודרת, ארונות, דו"ש

באווררת

טל. 04-67-871

לוח הצופה

* בבני ברק 3 ח"ג — דו"ש עם אפשרות בניה על הגג שלי. 03—706555

לוח ירושלים

* ברמות א' 4 + פ"א, ק"ג, דירבים אפשרות לבנה 66.000 דולר. 02—862611

מדור שידוכים

* „שידוכים" לנאים יהודים יעוץ אישי, סודיות מוחלטת. 03—905607

שערי חליפין במט"ח

בנק המזרחי המאוחד בע"מ

שערי קניה ומכירה של בנקנוטים והעברות במטבע-חוץ ליום 28.11.86, עד למחרת בשעה 12.50 לעסקות בדולרים עד לסך 1,000 דולר וביתר המטבעות עד שווי 500 דולר, יהיו כמפורט להלן:

*נוסף לשערים דלהלן יש לגבות עמלה בשיעור של 0.75%

המדינה	המטבע	יחי'	שער קניה (שקים והעברות)	שער מכירה (שקים והעברות)	שער קניה (בנקנוטים)	שער מכירה (בנקנוטים)
ארה"ב	דולר	1	1.4807	1.4992	1.46	1.53
בריטניה	לישט	1	2.1107	2.1371	2.08	2.18
גרמניה	מרק	1	0.7438	0.7532	0.73	0.77
צרפת	פרנק	1	0.2275	0.2304	0.21	0.24
הולנד	גולדן	1	0.6580	0.6663	0.64	0.68
שוויץ	פרנק	1	0.8930	0.9042	0.88	0.92
שוודיה	כתר	1	0.2145	0.2173	0.20	0.22
נורווגיה	כתר	1	0.1962	0.1987	0.19	0.20
דנמרק	כתר	1	0.1959	0.1994	0.19	0.20
פינלנד	מרק	1	0.3015	0.3053	0.29	0.31
קנדה	דולר	1	1.0683	1.0817	1.04	1.10
אוסטרליה	דולר	1	0.9629	0.9760	0.91	1.00
דרא"פ	רנד	1	0.6589	0.6671		
אוסטריה	שילינג	10	1.0565	1.0697	1.04	1.09
איטליה	לירה	1000	1.0760	1.0895	1.01	1.11
יפן	ין	100	0.9123	0.9237	0.89	0.94

* רק לגבי בנקנוטים בערכים של עד 100 כתר

** רק לגבי בנקנוטים בערכים של עד 10,000 לירטות

לגבי בנקנוטים בערכים גבוהים יותר יש לקבל את השער בהתאם לעסקות דיל.

מגן דוד

טלפון חירום 101: ירושלים, בית-שמש, תל-אביב, חיפה, נהריה, עכו, חדרה, הרצליה, כפר-סבא, נתניה, קרית-שמונה, צפת, ראשון לציון, באר-שבע, אופקים, דימונה, ערד, אילת.

ירושלים — טל' 523133, בית-שמש — 811288, תל-אביב — 460111, רמת-גן, גבעתיים, בני-ברק — 781111, פתח-תקוה — 9231112, קרית-אונו — 344442, חולון — 803133/4, בת-ים — 512233/4, חיפה — 585555/6, נהריה — 923333, 979333, עכו — 912333, קרית-טבעון — 931401, קרית-ביאליק — 721817, חדרה — 063-22333, הרצליה — 541333, כפר-סבא — 33222, טבריה — 067-90111, קרית-שמונה — 067-44334, בית-שאן — 065-8722, עפולה — 065-93333/4, חצור הגלילית — 067-36333, קצרין — 067-61333, נצרת עלית — 065-73333, מגדל-העמק — 065-4006, רחובות — 054-451333, אשדוד — 055-51332/3, אשקלון — 051-23323, לוד — 054-229133, רמלה — 054-221022, קרית-גת — 051-881333, קרית-מלאכי — 055-8233, ראשון-לציון — 942333, שדרות — 051-97074, באר-שבע — 057-78333, אופקים — 923022, נתיבות — 941033, דימונה — 59333, ערד — 957222, ירוחם — 80133, מצפה-רמון — 88333, אילת — 059-72333, צפת — 067-30333.

נרשמו לנשואין

המועצה הדתית — אשדוד

חיסובלי אמרוי בן שושה (ריק) ברה"ב—אשדוד; שליאבוליב אידמה בת יהודה (ריקה) בירה"מ—אשדוד.

בתי חולים

ירושלים: הדסה עין כרם (ילדים, פנימית, עיניים), ביקור חולים (נשים, א.א.ג.), שערי צדק (כירורגית), הדסה הר הצופים (אורטופדית).

שבת

ירושלים: ביקור חולים (ילדים, א.א.ג.), הדסה עין כרם (פנימית, נשים, עיניים), שערי צדק (כירורגית), הדסה הר הצופים (אורטופדית).

תל-אביב: איכילוב (ילדים) איכילוב (פנימית, כירורגית).

נהריה: לניאדו.

בתי מרקחת

ירושלים — קופ"ח של ההסתדרות, הרפאה רוממה רח' המ"ג 28 523191.

תל אביב — בס, פרישמן 66 237326, בכיכר, אבן גבירול 83 246003.

נתניה — הדסה, הרצל 24 22243.

פתח תקוה — מרכז השרון, אחד העם 40 911078.

חולון — אסותא, סוקולוב 4 5058197.

חיפה — הגבעה, הגיבור 22 231905.

ב"ב ר"ג — רמת יצחק, ירושלים 56 777506.

יום שבת

הר הזיתים — הר הזיתים 287480. מוצ"ש, קופ"ח של ההסתדרות הרפאה רוממה רח' המ"ג 28 523191.

תל אביב — בריאות, המלך ג'ורג' 28 283731. ארלוזורוב, ארלוזורוב 76 230746. מוצ"ש, בריאות, המלך ג'ורג' 28 283731, ארלוזורוב 76 230746.

נתניה — קופ"ח כללית, רח' ברידצקי 91123.

פתח תקוה — סופרפארם, רח' ספירא 43 909030.

חולון — צבאית, בלפור 75 865583.

חיפה — שפרינצק, דרך צרפת 57 337544.

ב"ב ר"ג — רש"י, רש"י 13 7510971.

רדיו

קול המוסיקה

06.00 „שמע ישראל"; 06.02 „צלילי בוקר"; 07.09 „בהאזנה נינוחה"; 09.00 „קונצרט בוקר"; 11.57 „מגישים שיר"; 12.00 „כן הסיטה"; 13.05 „בהאזנה נינוחה"; 15.00 „לקראת שבת".

מוצאי-שבת

20.00 „רדיו דרמה"; 21.05 „אורפה".

רשת א'

06.00 „שמע ישראל"; 06.15 שירים לעולים; 07.30 „פסוקי הזמן"; 09.30 „השיר לא תם"; 10.30 „רדיו קל"; 11.05 „רגע של עברית"; 11.10 השידור היומי לבתיה"ס; 11.30 „השכלה ודעת לכל"; 12.05 „והאר עינינו"; 14.06 „לבת רלבן ולכל המתעניינים"; 15.00 „קבלת שבת" — פרשת „חיי שרה": פיוטים וזמירות; קריאה בתורה ובהפטרה; שיחה בהלכה; רעיונות לפרשה; אורחים לשבת.

מוצאי-שבת

18.00 „רדיודרמה"; 19.05 „אנתולוגיה קטנה לשירה"; 19.30 שירים לעולים; 22.05 „בוגרים בעלי קשיי למידה".

רשת ב'

06.06 „שמע ישראל", „מה טובו אהליך יעקב" וסיכום המשנה היומית; 06.12 התעמלות בוקר; 06.22 לחקלאי; 06.30 סקירת כתבי המערכת של עתוני הבוקר; 06.53 „אור ירוק"; 06.57 רגע של עברית; (נעימות יהות בין 06.00 ל-08.00); 07.00 „הבוקר הזה"; 08.05 „כל צבעי הרשת"; 11.40 הידעת; 12.05 חדשות; 12.10 „שריקת פתיחה"; 13.00 „חצי היום"; 14.06 „הסמנית"; 15.05 הודעה על זמני כניסת השבת.

מוצאי-שבת

18.06 „בשיק היי"; 18.30 מבזקים; 19.05 „הלוך קולנוע"; 20.05 יומן השבוע (שידור שני); 21.05 „המבדיל"; 21.05 „פרח בגני"; 21.50 הידעת; 22.05 פרקי היום בתנ"ך; 22.10 „בלוזה כל-כה"; 23.05 „ציונות 86"; 00.10 „לילה טוב".

גלי צה"ל

05.45 פרקי אבות; 05.55 באוזן מילולי; 06.00 אית פריחת השדות; 06.05 צלילי בוקר; 06.30 „פוקחים עין"; 07.07 תוספת בוקר; 08.05 בוקר טוב ישראל; 09.05 בילוי נעים; 11.05 „קילה של אמא"; 12.05 „סנדלים"; 14.05 „עוד לא שבת"; 15.05 שלמה גרניק, שבת טוב לוי וידידים בהופעה פומבית בפארק הירקון בת"א (ש.ח.).

מוצאי-שבת

18.05 „בשלנים"; 19.05 מבצר הפזמונים הלועזי; 20.05 „רחוק מן העין"; 21.05 „מסורת מסוירת"; 22.05 „קול הג'אז הזה"; 02.00 מבזק ידיעות; 00.05 ציפורי לילה; 02.05 לא יוצאים לישון; 05.00 מבזק ידיעות.

טלוויזיה

טלוויזיה חינוכית

08.00 טלטקסט — עד כאן; 08.03 שעת חושך; 08.15 זכה רעגן; 09.10 מסך לספרות (יסודי); 09.20 מוסיקה ד'—ו'; 10.05 ב'—ה'; 10.30 הגבון ו'; גיל הרך — בבית של פיסטוק; 11.00 כדאי הסבוב (יסודי); 11.15 חברה והרבות (יסודי); 11.45 אזרחות תהה"ב; 12.15 דבורה והרבית (על יסודי); 12.45 מוסיקה (על יסודי) — העקרית.

13.30 טלטקסט — עד כאן; 13.35 זה-זה — שידור חוזר; 14.30 האוניברסיטה הפתוחה: דמוקרטיה ודיקטטורית; 15.00 מפגשי בראשית — פרשת חיי שרה; 15.30 ערב הזמן — כוסף לשבת.

מוצאי-שבת

20.00 „כי הבוט" — שם הפרק: „המיר של סוני"; 20.30 „צירופים"; 21.00 מבט לחדשות; 21.30 ספורט משחק השבת; 22.30 „ילדי בן הירדן"; 24.00 מסוקר של מקום; חדשות.

הצופה

עיתון יומי

HATZOFE DAILY

המו"ל: הצופה בע"מ. העורך: משה אישון. מערכת ומנהלה תל-אביב, רח' המסגר 66 טל' 336056, ת"ד 2045. חשבון בנק הדואר 441144. סניף ירושלים: רח' בן-יהודה 3, ת"ד 1148 טל: 02—234910 בערב טל: 02—639524. סניף חיפה: רח' ארלוזורוב 1, טל' 04—663628. * דפוס העשור בע"מ ת"א

אין המערכת אחראית לתוכן המודעות והמכתבים

מזכ"ל הסתדרות הפועל המזרחי אליעזר אבטאבי:

על הממשלה לבחון מחדש מערך התעסוקה בעיירות הפיתוח

נוכח האבטלה באזורים אלה והעובדה שבעלי ההון אינם מוכנים להשקיע

מאת חיים פוקרס, כתב "הצופה"

[illegible]

קריסת הנורמה שלילית מעיירי הפיתוח

[illegible]

מערכת סולארית לאספקת חשמל נחנכה במצפה כליל

[illegible]

בג"ץ ציווה להחזיר את 3 הקצינים שהודחו משירות בתי הסוהר

השופטת: בר־לב נקט איפה ואיפה כאשר נקט אמצעים נגד השלושה ולא נגד סוויסה

[illegible]

"סיירת שיפוצים" של אסירים פעלה בבתי קשישים בשכונת התקווה

— מאת סופרנו בתל־אביב —

20 אסירים בכלא 4 הצבאי, התארגנו במסגרת של "סיירת שיפוצים" והתנדבו לבצע עבודות תיקונים ואחזקה בבתיהם של קשישים בשכונת התקווה בתל־אביב.

[illegible]

בית החולים בקור חולים ירושלים

ברכות מזל־טוב

להולדת הבנים/הבנות

אבולין יוסף ותירנה	— בן	תנוכה אהרן וחנה	— בן
איזנברג משה ונוטה	— בת	של דב ורווה	— בן
אבו תמורה משה ומנורה	— בן	סטשרסקי אנשיל ושרה	— בן
ארבוב אליהו ובתיה	— בת	יוסף בצלאל ואילה	— בת
אוביץ עקיבא ורבקה	— בן	כתנא יוסף וחגיא	— בן
אנולאי צחק וחנה	— בן	כוקן מרדכי ובתיה	— בן
אשכנזי דוד ודורית	— בת	לה יצחק ותלואן	— בת
אשכנזי יהושע ונחמה	— בת	לוזס שבתאי ומיכל	— בן
אנגיל יהודה ושולמית	— בן	לונגר יעקב ופנינה	— בת
ביטון חביב ורחל	— בת	משי ישראל ואודית	— בת
בכובג דודיק ושרה	— בת	מרוב יעקב וחנה	— בת
בורשטין אברהם ועלדה	— בן	מגיד מאיר ורחל	— בת
בר כוכבא אברהם ומרים	— בת	מימוני מאיר ועינט	— בן
בסאם עזרא ונעמה	— בן	משה בת ומסלידה	— תאומה
ברנדמרק אברהם ורבקה	— בת	כרי יוסף וחנה	— בת
ברכום אהרן ויהודית	— בן	שמש מוסי ועדינה	— בן
גרינולד יצחק ושבה	— בת	פריימן מנחם וחנה	— בת
גרק מרדכי ובלומה	— בן	פרידנברג רפאל ושיצה תאומים	
גל משה וטובה	— בן	פרידמן שאול ויהודית	— בת
גלפנר יעקב ועינת	— בן	קוק אהרן ושרה	— בן
גורלניק אהרן ושרה	— בת	רוזנפלד משה וחנה	— בן
דוידוביץ אברהם ופרל	— בת	רבינוביץ יהושע והמר	— בן
הירש ישראל ומינה	— בן	שושן יעקב ותנה	— בת
וולף אברהם ואסתר	— בן	שריאל דוד ורות	— בן
חזנר בנימין ורבקה	— בת	שטוקמן אליעזר וחוה	— בת
חסון אברהם ובלהה	— בת	תורן אברהם ואודית	— בת

יזכו ההורים לגדלם לתורה, לחופה ולמעשים טובים

ההנהלה

נחנך אולם ספורט בביה"ס הממ"ד בגבעת מרדכי בבירה

מאת שלום צדריאל, מסופרנו בירושלים

[illegible]

נידחתה בקשתו של דוד בלס לשחררו ממעצר

[illegible]

ערב תפילה והוצות לכבוד עקיבא צימרמן

[illegible]

אלברט אזולאי: הגעתי כמעט עד פת לחם

[illegible]

אגורות פיס נשדדו בתל־אביב

[illegible]

הוארך מעצר החשודים בהתעללות במפגרים במוסד "רוחמה"

[illegible]

450 סטודנטים מדרום אפריקה הגיעו לישראל

ישהו כאן בחופשת לימודים במסגרת תכנית מיוחדת שהוכנה עבורם על ידי ההסתדרות הציונית

מאת סופרנו בתל־אביב

[illegible]

אישים ומוסדות

[illegible]

ברכת מזל טוב לבבית

לכתבנו בחיפה

החבר אברהם צבי גבעון שיחי'

ולרעיתו שושנה תחי'

בהגיע נכדם היקר אורי

בנם של לוי והדורה גבעון מפירה צבי —

לגיל המצוות

רוו רב נחת ועונג

"הצפה" חיפה

ברכת מזל טוב

לחברנו

מיכאל ודות וינדר

להולדת הנכד

רוו רוב נחת

מזכירות התנועה

מלון

רמדה רנסנס

ירושלים

גלאט כשר למהדרין GLATT KOSHER

רק בשמחות!

★ תחת השגחת הרבנים הראשיים לירושלים — הרב יצחק קוליץ והרב שלום משאש שליט"א

★ בפיקוחם הקפדני של 4 משגיחים קבועים ויר"ש

★ דיני קדושת שביעית ושנת השמיטה נשמרים כהילכתה

★ גם באירועים חלביים — המוצרים למהדרין

פאר והדר

שרות נהדר

אפשרות אירוח מ־10 עד 1000 משתתפים:

הצוות בעל נסיון רב בעריכת חגיגות שמחות ואירועים ברמה גבוהה!!!

★ חניה בשפע

מחירים מפתיעים !!!

RAMADA RENAISSANCE HOTEL JERUSALEM

רמדה רנסנס

רח' וולפסון 6, ירושלים, טל. 02-528111

בס"ד

מכללת תלפיות ת"א

(סמינר תלפיות, סמינר בית צעירות מזרחי, המדרשה למוסיקה פ"ת)

טלפונים: 240007, 248649

המכללה חוגגת בתשמ"ז את שנת היובל לקיומה

המורים בעבר והבוגרות המעוניינים להשתתף באירועים המתוכננים, מתבקשים למלא את הספח או להתקשר בטלפון, על מנת לקבל פרטים נוספים.

ועדת יובל ה־50

בס"ד

לכבוד

מכללת תלפיות

ועדת יובל ה־50

רח' דב הוז 16

תל־אביב 63416

א. נ.,

ברצוני להשתתף באירועי שנת היובל.

שם משפחה ______ השם הקודם ______ שם פרטי ______

כתובת ______ מיקוד ______ טלפון ______

למורים: לימדתי במכללה בשנים ______ מקצוע/ות ______

לבוגרות: בוגרת שנת ______ במסלול (גננות, ביה"ס יהודי, מורה מקצועית וכו') ______

העיסוק כיום ______

מוכן/ה לעזור בהכנות: ארגון, מזכירות, כתיבה, עריכה וכו' ______

לצורך זה, פנוי/ה בימים ______ בשעות ______

חתימה ______ תאריך ______

בית הכנסת "בית יעקב יוסף"

הרב צבי גוטמן

נבנה בסיוע תרומת מר א. גולדשטיין—גורן

לזכר משה יצחק וברכה גולדשטיין ז"ל

ת"א, רח' פקיעין 12 א', וגם באזל 16, טל' 5461610

לידידנו הדגול

מיקירי ביהכנ"ס, שופע דעת וחכמה

מר עקיבא צימרמן נ"י

ברכות מאליפות ליובלו החמישים

יזכה לאריכות ימים ושנים טובות ורבות

תוך שלמות הבריאות והרחבת הדעת

מביעים:

הרב אפרים גוטמן, רב ביהכנ"ס

הועד והמתפללים

לידידנו ד"ר עקיבא צימרמן

מיטב הברכות והא־ולים

ליובל החמישים

עד מאה ועשרים

יה"ר שתמשיך עוד שנים רבות בפעילותך

מאחל:

שבתאי קסלר, שדרות ביצה

רח' ציבי 36 תל־אביב

טל. 03-3?-9413

איהורית, טל. 03—291251

4744

ומשרד טל. 052—453121

מיטב הברכות והאחולים

לד"ר עקיבא צימרמן

למלאת יובל

כה לחי

עד מאה ועשרים

מזכירות התנועה

לידידנו

מר עקיבא צימרמן

ברכה נאמנה

ליובל החמישים

יזכה להמשיך עוד שנים רבות בפעילותו הברוכה בשדה החזנות והמוסיקה הדתית תוך בריאות והצלחה.

אל־מליה, נסיעות ותיירות

תל־אביב, רח' בן יהודה 27

אגודת העתונאים בתל־אביב

הופיע ספר השנה של העתונאים תשמ"ו

אפשר לרכשו בבית סוקולוב (רחוב קפלן 4 תל־אביב) במחיר 25.00 שקל (עברים חמישה שקל) בשעות 8.30 בבוקר עד 6.00 בערב (בימי שישי עד 12.30).

למוכנים באמצעות הדואר — נא לשלוח סך 27.00 שקל.

(להפרי אגודת העתונאים — הנהלה)

הסתדרות הפועל־המזרחי

סניף תל־אביב, אחד־העם 108, טל. 204175/6/7

4 ימי חופשת חנוכה

עם תכנית מלאה ומגוונת בבית מלון מפואר בתאריך (31.12.1986 — 3.1.1987) כ"ט כסלו — ב' טבת

שלושה טיולים מעניינים ובהדרכה מוסמכת בחנוכה.

פרטים במשרדי הסניף.

"עמינדב"

אגודה תורנית להתנדבות בשדות החנוך, הרווחה והבריאות

ארבע 114 תל־אביב

ת. ד. 2041 מיקוד 61020

טלפון: 623187, 03—621192

החלה ההרשמה למרכזי ההתנדבות של "עמינדב"

לקבלת פרטים ושאלון הרשמה פני אלינו ישירות (בכתב או בטלפון).

הערה: [illegible]

לקריה חינוכית מקצועית בצפון הארץ

דרושים:

1. מדריכים חברתיים מנוסים ובעלי רקע ישיבתי. תנאים מעולים למתאימים

2. מורה מעולה לאנגלית, בעל נסיון

נא להתקשר לטל. 067—95644 בשעות כל שעות היום

CATY'S HOUSE

ב.ס.ד.

פתיחה גסטרונומית מלהיבה

מיום ראשון 30.11.86, 12.30־15.00, 19.00־23.00

מסעדת קטיס האוס גלאט כושר

הראשונה בחיפה.

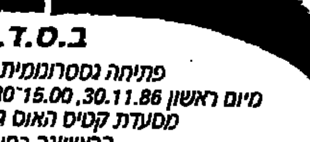

• אוכל צרפתי • סלטים, מרקים • דגים בשר • קוסקוס רויאל • בוייבז •

שד' הנשיא 119, קומה 2 ווישו, טל 04-389618

עבור בתי ספר יהודיים באוסטרליה

דרושים

מנהלים ומורים דתיים דוברי אנגלית

לתפקידי ניהול והוראה ביסודי ובתיכון לשנת הלימודים תשמ"ח

מועמדים מתאימים מתבקשים לפנות בהקדם למחלקה לחינוך ולתרבות תורניים בגולה, ת.ד. 92, ירושלים (עבור אוסטרליה).

בע"ה

בית הרב קוק

רחוב הרב קוק 9

ירושלים

עירית ירושלים

אגף למפעלים

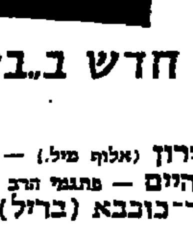

ראש חודש ב"בית הרב"

בהשתתפות:

הרב מרדכי פירון (אלוף מיל.) — קדושה וגבורה

הרב עזרי קלכהיים — פתגמי הרב לראשי חודשים

אלוף משה בר־כוכבא (בריל) — אמונה וגבורה במלחמה

נגינות משירי הרב

יחודי הרב יונתן פריד

הערב יתקיים ב"בית הרב", רחוב הרב קוק 9 ביום רביעי ב' דראש חודש כסליו בשעה 20.00

הציבור מוזמן

כמו כן מתקיימים בבית הרב חוגים ושיעורים קבועים. פרטים ניתן לקבל בטלפון מס' 242908 בשעות 13—9